

SEAL OF THE UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LET THERE BE LIGHT
1868

SCHETS

VAN EEN

SOEMBANEESCHE SPRAAKKUNST.

(NAAR 'T DIALECT VAN KAMBERA)

DOOR

D. K. WIELENGA,

MISSIONAIR PREDIKANT TE SOEMBA PAJETI.

UITGEGEVEN DOOR HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1910.

SCHETS

VAN EEN

SOEMBANEESCHE SPRAAKKUNST.

(NAAR 'T DIALECT VAN KAMBERA)

DOOR

D. K. WIELENGA,

MISSIONAIR PREDIKANT TE SOEMBA PAJETI.

UITGEGEVEN DOOR HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

BATAVIA
LANDSDRUKKERIJ
1909.

I. CONSONANTEN EN VOCALEN.

II. SUBSTANTIEF.

III. ADJECTIEF.

IV. TELWOORD.

V. VOORNAAMWOORD.

VI. WERKWOORD.

VII. BIJWOORD.

VIII. VOORZETSEL.

IX. VOEGWOORD.

X. UITROEP.

Litterratuur:

SOEMBANEESCH HOLLANDSCHE WOORDENLIJST

MET

EEN SCHETS DER GRAMMATICA

DOOR

J. DE ROO VAN ALDERWERELT.

Tijd. Bat. Gen. dl. 33 en 34.
1890. 1891.

SOEMBANEESCHE WOORDENLIJST

DOOR

W. POS.

BIJDRAGEN TOT DE TAAL, LAND EN VOLKENKUNDE VAN
NED. INDIË — ZESDE VOLGREEKS —
NEGENDE DEEL — 1901.

PROEVE EENER SPRAAKLEER VAN DE LAORANEESCHE TAAL

DOOR

J. H. VAN DER VELDEN.

BATAVIA — 1899.

MEDEKLINKERS.

---

b = wordt uitgesproken bij 't *inademen*, dan met een zuiging der lippen.
mb = is de Hollandsche *b* met een nasalen voorslag —
d = wordt uitgesproken bij 't inademen, en achter in den mond.
dj = is een zachte *d*, onmiddelijk gevolgd door een *j*.
nd = is de *d* met *n* als voorslag —
ndj = is de *nd* onmiddelijk gevolgd door *j*.
ngg = is dezelfde klank als in 't Maleische „*soenggoeh*".
ng = als in 't Hollandsche „*ringen*".
h = als een Hollandschen *h*

Deze *h* is oorspronkelijk een *s* geweest. In Oost en Midden Soemba gebruikt men geregeld de *h*, maar *oude* menschen hoort men dikwijls een *s* gebruiken. Te Memboro is de *s* regel — Te Laora heeft men hiervoor een *z*.

De *j*, *k*, *l*, *m*, *n*, (*nj* = de *n* onmiddelijk gevolgd door een *j*) *p*, *r*, *t*, *w*. zijn de overige medeklinkers.

In *Kanatang* heeft men een *tj*. —

Te *Năpoe* heeft men nog *sj*. en *tsj*.

In Laora is een moeilijk te omschrijven klank, 't best te schrijven als *rg*.

Men heeft er ook een *g* als in 't Fransche garçon.

In de verschillende dialecten, heeft een verwisseling der medeklinkers plaats. De meest voorkomende veranderingen:

h = wisselt met *t*.

kahidi = mes wordt *katidi* (Mng. Mel).
pihoe = zeven wordt *pitoe* (Memb. Mel).
kahiloe = oor » *katiloe* (Memb).

Deze *h* wordt in *Năpoe* *sj*. = dus:
kasjiloe, kasjidi, pisjoe.

Omgekeerd wordt een *t*, in andere dialecten een *s* of *h*. (*tsj*).
tangedji = schertsen wordt *hangedji* (Mel).
dita = boven » *dèsa* (Memb).
watoe = steen » *watsjoe* (Nap)

In *Kanatang* wordt de *h* soms *tj*
kabihikoe = smekken wordt *kabitjikoe.*
wiha = schreeuwen (van apen) » *witja.*

Soms valt de *h* geheel weg:
hiwa = negen, wordt *iwa* (Tar. La)
himboe = zoeken » *imboe* (Tar).
hinggi = slimoet » *ingi* (La).

w wisselt met *g* —
woenga = eerst, wordt *goenga* (La).
woekoe = wil, » *goekoe* (La).
woelang = maan » *goela* (La).

of met **b**.
wau = stinken wordt *boe* (Memb).
wawa = beneden » *bawa* (Memb).
kawăloekoe = doorslikken » *kabăloekoe* (Memb).

Zoo wisselt de *j* met de *w*.
jăpa = vangen *wăpa* (Nap. Memb).
jindjoe = dij *windjoe* (Mel).
jitil = knijpen *witil* (Tar).

Een enkele maal wordt *ngg* en *w* verwisseld:
nggikina = waarom *wăkina* (Mang)
woenggoe = hals *nggoekoe* (in samenstellingen).

ng wissel met *nj*.
kange'au = gisteren *manje'au* (Tar).
mangiloe = vooraan *manjoeloe* (Memb).
ngiang = wonen *nje'ang* (Tar .

r wisselt met *l*.
bara = wit *bela* (Memb).
eri = jongere broeder *oli* (La).

poeroe = dalen *poeli* (Memb).
t wisselt met *d*, en *nd*.
zoo komt voor: *toela* en *ndoela* = helpen.
timbăkoe en *dimbăkoe* = af dammen.
pandăngi en *patăngi* = strak trekken.
pandihi en *patihi* = laten uitdruipén.
Wanneer met behulp van praefixen nieuwe woorden worden gevormd van stammen, dan vindt soms klankwijziging plaats.
de **p** wordt *mb*.
pira = hoeveel? *pambirang* = hoeveel maal?
patoe = vier *pambatoeng* = viermaal.
ha *poengoe* = één stuk. *doea mboengoe* = twee stuks.
de **w** wordt *mb*.
weli = terug *pambeling* = iets omkeeren.
hawăla = één stuk *doea mbăla* = twee stuks.
de **t** wordt *nd*.
tiloe = drie *pandiloeng* = driemaal.
tara = doorn (La) *kandara* = doornboom —
soms wordt de *t* en *d* tot *n*.
doendang = verzamelen *panoendang* = toestroomen.
toenggoel = ergers op staan *panoenggoel* = iets ergens op zetten,.
Opmerkelijk is hoe men sommige intransitieve verba tot transitiva vormt:
mbera = breken *bera* = iets breken.
m^haha = nat zijn *baha* = nat maken.
mbata = breken *pata* = iets breken.
mbinoe = vol zijn *pinoe* = vullen.
(zie verder Woordenlijst —).

KLINKERS.

a = helder en lang — als in *ja*.
ă = dof en kort — als in tak.

De *a* in de praefixen *ma, pa, ka,* wordt in sommige dialecten bijna gelijk aan Jav. pĕpĕt klank, maar staat toch dichter bij de *a* dan bij de *ĕ*.

e = helder en lang, als in *heden*.

voor een *r* wordt de *e* uitgesproken als in *eeren*.

ē = wordt uitgesproken als *eej*.

èa = samenklank van een korte è en een korte *ă*, snel na elkaar uitgesproken.

i = helder en kort., als in 't Duitsche Sinn.

ī = helder en lang gerekt, als in ons *hier*.

o = helder en lang, als in *zoon*.

voor een *r*, als in *oor* —

oe = helder en kort., als in 't Engelsche *put*.

œ̄ = helder en lang gerekt —

ŏa = samenklank van de korts *ŏ* en de korts *ă*, snel na elkaar uitgesproken.

ai = heeft de oudere uitspraak bewaard, hoewel soms bijna overgaande in *ei*.

āī = is de heldere *a* en *i* kort na elkaar uitgesproken.

au = als in ons gauw,

āœ̄ = als heldere *a* en *oe*, kort na elkaar uitgesproken.

VOCAÄL-VERANDERINGEN.

a wordt *ă* (*ahi* = niezen *ăhi* Tar.)

» e en è *dandăng* = optillen *dending* Tar. *dènding* Tab).

» *i* en *è* (*katăng* = vasthouden *kităng* Mel. *kètăng* Memb).

ă wordt *ŏ* (*ănga* = onbepaald — *ŏnga* Nap).

» *i* (*ngăndi* = brengen *ngindi* Nap).

» *e* (*băhi* = ijzer *be'i* La).

» *o* (*mandjăroe* — diarhee *mandjoroe* Memb).

» *a* (*ăpoe* = grootmoeder *apoe* Tar).

» *oe* (*bădi* = moeten *boedi* Lew).

wă = het zeggen *woe* Lew. *wi* Tid):

e wordt *a* in bijna alle dialecten.
(*eti* = hart — *ati* Kan. Nap. Memb. Tab. Mang. —
» *è* (*eti* = hart *èti* Tar.
» *o* (*jehoe* = hier *johoe* Lew. *jèhoe* Tar.
jătoe Kar. *ji* Kod.

ē wordt *ai*, *āj*, *awi*, *argi*.
wē = varken *wai* Nap. Tar. *wāj* Tab. *wawi* La. Memb.
lē = echtgenoot *lai* Nap. Tar. *lāj* Tab. *lawi* Memb. *largi* Kod.

En omgekeerd wordt *ai* tot *e*, *e'e*, *i*, *è*.
wai = water *we* Memb. *we'e* La.
bai = vrouwelijk *be* La *bi* Memb.
kawai = zoo even *wè* Tab.

i wordt *ă*, *è*, *o*, *a*, *e*, *oe*.
mbihoe = verzadigd *mbăhoe* Tar. Memb.
likoe = touw *lèkoe* Nap. Tab. Memb.
mini = man *moni* Nap. *mani* Memb, *mane* La *kabani* Kod.
tinoeng = weven *tănoeng* Memb. Tab. *tenoeng* Tar.
tiring = soort bamboe *taring*, Tab. *tering* Tar.
miting = zwart *meting* Nap. *mete* La Kod.
bidi = nieuw *boedi* Memb. *goedi* La.
toedji = aanwijzen *toedjoe* Nap.

ī wordt *au*, *ai*, *e*, *ewi*, *egĕ*, *asi*, *owi*,
wīki = uitgraven *wauki* (Tar Lew).
kandīla = ophangen *kandaila* (Nap. Tar).
hī = huilen (*he* Tar. *mangasi* Memb).
panī = spreken (*pane* Memb. *panewi* Tar. *panegĕ* La. Kod.
ndāningoe = niet zijn (*ndanaingoe* Lew. Nap. *ndjaingoe* Kod. *ndai* La).
rī = toespijs (*rowi* Kod. Memb).

o wordt *ă*, *i*, *e*, *ŏ*, *œ*.
lodoe = zon (*lădoe* Memb. *lŏdoe* Tar. Nap. *lŏdŏ* La).
langgori = oprisping (*langgira* La *langera* Memb.
ropoe = slachten (*roepoe* Tab. *rŏpoe* Nap).

oe wordt *ă*, *e*, *o*, *i*, *ŏ*.

kamoetoe = dijkje — (*kamotoe* Mel. *kamoeti* Tar. *kamoti* Memb).

kahoedoekoe mier (*kahŏdoekoe* Kan. *kahădoekoe* Nap).

hoehoekoe = aanstampen (*hăhikoe* Tar).

hămboer = ontmoeten (*hămbir* Mang. *himbir* Tid).

mboehăng = gaarne willen (*mbehoe* Tar. *be* La).

roedoeng = nacht (*ridoeng* Nap. *hoedŏngoe* Kod).

De *oe* op 't eind van een woord (in vluggen spreektaal niet gebruikt) wordt in West Soemba tot *a*.

wataroe = djagong *watara* La. Memb.

băndiloe = geweer *băndila* La. Memb

ndalaroe = rij *dalara* La.

Daar 't soembaneesch geen sluitmedeklinkers duldt, kan men dus deze *oe* (*a*) facultatief gebruiken.

œ wordt *o*, *au*, *iwoe*, *iwi*, *owoe* —

rœ̄ = blad (*rau* Nap. Tar. *ro* Memb. Kod).

tœ̄ = alzoo (*tau* Nap. Tar. Lew).

halœ̄toe = een viertal (*haliwoeta* La. *haliwitoe* Lew).

kalœ̄ = pisang (*kalowoe* Memb. *kalŏrgŏ* Kod).

wœ̄ = nagel (*woewoe* Memb).

èa = wordt *è* in alle dialecten —

mbèaka = mand (*mbèka* = Mel. Mang. Lew. Kan. Nap. Memb. Tab).

èa wordt soms tot twee lettergrepen.

kaleàka = krom (*kalèngga* Kod. *kalenggoe* Memb).

kadjèa = rug (*kadjè* Tar. *kadjŏnga* Tab *hangèndoe* Kod. *kadènga* Lew. Kan. Memb.

ia wordt *è* en *a* en *e'a*.

ana karia = maagd (*ana karè* Tar. *ana kará* Memb. Tab).

hangia = ander (*hangè* Tar. *hange'a* Mel).

e'a wordt *i'a*, è, *a*,

wai re'a = bloed. (*w. ria* Mel. *w. rè.* Tar. *w. ra.* Tab. *roeto* Kod.

oă, is evenals *èa* zuiver kamberaasch, en wordt in den regel *ŏ*, soms *oe*, *oe'a*.

woăka = tuin (*wŏka* Mel. Lew. Nap. Kod).
boăta = breken (*boe'ata* La).
mboămang = ruimte onder 't huis — (*mboenga* Memb).

au wordt soms *oe*
tau = mensch (*toe* Memb).
au = bamboe (*oe* Memb. *gau* La. *ŏnggaloe* Kod).

a'oe wordt in sommige dialecten tot twee lettergrepen.
a'oe = asch (*latoe* Memb. *karaboe* Kod).
pa'oe = mangga (*pargoe* Kod).
kala'oe = muis (*malargo* Kod).

(Zie verdere voorbeelden Woordenlijst).

Klemtoon: als een regel valt de klemtoon op de voorlaatste lettergreep. Voor- en achtervoegsels oefenen geen invloed hierop uit. De facultatieve sluit *oe* telt niet als lettergreep — (*wátar* of *wátaroe*) afwijkingen woorden aangegeven door het teeken ´.

I. ZELFSTANDIG NAAMWOORD.

De substantiva zijn *stamwoorden* of *afgeleide woorden;* tot de eersten behooren:

oema = huis, *ama* = vader, *pindoe* deur — Dus allen *tweelettergrepig*. Zelfs *ai* = hout (*rgajoe* Kod). *wai* = water (*we'e* La). *wē* = varken (*wawi* Memb). *lē* (*largi* Kod).

De *afgeleide woorden* zijn gevormd door de praefixa *ha, ka, la, ma, pa, ta.*

Van deze praefixa zijn alleen *ma* en *pa* nog levend, zoodat de substantiva saamgesteld met *ha, ka, la* en *ta,* eigenlijk moeten gerekend tot de stamwoorden, als zijnde gevormd van in onbruik geraakte stammen (op enkele uitzonderingen na). —

substantiva met *ha.*
hambakoe = tabak (*tambakoe* Memb. Mel. *mbakoe* Kod).
hamangoe = ziel. *halili* = oksel.

substantiva met *ka*.

kabihoe = vrijheer. *kabănda* = kluit grond.

kandoenoe = ster. *kalembi* = baadje.

substantiva met *la*.

lambaroe = duizendpoot, *laleàba* = neef.

lambongoe = kuil (*bŏnga* ha).

substantiva met *ta*.

tamboera = lood, *tanawang* = krijgs gevangene.

ta'ai = schacht van een lans (*ai* = hout).

tandai = stok voor klimplanten (*ai* = hout)

substantiva met *ma*.

sommigen zijn afleidingen van in onbruik geraakte stammen.

mamoeli = oorhanger, *marămba* = vorst.

mananga = riviermond.

met *ma* kan men echter ook substantiva vormen:

van adjectiva:

hămoe = goed *na mahămoe* = de (het) goede

mara = droog *na mamara* = het drooge (land).

van substantiva:

manoea = wond *mamanoea* = gewonde.

ndjala = schuld *mandjala* = schuldige.

van verba:

hawoeroeng = vliegen *mahawoeroeng* = vogel.

manganga = stelen *mamanganga* = dief.

substantiva met *pa*.

sommigen van in onbruik geraakte stammen:

parikoe = schoffel *paroea* = kies.

panongoe = ladder *paboăla* = beitel.

met *pa* vormt men *substantiva* van *verba*.

oenoeng = drinken *paoenoeng* = drank.

lakoe = gaan *palakoe* = gang.

ngiang = wonen *pangiang* = woonplaats.

een enkele maal is 't stamwoord een substantief

kaba = omhulsel, klapperdop *pakaba* = eelt.

SAMENGESTELDE SUBSTANTIVA.

gevormd door *twee substantiva,* waarvan 't bepalende woord achteraan komt.

mata wai = bron *wai mata* = traan.

wihi lindi = opstapje *lindi wihi* = scheenbeen.

tiloe manoe = kippenei.

figuurlijke uitdrukkingen als:

ngora lindi = kaap, *ngăndoe kokoer* = zomersproeten *laleàba nggangga* = kleine zwarte vogel.

gevormd door een *substantief* + *adjectief:*

ana rara = zuigeling *ama bokoel* = dorpshoofd.

ata mèamang = familie slaaf *ana mini* = jongen.

gevormd door een *adjectief* + *substantief.*

mboăka wē = varkensvet *liboe moeroe* = zee.

bidi mini = jongeling *kiri kamboe* = onderbuik.

gevormd door een *substantief* + *verbum,* of omgekeerd.

watoe deli = slijpsteen *kahidi moeti* = rijst mesje.

loănda wai = waterleiding *roehoe bănggi* = lendendoek.

Andere uit twee samengestelde uitdrukkingen zijn zuiver copulatieve composita:

ina ama = ouders *roedoeng lodoe* = nacht en dag.

In vele samenstellingen is 't laatste woord een verbum met *pa.*

ngia pamahoeroe = slaap plaats.

ndjara pakaliti = rijpaard.

Tot de samengestelde substantiva kunnen ook gerekend, de woorden welke een ambt of beroep aangeven. Zij worden gevormd.

door *tanggoe* = deel, aandeel.

tanggoe oeli = stuurman *tanggoe pamanahoe* kookster —

door *măngoe* = bezitter ('t volgend substantief wordt gesloten door de nasale *ng*).

măngoe woăkăng = landbouwer.

măngoe oemăng = huisheer.

Bij sommige samenstellingen zijn òf beide woorden òf één er van, niet meer in gebruik.

kili mboănga = goot *kahala tau* = vogelverschrikker *kiri hi'oe* = elleboog *wăla nggiri* = belletjes.

Geographische eigennamen worden steeds voorafgegaan door den soortnaam.

vóór namen van landen: *tana.*

» » » eilanden: *noeha.*

» » » steden: *paraing.*

» » » dorpen: *koătăkoe.*

» » » rivieren: *lokoe.*

Opdezelfde wijze gaat vooraf:

pingi bij boomen *pingi kokoer* = klapperboom.

woea bij vruchten: *woea kokoer* = klappernoot.

tau bij menschen: *tau Lewa* = man van Lewa.

tau djawa bij vreemdelingen: *tau djawa hina* = Chinees.

ri bij beenderen: *ri karaha* = rib.

ai bij houtsoorten: *ai kahembi* = kasambi hout.

GESLACHT.

De naamwoorden hebben geen geslacht. De namen van dieren gelden zoowel voor de mannelijke als de vrouwelijke. Slechts bij uitzondering blijkt 't geslacht uit 't woord zelf.

b.v. *ama* = vader *ina* = moeder *toeja* = oom *papaha* = echtgenoote.

Wil men 't vrouwelijk of männelijk aanduiden dan gebruikt men:

mini = mannelijk *kawini* = vrouwelijk.

in den regel achter 't betrokken substantief geplaatst

tau mini = man *tau kawini* = vrouw.

slechts een enkele maal komt *mini* vóór 'het substantief: *na mini lĕ moe* = uw echtgenoot.

Bij *dieren* gebruikt men:

mini = mannelijk *bai* = vrouwelijk (dit wordt in den regel vóór 't substantief geplaatst).
ndjara mini = hengst, *bai ndjara* = merrie.
't Woord voor *haan* is: *manoe woeloe* en voor *bok: boemboe.*
In plaats van *tau mini* en *tau kawini* kan men ook eenvoudig zeggen: *mini* en *kawini*.

GETAL.

De substantiva kunnen zonder eenige vorm verandering voor 't enkel en meervoud dienen.
't Enkel en meervoud wordt uitgedrukt door 't lidwoord
na = de, het (singularis).
da = de (pluralis).
na oema = het huis, *da oema* = de huizen.
Ook kan 't getal blijken uit de zinconstructie b.v. door den Accus van 't pronom. person. bij verba:
lo papiti ja *kokoer* = ga een klapper halen.
lo papiti ha *kokoer* = ga klappers halen.
of in zinnen als:
ningoe roeha, wē, ndjara = er zijn herten, varkens, paarden.

NAAMVAL.

Declinatie der substantiva bestaat niet. Uit 't verband van den zin moet men opmaken welk woord subject, object etc. is.
De genitief betrekking, de verhouding van bezitter en bezitting wordt aangegeven door nevenplaatsing en wel 't nomen regens vóór den genitief.
oema marămba = 't huis van den vorst, maar in den regel beteekent dit *„vorstelijk huis"*. Men zegt dus duidelijker.
na oema na na maramba = ('t huis van hem, de vorst). 't huis van den vorst.
oema Marapoe = 't huis van den Marapoe.
Marapoë oema = de Marapoe van 't huis.
Marapoe awăng = de Marapoe van of in den hemel.

LIDWOORD.

'**t** Bepalend lidwoord voor 't enkelovond is *na* en voor 't meervond *da*.

na tau = de mensch, *da tau* = de menschen.

Een onbepaald lidwoord ontbreekt. Men maakt dan uit den zin op of 't enkel — of meervoud bedoeld is.

Verzamelwoorden hebben meestal *na*, hoewel de beteekenis pluralis is. —

Wanneer bij een verbum meerdere enkelvoudige substantiva worden gebezigd, geeft men gaarne 't lidwoord in 't meervoud.

na piti ha da kabeàla nggoe, da hinggi nggoe, da kaloemboetoe nggoe = hij nam mijn kapmes, mijn slimoet, mijn sirihzak.

Zoo gebruikt men ook 't lidwoord pluralis in de uitdrukking: *da ina nggoe da ama nggoe* = mijn onders. —

Bij de pronom. demonstrat. blijft 't lidwoord gehandhaafd:

na tau noena = die man òf.

noena na tau = die man.

II. BIJVOEGELIJK NAAMWOORD.

De adjectiva zijn *stamwoorden* of *afgeleide woorden*.

stamwoorden.

bokoel = *groot*, *hămoe* = goed.

bara = wit, *mădoe* = droog.

afgeleide woorden: gevormd door de praefixa *ha, ka, ma, pa, ta*.

adjectiva met *ha:*

halata stijf, *halimoe* = licht.

halinga schuin, *hapilir* = krom.

met *ka*.

kapătăng = donker, *kaborăng* = slecht.

kahăna = rustig, *kawanga* = doof.

met *pa*.

palili = verboden, *pawihoeng* = scheef.

pandjăndji = vet, *pawindjoeng* = kronkelend.

met *ta.*

tamainang = zacht, *tandjărikoe* = glibberig.

tabănga = vol, *taloeloekoe* = duidelijk.

Al deze adjectiva kunnen echter als stamwoorden worden beschouwd, daar de stam zonder praefix niet meer voorkomt, of in andere beteekenis.

Alleen *ma* en *pa* vormen nog adjectiva.

't Praefix *ma* vormt adjectiva, overeenkomende met de Hollandsche met *ge* of met 't suffix *ig.*

lingoe = nuttig zijn, *malingoe* = nuttig.

lē = echtgenoot. *malē* = gehuwd.

ndjala = schuld, *mandjala* schuldig.

met een *ontkenning,* zijn ze te vergelijken met adjectiva op *loos.*

mandelingoe = nutteloos.

mandendjala = schuldeloos, onschuldig —

Zelfs stamadjectiva nemen nog gaarne dit *ma* voor zich, hoewel 't dan meer een relatieve bijzin is.

oema hămoe = een goed huis; men kan echter ook zeggen: *oema mahămoe* = een huis dat goed is, (een goed huis).

't Praefix *pa* vormt adjectiva, overeenkomende met de Hollandsche, uitgaande op *baar.*

pa'ita = zichtbaar, van *ita* zien.

pakaliti = berijdbaar, van *kaliti* = berijden.

met een *ontkenning,* zijn ze te vergelijken met adjectiva saamgesteld met *on .... baar.*

pandediha = ontelbaar, van *diha* = tellen.

pande'ita = onzichtbaar, van *ita* = zien.

De *substantiva* welke een stof noemen, worden zonder eenige vormverandering als adjectiva gebruikt:

oema watoe = een steenen huis.

kaheli au = een vloer van bamboe.

Zoo ook de geographische namen.

oema hawau = een Endeneesch huis.

De voornaamste *adjectiva van hoeveelheid* zijn:

dangoe = veel, *koedoe* weinig,

hangia = sommigen, *ndăba* = allen.

mboendăba, mboeloendăba, mătoendăba = allen zonder uitzondering.

nindja da oema dangoe = er zijn veel huizen.

laloe dangoe ha da oema = zeer veel huizen!

mboendăba da da tau = alle menschen.

rongoe, ndăba kalembi nggoe, mboeloendăba moe. hoor, mijn familie, gij allen te samen.

De adjectiva ondergaan geen vormverandering over getal of naamval.

De *verdubbeling* kan aanduiden, dat 't adjectief betrekking heeft op meerdere substantiva. Gewoonlijk geeft echter een reduplicatie te kennen, dat de genoemde eigenschap in hooge mate aanwezig is.

laloe hă-hămoe ja = 't is zeer goed.

hakoe-koedoe = zeer weinig.

De plaats van het adjectief.

De gewone plaats van 't adjectief is *achter* het substantief b.v. *oema bokoel* = een groot huis. — *ndjara manandăng* = een mooi paard.

Zoo geplaatst is de bepaling zuiver attribuut. Wanneer 't *praedicatief* wordt gebruikt, zijn er twee manieren:

na manandăng na oema moe = het is mooi uw huis.

manandăngoe ja na oema moe = mooi is uw huis.

oema bokoeloe ja = 't is een groot huis.

Daarentegen beteekent = *na oema nggoe na mabokoel* = mijn groot huis (b.v. in tegenstelling van mijn klein huis). *dit groote huis,* kan men uitdrukken:

oema jeàna na mabokoel of

oema bokoel jeàna.

Enkele adjectiva vindt men in den regel vóór 't substantief, nl.: *bai* = vrouwelijk, *bidi* = nieuw, *bai ndjara* = merrie, *bidi mini* = jongeling.

Voorts is de plaats van 't adjectief vóór het substantief in de verbinding *adjectief van substantief* b.v. *duur van prijs* —, *blind van oogen:*

ndjara dangoe wili na = een duur paard.

tau poki mata na = een blinde man.

Bovendien alle samenstellingen met *eti* = lever.

karau eti = toornig, *hămoe eti* = goedhartig.

mila eti = vriendelijk, *mbotoe eti* = hardvochtig.

De *adjectiva van hoeveelheid* kunnen zoowel vóór als achter 't substantief staan.

dangoe oema of *oema dangoe* = veel huizen, al naar gelang men meer den nadruk legt op het adjectief of op 't substantief.

Gaan ze *vooraf*, dan moeten ze, (evenals de telwoorden) beschouwd en geconstrueerd worden als *substantiva.*

mboeloendăba da da tau = alle menschen (allen van hen, de menschen).

dangoe tau = veel menschen.

na tau dangoe = de menigte.

Wanneer de grootte eener afmeting opgegeven of gevraagd wordt, bezigt men een substantief-constructie b. v.

nggiki na na bokoeloe na na oema = hoe groot is 't huis.

òf *nggăra hama bokoeloe na* = hoe groot is 't?

(wat gelijk de grootte er van).

TRAPPEN VAN VERGELIJKING.

Om aan te geven de gelijkheid eener hoedanigheid bezigt men *hama* = gelijk.

na oema nggoe njoengga, hama bokoeloe na na oema moe njoemoe = mijn huis, is even groot als uw huis.

(gelijk de grootte er van, uw huis).

ndaningoe hama na la manandăng.

haars gelijke in schoonheid is er niet.

òf op deze manier:

ha poengoe kokoer djangga na = zoo hoog als een klapperboom.

De **comparatief** van een meerderheid wordt meestal weergegeven door middel van de hulpwoordjes *rihi* en *pa*.

mijn paard is mooier, kan men weergeven:

na ndjara nggoe njoengga, na manandăngoe pa.

òf- *na ndjara nggoe njoengga, na rihi pa pamanandång.* (is meerder nog in 't schoon-zijn).

„*welk paard is mooier, dit of dat?* drukt men uit:

nggăra ndjara ja na marihi manandăngoe na, nina, nana?

De **superlatief** drukt men meestal uit door middel van het hulpwoordje *laloe.*

laloe bokoeloe ja = 't is zeer groot.

Wil men 't nog sterker uitdrukken, dan bezigt men reduplicatie van 't adjectief.

laloe hă-hămoe eti ja na marămba = uitermate goed is de vorst.

III. TELWOORDEN.

De namen der getallen van *één* tot en met *tien*, zijn.

diha = één.	*nomoe* = zes.
doea = twee.	*pihoe* = zeven.
tiloe = drie.	*waloe* = acht.
patoe = vier.	*hiwa* = negen.
lima = vijf.	*hakamboeloe* = tien.

Andere termen van de schaal van 't talstelsel zijn:

hangahoe = 100, *harata* = 1000, *harioe* = 10.000, *hapakoe* = 100.000.

De namen der getallen van *elf* tot *negentien* en van *21—29* etc, drukt men uit, door eerst 't tiental en dan de rangwoorden zelf uit te spreken.

hakamboeloe diha = elf.

hakamboeloe lima = vijftien.

De namen der *tientallen* en *honderdtallen*, worden geplaatst als in 't Hollandsch:

doea kamboeloe = twintig.

pihoe kamboeloe = zeventig.

tiloe ngahoe = drie houderd.

waloe ngahoe = acht honderd.

Rangschikkende telwoorden.

de *eerste* = kawoenga.

na oema na kawoenga tăka moe = 't eerste huis waar gij komt.

In deze beteekenis gebruikt men ook „*mangiloe*" = vooraan: *na mangiloe bana reàndja* = hij danste 't eerst. Voor de verdere rangschikkende telwoorden behelpt men zich aldus:

na oema na patiloe mboea wăda = 't derde huis.

na hinggi na papatoe mboea wăda = de vierde slimoet.

piti ja na palima wăda = neem 't vijfde gedeelte.

Gaarne omschrijft men 't echter:

woea aja = de eerste vrucht (de oudere broeder).

woea eri = de tweede vrucht (de jongere broeder).

woea eri pandăking = de derde vrucht (de jongere die volgt —).

woea eri mahili pandăking = de vierde vrucht (de jongere die wederom volgt).

In uitdrukkingen als „in drieën, in vieren" bezigt met 't telwoord met *ka:*

hoekoetoe katiloe kadipoe nja = meet 't af in drieën; terwijl 't hulptelwoord zich richt naar 't object:

Katiloe mboengoe, kapatoe kadipoe, kalima mbăla, etc.

In *tweeën* is echter *padoea*.

Kau padoea ja na marăda bau lakoe = snijd de vlakte in tweeën, in uw gaan.

Voor *de helft* heeft men geen afzonderlijk woord, en men moet 't dus omschrijven:

b. v. *neem de helft er af:*

oepoe ha, kau pera doea ha = schep 't, verdeel 't in tweeën.
piti ha, kau pahama dăndja = neem 't, maak ze aan elkaar gelijk.

Vermenigvuldigende telwoorden.

eenmaal = handăkăng.
tweemaal = pandoeang.
driemaal = pandiloeng.
viermaal = pambatoeng.
vijfmaal = palimang.

dus gevormd door 't praefix *pa* en door achtervoeging van de nasale *ng*.

Koe pandiloeng na hau na lodoe, bakoe ngăndi roemba = driemaal per dag breng ik gras (ik doe 't driemaal zijn op één dag terwijl ik gras breng).

Zoo kan men ook uitdrukken:

zeg 't ten tweede male = *pandoeang ki bau pani.*
hij ging ten tweede male = *na hili loa pandoeang wăngoe.*
hij ging wederom (tweemaal gebruikende).

Verzameltelwoorden.

Dit kan op verschillende manieren gedaan: *met zijn tienen: ba hakamboeloe ha* (terwijl en tien waren).

òf: met zijn beiden = tau madoea.
met zijn drieën = tau madoea ha'atoe.
met zijn vieren = tau mapatoe.

„*bij drieën*", „*bij vieren*" wordt uitgedrukt door 't telwoord met 't praefix *ka*, terwijl 't gesloten wordt door *ng*.

zij waren in groepjes van vieren aan 't stampen = *da tau da makapatoeng da mabai.*

hij schepte met zijn beide handen = *na oepoe kadoea mbapang* (aan beide kanten).

na woea kapatoe mboeang na kokoer = de klapper heeft 4 vruchten (hij heeft vruchten bij vieren de klapper).

opmerkelijk is:

Kahau lodoe = één dag in 't geheel — één geheelen dag.

één voor één = wordt aldus gevormd:

da tama haka'atoe haka'atoeng = zij kwamen één voor binnen (*ha'atoe* = één).

haka'atoeng kan ook beteekenen *»alleen" »op zich self staand"*.

koe tau haka'atoeng = ik ben een eenzaam man.

koe ndjara hakahe'aung = ik ben een eenzaam paard.
(d. w. z. zonder vrouw of familie).

De telwoorden staan *vóór* of *achter* 't substantief waarbij ze behooren, en worden geconstrueerd als een substantief.

't Telwoord van de *eenheid* staat altijd vóór 't substantief.

hau oema = één huis (*oema hau* = een ander huis!)

ha' als telwoord van *eenheid* komt alleen voor in uitdrukkingen als:

handădikoe = één laag — (*doea ndădikoe* = twee lagen.)

handalaroe = één rij

handăni = één verdieping.

(welke uitdrukking ook kan beteekenen:

la handalaroe = op de eerste rij.

la doeandalaroe = op de tweede rij.

ha wordt tevens gebruikt in de telwoorden:

hakamboeloe = 10, *hangahoe* = 100, *harata* = 1000.

Hulptelwoorden.

Van dezen zijn een groot aantal in gebruik — 't telwoord *één* krijgt vóór een hulptelwoord altijd den vorm van *ha*, tenzij 't er mede geassimileerd wordt.

De meest voorkomende zijn:

kawita bij breekbare voorwerpen.

hakawita kawinga = één bord.

doea kawita da da kawinga = twee borden.

ngioe bij dieren —

één paard = *heau ndjara*.

twee paarden = *da ndjara doea ngioe da*.

na heau na ndjara = } 't ééne paard —
na ndjara heau = }

wăla = bij kleedingstukken.

hawăla hinggi = één slimoet.

doea mbăla da da hinggi = twee slimoets.

kadipoe = bij korte voorwerpen (al wat gehakt, gesneden is).

hakadipoe au = één stuk bamboe.

poengoe = bij puntige voorwerpen —

hapoengoe kahidi = één mes.

doea mboengoe da da oetoe = twee naalden.

reti bij boomen —

hareti kokoer = één klapperboom.

doea reti da da kokoer = twee klapperboomen.

mboea (van *woea*) bij groote levenlooze voorwerpen

hau oema = één huis.

damboe oema = twee huizen.

tiloe mboea da da oema = drie huizen.

Bij 't tellen van personen gebruikt men:

één mensch { *tau ha'atoe.*
{ *ha'atoe na na tau.*

drie menschen = *da tau madoea ha'atoe.*

vier menschen = *da tau mapatoe.*

Andere hulptelwoorden zijn:

hakĕtoe = een viertal (van kleine voorwerpen).

ha'oepoe = een handvol. *ha'oenggoel* = een vuistvol.

hawokoe = 4 stuks (van kleine dieren).

hajoeboel = één bosje (alang alang).

hajoepoel = één bosje (rijst).

hapalar = één zij (spek).

hapoeri = één knot (wol — garen).

harawitoe = een propje (tabak).

(zie verder woordenlijst).

Klappernoten worden gerekend in hoopjes van vijf.

5 klappers = *lima mboea* (vijf klappers).

2 × 5 » = *păpă inda* (10 klappers).

2 × 10 klappers = *lima* (20 klappers).
2 × 20 » = *ha'oeloe* (40 »).
2 × 40 » = *doea oeloe* (80 »).

Telwoorden, die verbonden worden door middel van »of" — »à", worden eenvoudig naast elkaar geplaatst.

doea tiloe = twee à drie.

òf *ningoe mapatoe, ningoe malima ă* = er waren slechts 4 à 5 menschen.

Voor *1 stel, 1 paar* heeft men de volgende uitdrukking:

1 paar armbanden = hamawang nggeding.

één armband = hapapa nggeding.

Kawori = stel mandjes, klapperdoppen (wat te zamen een geheel vormt).

hakawori mboăla = 1 paar mandjes.

patoe mboea kawori da da kaba = 4 paar klapperdoppen (dus 8 klapperdoppen, gemaakt van 4 klappernoten).

hakawita = één stuk (van een paar).

hakawori hakawita kaba = drie klapperdoppen.

De uitdrukking »per" (in per stuk) wordt uitgedrukt door »*măngoe*".

tera măngoe kapala = goed per stuk.

Voor 't aangeven van een lengtemaat, heeft men de volgende uitdrukkingen:

handalihoe = één geleding { van de vingers. / van pols tot elleboog. / van elleboog tot schouder. }

hakangădoek = van top der wijsvinger — de pols.

napoe nggeding = van top der wijsvinger — even boven de pols.

kambihoe lima = van top der wijsvinger — halverwege benedenarm.

kaleàka lima = van top der wijsvinger — tot buiging of arm.

rau halili = van top der wijsvinger — schouder.

bera koeroe = van top der wijsvinger — borstbeen.

pala koendoe = van top der wijsvinger — andere schouder.
hou răpa = één vadem.

V. HET VOORNAAMWOORD.

PRONOMEN PERSONALE.

Eerste persoon.

	singularis.		pluralis.
NOMINATIVUS	*njoengga*	*njoema* (exclusief)	*njoeta* (inclusief).
GENITIVUS	*nggoe*	*ma*	*nda.*
DATIVUS	*ngga*	*nggăma*	*nda.*
ACCUSATIVUS	*ka*	*kăma*	*ta.*

Tweede persoon.

	singularis	pluralis.
nomin.	*njoemoe*	*njimi*
genit.	*moe*	*mi.*
dat.	*nggau* (nggămoe)	*nggai* (nggămi).
acc.	kau (kămoe)	*kai* (kămi).

Derde persoon.

	singularis	pluralis.
nomin.	*njoena*	*njoeda.*
gen.	*na*	*da.*
dat.	*nja*	*ndja.*
accus.	*ja*	*ha.*

b. v. *amboe paloe kăma njoema* = sla ons niet.
lo papiti ngga kokoer = ga mij een klapper halen.
poenggoe ja na pingi ai = hak den boom om.

Voor verba gebruikt men als pron. person. suffix:

1e Persoon.	2e Persoon.	3e Persoon.
Koe — ma — ta.	**moe** (oe) **mi** (i)	**na — da.**

De pronom. person. suffix 2e *persoon*, worden geassimileerd met een voorafgaande conjunctie:

ba + *moe* = *bau*. *ka* + *moe* = *kau*.
ba + *mi* = *bai*. *ka* + *mi* = *kai*.
hi + *moe* = *hoe*. *djăka* + *moe* = *djăkau*.
hi + *mi* = *hī*. *djăka* + *mi* = *djăkai*.

Hetzelfde geschiedt met de ontkenning **nda**.

nda + *moe* = *ndau*.
nda + *mi* = *ndai*.

Soms zelfs een ander woord (adverbum of pronom.) dat vooraan den zin staat, trekt 't pronomen tot zich: b v.

ka nggărau toe ja = wat doet ge daar!
malau peàka nda = welaan, zeg 't ons.

In onderscheiding van 't Maleisch, worden de pron. person. veel gebruikt.

b. v. *ik zie*, kan men aldus uitdrukken, naar gelang van meerdere of mindere nadruk op 't pronomen:

koe ita	ik zie.
njoengga koe ita	
koe ita doekoe njoengga	
njoengga na maita	

't Pronom. person. suffix. 3e pers. sing. *na*, wordt ook gebruikt voor 't *onpersoonl. voornaamw.* het.

't regent = *na oerang*.

't Pron. person. 3e persoon. *njoena* en *njoeda*, kunnen ook dienen als een zwak pron. demonstrat. b. v.

njoena na makaweàda = de grijsaard (de bekende, waarover wij 't zoo even hadden) vooral gebruikt in verhalende stijl.

Gaat een verbum uit op *ngoe*, dan wordt 't volgende pronomen geassimileerd — b. v.

koe kikoengoe ja wordt: koe *kikoenja* = ik volg hem.

na bengingoe ka wordt *na bengingga* = hij wenkt mij.

Een uitzondering vormt *rongoe* = hooren.

ndakoe rongoe ja = ik hoor hem niet.

De 3e nvl. komt te staan vóór den 4e nvl.

hikoe piti ja na kaloemboetoe na = en ik haalde zijn sirihzak.

hikoe piti nja ja na kaloemboetoe na = en ik haalde voor hem zijn sirihzak.

Pronom. person. 4e nvl. wordt ook gebruikt:

a. *in uitroepen.*

hau mini kau = je bent een kerel!

b. *bij imperativa:*

lakoe kau = ga weg!

c. bij *nomina, welke praedicatief worden gebruikt.*

na bokoeloe ja *na oema nggoe* = mijn huis is groot.

anakeàda la paraing jehoe **kăma**: kinderen van dit dorp zijn wij.

d. zelfs bij *intransitiva,* wordt 't geplaatst.

hina beli ja *la oema na* = en hij keerde terug in zijn huis —.

't Pron. person suffix. 2e persoon *moe* en *mi* wordt dikwijls verkort tot *oe* en *i.*

oelakoe voor *moelakoe.*

ipiti voor *mipiti.*

Als aanspraak tegenover personen, die ouder zijn dan spreker, gebruikt men:

ama = vader. *ina* = moeder.

tegenover een *oude man* — *makaweàda.*

» » *oude vrouw* — *ăpoe.*

» » *kind* — *anakeàda.*

» iemand, die jonger is dan spreker, en dien men goed kent, zegt men *eri* = jongere broeder. Is hij iets ouder, dan *aja* = oudere broeder.

Familieleden onderling gebruiken de verwantschapsnamen, in plaats van 't pron. person.

toeja = oom. *mamoe* = tante.

laleàba = neef. *lajia* = zwager.

Men noemt hem, die denzelfden naam heeft als spreker — *tamoe* (naam).

Een dorpshoofd noemt men *ama bokoel*, een radja — *marămba.*

De vrouw van een radja heet „*tamoe rămboe*" andere aanzienlijke vrouwen, *rămboe.*

Wanneer men iemands titel niet weet, gebruikt men *oemboe* (heer). Dit is de aanspraak tegenover een *kabisoe* (vrij heer).

De kinderen van een *radja* of *kabisoe*, heeten ook *oemboe* of *rămboe.*

PRONOMEN POSSESSIVUM.

Men heeft geen afzonderlijk pronom. posses. Men gebruikt hiervoor de pronom. person.

Daar 't nomen regens vóór den genietief staat, volgt 't pron. person. in de functie van pronom. poss. op 't woord dat de bezitting aangeeft.

Gewoonlijk krijgen de pronomina den vorm van den *Genitivus*, dus:

nggoe = mijn (van mij) *moe* = uw.

na = zijn — *ma* en *nda* = ons.

mi = uw. *da* = hun.

moe = uw, wordt in de spreektaal verkort tot *m* b.v. *na ndjaram* = uw paard.

Is 't pronomen emphatisch, dan krijgt 't de volledige gedaante, dus:

njoengga, njoemoe, njoena etc.

In den regel zal men echter zeggen:

na oema nggoe njoengga mijn huis.

Dikwijls moeten de pronom. in de vertaling weergegeven worden met een bepalend lidwoord.

b. v. *na ana* **na** *na maramba* = 't kind van den vorst. ('t kind van hem, zijn kind, —)

na oema **da** *da tau hoemba* = 't huis der Soembaneezen

pira na wili **na** = hoe duur is het (hoeveel is de prijs er van).

Wil men bepaald te kennen geven, dat iets in eigendom van iemand behoort, dan gebruikt men 't woord *„măngoe"* (eigenaar) — en 't volgend substantief wordt met *ng* gesloten.

nggamoe măngoe wŏakang = wie is de eigenaar van den tuin.

nina na măngoe oemang = deze is de eigenaar van 't huis. ('t huis is van hem)!

Onze pronomina *de* (*het*) *mijne*, etc. kunnen weergegeven worden met behulp van *tanggoe* (deel, aandeel).

jeàna na tanggoe nggoe njoengga = dit is 't mijne —.

PRONOMEN REFLEXIVUM.

't Pronom. reflex. is *wiki*, gevolgd door een *pronom. possessivum.*

na lakoe wiki na = hij ging zelf.

koe ita wiki nggoe = ik heb 't zelf gezien.

Voor ons *eigen*, gebruikt men *meha.*

ndjara meha nggoe = 't is mijn eigen paard.

Dit *meha* kan ook beteekenen »*alleen*".

na lakoe meha = hij ging op zijn eentje.

ndakoe nga meha nja = ik eet 't niet alleen op.

wiki, beteekent ook nog *„van zelf"*.

na tawăkăhoe wiki na = 't ging van zelf los.

Ons *pronomen reciprocum „elkander"* wordt gewoonlijk uitgedrukt door 't verbum met 't praefix *pa* en gesloten door *ng*: *pahamboeroeng* = elkaar ontmoeten.

Men kan 't ook uitdrukken:

da pawitoe dăngga angoe da zij beten elkander (de een den ander).

hiwăda dăngga angoe da = zeiden zij tot elkaar. (*dăngoe* + *ka* = *dăngga* met mij de anderen).

PRONOMEN DEMONSTRATIVUM.

De pronomina demonstr. zijn:

Singularis	*Pluralis*	
nina	*nida*	= deze, dit.
nana	*nada*	= die, dat.
noena	*noeda*	= die, dat.
jeàna	*jeàda*	= deze, dit.

nina, nida = wordt gebruikt van hetgeen hem die spreekt, 't naaste bij is.

nana, nada = wordt gebruikt van wat verder weg is.

noena, noeda = wordt gebruikt van hetgeen reeds bekend is, reeds genoemd is, maar niet gezien wordt, niet aanwezig is, of ver verwijderd is.

jeàna, jeàda, ziet op hetgeen reeds genoemd, reeds bekend is — en *aanwezig* of dicht bij den spreker is —.

De *pron. demonstr.* worden geplaatst vóór of achter 't woord dat zij bepalen. 't Bepalend lidwoord blijft behouden.

noeda da anakeàda
da anakeàda noeda = } die kinderen.

njoengga jeàna ana na i oemboe ka! = ik hier, ben 't kind van mijnheer.

Voor eigennamen wordt als demonstrativum gebruikt *i*, overeenkomend met 't artikel voor een eigennaam in 't Duitsch.

I MADA = der MADA.

't Wordt ook gebruikt bij verwantschapsnamen.

i ama = *„der" vader.*

oema na i ama = 't huis van vader.

PRONOMEN INTERROGATIVUM.

De pronomina interrogativa zijn:

nggamoe of *ngga* = wie.

nggăra of *nggana* = wat.

nggamoe geldt uitsluitend voor personen en *nggăra* uitsluitend voor zaken.

nggamoe wordt gevolgd door den participaal vorm van 't werkwoord.

nggamoe na mapeàka nggau = wie heeft 't u gezegd (wie is hij, die 't u gezegd, heeft).

nggamoe ana da nja jeàna na anakeàda.

wiens kind is dit — (wie 't kind van hen is hij dit kind).

ngga kau! = wie zijt gij? —

nggåra wordt steeds geconstrueerd met een substantief of een verbaal substantief.

nggåra na pamboeha moe = wat wenscht gij.

nggåra na pangåndi moe = wat brengt gij.

In de uitdrukking *nggăra tau ja* bedoelt men niet „wie is hij?", maar „tot welk landschap, tot welken stam behoort hij". Men antwoordt dan niet, door zijn naam te noemen, maar zijn stam, zijn Marapoe.

nggamoe wordt ook gebruikt in de beteekenis van ons „hoe".

nggamoe ja na ngara moe = hoe is uw naam.

Wordt gevraagd naar een maat, prijs, tijd etc. dan moet ons „*hoe*" en „*wat*", weergegeven worden door 't vragend bijwoord van hoeveelheid *pira.*

Pira na wili na = wat is de prijs er van.

pira mandai na = hoe lang duurt 't.

PRONOMEN RELATIVUM.

't Soembaneesch kent geen pron. relativum; maar men gebruikt hiervoor 't *participium activum* en 't *partic. passivum* met *ma.*

't kind, dat huilt. = *na anakeàda na mahī.* (het kind, de huilende).

't paard dat door mij verkocht is = *na ndjara, na ma padangga nggoe.*

da ata da mapapeàka nggoe nggau = de slaven, welke ik u beloofd heb.

Men kan echter de relatieve bijzin ook zuiver praedicatief behandelen.

ninja heau na na karămboa, laloe mbeni ma ja.

er was één karbauw, welke zeer woest was. (zeer woest was hij).

Wanneer men bepaald den nadruk wil leggen op een adjectivum, dan wordt dit ook geconstrueerd met *ma*.

ningoe tau mahămoe, ningoe tau mandehămoe = er zijn goede menschen en niet-goede menschen (welke goed zijn!).

PRONOMEN INDEFINITUM.

De voornaamste als pronom. indefin. gebruikte woorden zijn:

tau = men, iemand.

wăna tau = zegt men.

napa kadiroe kakoe paleàwa ja tau = wacht even, dan zal ik iemand zenden.

ha'atoe ndaningoe = niemand (niet één is er).

ha'atoe ndaningoe na mahoeroe = er was niemand, die sliep.

ndaningoe nggăra nggăra =
nde nggăra = } niets.
nde nggăra ndokoe =

ndaningoe nggăra nggăra la oema nggoe = er is niets in mijn huis.

nde nggăra parongoe nggoe = ik heb niets gehoord.

nde nggăra ndokoe pangalanggoe = ik heb volstrekt niets gevangen.

De negatie kan ook bij 't verbum geplaatst worden — *ndakoe manganga na ănggăra nggăra* ik heb niets gestolen —.

ăna nggăra nggăra = iets (wat dan ook, hoe klein ook).

koe ngăndi nggau ăna nggăra nggăra = ik breng u iets mede.

iets kan men ook aldus omschrijven:

ningoe pangăndi nggoe = ik breng iets mede.
ningoe pahimboe na = hij zoekt iets. (zijn zoeken is er!).
djăka nggamoe = alwie — iedereen — wie ook.
djăka nggamoe na manganga = alwie steelt......
djăka nggăra = al wat — wat ook —
djăka nggăra na parongoe moe = al wat gij hoort.....
hau — **hau** = elk, ieder (van zaken etc).
hau tana hau tana = elk land.
hau lodoe hau lodoe = iederen dag, dagelijks.
ha'atoe ha'atoe = ieder, elk (van personen).
ha'atoe ha'atoe na ngalang hau roepi = ieder kreeg één gulden.
hau = een ander (van zaken etc.); wordt geplaatst achter 't woord, waarbij 't behoort —.
la palindi hau = op een anderen berg.
oema hau = 't is een ander huis —.
alleen deze uitdrukking maakt een uitzondering:
tăka hili hau lodoe = en wederom op een anderen dag.
hawiang = sommigen.
tăka hiwăda hawiang = maar sommigen zeiden.
hawiang beteekent ook „*ander*" in onderscheiding van iets anders, er op gelijkende —.
ndjara hawiang = een ander paard.
hawiang — **hawiang** = sommigen .... anderen.
da oenoeng hawiang, da ngangoe hawiang = sommigen dronken, anderen aten.
tau = een ander (van personen).
oema tau = 't huis van een ander (in tegenstelling van „*mijn huis*".).
hangia = iets anders, een ander soort — (van kleine voorwerpen).
koe karai tăda ai hangia = ik vraag een ander soort medicijn.
hangia hangia = allerlei, allerlei soorten.
ngăndi ngga kaloé hangia hangia = breng mij verschillende soorten pisang.

măra = wordt gebruikt bij „ieder één" — b. v.
măra he'au măra he'au bada jăpa ha da ndjara = ieder ving één paard.
măra ha'atoe ha bada koădja ha da papa da = ieder doodde één vijand.

marăngga = ieder, allen zonder uitzondering.
da marăngga hadang = iedereen stond op.
da marăngga piti kaba = iedereen nam een klapperdop.

VI. HET WERKWOORD.

De meeste stamwoorden, die als verba voorkomen, kunnen ook een andere rol in den zin vervullen.

koehi = slot — sluiten.
băndil = geweer — schieten.
weli = van, uit. — ergens van daar komen.
hămoe = goed — goed zijn.

Slechts enkele woorden zijn uitsluitend verba:
ita = zien — *wŏngoe* = geven.

De verba zijn *stamwoorden* of *verlengde* stammen.

De laatsten zijn gevormd met behulp der praefixen *ha, ka, pa, ma, ta.* en *ka.....koe, pa.....ngoe.*

't Gebruik dezer praefixen is niet willekeurig, hoewel de zuivere beteekenis niet meer vaststaat. Alleen met *pa* kan men nog willekeurige verba vormen.

De andere zijn als 't ware versteende praefixen.

Vergelijk ook deze praefixen bij *substantiva* en *adjectiva.*—

't Verbum heeft geen conjugatie. —

Naar hunne beteekenis kunnen we de verba verdeelen in *transitieve* en *intransitieve.* Maar een intrans. verbum in 't Nederlandsch, is daarom nog niet intransitief in 't Soembaasch, en omgekeerd.

VERLENGDE STAMMEN.

De meeste dezer verlengde stammen, komen *alleen* voor

in den afgeleiden vorm. 't Grondwoord als zoodanig is niet meer in gebruik — of de afgeleide vorm heeft een geheel andere beteekenis gekregen.

Alleen *pa* en *ka....koe* zijn nog levende praefixen.

Verba met 't praefix **ha.**

drukken uit:

1e. een *toestand*, waarin 't onderwerp zich bevindt:

hambăti = gloeiend heet zijn, *hanganga* = m/open mond staan.

halata = stijf zijn — *halinga* = schuin staan.

handoeka = bedroefd zijn, van *ndoeka* = moeite.

handănga = vast zitten — *ndănga* = vast loopen.

na handănga ka lai noe = daar zit 't vast, (er niet meer uit kunnen).

koe kandănga la wai = ik heb gebrek aan water.

ndokoe ma da nja ka, ndănga ma da nja ka = zij zijn schuldig, zij zijn in 't nauw gebracht.

hambila = licht geven, schijnen — *bila* = bliksem — flikkering, *kabilăkoe* = bliksemen.

hambăda = reeds vertrokken zijn — *mbăda* = reeds.

2e. een *bezig zijn met:*

hakoekoe = kraaien — *habindikoe* = opwippen.

hawoeroeng = vliegen (*woeroe-roe* = 't geluid v/h vliegen).

hamoemoeng = gorgelen (*moemoe* = mond spoelend geluid).

3e. een *wederkeerig bezig zijn:*

hangginang = zich verslikken (in 't drinken).

hanggoelătoe = zich verslikken (in 't eten).

hawoendjoeloe = zich in een kring bewegen.

(*woendjoeloe* = omkronkelen).

Slechts enkele vormen zijn *transitief.*

haneàbang = sprenkelen. *hamajang* = bidden.

haperikoe = verslinden. *harebitoe* = opslobberen.
hakori = iets ergens uitpeuteren. *hanggiwiroe* = uitrooken.

Verba met praefix **ka.**
'**t** Praefix *ka* vormt **transitieve** *verba* —.
van *intransitive verba.*
nggiloeng = rollen (intrans) *kiloeng* = rollen (transit).
nggăna = treffen (intrans) *kăna* = treffen (»).
nggădoekoe schudden (») *kădoekoe* = schudden (»).
nggăha = knellen (») *kăha* = knellen (»).
hanggetoe = blijven haken *ketoe* = naar zich toe haken.
manggătăhoe = dwars door breken. *kătăhoe* = afsnijden.
manggilipoe = kietelachtig gevoel hebben. *kili* = iemand kietelen.

Van substantiva:
răndi = snoer, streng. *karăndi* = iets tesamen binden.
ninoe = schim, schaduwbeeld. *kaninoe* = zich ergens in spiegelen.
mbădikoe = oogwenk. *kambădikoe* = knippen met de oogen.
woekoe = knoop. *kawoekoe* = knoopen (v/een net.).

Van adjectiva:
miting = zwart. *kamiti* = zwart maken (van de tanden).
hau = één. *kahaung* = afzonderlijk stellen — op één hoop plaatsen.

Van de meeste verba met *ka* is 't stamwoord niet meer in gebruik òf van andere beteekenis.
takoe = opscheppen. *katakoe* = opvangen.
liti = ergens op trappen. *kaliti* = rijden —
boeboeloe = onder dompelen. *kaboeboeloe* = opvoeden.
kandjekoe = vegen. *kaboekoel* = opwinden.
kanoăma = gereed maken. *kanjăngi* = bestraffen.

Sommige verba zijn in gebruik *met* of *zonder* 't praefix *ka*, terwijl de beteekenis hetzelfde is.

hiri = verhinderen. òf *kahiri*.

loenggoe = op de heup dragen òf *kaloenggoe:*

kikoeng = volgen òf *kakikoeng*.

hebi = afhakken òf *kahebi*.

Andere verba met *ka*, zijn daarentegen *intransitief*.

b. v. *kanaboe* = vallen. (*panaboe* = doen vallen).

kabinggil = wankelen. *kandoeling* = wijken.

kandjiding = opkomen (v/d maan). *kajidikoe* = bewegen.

verba met ka......koe.

Is 't grondwoord een *geluid* of een *beweging*, dan beteekent 't verbum, *zulk een geluid maken, zulk een beweging maken:*

kăla = schel geluid. *kakălăkoe* = zulk een geluid maken.

kehoe = knarsend geluid. *kakehoekoe* = knarsen.

re'au = schreeuwend geluid. *kare'aukoe* = schreeuwen.

doehoe = sissend geluid. *kadoehoekoe* = sissen.

doedoe = beweging van volgen. *kadoedoekoe* volgen (b. v. een veulen de merrie).

men zegt dus:

kăra kăra wăna na boeti = de aap zeide: kăra kăra.

na kakărăkoe na boeti = de aap schreeuwde.

Van sommige samenstellingen is 't grondwoord niet meer afzonderlijk in gebruik:

karoedoekoe = zich buigen.

karităkoe = kleven. *katătăkoe* = zich verheffen.

kawăloekoe = doorslikken.

Gaat 't grondwoord reeds uit op *koe*, dan wordt dit niet herhaald.

ngoekoe = knorrend geluid. *kangoekoe* = knorren.

hăboekoe = smakkend geluid. *kahăboekoe* = smakken.

Er zijn ook verba, die allééń met *ka* worden gevormd, zonder *koe*.

b. v. *moengål* = knappend geluid. *kamoengăl* = afknappen.
meo = 't geluid van een kat. *kameo* = miauwen.
ndi = zwijgend geluid. *kandi* = zwijgen.
bärång = trillende beweging. *kabärång* = trillen.
mbàrătoe = spartelende beweging. *kambărătoe* = spartelen.

Eenige verba met *ka* komen voor als *verbum finitum* meestal in participaal vorm, enkelen in infinit. vorm.

Van enkelen is 't stamwoord nog in gebruik.

kabitang = verstopt zijn. *bitang* = sluiten.
kapoeting = verdraaid zijn. *poeti* = draaien.
kahira = verscheurd zijn. *hira* = scheuren.
kahoenga = zichtbaar zijn. *hoenga* = schijnen (v/de zon).
kamehang = alleen zijn. *meha* = alleen.
kahinggar = versplinterd zijn. *hinggar* = in splinters snijden.
kamoeloeng = uitgeroeid zijn. *moeloeng* = verdwijnen.

Wanneer men deze verba tot causatieven wil maken, gebruikt men den saamgestelden vorm:

pakamoeloeng = uitroeien (en niet *pamoeloeng*).

Van de meesten is 't stamwoord niet meer in gebruik.

kaleàka = krom zijn. *kanoeba* = afgebroken zijn.
kalindja = gespleten zijn. *kambora* = gestreept zijn.
kandjoåbăk = oneffen, met kuilen zijn. *kajăki* = verlamd zijn.
kalimboe = afgezonderd, alléén staan. *kanoebar* = brak, modderig zijn.

Opmerkelijk is, dat dit praefix *ka* in sommige dialecten *ma* wordt — en omgekeerd waar 't Kambeeraasch *ma* heeft, vindt men elders *ka*.

b. v.

kandoeli = wijken. *mandoeli* Tarimbang.
kandoenoe = ster. *mandoeboe* Laura.

madita = lang. *kadèta* Memboro.
mandjoloeng = diep. *kandjåloeng* Memboro.

Verba met 't praefix **la**.

Er worden slechts enkele verba met *la* gevonden —.
lalē = huwen (van den man) van *lē* = echtgenoot.
langada = met opgeheven hoofd ergens naar zien.
langgoåkår = 't hoofd in stuiptrekken achterover werpen.
langidip = hikken. *lamoedji* zuigen.

Verba met 't praefix **ma**.

De verba zijn meest *imperfectieven* en meerendeels *intransitief*.
Van slechts *enkelen* is *'t* grondwoord nog in gebruik.
mandapoe = zitten. *pandapoeng* = op iemand zitten te loeren.
manggilipoe = kietelen. (intr.) *kili* = kietelen (transit).
manggatahoe = dwars door breken. *katåhòe* = doorsnijden —
mandihi = uitdruipen. *patihi* — afgieten —.

Van sommigen komt 't stamwoord voor *zonder ma*, in dezelfde beteekenis als met *ma*.
maroåmbang of *roåmbang* = vergeten.
mangoeri of *ngoeri* = wroeten.

Velen hebben de beteekenis van *„in een toestand zijn"*, *„zich met iets bezighouden"*.
mandjioe = honger hebben. *mandjoloeng* = diep zijn.
mangoånang = aan 't kwijnen zijn. *makeja* = beschaamd zijn.
malinggitoe = eenzaam zijn. *manandang* = mooi zijn.

Komen deze verba voor in een relatieven bijzin, dan wordt 't relatieve *ma*, er nog eens voorgevoegd.

na oema na mamanandang = 't huis, dat mooi is.

't Praefix *ma* wordt gevoegd bij alle adjectiven, welke wij in 't Hollandsch door een relatieve bijzin zouden kunnen omschrijven.

hij eet goede vruchten = *hij eet vruchten, welke goed zijn* wordt dus: *na ngangoe woea mahămoe* en **niet** *na ngangoe woea hămoe.*

ningoe tau mahămoe, ningoe tau mandehămoe.

er zijn goede menschen en slechte menschen.

Enkele verba met *ma* hebben een transit. beteekenis.

manáhoe = iets koken. *mangăbang* = iets begeeren.

malala = (zout) koken. *mangetoe* = uitschelden.

mangedjing = offeren. *manjăra* = opsporen.

Verba met 't praefix **pa.**

pa is 't meest voorkomende praefix, en kan vrij toegepast worden.

De meest voorkomende beteekenissen zijn:

a. 't vormt *causatieven* — en beteekenen de door 't grondwoord genoemde handeling *doen geschieden.*

loehoe = ergens uitgaan. *paloehoe* doen uitgaan.

lakoe = gaan   *palakoe* = doen gaan.

meti = sterven   *pameti* = dooden.

kē aannemen   *pakē* = ter hand stellen.

kanaboe = vallen   *panaboe* = laten vallen.

b. *'t vormt denominatieven.*

van adjectiva en beteekenen *tot iets maken* —

kababa = kort   *pakababa* = inkorten.

djangga = hoog   *padjangga* = hoog maken.

ndăngi = strak   *pandăngi* = strak spannen.

van substantiva.

ihi = inhoud   *pa'ihi* = vullen.

tapoe = laag, rij   *patapoeng* = op elkaar leggen.

Velen der met *pa* saamgestelde verba, zijn moeilijk tot een bepaalde rubriek te brengen. Maar 't praefix wijst altijd op een betrekking tusschen 't verbum en zijn object Men zal 't dus dikwijls met een voorzetsel moeten omschrijven.

tawa = vouw — laag. *patawang* = ergens tusschen in leggen.
mai = komen. *pamaing* = bij iets, iemand komen.
toăma = bereiken. *patoăma* = naar iemand toegaan.
hămoe = goed. *pahămoe* = bewaren, opbergen.

In een andere groep, wijst 't praefix aan —.

1e *dat iets wordt verricht met 't grondwoord als instrument.*
maka = tol. *pamaka* = tollen.
liroe = zeil. *paliroe* = als een zeil uitspannen.
nggăbi = deksel. *panggăbi* = met een deksel sluiten.

2e *dat* de door 't grondwoord genoemde zaak of eigenschap aan 't object wordt gegeven, dat 't object er mede voorzien wordt.
katioe = pijn. *pakatioe* = iemand pijn doen.
handoeka = bedroefd. *pahandoeka* = iemand bedroeven.
dira = grens. *padira* = een eind ergens aan maken.

In enkele gevallen wordt een *nasaal* als overgang gebezigd.

teàma = in de geopende hand dragen. *pandeàma* = in de hand opvangen.

weli = uit — van — *pambeling* = omkeeren, veranderen in.

Naast *pandăngi* = strak spannen, komt ook voor *patăngi* en *pandihi* of *patihi* = laten uitdruipen, afgieten.

't Praefix pa en 't stamwoord gesloten met een nasaal *ngoe,* vormt *reciproque* en *reflexieve verba.*

reciproque verba:
hamboer = ontmoeten. *pahamboeroeng* = elkaar ontmoeten.
hănggang = twisten. *pahănggang* = met elkaar twisten.
papa = vijand. *papapang* = met elkaar in vijandschap leven —.

toera = ontwerpen. *patoerang* = met elkaar ontwerpen.
ita = zien. *pa'itang* = elkaar zien.

reflexieve verba.

doendang = verzamelen. *padoendang* = zich verzamelen.
tiki = opnoemen. *patiking* = zich voornemen. —

Wordt 't stamwoord dus reeds gesloten door *ng*, den wordt dit niet herhaald.

Van vele verba is 't stamwoord niet meer in gebruik.

pamoekaroeng = zich inspannen.
paringgitoeng = zich stevig vasthouden.
pawindjoeng = zich kronkelen (van een weg).
pamborahoe = zich verlagen, zich vernederen —
patăboekoeng = elkaar ontmoeten.
patoăkang = tegen elkaar aan stooten.
pabering = onder elkaar verdeelen.
padjoeroeng = achter elkaar aan loopen.

Van sommige verba met *pa* is 't grondwoord niet meer in gebruik — of komt voor in andere beteekenis.

b. v. *padjoeloe* = spelen. *paleàwa* = zenden.
pamoela = planten. *patingi* = luisteren.
hoeroeng = zich opmaken naar. *pahoeroeng* = schuld innen.
djămang = nalaten-achterlaten. *padjămang* = voor zich uithouden.
dikang = raden. *padikang* = scheppen.
ana = kind. *pa'ana* = baren.

Opmerkelijk is de samenstelling van *pa* met verwantschapsnamen.

ama = vader. *pa'ama* = vader zeggen.
eri = jongere broeder. *pa'eri* = jongere broeder zeggen.
da pa'aja da pa'eri = zij zijn broeders (zeggen tegen elkaar broeder). —

De verba met *pa* en gevolgd door 't werkwoord „*wăngoe*" (gebruiken tot) dienen voor onzen *infinitief* met „*om te*".

ndoi pakē wăngoe oehoe = geld om rijst te koopen.

nggăra ihi wănja na nimboe? pakoădja wăngoe.

waarvoor dient een lans? om er mede te steken.

"'t Praefix *pa* met een verbum, wordt gebruikt als ons *verleden deelwoord.*

mboăla papiti la tana = een mand opgeraapt van den grond.

oehoe pakē = gekochte rijst.

ai pamoetoeng = verbrand hout.

manoe pakalà = gecastreerde kip.

Eenigszins anders is de beteekenis in: (soort *supinum*).

ndjara pakaliti = paard om te berijden.

ndjara padanggang = paard om te verkoopen.

ri pangangoe = eetbare groente.

ngia papala = plaats om over te trekken, (doorwaadbaar).

ngia papoeroe = plaats om naar beneden te gaan.

ngia pamahoeroe = slaapplaats.

pande'ita = onzichbaar, (wat niet is te zien).

pandediha = ontelbaar (niet te tellen).

pandengalang = onverkrijgbaar (niet te verkrijgen).

De samenstellingen met *ngia..pa.....*, stellen de handeling ook voor als reeds afgeloopen. —

ngia papala na = de plaats, waar hij overgetrokken is.

ngia pamahoeroe na = de plaats, waar hij geslapen heeft.

Daar de verba met pa *perfectieven* zijn en 't best te vergelijken met ons verleden deelwoord, ligt 't voor de hand dat de *pa* vorm passief wordt gebruikt en dus kan weergegeven door een *verleden deelwoord met „worden"*, zonder dat aan een bepaalden tijd van 't hulpwerkwoord moet worden gedacht. — De agens bij den passief vorm, wordt eenvoudig achter 't verbum gezet. De pronomina nemen dan een genitief vorm aan.

papaleàwa = gezonden, is gezonden, zal gezonden worden.

papaleàwa na i ama ka! = ik ben door vader gezonden.

na anakeàda na pakati ahoe kange'au = 't kind, gisteren door een hond gebeten.

nde parongoe nggoe = niets werd door mij gehoord.

Gaat aan 't verbum een adverbium vooraf, welks plaats vóór 't verbum is, dan trekt dit 't praefix *pa* tot zich.

nde pakăli ita nggoe = 't wordt niet dikwijls door mij gezien.

na topoe na pabidi oena nda = de mat, pas door ons geweven.

da karămboa da pahăla patoboeng = de reeds geslachte karbouwen.

Daarentegen: *na woăka na paboeta pahămoe nggoe* = de tuin welke door mij goed schoongemaakt is.

Wanneer een verbum afhankelijk is van een ander verbum, en dus in den **onbepaalden wijs** staat, dan krijgt dit 't praefix **pa**.

ndakoe bihoe palakoe = ik wil niet gaan.

na loa pahimboe ai = hij gaat hout zoeken.

Evenzoo in uitdrukkingen als:

paloe pameti = dood slaan (slaan dooden).

paloe parèa = tot bloedens toe slaan (slaan doen bloeden).

pa wordt echter niet gebruikt in samenstellingen, waarin 't eene verbum als een *adverbiale uitdrukking kan opgevat.*

tama ngăndi = naar binnen brengen.

palai ngăndi = vlug wegbrengen — rooven.

lakoe toăma = iemand tegemoet gaan.

poeroe li = naar beneden aangaan.

Opmerkelijk is de samenstelling.

tau kawini ma pakamboe = een zwangere vrouw.

wē mapa'ana = een varken met biggen —.

Verba met 't praefix **ta.**

De gewone beteekenis, is die van een partic. passiv. waarbij de gedachte aan den bewerker is uitgesloten. 't Aantal dezer verba is niet groot, en kan niet willekeuring worden gevormd.

De meest voorkomende zijn:

boenggahoe = openen (v/e mand, kist) *taboenggahoe* = geopend.

boetoehoe = uithalen, uittrekken. *tamboetoehoe* = te voorschijn gekomen.

loenggahoe = losweeken. *taloenggahoe* = losgeweekt.

năbăkoe = in doen storten. *tanăbăkoe* = ingestort.

njănggăr = verbrijzelen. *tanjănggăr* = verbrijzeld.

wăkăhoe = los maken. *tawăkăhoe* = los.

De verba met *ta* hebben dus een intransitieve beteekenis en dienen nu ook om van transit. verba, intransitieven te maken.

wăkăhoe = los maken. *tawăkăhoe* = los gaan.

boenggahoe = openen. *taboenggahoe* = opengaan.

năbăkoe = instorten (trans.). *tanăbăkoe* = instorten.

Men gebruikt ze gaarne met „*wiki*" = zelf.

na taloenggahoe wikina = 't weekte van zelf los.

Van andere verba met *ta* is 't grondwoord niet meer in gebruik:

tambirihoe = zakken (v/h water).

tamboĕloe = zinken, omslaan.

taladja = doorbuigen.

tangedji = schertsen.

tanjalang = verspreid zijn.

tamboekal = loslaten.

Opmerkelijk is de samenstelling:

taloănahoe = glad, vettig zijn. *loănahoe* = klapperolie.

taloeloekoe = duidelijk zijn. *loeloekoe* = redeneeren.

tamboeloe = vol zijn (v/d maan). *mboeloe* = gaaf, geheel.

HULPWERKWOORDEN.

't Soembaneesch heeft geen hulpwerkwoorden.

De woorden *ningoe* = *zijn* en *dedi* = *worden*, kunnen uitsluitend gebezigd als zelfstandige werkwoorden.

Zoo wordt *ningoe* gebruikt, wanneer een „aanwezig zijn", „een bestaan" moet worden aangegeven.

ndaningoe manoe? *ningoe.*

zijn er geen kippen? er zijn er!

ninja na marămba = de vorst is aanwezig.

ningga! = hier ben ik! ik ben er al!

't Wordt ook gebezigd aan 't begin van een zin, voor ons „er was (waren) eens" — „'t was eens".

Toenanoe hi nindja da anakeàda da madoea = Er waren eens twee kinderen. —

dedi wordt uitsluitend gebezigd in den zin van „ontstaan" „worden tot" —

hina dedi ja na anakeàda = en 't kind werd geboren. —

na oelaroe na dedi ja tau = de slang werd tot mensch.

Ons hulpwerkwoord „*worden*", in uitdrukkingen als *rijk worden*, *beter worden*, zit reeds in 't werkwoord zelf, en moet uit den zin worden opgemaakt:

na hămoe ja = 't is goed, maar kan ook beteekenen „'t wordt goed".

na lăngăng ka = 't is al beter.

ndena lănggăng ndokoe = 't wordt volstrekt niet beter.

ngeri ngeri hina woeloe = langzamerhand werd hij rijk.

Waar wij 't hulpwerkwoord „zijn" gebruiken, wordt dit in 't Soembaneesch uitgedrukt met *ja* (singul.) en *ha* (pluralis.) (zie pron. person. 3e pers.)

na manandangoe **ja** *na oema nggoe* = mijn huis is mooi.

da bokoeloe **ha** *da kaloé* = de pisangs zijn groot.

Een verbum overeenkomende met ons „hebben", wordt eveneens gemist. 't Wordt meestal geconstrueerd door *ningoe* met de praepositie *lai.*

ndaningoe lai njoengga = ik heb 't niet.

òf — *door een relatieve bijzin:*

tau maningoe ndjara = iemand, die paarden heeft.

djăka nggamoe ja na maningoe manoe = ieder, die kippen heeft......

Ook *woeloe* wordt in dezen zin gebruikt.

tau mau oeloe banda = iemand, die goederen bezit —.

't Soembaneesch heeft enkele verba, welke alleen voorkomen als verbaal substantief — n. l.

hoăda = genoeg van iets hebben.

pekoe = mogelijk zijn.

wă = zeggen.

hoăda nggoe nja ka panapa kau = ik heb er genoeg van op je te wachten.

nde pekoe lakoe na = hij kan onmogelijk gaan —.

wă nggoe nggau = zeg ik u!

men kan dus nooit zeggen:

ndena pekoe lakoe òf *koe wănggau!*

Enkele adverbia, wier plaats vóór 't verbum is, eischen ook zulk een constructie:

bidi tăka nggoe = ik ben pas gekomen.

mbăda lakoe na = hij is reeds gegaan.

en *niet: na mbăda lakoe!* etc.

Tijden en wijzen.

Daar de tijd, niet opgemaakt kan worden uit den vorm van 't verbum, moet dit geschieden uit 't zinsverband.

Verschillende woorden worden hiervoor gebruikt.

In de eerste plaats woorden, welke om zoo te zeggen dag en uur noemen —.

b. v. *năhoe* = heden. *kange'au* = gisteren. *haromoe* = morgen. *roedoeng* = avond. *kamodoe* = gepasseerden nacht.

In de tweede plaats door *adverbia* als:

hăla, mbăda = reeds. *napa* = zullen —

tai = straks. *kawai* = zoo even.

bidi = pas. *pa* = nog.

Bij een *imperfectum* en een *plusquamperfectum* komt *ka*.
na lakoe ka na marămba = de vorst ging weg.
djăkau hăla pangangoe = als gij gegeten hebt.
bana hăla ka pangangoe = toen hij gegeten had.
Gaarne gebruikt men om een historisch perfectum aan te geven, een verbaal substantief gevolgd door *ka*.
hi lakoe na nja ka na marămba = en de vorst ging.

Ook de *wijze* van 't verbum moet uit 't verband blijken *lakoe* kan dus zoowel *gaan* als *ga* beteekenen.
't Nomen, waarmede de aangesproken persoon wordt bedoeld bij een *Imperativum* — staat in den Accusatiefvorm.
lakoe kau! ga weg. —
Om den imperatief te verzachten, gebruikt men *wa* of *wa njoena*.
lakoe wa = ga dan toch.
lakoe wa njoena = ga maar!
òf met de *conjunctie ka*.
lakoe la oămang kau poenggoe ai, kau doekoe, kau ngăndi la oema: = ga naar 't bosch, hak hout, draag 't op je schouder en breng 't naar huis. —
De **vetatief** wordt uitgedrukt door *ămboe* = singularis en *ămbi* = pluralis. —
ămbi lakoe la oămang, ha anakeàda = gaat niet naar 't bosch, kinderen.
ămboe toenanoe = niet alzoo.
mili ămboe na mboelang = mits 't niet verloren ga.
De uitdrukking *ămboe peàka*, kan ook beteekenen „om niet te spreken van" „gezwegen van". —

Als modale hulpwoorden dienen vermeld:
măla = welaan, meestal gevolgd door *ka* = dat, opdat.
măla kata loa = welaan, laten wij gaan.
soms wordt *măla* zelfstandig gebruikt.
mălau peàka pamboehang moe = welaan, zeg uw wensch.

māta = welaan.

māta kakoe loa paka'oe oehoe ndjara = laat ik wat paardenvoer gaan snijden.

madja = toestaan —.

madja kai wŏngga langgiri = welaan, geeft mij dan de belletjes —.

lāti = geeft een *mogelijkheid* of *waarschijnlijkheid* aan *djăka nde djè kau lāti na mandoela kăma, mameti ănga ka lāti* = als gij 't niet geweest waart, die ons geholpen had, zouden wij ellendig omgekomen zijn.

lāti meti be ma ja kadoema bana paloe kăma tau = wij zouden toch gestorven zijn, door dat men ons sloeg.

na hămoe ki pa lati = 't zou beter zijn! —

māla djăka ndaningoe pahăpa, djăka wāmi lāti, na palingoe ka pa — welaan, als er geen sirih is, wanneer gij dat zoudt zeggen, dan zou dat nuttiger zijn.

Ons *moeten* wordt 't best weergegeven door *bădi*.

wŏngga woenda nggoe bădi = gij moet mij mijn belooning geven.

patăndjing bădi = gij moet oprecht zijn!

moetăl = zoo moest 't wel zijn! 't is best te begrijpen dat.....

moetăl doe ka hina palai = 't is natuurlijk dat hij vluchtte.

moetăl doeka hi ndeoekoe mandai na =
zoo is 't best te begrijpen, dat 't buitengewoon lang duurde —.

De plaats van subject en object ten opzichte van 't verbum.

In den regel staat 't subject vóór 't verbum. —

njoena na makaweàda hina lakoe = en die grijsaard ging heen. —

Valt de nadruk niet op 't subject, dan kan 't geheel achteraan geplaatst.

na paloe ja tau Mahoe = iemand van Mahoe heeft hem geslagen. —

De gewone plaats van 't object is achter 't verbum.

hina piti ja na watoe = en hij nam den steen.

Wil men den nadruk leggen op 't object, dan plaatst men 't vooraan.

na kabeàla na hina poehi ja la kaloemboetoe = en zijn kapmes duwde hij in de sirih zak.

hina paloe ja I Oemboe Mada I Oemboe Ndiloe kan beteekenen: I O Nd. sloeg I O M. of I O M. sloeg I O N D.

Om misverstand te voorkomen, kan men dan zeggen.

hina paloe ja I Oemboe Mada parai I O Ndiloe =
I O M. werd geslagen door I O Nd.

De 3e nvl. komt te staan vóór den 4e nvl.

na piti nja ja na kaba = hij haalde voor hem een klapperdop.

ja = singul. en *ha* = plur. Accus. pron. person., komen bij de transsitieve verba als vooruit grijpend op 't object.—

hina poenggoe ja na kokoer = en hij kapte hem, den klapperboom.

na manganga ha da ndjara = hij heeft gestolen ze, de paarden.

Ook bij *intransitieve* verba wordt dit *ja* en *ha* gebruikt, maar dan richt 't zich naar 't subject —.

hida beli ha la oema = en zij keerden terug naar huis.

hina lakoe ja na marămba = en de vorst ging heen.

Bij verba uitgaande op *ngoe*, wordt *ja* en *ha* geassimileerd tot *nja* en *ndja.*

koe nganja na kaloé = ik eet een pisang.

hina dandandja da hoekoe = en hij nam op de daksparren —.

Alleen *rongoe* = hooren, maakt een uitzondering: *ndakoe rongoe ja* = ik hoorde 't niet.

Sommige verba hebben steeds een datief van 't pronom. person. bij zich, hoewel ze niet uitgaan op *ngoe.* Deze schijnen dus bepaald een datief te regeeren.

na rada ngga njoengga = hij voedt mij op.
van *rada* = opvoeden.
na mangădătoe nda tau = men is bang voor ons.
Waar 't Nederlandsch een voorzetsel gebruikt, heeft men in 't Soemb. veel een Datief. —
De *indirecte rede* wordt steeds begonnen met **djăka**.
lo padiha djăka pira da da tau = ga eens tellen hoeveel menschen er zijn.

VII. BIJWOORDEN.

De adverbia zijn *stammen, afgeleide woorden of samenstellingen.*
stammen: laloe — pa — doe — ma — etc.
afgeleide: ndea — toenanoe, toenakanoe — handăka —

Bijwoorden van hoedanigheid:
Als zoodanig kunnen optreden de *adjectiva*, met voorgevoegd *pa*, alsof het verba waren.
na lakoe pareànggang = hij loopt vlug.
koe ngangoe padangoe = ik eet veel.
Men kan ook een *andere constructie* gebruiken:
na reàngga ja bana lakoe = hij loopt vlug —
wăna bana karau ja na eti na = zeide hij tooruig.
Deze constructie wordt *altijd* gebruikt, wanneer een verbum optreedt als bijw. van hoedanigheid (partic. praes.)
na lakoe bana hī = hij loopt huilende —
òf door eenvoudige nevenschikking.
palai hadang = vlug opstaan.
palai ngăndi = vluchtend wegdragen — schaken —
tama ngăndi = naar binnen brengen —
En alle zamenstellingen met de verschillende verba *dragen* en *zitten* — welke aangeven hoe men iets draagt of hoe men zit —.

baba kiloeng = los voor zich op 't paard dragen.

iroe ngăndi = een paard aan een touw leiden, terwijl men zelf te paard zit —.

mandapoe patika = geknield zitten.

't Verbum *beli* = terugkeeren, kan ook beschouwd als een zuiver adverbium „terug".

na heàma beli = hij antwoordde terug —

ni beli nja = hij is terug —

vragende bijwoorden van hoedanigheid:

(*ka*) *nggiki na* = hoe

(*ka*) *nggiki na hi* of *ba* = waarom —

nggiki na na pahidoe moe = hoedanig is uw ziekte.

ka nggiki na. wăna? = wat zeide hij?

kanggikina hina koădja ja na uē = waarom heeft hij 't varken gestoken.

ka nggiki ă nggoe nja ka na ana mini nggoe = hoe heb ik 't nu met mijn broeder.

vragend bijwoord van hoeveelheid = *pira.*

pira na wili na = hoe duur is 't —

pira da da tau moe = hoeveel menschen hebt gij.

aanwijzend is:

toenanoe — *toenakanoe* = zoo, alzoo —.

ămboe toenanoe = alzoo niet!

Bijwoorden van tijd —.

vragend: pirang = wanneer.

pirang kakoe tama la koeroeng = wanneer zal ik trouwen.

pirang bau tăka = wanneer zijt gij aangekomen.

Voor ons „over hoeveel tijd" — òf „hoe lang is 't geleden" gebruikt men „mandai" = oud —

pira mandai na bau beli = over hoeveel tijd komt gij terug —

betrekkelijk zijn:

ba = toen. *djăka* = wanneer; hoewel 't eigenlijk conjunctie's zijn.

bana tăka ka la oema = toen hij thuis gekomen was.

djăka na lakoe, na hăpa mănoe mănoe = wanneer hij gaat, kauwt hij voortdurend.

op een verleden tijd hebben betrekking: mbăda — hăla.

mbăda lakoe nggoe, hina hadang = toen ik weggegaan was, stond hij op.

na hăla ka papani = hij had gesproken.

(*hăla* = af — geeindigd zijn — wordt dus als een verbum beschouwd, gevolgd door een verbum met pa).

Tot de *aanwijzende bijwoorden* van tijd behooren:

mbăda = reeds, *napa* = straks. *nåhoe* = nu.

hăra bănda = plotseling.

loepa nggi nggini = eeuwig.

i = wederom — nog eens.

kawai = zoo even — *tai* = straks — *ămang* = vroeger — *batoenanoe* = daarna – vervolgens — *kăli* = dikwijls —

hīna = juist — pas — *hi măngoe* = toen eerst.

ndedi = nog niet — *handăka na* = eertijds.

meàmang = van zelf — *ndjăpa* voortdurend.

hili = wederom — *mănoe mănoe* = onophoudelijk.

talănga = juist (met iets bezig zijn) *kadiroe* = eerst.

over 't gebruik van deze, zie men woordenlijst —

Meer *bepaald wordt de tijd aangewezen* met woorden als:

haromoe = morgen, „wel eens".

lodoe năhoe = heden *haromoe la mbaroe* = morgen vroeg.

kange'au = gisteren *wăda modoeng* = eergisteren.

doea modoeng = overmorgen *kamodoe* = gepasseerden nacht.

roedoeng = nacht. *maling* = avond.

mandalora = middernacht.

Woorden als „dagelijks" „maandelijks" — drukt men uit:

hau lodoe hau lodoe.

„bij dag en bij nacht".

na tånggi wångoe lodoe wångoe roedoeng.
bij hoest bij dag en bij nacht.
na mahoeroe wångoe lodoe.
over dag sliep hij —.

Bijwoorden van plaats.

vragend bijwoord van plaats: nggini of *nggi.*
nggini ja na oema moe? waar is uw huis —.
bij een *beweging* gevolgd door *ningoe.*
nggi lakoe ningoe moe? = waarheen gaat gij?
nggi weli ningoe moe? = waar komt ge van daan?
djăka nggi — nggini = waar ook — overal —.
In relatieve zinnen is de constructie aldus:
na oema na ngia palakoe li moe kawai = 't huis, waar gij zooeven zijt aangeweest.
na oåmang, na ngia papiti ningoe na = 't bosch, waar hij 't van daan gehaald heeft.
na winoe na ngia pahē na = de pinang, waarin hij geklommen was —.
aanwijzende bijwoorden van plaats.
lai ni = hier (dicht bij) hierheen—.
lai na = daar (verder af) daarheen —.
lai noe = daar ('t verst) daarheen —.
weling lai ni — weling lai na = hier van daan, daar van daan.
la jehoe = hier- in deze streek —.
In korte uitdrukkingen gebruikt men 't zonder *lai.*
mai kau na = kom eens hier jij daar —.
anakeàda jehoe kåma = wij zijn kinderen van hier.
djăka njoengga noe, na hằmoe be ằ = als ik daar was, zou 't beter zijn.
Andere plaats aanduidende woorden zijn.
noedaloe = binnen- in. *hoedaloe* = naar binnen. *weling hoedaloe* = van binnen.

noedita = boven — op. *hoedita* = naar boven. *weling hoedita* = van boven.

noewawa = beneden. *hoewawa* = naar beneden. *weling hoewawa* = van beneden.

noeloeroe = stroomaf. *hoeloeroe* = stroomafwaarts. *weling hoeloeroe* = van beneden.

noedija = stroomop. *hoedija* = stroomopwaarts —. *weling hoedija* = van boven —.

noepapa = aan de overzijde. *hoepapa* = naar de overzij. *weling hoepapa* = van de overzij.

noeloa = ginds. *hoeloa* = gindsheen. *weling hoeloea* = ginds van daan.

weling hoedaloe etc. wordt in de spreektaal dikwijls.

weli daloeng — *weli ditang* etc.

nămoe = hier, hierheen.

ngăndi ja nămoe = breng 't hierheen —.

nămoe loeroe = hier beneden strooms —.

nămoe nja nămoe = hij komt er aan!

mbara = in de richting van —.

mbara dija = in de richting stroom op —.

heăna = daar — daar bij u —.

ningoe ka bălăng heàna = heb je daar ook reis voorraad.

Bijwoorden van nadruk.

Aan deze soort bijwoorden is de taal zeer rijk —.

De meest voorkomende zijn:

ma en *doe* — dienen om 't onmiddellijk voorafgaande woord meer te doen uitkomen —.

ndokoe ma da nja ka = schuldig waren zij —.

ndakoe pi doe nja = weten, doe ik 't niet.

wănggoe doekoe njoengga = *ik* zeg.

wa = tot verzachting van een imperatief —.

lakoe wa = ga maar.

påkoe = zeer sterken nadruk —.
nggamoe påkoe ja? = wie is hij toch —.
napa påkoe = je moet maar wachten!
ki = slechts — een weinig —.
na lakoe ki hakoedoe = hij ging slechts een eindje.
pihoe mboea ki da ka da kokoer = er waren slechts zeven klappers.
be en *ă* = dienen tot verzachting —
ndakoe pingoe ă paloedoe = ik kan niet zingen.
tăngedji ă nggoe doekoe = ik schertste maar —.
djåmång be ă = dan laat je 't maar!
wăna be ă = zeide hij maar —.
ka = een zachte aansporing (sterker dan *wa*).
măla ka = welaan dan!
veel gebruikt achter vragende voornaamw. en bijwoorden.
nggamoe ja ka? wie is hij —.
soms verdubbeld, de spreker verwacht met ongeduld een antwoord:
pira ka ka paråpa moe = waartoe zijt gij wel in staat —.
ka = vooraan den zin, bij vragen, is zuiver vraagpartikel.
ka nggini ja na marămba = waar is de vorst.
mboe = ook —.
na lakoe mboe = hij ging ook —.
ndokoe = bij een sterke ontkenning —.
ndakoe pi ndokoe nja = ik weet 't volstrekt niet.
ndeoekoe = buitengewoon —.
ndeoekoe woeloe ma ja = hij is buitengewoon rijk.
njoena = toch —.
måla wa njoena = zoo zij 't dan —.
mai njoena nåmoe = kom toch eens hier —.
i = bij een beleefd verzoek —.
ngăndi i ja na tawoeroe nggoe = breng mij eens mijn ring.
mai i nåmoe = kom eens hier (als je wilt).
Dikwijls worden er twee of meer tegelijkertijd gebruikt.

mareni ă ma ki na ka na pangià na.
nu was zijn plaats dan toch dichtbij.
ngangoe be na nja kadoena.
hij at toch maar —.

Bijwoorden van voorstellingswijze.

Bevestigende antwoorden op een vraag zijn: *woă* = ja —.
a'a wordt zelden gebruikt —.

Men kan ook iets bevestigen, door een woord van de vraag te herhalen —.

ninja na marămba? *ninja.*
is de vorst er? hij is er.

Sterkere bevestiging wordt uitgedrukt.

toebăng = waarachtig! *lănga tăka* = waarlijk. *toenanoe* = zoo is 't.

Ontkennend zijn:

nda, nde. = niet. *ndea* = neen.
ămboe, ămbi = vetatief — *ndedi* = nog niet.

Twijfel of *onzekerheid* wordt uitgedrukt door:

ihoe = misschien — *nggi* = wellicht.
nggi maringoe moe nja = misschien hebt ge koorts.
nggamoe ja ihoe = wie zou 't zijn.
nggăra kiri ka ihoe = wat zou de oorzaak er van zijn.

Opmerkelijk is de uitdrukking:

ka ihi nja ka = weet ik 't! mogelijk wel.

VIII. VOORZETSEL.

Locatieve betrekkingen worden aangegeven met *la* of *lai* — dat zoowel een *beweging naar* als een *stilstand* te kennen geeft.

De *beweging van* de door 't volgend woord aangeduide plaats wordt aangegeven door *weling la* of *weling.*

hida ndoeha ja la epi = en zij wierpen hem in 't vuur.

na mandapoe la oema na = hij zit in zijn huis,
na lakoe weling la Năpoe = hij gaat van Napoe weg —.
ndaningoe matoăma ja la manandang = niemand evenaarde haar in schoonheid.

lai wordt gebruikt bij namen van personen, pronom. en sommige adverbia van plaats —.
lakoe lai ama = ga naar vader —.
ndaningoe lai njoengga = ik heb niets.
mandapoe lai ni = zit hier!

la en *weling la* = gaat ook steeds vooraf aan de bijwoorden van plaats als:
la hangga oema = vóór 't huis.
la loemboe ai = onder den boom.
la hambeli koătăk = buiten de kampong.
la malamiri = achteraan. *la mangiloe* = vooraan —.
la pinoe = boven op. *la oenoe* = binnen in.
la kapoeka = boven in. *la lihi* = aan de zijde van.
en volgt op de bijwoorden van plaats:
noedaloe la oema = binnen in huis.
noewawa la bangga = beneden op de bank.
weli ditang la pinoe palendi = van boven af van den top des bergs.
Bij *tijdsbepaling* wordt ook dit *la* en *weling* gebruikt.
tai la maling = straks in den avond —.
haromoe la mbaroe = morgen vroeg.
weling la mbaroe loepa la maling = van 's morgens vroeg tot 's avonds —.
Daarentegen zegt men:
na lodoe năhoe = dezen dag.
na hau na lodoe = op zekeren dag —.

dăngoe = met. (*nooit instrumentaal* gebruikt).
da papapang da kala'oe dăngoe da meo.
de muizen zijn vijanden met de katten.

ndakoe poeloe dånja = ik spreek niet met hem.

In de beteekenis van vergezellen, gebruikt men meestal de constructie met *kareang* = begeleiden.

na lakoe karea nja na marămba = hij ging met den vorst —.

Dan komt *dăngoe* voor in de uitdrukking:

hiwåda dångga angoe da = zeiden zij tot elkaar.

da pawitoe dångga angoe da = zij beten elkaar —.

dångoe moet dikwijls vertaald door ons „en".

karămboa dăngoe ndjara dăngoe kamămbi = karbouwen en paarden en geiten —.

Ons „*met*" instrumentaal wordt uitgedrukt door *wăngoe* = gebruiken.

na paloe wånja ai = hij sloeg met een stok.

na piti ja ai papaloe wångoe = hij nam een stok om er mede te slaan.

nggåra ihi wănja = wat doet men er mede, waar gebruikt men 't voor.

hina mandapoe wăngoe = en hij ging er op zitten.

parai = door, wegens —.

na meti parai pandjili = hij stierf van vermoeienis.

na hoeloeng ma ja na oema parai padangoe na tau.

propvol was 't huis wegens 't aantal menschen.

Waar in 't Nederlandsch dikwijls een voorzetsel wordt gebruikt als: aan, voor, met, tot, bij, drukt een Soembanees dit uit met een *Datief* constructie.

hina tåka nja na winoe = en hij kwam bij den pinang

hina piti nja ja = en hij haalde 't voor hem.

ămboe tanggedji ngga = spot niet met mij.

IX. VOEGWOORD.

Er zijn verschillende conjuncties, welke in onze taal moei-

lijk kunnen vertaald worden. Zij geven aan 't begin van een zin of wijzen op een voortgang in 't verhaal.

De twee meest voorkomende zijn *toenanoe* (lett: alzoo is 't) en *tăka* (dat veelal een tegenstelling te kennen geeft) welke altijd gevolgd worden door *hi*.

toenanoe hi lakoe na nja ka = (en toen) en hij ging weg.

tăka hina heàma = maar hij antwoordde.

dăngoe = en — dient tot verbinding van substantieven, en niet tot verbinding van zinnen.

da meti da ndjara dăngoe da wē = de paarden en de varkens stierven.

hi = dient tot verbinding van zinnen —.

na hadang hina lakoe = hij stond op en ging heen.

bana memi ka hida takoe ja = toen 't gaar was, schepten zij 't op.

wordt steeds gebezigd na *nggikina* — *toenanoe* — *tăko hi* + *moe* wordt *hoe*. *hi* + *mi* wordt hi.

kanggikina hoe manganga = waarom steelt gij?

djăka = indien —.

djăka na tăka haromoe, ămboe wŏnja ja = als hij morgen komt, geef 't hem niet.

djăka na palai ka la oămang, ndakoe pinja = of hij naar 't bosch vluchtte, weet ik niet.

Ook gebruikt voor *of* — *of*.

napoe tatăngaroe djăka na hămoe djăka ndena hămoe = wij zullen een zien of 't goed is of niet —

In de indirecte rede gebruikt men *djăka*.

lo padiha ha djăka pira da da tau = ga eens tellen hoeveel menschen er zijn.

djăpa = ofschoon —.

djăpa doena na mawoeloe, na koetoehoe = ofschoon hij rijk is, is hij gierig —.

'*t wordt gaarne geconstrueerd met een ontkenning, en beteekent dan: „al is 't ook, dat ...".*

djăpa ndena doekoe ja ba hau lapoe na = al draagt hij ook maar één zak.

djăpa ndena ngalang ka, ndakoe ngalang, wăna be = al heeft hij ook gevangen, ik heb niets gevangen, zegt hij.

ka = dat, opdat —.

toenja oehoe na na ndjarà kana ngangoe = geef 't paard zijn gras, opdat 't ete.

Waar wij „opdat" „om" gebruiken, omschrijft men 't gaarne aldus:

na poeroe la tana, lo patăngaroe ha da ndjara, **wăna** = hij daalde af op den grond, ga de paarden bezien, zeide hij (om de paarden te gaan bezien).

bij de *imperativus.*

loa kau jăpa ja = ga en vang hem.

mai kau tama = kom, treed binnen.

bij de *adhortativus*, volgend op *măla, măta:*

măla kata lakoe = welaan laten wij gaan —.

opdat niet = ka ămboe —.

ka ămboe na mboelang = opdat 't niet verloren ga —.

Dan komt *ka* voor in de beteekenis van,.

„vervolgens" — daarna —.

Ka lakoe da nja ka = hierop gingen zij.

ba = terwijl — daar — omdat — want — toen —.

ndakoe ătăloe papangga bana mbata na wihinggoe = ik ben niet in staat te loopen, want mijn been is gebroken.

bana ita ka njoengga hina hī = toen hij mij zag, weende hij.

ba toenakanoe, ndakoe bihoe = daarom (omdat 't zoo is) wil ik niet. —.

koe ita ja bana mandapoe la bangga = ik zag hem, terwijl hij zat op den bank.

mili = mits.

mili ămboe na mboelang = mits 't maar niet verloren gaat.
mili toe doe na ka njoena, koe hămoe ka.
mits dat 't geval is, dan ben ik in orde.

loepa = totdat.
loepa na poeroe toebanja na marămba = totdat hij neder daalde juist voor den vorst.

tăka = maar — komt een enkele maal voor, zonder dat 't gevolgd wordt door *hi*.
ămboe kawăloekoe nja — wănggoe nggau kawai, tăkau kawăloekoe nja — slik 't niet door, zei ik je zooeven, en toch slikt gij 't door —.

X. UITROEPEN.

ha = wordt gebruikt om iemand toe te roepen.
ha anakeàda, mai kai nămoe.
ha kinderen, kom hier —.
ai ha = uitroep van verwondering, vrees, —
ai ha, koe mangădătoe = — ik ben bang.

ē ha = uitroep van verbazing.
ē ha, ndakoe bihoe = ik wil niet.

hi = uitroep van toorn.
mai kau, hi = kom hier, zeg ik je!

ti = foei. —

tsa = tot 't wegjagen van beesten —.

aroe = aansporend, *ajo!*

VERHALEN.

CIVET KAT,

WAAROM KATTEN EN MUIZEN VIJANDEN ZIJN.

ALS EEN DUIF GEBOREN.

DE CIVET KAT.

Toenanoe kabănda da nja ka woăka da boeti; boeti dangoe ma ha, ningoe doeakămboeloe ningoe tiloe kămboeloe bada pawanda. Tăka hi nămoe nja ka I Lambakoe, na paloe ja he'au na na boeti pameti la makawining, hina toenoe ja, na kadipoe hăla ha na katikoe na dăngoe da lima na, hina doekoe ja. Na lakoe li la boeti dangoe hina pa'aundja, wăna ka I Lambakoe: „O! oemboe Boeti, ndai ngangoe toloe ahoe jeàna?".

Toenanoe da boeti bada rongoe ja I Lambakoe bana pa'aung, hida pa'ăranja: nggi toloe ahoe ni ja?

Papaloe dăngga nja da ana kawini nggoe, njoengga ndakoe nganja hikoe ngăndi nămoe.

Toenanoe da boeti hida kē ja na ahoe hida ngangoe.

Tăka njoena I Lambakoe bana marau ki ka hakoedoe hina kaladăkoe: ngangoe toloe angœ angœ.

Ndedi da rongoe ja da boeti; da pakindjang pakabănda, Na hili kaladăkoe I Lambakoe: ngangoe toloe angœ angœ. Da rongoe ka da boeti hiwădanja: patingi nja, patingi nja noedita I Lambakoe djăka nggăra wăna. Na hili kaladăkoe I Lambakoe: ngangoe toloe angœ, angœ. Taka hiwăda da boeti: ha, ngangoe toloe angoe, wăna ka năhoe I Lambakoe; angoe! nggi djè be ja ka na panganda kawai, toloe ahoe bawănanda bana pa'ănga ta kawai, hi ngangoe toloe angœ angœ, wăna nda ka năhoe I Lambakoe. Toenanoe hida hadang ndăba da boeti dangoe; marăngga hakadipoe ai bada ngăndi, da loa panamătoe ja I Lambakoe hida patoăma nja la ngarăngia hida pa'ăranja: nggăra wămoe kawai, djăka ndau peàka, ma pameti kau tai. Tăka hiwăna I Lambakoe: ngangoe pau rarā rarā, wănggoe doekoe kawai. „Nde toena heàna bama rongoe kau kawai, ngangoe toloe angœ angœ,

wămoe ma doe kawai". „Nde toena kawai, ngangoe pau rarā rarā, wănggoe doekoe kawai".

Tăka hiwăda da boeti: napa, mapameti kau, ngangoe toloe angœ̄ angœ̄, bawămoe ma doe kawai. Na heàma I Lambakoe: amboe pameti ka, amboe pameti ka, măla kakoe kareà nggămi lą pingi pau rara. „Kabăli moe nggăma!" „Ndea, nde kabăli nggoe, ninja lănga tăka na pau rara: baromoe katą hadąng lą mbąroe kątą lakoe, wăna ka njoena I Lambakoe.

Pawăla la barí, na pa'au ndăba ndją dą boeti hida lakoe, lo patăngăroe ja ną pingi pau, wăda be ă. Tăka la ngară ngia, hiwăda njoeda da boeti: djăka ndaningoe tai na pau, bawămoe nggăma kangéau, mapameti kau tai, mahira wăwăla kau.

Tăka hiwăna I Lambakoe: ninja lănga tăka, wănggoe nggămi. Toenanoe hida toăma ha la pingi pau; tăka hiwăda da boeti: hē woenga njoemoe, oemboe Lambakoe. Hiwăna I Lambakoe: hē woenga njimi! Toenanoe hida hē da boeti, hē ndăba ma da. Tąka na pau noena la padoea witoe ja. Toenanoe njoena I Lambakoe na oepoe ja na witoe meti hina paboendoenja la pingi na na pau hina hoeloe ja. Tăka hida pa'ărang da boeti: nggiki na ka heàna, oemboe Lambakoe, hoe toenoe ja. Hiwăna I Lambakoe: mătanja ka na boeloe kata li ningoe tai. Ndeda toroeng pa njoeda da boeti la mbana epi hida lindjoeng lindjoeng be ă ka la toeba epi madoeroe, loendoe da meti hăla ha.

Toenanoe lakoe na nja ka I Lambakoe. Tăka hida rongoe ja ka da bai bora, hama ahoe ha; marăngga hakadipoe ai bada ngăndi bada loa pahimboe ja I Lambakoe. Toenanoe hida toăma nja la kapoeka ai, hiwăda da boeti: ha, meti moe ka tai, laloe kaborang kau, bau pameti ndăba ha da angoe ma paboeti. Taka hiwăna I Lambakoe: napa kadiroe, amboe pameti ka, pahilang kadiroe heàna kakoe poeroe. Toenanoe hida pahilang da boeti hina poeroe ja I Lambakoe, na piti ja na karităkoe kăhi hina pakarităkoe hăla ha

da ai bokoel; tăka hina hē beli la kapoeka ai. Toenanoe da boeti hida mandapoe la ai bokoel, da karităkoe hăla ha ka da kalili da, ndeda măka pahadang. Hina poeroe ja I Lambakoe hina paloe ha da boeti dangoe, loendoe da meti hăla ha.

Da hili rongoe ja da angoe da, da hili tăka, pawăla la hari hida toăma nja la kapoeka ai; hē toăma da nja ka da boeti hoedita la kapoeka ai. Tăka I Lambakoe hi palai na nja ka, na lindjoeng la tana, tama na nja ka la koeboe tana. Hiwăda da boeti: nggiki nda nja ka jeàna bana tama ma doe ka la koeboe tana. Tăka hina heàma he'au na na boeti, na ama bokoel da, hiwăna: loa kai piti mbakoe ha'oe kata kahoăwa nja na ngaroe hiboe, pali patama na. Tăka njoena I Lambakoe pakindja na nja ka paăki nja hoedaloe; na marau ja ka bana pakaka nja na eti na hina boăwa ja na tana hina loehoe ja; hē na nja ka la kapoeka ai. Tăka da boeti hida ăki mboe nja na tana, ndeda ita ja, loendoe da toăma nja na pangea paloehoe na; namătoe mbana eti ha ka da boeti loendoe da hoenggoe ja la kapoeka ai.

Da kakaudjăkoe ha da boeti bada jauwoeloe ja I Lambakoe, loendoe na tama ja la koeboe ai. Toenanoe hida loa papiti epi hida hanggiwoeroe ja la koeboe ai — meti na nja ka I Lambakoe.

Toenanoe hăndăka na wăda; nindja da boeti, pawandang da nja ka pakabănda. Toenanoe kabănda da nja ka, laloe dangoe ha da angoe da paboeti da padoenda da. Toenanoe bada pangalang ka pakabănda, tidoeng na nja ka na lodoe. Tăka njoena I Lambakoe hina paloe pameti ja he'au na na boeti la oămang, hina toenoe ja hina kadipoe ha da wihi na, da lima na, na katikoe na.

Toenanoe hina ngăndi ndja ja da boeti da makabănda. Tăka njoeda da boeti da makabănda bada ita marau ja I Lambakoe, hiwăda: nggăra ha ihoe da padoekoe na I Lam-

bakoe. Toenanoe bana mareni ka hiwăda nja: nggăra ha na, oemboe Lambakoe! Na heàma njoena I Lambakoe hiwăna: toloe ahoe ja. Tăka da heàma da boeti: wŏnda doeta hawiang. Toenanoe hina wŏndja; bana hăla ka pawŏndja, lakoe na nja ka I Lambakoe. Na marau ki ka hakoedoe hiwăna: i ngangoe toloe angoe. Toenanoe hiwăda da boeti: ha oemboe Lambakoe, nggăra wămoe. Na heàma I Lambakoe: ndéa, kabănda pareànggăng, wănggoe doekoe. Toenanoe na hili lakoe, hiwăna: i ngangoe toloe angoe. Tăka hi nindja da ana langga da mapadjoeloe; hiwăda da mamatoea: nggăra wămoe Lambakoe? Na heàma njoena I Lambakoe: ha, kabănda pareànggăng kai pangalang, wănggoe doekoe. Tăka hiwăda da ana langga: Kabănda pareànggăng, nde wăna ă, ngangoe toloe angoe, wăna ni.

Toenanoe hida wăroendja da kahoănga hida jauwoeloe ja. Toenanoe bada jauwoeloe ja ka, da toăma nja hida jăpa ja, hiwăda da boeti: măla kata pameti ja. Tăka hina heàma I Lambakoe: ha, ambi pameti ka, ninja na pau rara, laloe dangoe da woea na. Da heàma da boeti: madja ka toena, lakoe nda wa!

Toenanoe hida lakoe hida táka nja na pau la padoea woekoe kamela watăroe. Hē ndăba da nja ka da boeti dangoe la pau noena. Toenanoe bada loendoeng ndăba ka la kapoeka pau, hiwàna I Lambakoe bana kapilandoe: laloe maringoe ka, pariti pabokoeloeng ma nggoe nja, măta kakoe padoekoeloe epi. Da heàma da boeti: măla ka! Toenanoe hina padoekoeloe epi, na winggiroe nja na pinggi na na pau bana padoekoeloe nja epi. Toenanoe bana doeroe ka hina piti nja epi na kamela wătaroe hina hoeloe ja; na hoeloe winggiroe nja; palai na nja ka I Lambakoe. Da boeti da meti mboeta bada moetoeng la epi.

Toenanoe na hili kanandi nja na eti na I Lambakoe, hiwăna: măta kakoe doendanja ahoe, wē, kamămbi. Toenanoe hina paleàwa nja tau na kamămbi; na heàma na kamămbi: măla ka.

Bana tăka ka noena, hina paleàwa nja tau na ahoe; hiwăna na ahoe: ndakoe bihoe, djăka koe măndapoe ndakoe pinja. Toenanoe beli na nja ka na tau na papaleàwa na; ndena bihoe na ahoe, wăna. Na heàma njoena I Lambakoe: hili beli kau! Toenanoe na hili beli ja, na tăka nja na ahoe: mai kau, wăna I Lambakoe, ta batăng hakoedoe ă. Na heàma na ahoe: ndakoe pingoe pamandapoe, napa hina riki bé ngga, wănggoe. Nggăra wănda noe hita riki nggau, hoeri mandapoe ma moe i doemoe. Toenanoe kikoeng na nja ka na ahoe. Toenanoe bana tăka ka na ahoe, hiwăna I Lambakoe: mandapoe na. Na heàma na ahoe: măta kakoe ndoălăkoe ka. Na heàma I Lambakoe: ndena nggepi wănja bau ndoălăkoe, mandapoe wa hina hămoe. Toenanoe mandapoe na nja ka; bana mandapoe ka, tăka hi ninja na kamămbi, na riki.

Toenanoe bana riki ka: na, djè ma doe ja hi wănggoe, *koe woenga nja na rehi, koe hahanja na liting*, napa na riki ngga, wănggoe ma doekoe hi ndakoe bihoe. Toenanoe hina kati pameti ha na kamămbi dăngoe I Lambakoe. Toenanoe na pakiri na hida papapang da ahoe, da kamămbi, da lambakoe, da boeti.

Toenanoe hăndăka na, ninja he'au na na lambakoe, laloe pingoe ja woeloe aka. Toenanoe na ita ja na nggangga: ha oemboe Nggangga, mai i nămoe, kau tăngăroe dănda ja, wăna na lambakoe.

Toenanoe hina mai na nggangga; tăka hiwănanja na lambakoe: kau kamăng patăngăroe ja na karœngoe la koeboe watoe, kau ngepi ngga ja, kau wŏngga ja. Toenanoe na nggangga hina tăhikoe ja; tăka njoena na karoéngoe na ngepi pameti ma ja na nggangga.

Toenanoe lakoe na nja ka la hau kandjoănga, na ita ha da tawongoe, hama mboăla ha bokoeloe da da hiboe da. Tăka hi nindja da boeti, hiwădanja: ha oemboe Lambakoe,

nggăra oelamoe heàna? Na heàma na lambakoe: dai nggoe ha da ana mongoe ratoe. Da heàma da boeti: măla noe, kata tondoendja kata reàndja. Tăka na heàma na lambakoe: nde hoeri nggoe njoengga pareàndja ba njoengga madai ha; reàndja njimi ă. Da heàma da boeti: paheànggăma njoema kama reàndja meha. Toenanoe hida hoeroeng ndăba. Toenanoe bada hoeroeng ka hida toemboekoe ha da hiboe da da tawongoe. Tăka njoeda da tawongoe da kati pameti-meti ma ha, da pamboeta ma ha.

Tăka njoena na lambakoe, lakoe na nja ka la hau kandjoănga, na ita ja na oelăroe, na dai ja lai noe. Tăka hi ninja na rawa hiwăna: ha, Oemboe Lambakoe, nggăra oelamoe na! Na heàma njoena na lambakoe: dai nggoe ha da hinggi ratoe. Na heàma njoena na rawa: woă. Tăka nămoe ndja da karămboa hiwădanja: ha Oemboe Lambakoe, nggăra oelamoe? Na heàma njoena na lambakoe: dai nggoe ha da hinggi ratoe. Tăka da heàma da karămboa: măta kata kalamboenja. Na heàma njoena na lambakoe: djăkai mboeha doe nja! Da heàma da karămboa: mamboehănja. Tăka hiwăna na lambakoe: kalamboe nja djăka wămi, ndoălăkoe papera mboendăba mi, kai măngoe pakalamboe nja. Toenanoe hida papera hida piti ja na kikoe na na oelăroe, hida boroenja. Toenanoe bada pera doea ja bada boroenja, njoena na oelăroe na ngeri djăritoe. Bada hăla ka paboroenja, tăka njoena na oelăroe hina wala wiki na hina woendjoeloendja da nggoroe da. Toenanoe meti da nja ka da karămboa noeda.

Toenanoe na hili lakoe i la hau kandjoănga, na ita ja he'au na na kataroe moeroe hina dai ja. Tăka hi ninja na manoe tata, hiwăna: ha Oemboe Lambakoe, nggăra oela moe na! Na heàma na lambakoe: dai nggoe nja kanătăroe moeroe. Na heàma na manoe tata: măla noe, kanătăroe ja bawămoe, kakoe piti ja kakoe toe ja la nggoroe nggoe. Na heàma na lambakoe: djakau mboeha doe nja! Toenanoe hina piti ja hina woendjoeloenja na nggoroe na; bana

hăla ka pawoendjoeloenja, tăka njoena na katatoe moeroe hina kati ja na manoe tata noena; na pameti ma ja.

Toenanoe bana hăla ja ka noena, na lambakoe mandji'oe na nja ka. Toenanoe hina lakoe la hingi lokoe, lo'a na nja pakaninoe koerang. Tăka hi ninja he'au na na woeja; hina ita ja na kikoe na na lambakoe, ndjăpa be ă bana haurang la wai. Toenanoe njoena na bai woeja hina jăpa ja na kikoe na. Tăka hiwăna na lambakoe: ha, ka nggărau toe ja, hoe jăpa ni ja na amoe ai, nina ja na kikoe nggoe. Toenanoe na bai woeja hina pahăla ja na kikoe na hina lakoe hina jăpa ni ja na amoe ai. Tăka na lambakoe palai na nja ka, hiwăna: kăba păkoe moe ka, tăngăroe ka noe bakoe pa'ănga be kau.

WAAROM KATTEN EN MUIZEN VIJANDEN ZIJN.

Toenanoe na pakiri ña; ninja he'au na na boeti la woekoe oămang, la pingi ai bokoeloe na hē ningoe. Toenanoe na mandji'oe, tăka hina poeroe ja la tana, hina ita ja na pingi ai karoending; tăka hina himboe ja na pangea da da kawatoe; tăka hina ita ja he'au na, na woewa na katikoe na. Tăka njoena na boeti hina poetoe ja na kawatoe noena, koe hoăba ja, wăna. Tăka na kawatoe noena na tama ningoe la oeroe na. Toenanoe bana loendoeng ka la oeroe na, na witoe ja na oeroe na noedaloe. Toenanoe na boeti na párahoeng wiki na bana păda nja kati'oe na na oeroe na. Tăka hina ita ja he'au na na nggoăka rea: ha oemboe Nggoăka rea, djakau pingoe pa'ălinja na kawatoe la oeroe nggoe, ta pa'arijángoe loepa ta meti. Tăka njoena na nggoăka rea na hawoeroeng, na răndjăkoe la tana. Tăka hiwăna na boeti: djakau ăli nja, ămboe kawăloekoe nja, măta kakoe tăngăroe ja djăka nggiki da da woea ngăndoe na. Tăka njoena na nggoăka rea: măla ka, hiwăna.

Tăka njoena na boeti: tăngăroe ja noe kau ălinja. Toenanoe na nggoăka rea hina tăhikoe ja, na ălinja na kawatoe,

na kawăloekoe ma nja. Tăka hiwăna na boeti: amboe kawăloekoe nja, wănggoe ma doe nggau kawai tăkau kawăloekoe nja i. Toenanoe njoena na boeti hina jăpa ja na nggoăka rea, hina boeta ja na woeloe ihi na mboendăba na; na nggoăka rea ndena ătăloe pa palakoe. Tăka hiwăna njoena na nggoăka rea: napa păkoe, na toemboe păkoe na woeloe ihi nggoe kakoe kahili ja. Toenanoe hina lakoe ja la wai, na palomoeng wiki na. Toenanoe dămboe woelăng, patoe mboea woelăng mapalăngăng, na toemboe ndăba ka na woeloe ihi na. Tăka hina kamăng pahawoeroeng, na kaka ja năhoe, na ătăloe ka pahawoeroeng. Tăka hina lakoe ja la ngaroe mananga, hina paoehi nja na kapihăkoe, hau pahoendoe bokoeloe na. Toenanoe hina pipi ja, na pandoi ja teàna, bai teàna bokoeloe ma ja. Toenanoe bana hăla ja ka, mătă nja kadiroe, mătă nja kana mădoe păkoe, ka jila ja papoeroe nja la wai. Tăka njoena na boeti na maboeta ja na woeloe ihi na ămăng, hina lo'a la mihi, na tăka la ngaroe mananga. Tăka hina ita ja na nggoăka rea: ha Oemboe Nggoăka rea, ha Oemboe Nggoăka rea, ka nggi lo'a nggoe nja, wămoe, hoe pandoi ja na teàna bokoeloe jeàna. Tăka na heàma na nggoăka rea: lo'a hoepapa la hapapa tana, wănggoe. Tăka hina heàma na boeti: măla takareang. Na heàma njoena na nggoăka rea: măla ka. Tăka hiwăna njoena na boeti: măla njoemoe, nggăra tau ja na padoendămoe. Tăka hina heàma njoena na nggoăka rea: napa kakoe peàka nggau, kărikoe, kaka, mbăra, koeroe ndiha, pirihoe, manginoe, mboendăba na tanggoe nggoe njoengga ja bakoe doendănja; njoemoe tau padoendă moe, boeti angoe moe paboeti, kala'oe, oelăroe, kataroe moeroe, mboendaba na doendănja namande pingoe pahawoeroeng. Tăka hiwăna njoena na boeti: pirăng kata lakoe. Tăka hina heàma njoena na nggoăka rea: haromoe la maling. Toenanoe bana toăma ja ka na rehi, na tăka ndăba na na tau, hida jila ja na teàna noena, da papoeroe nja la wai. Toenanoe bada hăla ka papoeroe nja, hiwăna njoena na nggoăka rea: mboendăba

na na boeti jăpa boehi. Tăka hina heàma njoena na boeti na maboeta woeloe ihi na ămăng: măla kadoena. Tăka na heàma njoena na nggoăka rea: njoengga măta kakoe jăpa oeling. Toenanoe bada boehi ka hiwăna njoena na nggoăka rea: ha Oemboe Boeti, hiwănanja, loedoe nā, hī. Tăka hina heàma njoena na boeti: ndakoe pingoe paloedoe, loedoe njoemoe bădi. Tăka njoena na nggoăka rea: hăroe hăroe moe teàna, tăka la liboemoeroe tanăhăkoe.

Toenanoe bana ngeri ă na ka, tăka ka la liboemoeroe hina tanăhăkoe, da boeti meti hăla, oelăroe meti ndăba, mboendăba na na padoendă na na boeti, meti mboeta; na padoendă na na nggoăka rea, hawoeroeng ndăba, ndaningoe mamboelăng. Toenanoe da tau padoendă na na boeti, doea ngioe da da kala'oe da mahalinding la liboemoeroe. Toenanoe hida ita ja he'au na na tanoăma. Tăka hiwăda njoeda da kala'oe: ha Oemboe Tanoăma, ndoela kăma, oemboe, wotoe kăma la pinoe kadjea moe. Na heàma njoena na tanoăma: ai ha! ndakoe bihoe, i witoe ja na kadjea nggoe doekoe, na kati'oe. Tăka hida heàma da kala'oe: ndea ndema witoe kau. Tăka njoena na tanoăma: wŏngga woenda nggoe bădi! Tăka da heàma da kala'oe: ata hau paraing. Tăka na heàma na tanoăma: lănga tăka? Lănga tăka, wăda da kala'oe. Mai kămi lai jehoe, kai hē la pinoe kadjea nggoe. Tăka njoeda da kala'oe hida ngeni toăma nja hida hē la pinoe kadjea na. Toenanoe bada loendoeng ka la pinoe kadjea na, tăka njoena na tanoăma hina ngeni, hina tăka la karăha wara. Toenanoe bana tăka ka hiwăna njoena na tanoăma: poeroe wa la jehoe, hiwănăndja. Da heàma da kala'oe: hili lakoe ki! Toenanoe njoena na tanoăma na hili lakoe, na hē ja la mara. Tăka hiwăna njoena na tanoăma: la jehoe mamădoe ja ka. Da heàma da kala'oe: hili lakoe ki, ndema bihoe papoeroe la jehoe. Tăka njoena na tanoăma na kakikoenja na papeàka da da kala'oe, na hili lakoe, na toăma la woekoe oămang bokoeloe. Tăka hiwăna na tanoăma: koe manggiloe ka, laloe marau ja na ngea

palakoe nggoe. Tăka da heàma da kala'oe: malàngoem, Oemboe! djăkà ndea djè kau lăti na mandoela kăma, mameti ănga ka lăti la liboemoèroe.

Toenanoe hiwăda dà kala'oe: hili lakoe ki hakoedoe. Tăka njoena na tanoăma hina hili lakoe. Toenanoe bada mareni nja ka na hiboe da, ndădikoe la jehoe, hiwădănja. Toenanoe hida poeroe ha la tana, da loendoeng la tana, tăka hiwăda da kala'oe: măla kata jăpa ja na tanoăma jeàna, kata pameti ja, kata tama ngăndi ja la hiboe nda, kata nganja. Toenanoe bana rongoe ja bada pănı́ da kala'oe, tăka njoena na tanoăma na palai. Tăka njoeda da kala'oe da jauwoeloe ja, wăda njoeda da kala'oe: pareànggăng kata toăma nja. Toenanoe bada jauwoeloe ja ndeda toăma nja. Tăka noeda da kala'oe hida beli ha hida tama ha la hiboe da.

Toenanoe nindja da woedoe, hakămboeloe lima ngioe da, da poeroe ngăndi ha da lănggiri da la wara, kámăngoe wăda. Toenanoe bada tăka ka la wara hida kámăng mboendăba da da woedoe noeda. Tăka njoena na tanoăma hina hē ja la wara hina langada ndja da woedoe da makámăng. Tăka hiwăda njoeda da woedoe: ha Oemboe tanoăma, kanggiki na hoe langada nămoe? Na heàma njoena na tanoăma: ē, langada ă nggoe nja. Tăka hiwăda njoeda da woedoe: njoemoe mboehăng pakámăng? Tăka hiwăna njoena na tanoăma: mădja kai wŏ doe ngga lănggiri. Da heàma njoeda da woedoe: ka nggiki na hi ndema wŏnggau! Tăka hiwăna njoena na tanoăma: djăka toenanoe, da lănggiri wŏ ndăba ma ngga ha bădi. Tăka hiwăda njoeda da woedoe: mai kau nămoe, kama pakăna nggau ha da lănggiri mboeloendăba da. Tăka njoena na tanoăma hina lakoe toăma ha, tăka njoena na bai woedoe bokoeloe hina kē ndăba ha da lănggiri la angoe na.

Toenanoe hina pakăna nja ha la nggoroe na, la lima na la hapapa la hapapa. Toenanoe bana hăla ka pakăna hăla ndja, tăka hiwăna njoena na woedoe: măla, kámăng wa, kata tăngăroe kau. Tăka njoena na tanoăma hina kámăng,

tăką ną hili beli ja, hiwăna njoena na tanoăma: ha oemboe woedoe măla noe, ndeda nggépi ką da lănggiri? Tăką hida heàmą njoedą da woedoe: manandăngoe lăngą tăką! hili kámăng ki. Tăka njoeną na tanoăma na hili kámang, na pambatoe beli ja, na palai tama ngăndi ha hoedalpe la wai da lănggiri dą da woedoe. Tăką hiwăda njoeda dą woedoe: ha oemboe tanoăma, kanggikina hoe palai ngăndi ha da lănggiri ma?

Tăka hiwăna njoena ną tanoăma: ningoe kiring! Măla peàka nda nja na kiring! Tăka hiwăną njoena na tanoăma: kiring la kala'oe, njoenggą ămăng ngeni be nggoe nja la pinoe wai kalali, tăka njoeda da kala'oe da mahalinding la pinoe wai, „ndoela kăma" wăda ngga. Tăka njoengga; hikoe ndoela hą; tăką wăda njoeda: wŏnggau ata hau paraing, wăda ngga, hikoe wotoe ha la pinoe kadjea nggoe. Toenanoe bakoe tăka ka la oema da, hiwăda njoeda da kala'oe: jăpą ja, wăda ngga, kata paloe ja kata pameti ja, hiwăda ngga. Toenanoe doe hikoe wăhi ha da lănggiri mi njimi; lo'a njimi pahimboe ha dą kala'oe kai jăpa ha, kai ngandja. Toenanoe hida papápăng da kala'oe dăngoe da woedoe.

— ALS EEN DUIF GEBOREN —

Toenanoe lakoe da nja ka pa'ohoe ai; bada tăka ka la padoea marăda, hina ita ja na wai la karoăbăkoe watoe, hina oenoenja. Toenanoe bada tăka ka la oămang hida ohoe ai; bada hăla ka pa'ohoe ai hida beli ha la oema. Toenanoe bąda tăka ka la oema, palăngăng hau woelăng dămboe woelăng, pakamboe be na nja ka na kawini noena, na ma'oenoeng wai la karoăbăkoe watoe; na wai noena, wai palindjoe mbăra ja. Toenanoe bana mandai ki ka năhoe, maroenggoe ă ma na ka bana padeding. Toenanoe hina dedi, bana dedi ka, na pa'au ndăba ndja da ana mini na; da mai patăngăroe ja, nde tau ja na ana na, mbăra be ją.

Toenanoe hiwăda da ana mini: nggăra ta toe ja ka na tau toengoe noe na mapa'ana mbăra, hiwăda, lo'a patoe ja la woekoe oămăng bokoel, njoena dăngoe na mbăra na ana na. Toenanoe hida lo'a patoe ja; da párahoe ja woăka na la padoea woekoe oămăng. Toenanoe bada hăla ka patoenja woăka na, da wŏnja oehoe kanoe, hau kaba na, wŏnja băla na na mbăra, na ana na noena na kawini. Toenanoe bada hăla ka pawŏnja, hi lakoe da nja ka la oema. Toenanoe mandai-ndai ka năhoe, ningoe tiloe mboea ndaung, hida patiking papala la hapapa tana, da toeja na na mbăra. Toenanoe hiwăda: măla kata lo'a papoenggoe ja ai kata pandoi ja teàna, hiwăda. Toenanoe hida kanoăma, hida lakoe; bada tăka ka la pangéa na na ai, hiwăda: ai ha! laloe bokoeloe ma ja na ai jeàna, djămoe teàna ja. Toenanoe hida poenggoe ja, ndeda loehoe ndokoe nja na ai bada poenggoe ja. Tăka hiwăna njoena na mbăra: ha ina, măla kakoe lo'a patăngaroe ha i toeja, papoenggoe da nja ai teàna. Toenanoe hi lakoe na nja ka hina răndjăkoe ningoe la ai papoenggoe da da toeja na. Tăka hiwăna njoena na mbăra: toeroe toe toe, toeja! ndai loehoe ndokoe ă nja na ai bai poenggoe ja. Tăka da heàma njoeda da toeja, hiwăda: laloe ănga ja na mbăra noedita, piti nja băndil, băndil pameti ja. Toenànoe hawoeroeng na nja ka na mbăra, na palai; na tăka nja na ina na: ha ina! laloe pakeàwa ma ha i toeja, da băndil ka i ăng. Napa haromoe, koe hili lo'a.

Hadăng la mbaroe na ha woeroeng: hina răndjăkoe ningoe la nge'a parăndjăkoe na bana mai woenga. Tăka hiwăna: toeroe toe toe, toeja! djăka nde njoengga mapoeroe papoenggoe ja, ndai pandjoroe ndokoe ă ja na ai. Tăka da heàma da toeja: djăka mbăra mbiha kau, poeroe kau nămoe, kau părăkoe ja na ai kana ndjoroe. Toenanoe hina hawoeroeng, na tăngăroe ja na roekoe kăkăloe hina părăkoe ja, na părăkoe winggiroe nja, na pandiloe nja, tikoe tikoe na ka! tăka na hili părăkoe handăkăng, na ndjoroe loendoeng. Toenanoe lakoe na nja

ka na mbăra, hiwăna bana tăka nja na ina na: ha ina, njoengga be ă mapandjoroe ja na ai. Toenanoe hadăng la harí na hili lo'a. Toenanoe bana tăka ka na răndjăkoe la ai hareti hiwăna: toeroe toe toe, toeja! djăka nde njoengga mapaboăla ja, ndena dedi ă ja teàna. Tăka hiwăda da toeja na: djakau mbiha doe njoemoe. mai kau părăkoe ja kana dedi ja teàna. Toenanoe woeroe-roe wăna bana hawoeroeng, na părăkoe ja na katikoe na, na manggătăhoe; na părăkoe ja na kamoeri na, na manggătăhoe. Tăka na hili părăkoe ja na katikoe na, na dedi ja katikoe teàna; na părăkoe ja kamoeri na hamăng. Tăka na părăkoe ja na koeroe na, na loenggahoe ja. Tăka na eti na na ai noena, na toe ja tandai la manga. Toenanoe hawoeroeng na nja ka na mbăra; bana tăka ka la oema, na peàka nja na ina na, wăna bana peàka: ha ina! laloe paki ja na teàna papandoi nggoe. Toenanoe hadang la mbaroe, hiwăna: ina, măta kakoe lo'a patăngăroe ja na teàna; tăka hi lakoe na nja. Toenanoe bana tăka ka hina răndjăkoe la pange'a parăndjăkoe na; da toeja da pawandang tau, hangahoe ja na pawanda da.

Da jila ja na teàna noena, ndeda măka ndokoe nja. Tăka hiwăna njoena na mbăra: toeroe toe toe, toeja, djakai pamădja ngga njoengga palo'a la hapapa tana, i măka nja na teàna bai jila ja. Tăka da heàma da toeja na: ka pira ka ka pange'a moe noe! la kapoeka tandai la manga kau! Toenanoe hida jila ja patoăma ma nja la tehikoe. Tăka hiwăna na mbăra: toeroe toe toe, toeja, pirang kata lakoe, wămoe? Haromoe. Napa păkoe ka, toeja, ni păkoe ngga bădi la tandai la manga măngoe palakoe. Toenanoe hina lakoe papeàka nja na ina na; măta kakoe pala la hapapa tana, lo'a papaha nja kawini toeja. Toenanoe hina piti ha da boti dămboe hiwăna: ha ina, djeà da boti paihi ndja oehoe kanoe, pinoe ha, toe băla nggoe. Toenanoe bana pa ihi ndja ka hina lo'a patoe ha na ina na la teăna, ndaningoe mapinja.

Hiwăna na mbăra: ha ina, la kamoeri oebăndjăloe ni ha

kawini parăpoe ha, amboe na ita ha tau. Toenanoe lakoe na nja ka na ina na la pange'a na; tăka njoena na mbăra noedita ja ka la kapoeka tandai la manga.

Toenanoe tăka da nja ka da toeja na, lakoe da nja ka. Toenanoe bada tăka ka la hapapa tana, tăkă hida poeroe da toeja na; njoena na mbăra, ndjăpa be ja la pinoe la tandai la manga, bana haroenggoe-roenggoe. Toenanoe ba hambăda da ka da toeja na, tăka hina poeroe ja la kamoeri teàna, na piti ja na oehoe kanoe hina răba ja, dira mbotoe na bana paugga, ndena măka; la woeloe kăpa na nja bana paihi nja dăngoe la woeloe ihi na. Toenanoe bana mareni nja ka na pingi kokoer hina · hawoeroeng, na răndjăkoe la kapoeka kokoer, nggădjiroe wăna na kokoer bana răndjăkoe nja. Tăka hiwăda njoeda da ama na I Rămboe Kahi: nggăra ja ihoe na marăndjăkoe nja na kokoer, na tandidoe mboe na tana bana tanggădjiroe. Toenanoe hida poeroe patăngăroe ja: bada loendoe ndăba ka la tana, tăka njoena na mbăra na kămbăhoe ndja da woeloe kăpa na, na pahoepoe padoeang na kokoer ămăhoe, paboendoe weli wa la tana; mboendăba na na tau na poetoe ha da ămăhoe noeda. Tăka njoena na mbăra, lakoe na nja ka la teàna; da toeja na ndeda pinja: na mbăra tăka mangiloe la teàna. Toenanoe da toeja bada tăka ka, da tăngăroe ja na mbăra, laloe haroenggoe ja; tăka hiwăda nja: ha mbăra noedita! kanggiki na ndaningoe bălăm? Na heàma na mbăra: toeroe toe toe, toeja! laloe katilăkoe ja na katikoe nggoe. Mădja ka toena, poeroe kau! Tăka na heàma na mbăra: toeroe toe toe, toeja! djăka koe poeroe koe meti paloendoeng ka. Tăka da toeja hida kandi. Hadăng la harí hili lakoe da nja ka da toeja na, lo'a padanggăng. Tăka njoena na mbăra na poeroe ja, na piti ja na oehoe kanoe na tădi piti na, na paihi nja na woeloe kăpa na, pa'ihi nja na woeloe ihi na hawiang, hina hawoeroeng, na răndjăkoe ningoe na nge'a parăndjăkoe woenga na. Tăka hiwăda da ama na I Rămboe kahi: nggăra ja ihoe na matandidoe, poeroe kai tăngăroe ja. Toenanoe hida poeroe:

bada poeroe ka tăka njoena na mbăra na kămbăhoe ndja da woeloe kăpa na, hili hama tika da da dangoe da da ămă-hoe noeda; na parambăndja tau bana poetoe ha.

Toenanoe hawoeroeng na nja ka na mbăra, na lakoe la teàna. Tăka da toeja na ndedi da tăka, didi jăng njoena na mbăra na matăka woenga. Toenanoe bada tăka da toeja na hiwădănja: na mbăroe noedita nde pa'ita ja handăkăng bana ngangoe, ndjăpa be ja bana haroenggoe mănoe mănoe. Hili hadăng la hari, da toeja na da lo'a pada-nggăng malandja. Tăka njoena na mbăra hina hawoeroeng, na lakoe parăndjăkoe la kokoer la nge'a papanaboe ja na ămăhoe.

Tăka hiwăna: toeroe toe toe, bokoe! mili paita ă ngga nja I Rămboe Kahi, papoeroe ă nja la tana, papoeroe meha nja. Toenanoe hina poeroe ja I Ramboe Kahi la tana la talora; tăka njoena na mbăra, woèroeroe wăna, na piti ja I Rămboe Kahi, palai ngăndi ja la teàna. Tăka la teàna na oena nja katăngoeroe kokoeroe moeroe hina poehi ja; na hăla papoehi ja hina răpitoe ja, na hăla parăpitoe ja hina poeha ja la liboemoeroe la karaha teàna. Tăka da ama na I Rămboe Kahi da wanda ja na nggangga hiwăda nja: ha nggangga, lo'a kau rongoe nda nja mbăra, djăka nggăra kiri hina jăpa ja na ana nggoe. Toenanoe lakoe na nja ka na nggangga; na tăka la teàna, hiwăna na nggangga: ngga, ngga, nggăra kiri hoe jăpa ja I Rămboe Kahi. Tăka hi wănanja na mbăra: toeroe toe toe, nggangga! nggangga *kalada nggangga*, ndakoe pinja na papeàkam, hămoe kau lakoe. Toenanoe na nggangga, lakoe na nja ka; na tăka nja na ama na I Rămboe Kahi, hiwăna na nggangga; ndakoe pingoe pahă-mboeroe ja na mbăra, djăka koe poeloe dănja, *kalada nggangga* wăna ngga; djè ja noe, palèawa ja haătoe. Toenanoe hida paleàwa ja I Koăka. Toenanoe bada paleàwa ja ka I Koă-ka, hiwădanja: ha oemboe Koăka, lo'a kau kandăhăroe karai ja I Mbăra, djăka djeà ja ka i na mangăndi banda, djăka njoena ka i na mapalai ngăndi ja na ana nggoe, djè

ka ka, mili ta pi ă nja. Toenanoe lakoe na nja ka I Koăka hiwăna bana tăka:

koăka kau wa, koăka kau wa!
lo'a kau rongoe ngga nja,
wăna ngga na ama moe,
na ina moe,
la tana toekoe,
la watoe djangga;
djăka nggini păkoe ja,
na mapawiti,
djăka nggini păkoe ja,
na kiring na pandė băndjăl.
djė hikoe tăka,
paleàwa lakoe na ngga,
pahoeka hada ă na ngga,
na ama moe,
na ina moe;
djăka madening doe ja,
djăka matăndjing doe ja,
wăna ngga nămoe,
na ama moe,
na ina moe,
koăka kau wa!

Tăka hina heàma na mbăra:

toeroe toe toe,
koăka kau wa!
djăka djė doe ja,
na paleàwa lakoe na nggau,
na pahoeka hada na nggau,
njoengga doekoe,
lima ma nde răma,
mata ndakoe ita,
djăka nggi mbăra ja,
na mapalai ngăndi ja,
ndakoe pinja;

ndjăpa ja ka,
bakoe tăka jehoe,
wihi nggoe ndakoe pangga,
katikoe nggoe ndakoe wingoe;
ka nde didi ka pambăra,
hau tana hau tana,
ningoe mbăra na,
djeà noe pandoea ki nda nja!

Toenanoe lakoe na nja ka na koăka; bana tăka ka hiwăna:

koăka kau wa!
mata ndakoe ita,
wăna;
lima ndakoe jăpa,
wăna;
wihi mandepangga doekoe!
katikoe mandewingoe,
ndjăpa ma ja na tăka nggoe,
wăna na mbăra.
hili rongoe ki ngga nja,
wăna ngga nămoe.

Tăka hina heàma na ama na I Rămboe Kahi:

djeà batoenanoe,
pandoea ngga nja,
bawăna,
hili lo'a ki,
kau rongoe dănja,
hoeroetoe njoena, mbăpa,
ka wămoe nja,
djăka djè ha da banda na,
ndakoe pabeli ndja,
mili koe pi ă nja,
wănggoe,
djăka njoena lănga tăka doe,
na mapiti ja na ana nggoe;

kakoe pinja,
kana kaloăngga ki,
na eti nggoe,
amboe handoeka,
mănoe mănoe,
Toenanoe lakoe na nja ka na koăka, hiwăna bana tăka:
koăka kau wa,
koăka kau wa!
pandoea nda nja,
bawămoe,
beli na nja ka,
na tau nggoe,
ndjănga na nja ka,
na ndjara nggoe.
patăndji nda,
eti wē hē,
manoe oera tăndji!
pakaloăka,
pahămoe dănja.
Tăka hina heàma na mbăra:
toeroe toe toe,
koăka kau wa!
ba pandoea moe nja,
toeba na,
koe pandoeang,
paboerinja banda,
djè pandoea ngga,
hiwănggoe;
tai la maling
lakoe ngga nja ka,
kameti, bawăna,
djămăng kadiroe;
napa păkoe,
da ndjănga păkoe,
da ndjara nggoe,

da beli păkoe,
da tau nggoe,
hili kanandi nja ka i doena.

Toenanoe lakoe na nja ka na koăka; bana tăka ka la oema, hiwăna:

koăka kau wa,
koăka kau wa!
na dening, wăna,
na toebang, wăna,
njoena na mapiti ja;
mbăda băla nggoe ka,
pawŏnja banda,
koe pandoea nja ka;
hoeroetoe nggoe nja ka,
mbăpa nggoe nja ka;
wăna I Mbăra noewawa,
tai la maling,
lakoe nggoe nja,
wŏnja kameti,
bawăna,
napa kadiroe,
da ndjănga ndjara nggoe,
da beli tau nggoe,
wăna noe kawai.

Toenanoe da in na, da ama na, da ana mini na I Rămboe Kahi, laloe hī ha ba ndeda ita ja pa na mata na na ana wini da. Njoena I Mbăra dăngoe da toeja na, mbăda lakoe da ka. Tăka la padoea tehikoe, hiwăna njoena I Mbăra: toeroe toe toe, toeja, padita i ja na tanangga. Tăka hida padita ja. Toenanoe bada hăla ka padita ja, da tăngăroe ja, tau be ja, kawini ja; laloe bărăngoe ha da eti da bada ita ja. Tăka hiwăna njoena I Mbăra: toeroe toe toe toeja, djè doe ja na pamai pahimboe moe! Na heăma na toeja na: hau mini kau! toemoenoe ka bădi. Tăka njoena na toeja na paha ja na kawini noena. Toe-

nanoe bada tăka ka la pange'a da, na mbăra na beli ja la ina na. Toenanoe ba ningoe ka ana na i toeja na hiwăna nja na toeja na: măta koe wŏnggau tau. Tăka hiwăna njoena na mbăra: toeroe toe toe, toeja, djăkau namoe doe ka. Țăka na heàma na toeja na: kanggiki na hi ndakoe namoe kau. Toenanoe hina wŏnja na ana na kawini. Toenanoe bana hăla ka pawŏnja tau, na kawini noena ndedi na matoea. Tăka hiwăna njoena I Mbăra: toeroe toe toe, ina, lo'a kau jăpa ja na manoe ba ninja na djawa, bawăda, kai lo'a papatádjing. Toenanoe lakoe da nja ka. Țäka njoena I Mbăra, na pambeli ja tau, na piti ja na ha'ilăroe, na dedi ja kaloemboetoe na; na loehoe la hambeli pindoe, na tila ja na watoe, na dedi ja ndjara. Tăka da woeloe ihi na dăngoe da woeloe kăpa na, na toe ha la karoăbăkoe au. Toenanoe hina kaliti ja na ndjara hina lakoe. Toenanoe bana lakoe ka, hina toăma nja na ina na na mangăndi manoe kawai. Tăka hiwăna na kawini na kare'a na na ina na: ha mamoe, nggamoe ja ihoe na manămoe, laloe parăka mini ja! Toenanoe bana lihi ndja ka hiwăna: ka heàna, ndaningoe matama ngăndi ja na manoe? Tăka da heàma njoeda: ndaningoe ă, oemboe! Tăka hiwăna njoena: ngăndi ja nămoe. Tăka hina karai ja: ka ni, I Mbăra ndena mai? Tăka da heàma njoeda: ka nggăra toe ja doe moe na mbăra, ndjăpa be ja bana haroenggoe mănoe mănoe. Toenanoe bada hăla ka papani, hiwăna: măta kakoe kámang patama ngăndi ja na manoe. Toenanoe hina tama ngăndi ja, na handăkăng păkoe, na taloe; pandoeăngoe wăngoe, na kăkoe. Toenanoe hina loehoe ngăndi ja, hiwăna: peàka nja I Mbăra, hoela ki ja hakoedoe, na hăndăkăng păkoe, pataloe na manoe, wămi nja. Toenanoe hina rapa pareàngganja na ndjara na hina lakoe. Tăka la pindoe na pahăla ja na ndjara na, na dedi ja watoe ngoedoe; na pahili ja na kaloemboetoe na, na ndoeha ja la a'oe, na dedi ja ha'ilăroe; na piti ha da woeloe ihi na dăngoe da woeloe kăpa na, na padămbăkoe beli ndja, hina hawoeroeng la pange'a na, ndjăpa bana ha-

roengoe-roeggoe. Toenanoe mandai ki ka hakoedoe, hida tăka na ina na, hiwăna: măla, ndena taloe na manoe? Tăka hina heàma na ina na: na handăkăng păkoe bana taloe. Tăka hiwăna na mbăra: nggamoe ja na matama ngăndi ja? Ndema pinja, djăka nggamoe ja, laloe parăka mini ja, na mini năhoe. Tăka hiwăna na mbăra: ai ha, laloe parăka mini noe ja, ai! Tăka na heàma noena na anakeàda kawini: lănga tăka, laloe manandăngoe ja, djăka toengoe i ka lăti na mapaha ka njoengga, laloe hămoe ja na eti nggoe; toena ka ki doena njoemoe ba ndjăpa be ja bau haroenggoe-roenggoe mănoe mänoe. Toenanoe hili hadăng la harí, tăka hiwäna njoena I Mbăra: ha ina, lo'a kau jăpa ja kamămbi he'au na kai ngăndi ja hoewawa, lo'a papatádji wănja. Toenanoe hi lakoe da nja; mandai ki ka hakoedoe, tăka njoena I Mbăra, na piti ja na woeloe kăpa na, na toe ha la karoăbăkoe au, na piti ja na ha'ilăroe hina halili ja, na dedi ja kaloemboetoe, na loehoe ja la hambeli pindoe, na tila ja na watoe, na dedi ja ndjara. Toenanoe hi lakoe na nja. Toenanoe bana tăka ka hoewawa na toăma nja na ina na. Tăka hiwăna njoena na anakeàda kawini: ha mamoe, tăngăroe ja na mini kange'au, na matoăma nda jehoe, nămoe nja i ka. Toenanoe bana toăma ndja, hiwăna: ka nggăra ja na pangăndi moe? Kamămbi ja, hiwăda. Tăka hina wŏndja na kaloemboetoe na hida hápa. Toenanoe bada hăla ka pahăpa, wŏnda ja nămoe na kamămbi kakoe kámăng patama ngăndi ja, wăna. Toenanoe hina tama ngăndi ja, na taloe ja na kamămbi noena, pandoeăngoe wăngoe, hama na kawai; djè ka wăngoe na. Toenanoe hina loehoe ja hiwăna: peàka nja I Mbăra, laloe taloe, ina, na kamămbi, hinggăloe ki hakoedoe. Toenanoe hina rapa pareànggănja na ndjara na; kaliti, lakoe ma na nja. Toenanoe bana tăka ka la pindoe, na pahăla ja na ndjara, na dedi ja watoe ngoedoe, na pahili ja na kaloemboetoe na, ndoeha ja la a'oe, na dedi ja ha'ilăroe. Tăka hina piti ja na roe ihi dăngoe na roe kăpa na hina pa-

dămbăkoe beli ndja. Toenanoe mandai ki ka hakoedoe. tăka ma da nja na ina na. Tăka hiwăna njoena I Mbăra: măla noe kawai? Tăka da heàma njoeda: laloe taloe, ina, na kamămbi, wămoe nja I Mbăra, wăna năhoe kawai, ndakoe pinja na ngara na, djăka nggamoe ja. Tăka na heàma njoena I Mbăra: djăka njoengga, koe tanda ja djăka njoengga ma'ita ja. Tăka na heàma na anakeàda kawini: toena ka ki kadoemoe njoemoe, ba ndjăpa be ja bau haroenggoe la kapoeka ai, djăka na mini na pa'ita nggoe, laloe parăka mini ja, lănga tăka! Toenanoe palăngăng patoe lima, hiwăna njoena I Mbăra: ba ina, hiwăna, ninja hé'au na na ana karămboa koedoe, la hambeli pindoe ja, lo'a kai jăpa ja. Toenanoe hi lakoe da nja, hida ita ja na ana karămboa hida jăpa ja. Toenanoe lakoe doe da nja. Tăka njoena I Mbăra na ăli nja na woeloe kăpa na dăngoe na woeloe ihi na, na toe ha la karoăbăkoe au; tăka hina poeroe ja, hina piti ja na ha'ilar na dedi ja na kaloemboetoe na; na loehoe ja la hambeli pindoe, na tila ja na watoe, na dedi ja ndjara. Tăka hi ninja haătoe na I Apoe Kămi, la woekoe ri paita ja: ha rămboe *ha* lakoe *ha* li ka *ha* diroe *ha* nămoe, *ha* ninja *ha* peàka *ha* nggoe. Tăka hida lakoe li, hiwăna; *ha* ramboe *ha* ndedi *ha* pinja na hori na *ha* mbăra *ha* nggamoe ja na ma *ha* toăma nggămi *ha* la ma *ha* patadji. Tăka da heàma ṅjoeda: ndema pinja. Tăka hiwăna njoena I Apoe Kămi: *ha* rongoe pahămoe *ha* hămoe ja *ha* niwi nggoe *ha* njoengga, nindja la karoăbăkoe au be ha da woeloe ihi na dăngoe da woeloe kăpa na, lakoe pareànggang kai piti ha, kai toenoe măngoe au ndja le epi, kai loehoe la hambeli pindoe, kai napa ja, djăka na tăka, pareànggăng kai jăpa ja na rapa na na ndjara, kai wăhi ja na kaloemboetoe na, ka ămboe na dedi ha'ilăroe na kaloemboetoe na. Toenanoe hida lakoe pareànggăng, bada tăka ka la oema hida piti ha da woeloe ihi dăngoe da woeloe kăpa na la karoăbăkoe au. Toenanoe bada hăla ka patoenoe ha hida lakoe hida napa ja la pindoe; mandai ki ka, nămoe

nja ka. Toenanoe bana tăka ka la ngaroe pindoe hida pareànggang pajăpa ja na ndjara na hida wăhi ja na kaloemboetoe na; tăka hiwădănja: ai ha, laloe pingoe kau woeloe aka, njoemoe be ja mapatadji. Tăka na heàma njoena I Mbăra: toe nggoe noe doe koe, koe pingoe woeloe aka. Toenanoe da pahiloe nja na ngara na, I Oemboe Ndiloe ja ka na ngara na, nda mbăra ă ja pa. Toenanoe paha na nja ka na kawini na pawŏ na nja na toeja na, na palalē na.

DE CIVET-KAT.

De apen nu waren bezig met een tuin om te werken; een groote menigte apen waren er; er waren twintig of dertig bij elkaar geroepen Toen kwam daar de civet-kat aan — hij sloeg één aap, doodde hèm op een verborgen plaats; daarna roosterde hij hem en sneed geheel af zijn hoofd en zijn pooten, daarna droeg hij hem. Zoo ging hij aan bij de menigte apen en hij ziep ze en de civet-kat zeide: O, mijnheer Aap, eten jelui geen vleesch van dezen hond. De apen nu, toen zij den civet-kat hoorden roepen, vroegen zij hem: waar komt dat honden-vleesch van daan? Mijn zusters en ik hebben hem tesamen geslagen; maar ik eet hem niet en breng hem dus hier. Toen namen de apen den houd aan een aten hem. Maar toen de civet-kat op een kleine afstand was, zong hij: eet vleesch (van uw) makker, (van uw) makker. De apen hoorden het nog niet; zij gingen maar door met grond omwerken. Wederom zong de civet-kat: eet vleesch (van uw) makker, (van uw) makker. De apen hoorden het en zij zeiden: luister naar hem, luister naar den civet-kat daarboven, wat of hij zegt. Wederom zong de civet-kat: eet vleesch (van uw) makker, (van uw) makker. Toen zeiden de apen: ha, eet vleesch (van uw makker, zegt de civet-kat nu; „makker" ! misschien is het dat wel, wat wij zoo even gegeten hebben; hondenvleesch, zeide hij ons, terwijl hij ons zoo even bedroog — en „eet vleesch (van uw) makker, (van uw) makker", zegt nu tot ons de civet-kat. Toen stond de geheele menigte apen op, en ieder bragt een stuk hout; zij gingen den civet-kat opsporen; en zij bereikten hem op den weg en vroegen hem: wat hebt gij zoo even gezegd, als gij niet spreekt, zullen wij je straks dooden. Maar de civet-kat zeide: eet rijpe,

rijpe mangga, zeide ik zoo even. „Zoo was 't niet, toen wij je zoo even hoorden: eet vleesch (van uw) makker, (van uw) maker, dat hebt gij zoo even gezegd." „Zoo was 't zoo even niet, eet rijpe, rijpe mangga, heb ik zoo even gezegd.

Toen zeiden de apen: wacht, we zullen je dooden; eet vleesch (van uw) makker, (van uw) makker, hebt gij zoo-even gezegd. De civet-kat antwoordde: dood mij niet, dood mij niet, dan zal ik jelui vergezellen naar een rijpen mangga boom. „Je liegt ons wat voor!" „Neen, ik lieg niet, de rijpe mangga boom is er werkelijk; morgen laten wij vroeg opstaan, laten wij dan gaan, zeide de civet-kat.

's Morgens vroeg wakker geworden, riep hij al de apen en zij gingen: „laat ons dien mangga boom eens gaan bezien, zeiden zij maar.

Maar onderweg zeiden die apen: indien er straks geen mangga boom is, naar uw woord tot ons van gisteren, zullen wij u straks dooden, wij zullen u in flarden scheuren.

Toen zeide de civet-kat: hij is er werkelijk, zeg ik jelui.

Zoo kwamen zij bij den mangga boom; toen zeiden de apen: klim jij er eerst in, heer civet-kat. Maar de civet-kat zeide: klim jelui er eerst in. Toen klommen de apen er in, zij klommen er allen in. Die mangga boom nu stond midden in de alang alang. De civet-kat raapte nu bij elkaar drooge alang alang en hij stapelde 't op bij den mangga boom en stak 't in brand. Toen vroegen de apen: hoe is 't daar, heer civet-kat, dat gij gaat branden. De civet-kat zeide: opdat 't schoon worde en wij er straks kunnen loopen.

Zij hielden 't niet uit de apen in de hitte van 't vuur en zij sprongen naar beneden juist in 't vlammende vuur, totdat zij allen stierven.

Nu ging de civet-kat heen. Maar toen hoorden het de groote apen, als honden waren zij; ieder bracht een stuk hout mee toen zij den civet-kat gingen zoeken. Zij troffen hem aan boven in een boom, en de apen zeiden: ha, sterven

zult gij straks, zeer slecht zijt gij, dat gij gedood hebt al onze mede-apen.

Toen zeide de civet-kat: wacht even, dood mij niet, ga daar even op zij' opdat ik naar beneden kome. Toen gingen de apen op zij en de civet-kat kwam naar beneden; hij nam klevende gom en hij begomde al 't groote hout; toen klom hij weer terug boven in den boom. Toen gingen de apen zitten op 't groote hout, al hun billen kleefden er aan vast, zij waren niet in staat op te staan. Toen kwam de civet-kat naar beneden en sloeg de menigte apen, tot dat zij allen gestorven waren. Wederom hoorden het hun makkers; wederom kwamen zij aan 's morgens heel vroeg en zij troffen hem aan in den top van den boom, zij klommen naar hem toe boven in den top van den boom. Maar de civet-kat vluchtte, hij sprong op den grond en kroop in een gat in den grond: Toen zeiden de apen: hoe hebben wij 't nu met hem, daar hij gekropen is in een hol in den grond. Toen antwoordde één der apen, hun dorpshoofd, en hij zeide: gaat spaansche peper halen, dan zullen wij de nestopening, waar hij binnen gegaan is, uitrooken. Maar de civet-kat deed niets dan graven naar binnen; hij was reeds ver weg, naar hij overdacht in zijn hart, toen opende hij de aarde en kwam naar buiten en hij klom in den top van een boom. De apen nu, groeven ook in den grond, maar zij zagen hem niet, totdat zij bereikten de plaats, waar hij naar buiten gekomen was; zij spoorden hem na met woede, de apen, totdat zij hem vonden boven in een boom. Zij namen groote sprongen de apen, terwijl zij den civet-kat najaagden, tot dat hij kroop in een boom-gat. Toen gingen zij vuur halen en rookten hem uit in 't boomgat — de civet-kat stierf.

Vroeger zegt men, waren er eens apen, zij riepen hulp in om een tuin om te werken. Zoo waren zij aan 't

werk — zeer veel mede-apen waren door hen verzameld. Toen zij klaar waren met 't omwerken, stond de zon boven hun hoofd (12 uur). De civet-kat nu sloeg een aap dood in 't bosch, hij roosterde hem, hij sneed hem af zijn pooten, zijn handen, zijn hoofd. Toen bracht hij 't naar de apen, die aan 't tuinomwerken waren. De apen, die aan 't tuinomwerken waren, toen zij den civet-kat van verre zagen, zeiden: wat zou de civet-kat toch dragen! Toen hij dichter bij gekomen was, zeiden zij tot hem: wat heb je daar, heer civet-kat? De civet-kat antwoordde: 't is hondenvleesch. De apen nu antwoordden: geef ons er wat van. Toen gaf hij 't hun; na 't hun gegeven te hebben, ging de civet-kat weg. Toen hij een eindje weg was, zeide hij: gij eet 't vleesch (van uw) makker! Toen zeiden de apen: ha, heer civet-cat, wat zegt gij? De civet-kat antwoordde: niets — werk snel, zeg ik maar. Wederom ging hij en zeide: gij eet vleesch (van uw) makker. Er waren nu „kleine aapjes" aan 't spelen; en de ouden zeiden: wat zeg je daar, civet-kat? De civet-kat antwoordde: ha, werk snel opdat gij 't af krijgt, zeg ik maar. Maar toen zeiden de „kleine aapjes": werk snel, heeft hij niet gezegd, gij eet 't vleesch (van uw) makker, zegt hij hier.

Toen wierpen zij hun ploegstokken weg en jaagden hem achter na. Terwijl zij hem najaagden, bereikten zij hem en grepen hem, en de apen zeiden: welaan wij zullen hem dooden. Toen antwoordde den civet-kat: ha, doodt mij niet — er is een rijpen manggaboom met zeer veel vruchten. De apen antwoordden: laat 't zoo zijn, laten wij maar eens gaan! Toen gingen zij en zij kwamen bij den manggaboom midden in dicht hoog riet. De geheele menigte apen klom in dien manggaboom. Toen zij allen boven in den top van den mangga boom waren, zeide de civet-kat terwijl hij veinsde: ik ben zeer koud, een groote hevige koorts heb ik zeker, laat ik wat vuur aanmaken. De apen antwoordden: welaan! Toen stak hij een vuurtje aan — hij om-

ringde den stam van den manggaboom terwijl hij vuur aanstak. Toen 't brandde, nam hij vuur voor 't hooge riet en stak 't in brand, rondom stak hij 't in brand, en de civet-kat vluchtte. De apen stierven uit, terwijl zij verbrandden in 't vuur.

Wederom overdacht de civet-kat in zijn hart en hij zeide: laat ik eens bij elkaar roepen den hond, 't varken, de geit. En hij zond iemand heen naar de geit, deze antwoordde: welaan! Toen die aangekomen was, zond hij iemand naar den hond; de hond zeide: ik wil niet, hoe ik moet zitten, weet ik niet. Toen keerde de gezondene terug; de hond wil niet, zeide hij. De civet-kat antwoordde: ga wederom terug! Zoo ging hij wederom terug, hij kwam bij den hond: kom gij, zegt de civet-kat, wij zullen een weinig beraadslagen De hond antwoordde: ik weet niet te zitten, men zal mij maar uitlachen, zeg ik.

„Wat zouden wij daaraan hebben om je uit te lachen — de gewoonte van uw zitten is toch zoo!" Toen volgde de hond. Toen de hond aangekomen was, zeide de civet-kat: zit daar! De hond antwoordde: laat mij maar staan. De civet-kat antwoordde: dat past niet wanneer gij staat, ga maar zitten, dan is 't goed. Toen ging hij zitten; toen hij gezeten was, was daar de geit en die lachte.

Toen zij gelachen had: daar, dat is 't nu wat ik gezegd heb — „ik was eer dan de tijd, ik was vóór het gesproken woord" (ik heb 't tevoren wel gezegd); men zal mij uitlachen, zeide ik toch, daarom wilde ik niet. Toen beet hij dood de geit en den civet-kat. Dit is de oorzaak dat vijanden zijn honden, geiten, civet-katten en apen.

Vroeger was er eens een civet-kat, allerlei listige plannen kon hij beramen. Zoo zag hij eens een kraai: ha, heer kraai, kom eens hier, bekijk dit eens met mij, zeide de civet-kat.

Toen kwam de kraai, en de civet-kat zeide tot hem: probeer eens te bezien den kreeft in 't gat in de steenen, knijp hem er voor mij uit, geef hem mij. De kraai nu pikte er naar — maar die kreeft kneep den kraai dood.

Nu ging hij naar een ander dal, hij zag wespen, als manden zoo groot waren hunne nesten. Er waren nu apen en zij zeiden tot hem: ha, heer civet-kat, wat voert gij daar uit? De civet-kat antwoordde: ik bewaak de heilige gongs. De apen antwoordden: welaan, laten wij er op slaan en dansen. Toen antwoordde de civet-kat: 't is geen adat dat ik dans, want ik moet ze bewaken; danst gijlieden maar. De apen antwoordden: sta 't ons toe, dan zullen wij zelf wel dansen. En zij maakten zich allen op. Toen zij zich opgemaakt hadden, sloegen zij op de nesten der wespen. Maar die wespen beten hen allen dood, zij vernietigden hen.

De civet-kat nu, ging naar een ander dal en hij zag een slang, hij bewaakte hem daar. Er was nu een groene boschduif en hij zeide: ha, heer civet-kat, wat voert gij daar uit? De civet-kat antwoordde: ik bewaak de heilige sjaals. De groene boschduif antwoordde: ja. Toen kwamen er aan de karbouwen en zij zeiden tot hem: ha, heer civet-kat, wat voert gij uit? De civet-kat antwoordde: ik bewaak de heilige sjaals. De karbouwen antwoordden: laten wij ze eens om doen! De civet-kat antwoordde: als gij dat nu gaarne wilt! De karbouwen antwoordden: wij willen 't gaarne. Toen zeide de civet-kat: doet 't om, als gij 't zegt, gaat dan allen naast elkaar staan, dan eerst moet gij 't om doen. Toen gingen zij naast elkaar staan en zij namen de staart van den slang en wikkelden die om zich. Toen zij halverwege waren met 't omwikkelen, werd de slang langzamerhand vast. Toen zij geheel klaar waren met 't omwikkelen, toen rolde zich die slang zelf uit en omstrengelde hun halzen. Zoo stierven die karbouwen.

Wederom ging hij naar een ander dal, hij zag een groenen adder en hij bewaakte hem. Er was nu een boschkip en

die zeide: ha, heer civet-kat, wat voert gij daar uit! De civet-kat antwoordde: ik bewaak een groene halsketen. De boschkip antwoordde: welaan, 't is een halsketen, als gij 't zegt, laat ik haar nemen en haar om mijn hals doen. De civet-kat antwoordde: als gij dat nu gaarne wilt! Toen nam zij haar en wond haar om haar hals; toen zij haar omgewonden had, beet de groene adder de boschkip; hij doodde haar.

Toen dat afgeloopen was, had de civet-kat honger. En hij ging naar den oever der rivier, hij ging garnalen vangen. Maar er was nu een krokodil en die zag de staart van den civet-kat, terwijl die onafgebroken heen en waar schommelde in 't water. Deze wijfjes-krokodil greep nu zijn staart. Maar de civet-kat zeide: ha, wat doe je nu, dat gij den boomwortel hier grijpt, dat daar is mijn staart! De wijfjes-krokodil liet zijn staart los en ging en greep daar den boomwortel. De civet-kat nu vluchtte heen en zeide: beschaamt ben je, kijk eens hoe ik je bedrogen heb.

WAAROM KATTEN EN MUIZEN VIJANDEN ZIJN.

Aldus is 't begin er van; er was een aap in 't dichte bosch, in een grooten boom klom hij. En hij had honger, dus kwam hij naar beneden op de aarde, en hij zag een *karoending*-boom en hij zocht naar de plaats van de houtwormen; toen zag hij er één, zichtbaar was zijn kop. De aap nu nam 't hout-wormpje op, „ik zal 't in mijn mond steken" zeide hij. Maar dat houtwormpje kroop in zijn neus. Toen 't heelemaal in zijn neus was, beet 't zijn neus van binnen.

De aap nu wierp zich zelf op den grond, toen hij voelde de pijn in zijn neus. Toen zag hij een reiger: ha heer Reiger, wanneer gij 't houtwormpje uit mijn neus kunt halen, zullen wij vrienden zijn totdat wij sterven. De reiger nu vloog en zette zich neer op den grond. Toen zeide de aap: wanneer gij 't er uit haalt, slik 't niet door! laat mij 't eens bekijken, hoe zijn tanden zijn. Toen zeide de reiger: 't zij zoo! zeide hij. Toen zeide de aap: kijk hier, haal 't er uit.

De reiger nu pikte er naar, haalde 't houtwormpje er uit en hij slikte 't door! Toen zeide de aap: slik 't niet door, heb ik toch zoo even tegen je gezegd en toch slikt gij 't door! De aap nu greep den reiger en trok hem al zijn veeren uit; de reiger was niet meer in staat te loopen. Toen zeide de reiger: wacht maar! laten mijn veeren maar weer gegroeid zijn dan zal ik wel een listig plan uitdenken. Toen ging hij naar 't water en hij weekte zich. Twee maanden, vier maanden waren er voorbij gegaan, toen waren al zijn veeren gegroeid. Hij probeerde nu te vliegen: hij dacht nu sterk te zijn om te vliegen. Toen ging hij naar de riviermonding en verzamelde modder, één groote hoop. Toen kneedde hij het; hij maakte eene schuit, dat was me een groote schuit! Toen hij er mee klaar was: laat haar voorloopig, laat haar eerst goed droog worden, dan zullen wij haar slepen, doen zakken in 't water. De aap nu, die hem zijn veeren vroeger uitgetrokken had, ging naar 't strand en kwam bij de riviermonding. Toen zag hij den reiger: ha Heer Reiger, Heer Reiger! waar wilt gij naar toe gaan, dat gij zulk een groote schuit maakt. Toen antwoordde de reiger: ik ga overzee naar 't overzeesche land, zeg ik. Toen antwoordde de aap: laat ik meegaan! De reiger antwoordde: 't zij zoo! Toen zeide de aap: en gij, welke manschappen worden door u bij een verzameld. Toen antwoordde de reiger: ik zal 't u zeggen; de groene papagaai, de kakatoe, de duif, de groote duif, de loeri, de kleine vogeltjes, die allen zijn mijn aandeel om te verzamelen; door u moeten verzameld worden, uw mede-apen, de muis, de slang, de adder, verzamel alles wat niet vliegen kan. Toen zeide de aap: wanneer vertrekken wij. Toen antwoordde de reiger: morgen avond. Toen nu de bepaalde tijd gekomen was, kwamen alle manschappen en zij trokken die schuit, zij lieten haar zakken in 't water. Toen zij haar hadden laten zakken, zeide de reiger: alle apen moeten de riemen grijpen. Toen antwoordde de aap, die

vroeger de veeren van den reiger had uitgestrokken: dat is goed! Toen antwoordde de reiger: en ik, laat mij het roer grijpen. Toen zij nu aan 't roeien waren zeide de reiger: ha Heer Aap, zeide hij tot hem, zing daar dan toch! Toen antwoordde de aap: ik kan niet zingen, gij moet maar zingen. Toen (zong) de reiger: sneller gij schuit! gekomen in volle zee, losse zij zich op!

Terwijl men langzaam voortging, kwam men midden op zee en (de schuit) viel uit elkaar; de apen stierven allen, alle slangen stierven uit! de door den reiger verzamelden, vlogen allen, niemand ging verloren. Wat betreft de manschappen door den aap verzameld, twee muizen bleven drijven in volle zee. Toen zagen zij een zee-schildpad. En de muizen zeiden: ha, Heer schildpad, help ons, heer! hef ons boven op uw rug! De schildpad antwoordde: ai ha! ik wil niet, gij zult mij in mijn rug bijten, dat doet pijn. Toen antwoordden de muizen: neen, wij zullen u niet bijten. Toen (zeide) de schilpad: gij moet mij mijn belooning geven. Toen antwoordden de muizen: één dorp vol slaven! Toen antwoordde de schildpad: waarlijk! „Waarlijk", zeiden de muizen. Komt hier, klimt boven op mijn rug. De muizen nu zwommen naar hem toe en zij klommen boven op zijn rug. Toen zij heelemaal op zijn rug waren, toen zwom de schildpad en hij kwam aan de rand van 't strand.

Toen hij er gekomen was zeide de schildpad: klim er hier af, zeide hij tot hen. De muizen antwoordden: ga wederom een eindje! De schildpad nu ging wederom, hij klom op 't drooge. Toen zeide de schildpad: hier is 't droog! De muizen antwoordden: ga wederom een eindje! wij willen er hier niet afgaan. De schildpad nu volgde op het bevel van de muizen, hij ging wederom, hij bereikte het dichte groote bosch. Toen zeide de schildpad: ik ben moede, zeer ver is de plaats, waar ik heen ga. Toen antwoordden de muizen: vergiffenis, o heer! als gij 't niet geweest was, die ons geholpen hadt, wij zouden ellendig gestorven zijn in volle zee.

Toen zeiden de muizen: ga wederom nog een klein eindje. De schildpad nu ging wederom. Toen zij dicht bij hun nest gekomen waren, „houd hier stil", zeiden zij tot hem. Toen klommen zij naar beneden op den grond, zij waren heelemaal op den grond, toen zeiden de muizen: laten wij hem grijpen dien schildpad, laten wij hem dooden, hem binnen brengen in ons nest, laten wij hem op eten. Toen hij de muizen dit hoorde zeggen, vluchtte de schildpad. De muizen nu joegen hem achterna, de muizen zeiden: vlug laten wij hem inhalen. Terwijl zij hem achterna joegen, bereikten zij hem niet Toen keerden de muizen terug zij gingen hun nest in.

Er waren nu katten, vijftien stuks, zij brachten naar beneden aan 't strand hun belletjes, om ze te probeeren (*). Toen zij nu aan 't strand gekomen waren, probeerden al de katten.

De schildpad nu klom op 't strand en keek met opgeheven hoofd naar de katten, die aan 't probeeren waren. Toen zeiden de katten: ha heer schildpad, waarom kijkt gij hierheen? De schildpad, antwoordde: è, ik kijk zoo maar eens! Toen zeiden de muizen: wilt gij ook eens probeeren? De schildpad nu antwoordde: mits gij mij belletjes geeft.

De katten antwoordden: waarom zouden wij ze u niet geven. Toen zeide de schildpad: als dat zoo is: moet gij mij al de belletjes geven. Toen zeiden de katten: kom maar hier, dan zullen wij u omhangen al de belletjes. De schildpad ging naar hen toe en de groote wijfjes-kat nam al de belletjes in ontvangst bij haar metgezellen.

Toen hing zij ze aan zijn hals, aan zijn handen van weerszijde. Toen zij ze allemaal omgehangen had, zeide de kat: welaan, probeer nu, dan zullen wij naar u kijken.

(*) *Probeeren:* kamång gebruikt men van 't paarden-probeeren tijdens feesten; met allerlei versierselen behangen worden zij afgereden.

De schildpad nu probeerde en hij keerde weer terug, en de schildpad zeide: ha heer kat, hoe is 't? passen de belletjes niet? Toen antwoordden de katten: waarlijk prachtig; probeer nog een weinig. De schildpad nu probeerde wederom, ten vierde male keerde hij terug, vluchtend bracht hij nu in 't water de belletjes der katten. Toen zeiden de katten: ha heer schildpad, waarom rooft gij onze belletjes? Toen zeide de schildpad: er is een oorzaak! Welaan zeg ons de oorzaak! Toen zeide de schildpad: de oorzaak ligt bij de muizen, ik zwom eens op 't effen water; de muizen die dreven op 't water zeiden tot mij „help ons". Toen heb ik hen geholpen; en zij zeiden: wij zullen u een kampong vol slaven geven, zeiden zij tot mij; en ik heb ze op mijn rug genomen. Toen ik bij hun huis gekomen was, zeiden de muizen: grijp hem, zeiden zij van mij, laten wij hem slaan en hem dooden, zeiden zij van mij. Daarom is het dat ik geroofd heb uwe belletjes; gaat de muizen zoeken, grijpt ze en eet ze op. Zoo nu zijn elkaars vijanden de muizen en de katten.

— ALS EEN DUIF GEBOREN —

Men ging eens hout sprokkelen; toen men midden op de vlakte gekomen was, zag zij water in een steen-holte en zij dronk het. Toen men in 't bosch gekomen was, sprokkelde men hout; toen men hout gesprokkeld had, keerde men terug naar huis. Toen men thuis gekomen was, na verloop van 1 à 2 maanden, wordt die vrouw zwanger, die 't water uit de steen-holte gedronken had; dat water was urine van een duif. Toen 't lang geduurd had; was de tijd aangebroken dat zij baren zou. En 't werd geboren; toen 't geboren was, riep zij al haar broeders; zij kwamen 't bekijken: haar kind was geen mensch, 't was maar een duif. En de broeders zeiden: wat moeten wij toch doen met een zoodanig mensch, die een duif baart, zeiden zij.

laten wij haar brengen in 't dichte groote bsoch, haar en den duif, haar kind. En men ging haar brengen; zij kapten haar een tuin midden in 't dichte bosch. Toen zij haar een tuin hadden gesteld, gaven zij haar trosgierst, één klapperdop, zij gaven 't als teerkost voor den duif, de zoon van die vrouw. Toen zij 't haar gegeven hadden, gingen zij naar huis. Toen er langen tijd verloopen was, ongeveer drie jaren, was de **oom** (1) van den duif van plan over te steken naar 't overzeesche land. Zij zeiden: laten wij hout gaan hakken om er een schuit van te maken, zeiden zij. Zij maakten zich gereed en zij gingen; toen zij gekomen waren op de plaats van 't hout, zeiden zij: ai ha! deze boom is zeer groot, voldoende voor een schuit. Zij hakten hem, zij vermochten niets op 't hout, toen zij 't hakten. De duif nu zeide: ha, moeder, laat mij eens gaan zien naar mijn oom, die hout hakt, voor een schuit. En hij ging en zette zich neder op den boom, dien zijn oom aan 't hakken was. Toen zeide de duif: *toeroe toe toe* (2), oom! gijlieden zult niets vermogen tegen den boom met uw hakken. De oom antwoordde en zeide: wat een rare duif is daarboven, haalt hem een geweer, schiet hem dood. De duif nu vloog heen en vluchtte; hij kwam bij zijn moeder: ha moeder! wat was die oom boos, zij wilden mij zoo maar neerschieten. Morgen zal ik wederom gaan.

Zeer vroeg in den morgen vloog hij heen, en zette zich neer op dezelfde plaats awar hij zich de eerste maal had neer gezet. Toen zeide hij: toeroe toe toe, oom! wanneer ik niet naar beneden kom om hem te hakken, zult gij den boom in 't geheel niet doen vallen. Toen antwoordde zijn oom: wanneer gij een wonder-machtige duif zijt, kom dan hier, pik gij tegen den boom, opdat hij valle. En hij vloog en bezag de

---

(1) De pluralis in 't Soemb. gebruikt wil zeggen: de oom met de zijnen, zijn volgelingen.

(2) Nabootsend geluid van een duif.

inkeepingen en hij pikte, hij pikte er rondom heen, tot driemaal toe; 't kraakte reeds! en wederom pikte hij één maal, hij viel geheel en al. Toen ging de duif heen en hij zeide, toen hij bij zijn moeder was gekomen: ha moeder, ik alleen heb den boom doen vallen! Vroeg in den morgen ging hij wederom Toen hij aangekomen was, zette hij zich neder op een anderen boom en hij zeide: toeroe toe toe, oom, als ik hem niet uithak, dan wordt 't geen schuit. Toen zeide zijn oom: wanneer gij werkelijk wonder-machtig zijt, kom hem dan pikken opdat 't een schuit worde. En rrr..... vloog hij, hij pikte den voorsteven, 't brak er af; hij pikte den achtersteven, 't brak er af Wederom pikte hij den voorsteven, 't werd een voorsteven van een schuit; hij pikte den achtersteven eveneens. Toen pikte hij het ruim, 't liet los. En 't hart van dien boom gebruikte hij als mast Toen vloog de duif heen, thuis gekomen, vertelde hij zijn moeder en zeide terwijl hij 't vertelde: ha moeder! zeer prachtig is de schuit, door mij gemaakt. 's Morgens vroeg, zeide hij: moeder, laat mij de schuit eens gaan bezien; en hij ging heen. Toen hij aangekomen was zette hij zich neer op zijn zitplaats; de oom had menschen te hulp groepen, honderd waren er door hem geroepen. Zij trokken die schuit, zij waren volstrekt niet bij machte. En de duif zeide: toeroe toe toe, oom, wanneer gij mij toestaat overzee te gaan, zult gij in staat zijn de schuit te trekken. Zijn oom nu antwoordde: wel, hoeveel plaats neemt gij maar in! En zij trokken haar, tot zij de zee bereikten. Toen zeide de duif: toeroe toe toe, oom, wanneer zullen wij gaan, zegt gij? „Morgen" — „Wacht dan op mij, oom, ik moet eerst op den mast zijn, voordat gij gaat vertrekken". En hij ging 't zijn moeder vertellen: laat mij oversteken naar 't overzeesche land, oom gaat een vrouw huwen! En hij nam twee flesschen en zeide: ha moeder, deze flesschen moet gij vullen met trosgierst, maak ze vol, als mijn teerkost. Toen zij ze gevuld

had, ging zijn moeder ze in de schuit brengen, niemand wist het. En de duif zeide: ha moeder, in 't achtersteven moet gij ze plaatsen, verberg ze nauwkeurig, opdat niemand ze zie. De moeder ging nu heen naar haar plaats maar de duif was boven op de top van den mast.

Toen kwam zijn oom (met zijn volgelingen) en zij vertrokken. Aan 't overzeesche land gekomen, ging zijn oom aan wal; de duif, bleef voortdurend boven op den mast, terwijl hij ineengedoken zat. Toen zijn oom vertrokken was, klom de duif af naar den achtersteven, hij nam de trosgierst en goot 't uit, het was allerzwaarst om te loopen, hij kon niet; op zijn vleugels had hij 't volgegoten en op zijn veeren. Toen hij dicht bij een kokosboom was, vloog hij op en zette zich neer boven in den kokosboom. de kokosboom trilde, toen hij zich neerzette.

Toen zeide de vader van I Ramboe Kahi: wat zou zich toch neerzetten in den kokosboom, de aarde zelfs schokt terwijl zij trilt. Men daalde (uit 't huis) af om te gaan kijken; toen men allemaal geheel op den grond was, klapwiekte de duif met zijn vleugels, tot halverwege den klapperboom deed hij 't goud komen, opgestapeld van beneden af den grond; alle menschen raapten nu dat goud op. De duif nu ging naar de schuit; zijn oom wist er niets van; de duif was eerder bij de schuit (terug) gekomen. Toen zijn oom gekomen was, keek hij naar den dnif, die zeer in elkaar gedoken zat; en hij zeide tot hem: ha duif daarboven waarom hebt gij geen teerkost? De duif, antwoordde: toeroe toe toe oom! mijn hoofd bonst zoo erg. „Laat dat maar zoo zijn, kom gij naar beneden!" De duif antwoordde: toeroe toe toe, oom, wanneer ik naar beneden kom, ga ik heelemaal dood. Toen zweeg de oom. Zeer vroeg in den morgen, ging zijn oom wederom, hij ging verkoopen. De duif nu kwam naar beneden, hij nam de trosgierst, 't overblijfsel van zijn (vroeger) nemen, hij vulde zijn vleugels, hij vulde zijn veeren met 't overige en hij

vloog heen, en zette zich neer, waar hij de eerste maal nedergezeten had. En de vader van I Ramboe Kahi, zeide: wat zou er toch zoo schokken: gaat eens kijken! En zij gingen naar beneden; toen zij beneden (op den grond) waren, klapwiekte de duif met zijn vleugelen, wederom precies dezelfde hoeveelheid van dat goud! de menschen vochten terwijl zij 't opraapten.

De duif nu vloog heen en ging naar de schuit. Maar zijn oom was nog niet aangekomen, alleen de duif was 't, die 't eerste aankwam. Toen zijn oom aangekomen was zeide hij tot hem: de duif daarboven wordt niet eenmaal gezien dat hij eet; onafgebroken slechts zit hij voortdurend in elkaar gedoken. Wederom des morgens vroeg ging zijn oom goederen verkoopen. En de duif nu vloog heen, hij ging zich neerzetten op den kokosboom, waar hij 't goud had laten vallen.

En hij zeide: toeroe toe toe, grootvader! als gij mij maar eens laatzien I Ramboe Kahi, laat haar afdalen op den grond, laat haar alleen af dalen. En I Ramboe Kahi daalde af op den grond op 't plein; de duif nu vloog, nam I Ramboe Kahi, en bracht haar vluchtend naar de schuit. Bij de schuit gekomen, vlocht hij een open mand van groene kokos-bladeren en hij deed haar er in, toen hij haar er in gedaan had, sloot hij (de mand), toen hij 't gesloten had, wierp hij 't in zee terzijde van de schuit. De vader nu van I Ramboe Kahi riep den kraai ter hulp; men zeide tot hem: ha kraai, ga voor ons den duif eens hooren, wat de oorzaak is dat hij mijn kind heeft gegrepen. De kraai nu ging, hij kwam bij de schuit en de kraai zeide: ngga, ngga, wat is de oorzaak dat gij I Ramboe Kahi gegrepen hebt. Toen zeide de duif tot hem: toeroe toe toe, kraai! Kraai — huig (*), ik versta je spreken niet, 't is beter dat gij heengaat. De kraai nu ging heen; hij kwam bij den vader van I Ramboe Kahi, en de kraai zeide: ik kan den

(*) de woordspeling in 't Soemb. gaat hier natuurlijk verloren.

duif niet begrijpen, als ik met hem spreek, *huig*, zegt hij tot mij; daarom, stuur een ander.

En men zoud nu de koăka. Men zeide tot hem, toen men hem zond: ha heer koăka, ga gij den duif eens nauwkeurig vragen, of hij 't geweest is, die goederen gebracht heeft, of hij 't geweest is die mijn kind heeft geschaakt; dat is genoeg, als wij 't maar weten. De koăka nu ging heen en hij zeide toen hij aankwam:

koăka kau wa, koăka kau wa!
ga voor mij eens hooren,
zeide tot mij uw vader,
uw moeder,
op den vasten grond,
op den hoogen steen;
waar toch gelegen is,
de reden,
waar toch gelegen is,
de oorzaak, welke niet te vergeten is.
daarom kom ik,
men heeft mij doen gaan,
men heeft mij doen opstaan,
uw vader,
uw moeder;
of hij het waarlijk is,
of hij het werkelijk is,
zeide men daar tot mij,
uw vader,
uw moeder,
koăka kau wa.

Toen antwoordde de duif:

toeroe toe toe,
koăka kau wa!
als hij 't toch is,
die u deed gaan,
die u deed opstaan;

wat mij betreft,
mijn handen raakten niets aan,
mijn oogen zagen niets;
waar de duif is,
die haar geschaakt heeft,
weet ik niet.
ik bleef voortdurend,
sinds ik hier kwam,
mijn voeten liepen niet,
mijn hoofd draaide zich niet om;
en ik ben niet de eenige duif,
in alle landen,
zijn duiven;
daarom kom mij nog maar eens terug.

En de koăka ging heen; toen hij aangekomen was zeide hij:
koăka kau wa!
mijn oogen zagen niets,
zegt hij:
mijn handen grepen niets.
zeide hij;
mijn voeten liepen niet,
mijn hoofd draaide zich niet,
ik ben voordurend gebleven sinds mijn komst,
zeide de duif;
je moet mij nog eens komen hooren,
zeide hij mij daar.

Toen antwoordde de vader van I Ramboe Kahi:
wanneer 't alzoo is,
kom mij een tweede maal,
naar hij zegt,
ga dan nog maar eens.
naar hem hooren,
dat hij overhelt, afbreekt (bekennen).
dan zult gij tot hem zeggen,
wanneer dit zijn goederen zijn,

ik geef ze niet terug;
als ik 't maar weet,
zeg ik,
of hij 't werkelijk is,
die mijn dochter genomen heeft,
opdat ik 't wete,
opdat verruimd zij,
mijn hart,
en niet bedroefd,
voortdurend.
De koăka nu ging heen en zeide toen hij aankwam:
koăka kau wa,
koăka kau wa!
doe 't mij tweemaal zijn,
naar uw woord,
zoo komt dan terug,
mijn lichaam,
keert zich om,
mijn paard.
wees mij oprecht!
een goed varkenshart,
een juiste kippendarm,
om een goede,
ruimte te maken,
Toen antwoordde de duif:
toeroe toe toe,
koăka kau wa!
daar gij een tweede maal komt,
't is waarheid,
tweemaal,
strooide ik goederen,
daarom, kom mij tweemaal,
zeide ik;
straks in den avond,
ga ik heen,

offerdieren, als hij 't zegt,
laat 't voorloopig na;
wacht maar,
ze komen terug,
mijn paarden,
zij keeren terug,
mijn lichamen,
dan moet hij er nog maar eens over denken.

De koăka nu ging heen; thuis gekomen, zeide hij:
koăka kau wa,
koăka kau wa
't is juist, zegt hij,
't is waar, zegt hij.
hij is 't die haar nam.
reeds heb ik,
goederen gegeven,
ik deed 't tweemaal;
ik hel over,
ik breek af;
zegt de duif daar beneden,
straks in den avond,
ga ik heen,
geef offerdieren,
als hij 't zegt,
wacht voorloopig,
mijn paarden keeren terug,
mijn lichamen komen weder,
zeide hij daar zooeven.

De vader nu, de moeder, de broeders van I Ramboe Kabi, weenden zeer omdat zij niet meer zagen de oogen van hun zuster. De duif en zijn oom waren reeds vertrokken. Midden op zee gekomen, zeide de duif: toeroe toe toe, oom haal toch eens omhoog 't anker. En zij haalden het omhoog. Toen zij 't omhoog gehaald hadden, zagen zij, 't was een mensch, een vrouw; hun harten

klopten zeer toen zij haar zagen. De duif echter zeide: toeroe toe toe, oom, dat is nu, wat gij zijt komen zoeken. Zijn oom antwoordde: je bent een kerel! zoo moet gij maar zijn. De oom nu trouwde met die vrouw.

Toen zij op hun bestemming gekomen waren, keerde de duif terug naar zijn moeder. En zijn oom keerde terug naar zijn kampong. Toen zijn oom nu een dochter had, zeide zijn oom tot hem: welaan ik zal je een slavin geven. De duif zeide: toeroe toe toe, oom, wanneer gij medelijden met mij hebt. Toen antwoordde zijn oom: waarom zou ik geen medelijden met je hebben. En hij gaf hem zijn dochter. Toen hij hem slaven had gegeven, was dat meisje nog niet volwassen.

Toen zeide de duif: toeroe toe toe, moeder, ga den haan eens grijpen, want er is een vreemdeling, zegt men, gaat eens hanenvechten. En men ging heen. De duif nu veranderde in een mensch, hij nam een waaier (om 't vuur aan te wakkeren) en hij werd zijn sirih-zak; hij ging buiten de deur, hij trapte op een steen, het werd een paard. Zijn veeren nu en zijn vleugelen, stopte hij in een bamboe holte. Toen besteeg hij 't paard en ging. Toen hij nu ging, bereikte hij zijn moeder, die den haan van zoo even bracht. En 't meisje, dat zijn moeder vergezelde, zeide: ha, tante, wie zou daar toch aankomen; 't is een man op en top. Toen hij hen op zijde gekomen was, zeide hij: hei daar! niemand die den haan in ('t strijdperk) brengt? Toen antwoordden zij: er is niemand, oemboe! Toen zeide hij; breng hem maar hier. Vervolgens vroeg hij: hoe is 't, komt de duif niet? En zij antwoordden: wat hebt gij te maken met den duif, onafgebroken zit hij voortdurend in elkaar gedoken. Toen men uitgepraat had, zeide hij: laat mij eens probeeren den haan naar binnen te brengen. En hij bracht hem naar binnen, de eerste maal slechts overwon hij; de tweede maal verloor hij. En hij bracht hem nu naar buiten en zeide: zeg aan den duif, maak er maar een

eind aan, de eerste maal slechts overwon de haan, zegt hem dat! Toen deed hij vlug zijn paard den teugel aan en ging heen. Bij de deur gekomen, liet hij zijn paard los, en 't werd een vaste steen; hij deed zijn sirih zak af, hij duwde hem in de asch, 't werd een waaier; hij nam zijn veeren en zijn vleugelen, hij bedekte zich er weer mede en hij vloog naar zijn plaats, voortdurend zat hij ineengedoken. Na verloop van korten tijd kwam zijn moeder en hij zeide: hoe is 't, heeft de haan niet overwonnen? En zijn moeder antwoordde: één maal slechts heeft hij overwonnen. Toen zeide de duif: wie heeft hem naar binnen gebracht? „Wij weten niet wie hij is, 't was op en top een man, de man daar. Toen zeide de duif: ai ha! op en top een man daar, ai! Toen antwoordde dat meisje: waarlijk, zeer schoon was hij, als hij zoo zou zijn die mij trouwde, dan zou ik zeer blijde zijn; gij echter zijt zóó toch, onafgebroken zit gij gedoken in elkaar, voortdurend!

Wederom 's morgens vroeg, zeide de duif: ha, moeder, ga één geit vangen, brengt hem naar beneden, gaat er mede vechten. En men ging heen; na verloop van korten tijd nam de duif zijn vlengelen en deed die in een bamboe-holte, hij nam den waaier en deed hem over zijn schouder, 't werd zijn sirih zak, hij ging buiten de deur, hij trapte op een steen, 't werd een paard. En hij ging heen. Toen hij beneden gekomen was, bereikte hij zijn moeder. En 't meisje zeide: ha tante, kijk eens den man van gisteren, die ons hier bereikte, daar komt hij aan! Toen hij hen bereikt had, zeide hij: wat brengt gij? 't Is een geit, zeide zij. Toen gaf hij hun zijn sirih-zak en zij kauwden sirih. Toen zij sirih gekauwd hadden: geef maar hier de geit dan zal ik probeeren hem binnen te brengen, zeide hij. En hij bracht hem naar binnen, en die geit overwon; de tweede maal, evenals zoo even; hij hield er mee op. Toen ging hij naar buiten en zeide: zeg aan den duif, moeder, de geit wint verbazend, schei er maar mee uit! Toen deed hij

vlug zijn paard den teugel aan, besteeg 't en ging heen. Toen hij bij de deur gekomen was, liet hij zijn paard los, 't werd een vaste steen; hij deed zijn sirih-zak af, hij duwde hem in de asch, 't werd een waaier. Vervolgens nam hij zijn veeren en zijn vleugelen en hij bedekte zich er weer mede. Na verloop van korten tijd, kwam daar zijn moeder aan. En de duif zeide: hoe was 't daar even? En zij antwoordde: de geit wint verbazend, moeder, zult gij den duif zeggen, zei hij daar zoo even; ik weet niet hoe zijn naam is. Toen antwoordde de duif: als 't mij betrof, ik zou hem kennen als ik hem gezien had. Toen antwoordde 't meisje: zoo ben jij slechts, gij, onafgebroken zit gij ineen gedoken boven in den boom; wat betreft den man, door mij gezien, op en top een man was hij, waarlijk! Na verloop van vier à vijf (dagen) zeiden de duif: ha moeder, zeide hij, er is een klein karbouwtje buiten de deur, gaat hem vangen. En zij gingen heen en zagen 't karbouwtje en zij vingen hem. En men vertrok. De duif nu deed af zijn vleugelen en zijn veeren, deed ze in de bamboe-holte; vervolgens kwam hij naar beneden en nam den waaier, 't werd zijn sirih-zak; hij ging buiten de deur, trapte op den steen, 't werd een paard. Vervolgens nu was er I Apoe Kămi in de dichte bittere groente was zij: ha ramboe, kom eerst even hier, ik heb wat te zeggen. Toen liepen zij even aan en zij zeide: ramboe, gij kent nog niet de gewoonte van den duif, wie hij is, die u ontmoet bij 't hanenvechten. Toen antwoordden zij: wij weten 't niet. Toen zeide I Apoe Kămi: luister eens goed naar mijn *taaltje* (*) in de bamboe-holte toch zijn zijn veeren en zijn vlengelen, gaat vlug, neemt ze, verbrandt ze met bamboe en al in 't vuur, gaat dan buiten de deur, wacht hem op, wanneer hij komt, grijpt dan snel den teugel van zijn paard, grijpt hem

---

(*) 't Taaltje van die oude vrouw bestaat daarin, dat zij naar willekeur vóór de woorden *ha* voegt, waardoor zij moeilijk te begrijpen is.

snel zijn sirih-zak af, opdat hij geen waaier worde zijn sirih-zak." Vlug gingen zij heen, toen zij thuis gekomen waren, namen zij de veeren en de vleugelen in de bamboe-holte. Toen zij ze verbrand hadden, gingen zij en wachtten hem op aan de deur; na verloop van korten tijd, kwam hij er aan. Toen hij in de deur-opening gekomen was, grepen zij snel zijn paard en ontrukten hem zijn sirih-zak; vervolgens zeiden zij tot hem: ai ha, gij kunt listige dingen verzinnen, gij zijt 't geweest, die de hanen deed vechten. Toen antwoordde de duif: zóó ben ik nu eenmaal, ik kan listige dingen verzinnen. Men veranderde nu zijn naam; I Oemboe Ndiloe was nu zijn naam, en niet meer „duif". Hij trouwde nu met 't meisje, door zijn oom hem gegeven, door hem tot vrouw genomen.

LIEDEREN.

LIED GEZONGEN MET BEGELEIDING VAN EEN DJOENGGA, EEN TWEE-SNARIG INSTRUMENT ALS EEN GUITAAR.

I. Een „aangenomen" kind bezingt den lof van zijn pleegouders — I Manoe Ndima en I Loekoe Ngara.

Măla kata hila hali ja	Welaan, laat mij prijzen,
na tana	't land,
nge'a papangga nda,	door mij betreden,
na loekoe	de rivier,
nge'a papala nda;	door mij overgetrokken;
koe hoenggoe răngga nau ja	ik vond, ik trof 't zoo,
la loekoe mamaliroe	aan de verre rivier,
la tana mamarau;	in 't verre land;
hădi ka nda djè ja	als hij 't niet geweest was,
na mapanamoeng	die zich ontfermd had,
la nde hawaloe,	onbegrensd,
Manoe Ndima	I Manoe Ndima.
Loekoe Ngara!	I Loekoe Ngara.
lăti nde toe nggoe pa,	dan zou ik zóó niet meer zijn,
na mbălăroe kambiha nggoe,	breed van hoef.
na bokoel katikoe poengoe nggoe,	groot van elleboog.
malangoem!	vergiffenis,
ina nggoe,	mijn moeder,
ama nggoe,	mijn vader!
ma koeki ka la mbaroe,	die mij verzorgden 's morgens,
ma ngada ka la maling,	naar mij omzagen 's avonds,
eti ma moe	uw hart was 't,
ma panamoeng,	dat zich ontfermde,

hi toe nggoe ka ka,	en zoo word ik,
malai loenggi nggoe,	lang van haren,
matoe'a tau nggoe.	oud van lichaam!

II. Spotlied op een vrouw, die een man aanhaalde:

Wanda mini	zij vraagt een man,
na kawini!	de vrouw!
wanda mini!	vraagt een man!
ndakoe rongoe hama,	ik hoorde nog nooit zoo iets
ndakoe ngita ngera,	ik zag nog nooit iets dergelijks!
pangera hara djawa,	't is de gewoonte der vreemdelingen,
pahama la kawau;	gelijk bij de Endeneezen;
na kawini	de vrouw
wanda mini!	vraagt een man!
hawala hinggi bara,	één witte sjaal,
hau boti doepa,	één flesch reuk,
na pawanda wăngoe mini;	daarvoor vraagt ze een man!
dita ninja dita,	daarboven is ze, daarboven.
la Rendi, Oema loeloe,	te Rende, Melolo,
la Woelang Waidjeloe!	te Woelang Waidjeloe! (1)

III. Treurzang — bij 't sterven van een vrouw —

pawăla, loe pawăla	sta op! vlug sta op!
ha ina rămboe!	ha ina ramboe.
mata ringga ndjoeda	(uw) oogen zijn snel gesloten
wihi răngga mbata.	(uw) voeten zijn snel gebroken
ha ina rămboe!	ha ina ramboe.
ninja dija	zij is daar boven
mata wai la Rawăk.	bij de bron te Rawak

(1) Landschappen in Oost-Soemba.

la Koălak	te Koălak
la Ma'idang.	te Maidang. (*)
tingi kămoe hili rongoe	luister- hoor nog eens.
tăka bau peàka	(als) gij aankomt, spreek dan
la karangga	op de takjes
nge'a pabărăngoe moe	waar gij stil houdt —
la watoe,	op de steen
nge'a patoenggoeloeng.	waar gij op gaat staan.
tingi kămoe hili rongoe	luister- hoor nog eens.
mata hili ita	zie nog eens met de oogen
kahiloe hili rongoe	hoor nog eens met de ooren
ha ina rămboe	ha ina ramboe.
laloe doei ja ka	't is toch te erg
na ndoeka kokoe na	aan een einde is haar willen.
na poeri eti na.	samengetrokken is haar hart.
hina reàngga ka ka	en hij (de dood) heeft u toch snel
pajéwi, pată kau	gebroken, naar zich toe getrokken
na pakiloe	hij heeft gerold
hama watoe nggau	op u, als 't ware een steen
pandjoroe	op u doen vallen
hama ai nggau.	als 't ware een stuk hout
ha ina rămboe	ha ina ramboe
nda woekoe nggoe	niet willens.
nda ngaha nggoe	niet met opzet.
hikoe li ja ka ka	is 't dat ik spreek
na lawiti	de woorden
pandabăndjăl	welke niet terzijde gezet
na pandémaroămbang.	welke niet vergeten moeten worden
ha ina rămboe	ha ina ramboe.
djăka bămoe tăka	als gij aankomt —

(*) De Soemba-hemel is in 't landschap Massoe; deze namen zijn plaatsnamen aldaar.

ndjara mbana eti ka	gelijk een paard, warm van hart
wē mapakaoe, déngi	gelijk een varken, dat dood gebeten is, ligt uit te droogen
ka wămoe ă	spreek dan alzoo
bau lawiti wăngoe	gebruik deze woorden
la nge'a patăka moe	waar gij aankomt,
ha ina rămboe.	ha ina ramboe.

IV. Danszang — (gezongen door mannen bij 't dansen der vrouwen).

Mănoe mănoe	onafgebroken
pakatidi ndjara léwang	dansende galop als een paard van Lewa.
ha Rămboe la ana wéni	ha Ramboe la ana wèni.
pangga bau baili.	stap terwijl gij achterom ziet
pakambŏerŏekoeng	trappel met de voeten
bau kalailang.	terwijl gij wegspringt
bau loa dita,	terwijl gij gaat naar boven,
bau loa wa —	terwijl gij gaat naar beneden.
ha Rămboe la ana wèni.	ha Ramboe la ana wèni
moembèawa moe parăndjăng	houdt gelijkertijd uw hoofd schuin
lăngga lihi nja	dicht aan de zijde
na lamba (na) pandétoăma	van de onbereikbare trom
da ana mongoe	van de gongs
da pandéparăndjăng.	de onbegeleidbaren!
patinging da mbata	luister naar 't ophouden
da parèandja lamba	van de tamboerijnen
da katitik —	van de kleine trommen.
rongoe kămoe hili rongoe	luister, hoor wederom.
ha Rămboe la ana wèni.	ha Ramboe la ana wèni
hinggiloe ha nina.	dit is afgeloopen.

la paraing păkoe	In de hoofdkampong zelf
la ai bara	te Ai bara.
la maloang langgi	te Maloang langgi —
wawa ninja wawa	beneden er zijn beneden (nl. a/h strand)
ha Ramboe la ana wèni.	ha Ramboe la ana wèni.
la kadindja wara	aan de uiterste grens van 't strand
na rau, na tawoăda	't zeegras — de zee appel.
wita waloe pa'oe	de achtpootige inktvisch
kanē hoerătoe	de gevlekte tripang.
da hihoe	de hiloe } zeediertjes, die in
da hélir	de hélir } schelpen leven.
hama toeda	evenals deze
ha Rămboe la ana wèni	ha Ramboe la ana wèni
bada pangga	terwijl zij gaan
bada ngeri ngihiloeng	terwijl zij zich langzaam voortschuiven
a wara la matokoe	op de zandhoopen
a watoe la madjangga	op de hooge steenen
oenanoe	alzoo
ia ngéra da	hun voorbeeld
ta hama na i doeta	evenzoo ook wij
ıata ninggoe	terwijl wij dansen
ıata harama;	terwijl wij spiegelgevecht houden.
ıa'ita dănda	zij laten ons zien
ıgérang-hamang	't voorbeeld — 't gelijke.
andoetoe	wij doen 't na
andăki ha.	wij volgen ze na.
ıa Rămboe la ana wèni	ha Ramboe la ana wèni
ıănoe mănoe	onafgebroken!
ıa Rămboe la ana wèni	ha Ramboe la ana wèni
ıangga moe padădăpoeng	laat uw tred licht zijn
akatidi ndjara léwang	dans als een paard van Léwa

pawoeloe hama manoe	vecht als de kippen
paihăkoeng hama mbărang.	schudt uw hoofd als de duiven
pahaleàla hama mbărang	wees licht als de duiven
mănoe mănoe —	onafgebroken !
tingi hili rongoe	luister, hoor wederom
la kambata păkoe	in de voorpoort zelf
la ngora wara	op de landtong
la kikoe păkoe	in de achterpoort zelf
la hoepoe wara;	aan 't einde van 't strand;
eti ma moe padiha ja	laat uw hart 't overdenken
anakeàda bidi papeàkang.	kinderen pas geleerd
kalailang	't wegspringen
hama toeda	evenals
da kadjoekoe mata kala'oe,	de kadjoekoe mata kala'oe (een grassoort
djăka na djiliroe ha ka	als hij ze voort doet stuiven
ngiloe —	de wind
mambăngăt halakoe na	snel van loop
mawiroeng palai na	sterk van vlucht
hama toena	zoo (gij) ook
wănda	zeggen wij
ha Rămboe la ana wèni.	ha Ramboe la ana wèni.

V. **Lied** *bij 't sleepen van een huispaal.*

Wali wai ja	Wali wai ja —
loendoe lai paloendoe	vooruit tot ie er komt,
hai já já.	hai ja ja.
măli wăna ăroe ki *njoena.*	mits hij (n.l. de Marapoe) maar even zegt: ajo !
pahalimoe nda wihi.	licht maakt onze voeten
pateàlăpoe ha da lima.	vlug maakt onze handen
wali wái ja.	wali wai ja —
pangga ndăki roekoe.	loopt volgend 't spoor !
măli wăna ăroe ki njoena	mits hij maar even zegt: ajo !

na pangga ndăkit [1]	hij stapt vlak achter ons
na lakoe ndoëtoet	hij volgt ons op de hielen
la pakamboeroeng	waar 't daalt
la pateàkal,	waar 't stijgt,
ămboe na mbotoe	opdat 't niet zwaar zij
ămboe pamanăndjăloe ha	opdat 't niet vermoeie
da wihi.	de voeten.
hai já já —	hai ja ja —
măli wăna ăroe ki njoena	mits hij maar even zegt: ajoř
na Marapoe na mawoeloe tau	de Marapoe de schepper,
kana pandoelang	opdat hij helpe
kana padjădjăng	opdat hij steune
hama toena	evenals wanneer
na mandé jila	men niet sleept.
mambotoe.	wat zwaar is.
wali wai ja	wali wai ja
hai já já —	hai ja ja —.
pangga kana tăka	opdat hij aankome (n.l. de paal).
la ma'oe la pange'a na	in zijn schaduw plaats.
ndjara ndoemoer	't stilstaande paard } n.l. 't *huis*.
kambaniroe ndoălăk	de staande huispaal, }
hai wali wái ja —	hai wali wai ja —
pangga loe pareànggang	stap — vlug — snel —
kadoedoekoe manoendoe	dat hij gehoorzaam volge (n.l. de paal)
ămboe ningoe	opdat er niet zij
mahandoeka	wat moeite geeft
mahanggétoe	wat verspert
la ai mapaketoeng	in 't hakende hout
wali wái ja —	wali wai ja —
loendoeng lai paloendoeng	vooruit tot zijn plaats
tăka laĭ patăka	komen op zijn bestemming
la pánga watoe oetoer	langs de groote rotsblokken heen

[1] De sluit *t*, is een afkorting van *ta*, d. i. 'acc. v/h pron. person. *njoeta*.

la kapoeka	boven over
watoe katikoe kindi —	de scherppuntige steenen heen —

VI. OOGSTLIED.

nggai ja kanggida nggai ja	wie? waar is hij?
măli wăna ăroe ki njoena	mits hij maar even spreekt — ajo!
na karohoe meåma na	dan is de rijst er van zelf.
na oenoe nggédi na.	de witte inhoud.
ba ninja dita	want hij is boven (n.l. de geest v/d rijst.)
la tana lingoe;	in 't zingende land
nggai ja kanggida nggai ja	wie is hij? waar is hij?
parina hăla woelăng	dorschen een maand lang.
moeti hăla ndaung	oogsten een jaar lang
măli wăna ăroe ki njoena	als hij maar even zegt: ajo!
kana pala'oendja	dat hij (n.l. Marapoe) 't aandrage
na oehoe la hau kandjoănga	de rijst van elk ravijn
oehoe hau loălang	de rijst van elk dal
moeti kăha oema,	oogsten een huis stampend vol!
nggai ja kanggida nggai ja	wie is hij? waar is hij?
pahărănja la hoepoe	doe 't ophouden aan 't eind
patoămanja la pinoe;	doe 't reiken tot boven toe
nggai ja kanggida nggai ja	wie is hij? waar is hij?
măli wăna ăroe ki njoena	als hij maar even spreekt: ajo
ba ninja dita	want hij is boven
la tana lingoe	in 't zingende land
la watoe mbeàlaroe.	op de platte steen (offersteen i/h veld.
na mapadikanja	hij die schept
na oehoe na watări	de rijst — de djagong
nggai ja kanggida nggai ja	wie is hij? waar is hij?

— L I E D. —

VI. (Een zuster vraagt aan haar broer, haar niet uit te huwelijken, maar bij zich te houden).

Pandjoeka ndjoeka ngga	houdt mij goed vast
ana mini nggoe!	o mijn broeder
la wihi lindi	bij 't opstapje
la panggări bangga moe	bij de voetenkrabber van uw bank
mătang kakoe	welaan laat mij zijn
wē miting koemboehoe	als een pikzwart varken
toe ka tanda mboămang	plaats mij als een teeken onder 't huis
mătang kakoe	welaan laat mij zijn
ahoe bara nggoroe	een hond wit van hals
toe ka tanda bangga	plaats wij als een teeken op de bank
ndjara bara koendoe	een paard wit van schouder
toe ka tanda padang	plaats mij als een teeken in 't veld
mătang kakoe panaha	welaan laat mij 't opzicht houden
panaha tanggoe takoe	opzicht houden over 't opscheppen (v/h eten)
mătang kakoe manggoemi	laat mij zorgen
manggoemi tanggoe bai —	zorgen voor 't stampen (v/d rijst).

VII. **Klaagzang** — (op een vrouw gedood door een bandjir).

Ina Rămboe Nggiroe	Ina Ramboe Nggiroe
pawăla ndja da mata moe	doe open uwe oogen
da mata mareàngga ndjoeda	de oogen zoo snel gesloten
pahada ndja da wihi moe	verhef uwe voeten

da wihi mareàngga ndjoroe	de voeten zoo snel gevallen —
ngiloe mbăngăt	een hevige wind
mapata ménggit	die palmen verbreekt
iwa rara	een roode bandjir
mangăndi mondoe	die uiterwaarden maakt —
bau meti moeroe mata	daarom stierft gij met glazige oogen
bau meti ndăngi kamboe	daarom stierft gij met gezwollen buik.
mătoe mboeloe ndéba	alle (beesten) waren voltallig
tawoăda waloe lara	de achtkantige zee appel
wita waloe .pa'oe	de achtvoetige inktvisch.
oebadang oepaní,	sta op — spreek
paní hala meàmang	spreek 't ronduit
djăka nggini mbara na i ja	waar zou hij toch zijn.
makawoedjoe nggau la woăla	die vertoornd op u was te Woăla
makaleàba nggau la langoe	die boos op u was te Langoe (¹)
nggi nau ja ka pinggi nau	misschien is hij 't wel
la ndéwa oema dita	de geest boven in huis
la pahoămba la marăda	de voorvader in 't veld —
ndena moăwal loepa baka	geen moăwal (²) hield u terug
ndena manoe mapabétang	geen kip hield u tegen (zoodat gij niet stierft!)
djăkau loendoeng	als gij aankomt
lai paloendoeng	op uw plaats
djăkau tăka	als gij bereikt
lai patăkăm —	uw bestemming
la loemboe woedi	onder de woedi
la loemboe amba	onder de tamarinde
moe peàka moe pandoeing	vertel 't volgens waarheid
moe paní moe pandăbăng	spreek 't naar volgorde
nămoe djăka wăna nggămoe —	kom, als hij u roept —
ngéra hama toena ka —	aldus is 't —

(¹) plaatsnamen in het doodenrijk.
(²) viertouwig orakelsnoer.

na manoe tangara hiroe	gelijk een kip, die opziet naar de strik
ngera hama tee na ka	aldus is 't
na ahoe ndjingi paloe	als een hond, die angstig ziet naar de stok
wai mata ja ka	tranen zijn er
manda mihi	welke niet opdrogen
wai wira ja ka	snot is er
manda mboăta	dat niet gebroken wordt
na mila ndoălăk ja ka	hij staat verlaten
na ndamoe ndingir ja ka	hij staat alleen
na ana rămboe moe —	(alzoo) is 't met uw kind Ramboe —
ndjara ndoălak ndokoe	een paard dat stokstijf staat
nimboe hăra ndinga	als een lans, die niet gebruikt wordt.

VIII. LIED.

djăka ndena hăni	als zij niet blijft
la toengoe păni manoe	in 't eten geven aan de kippen
la toengoe păni wē	in 't voederen der varkens
na lakoe bingoe katoăba	als zij als een dwaze rondloopt
na ndjara ndena pingoe wai	een paard, dat geen water kan vinden
na ahoè na oeloe ndjărang	een hond, die jankend rondzwerft
hi ndé wămoe ngga	(waarom) hebt gij 't mij niet gezegd —
hioe reàngga ka i njoemoe	(waarom) zijt gij zoo haastig geweest.

koeta leàlanja	in 't inschijfjes snijden van sirih	n. l. haar verkoopt naar een ander land.
winoe pahanja	in 't uitstallen van pinang	
la hau toendoe	in een andere bamboe	
la hau kandjoǎnga.	in een ander dal.	

(dit zegt de vader tot zijn schoonzoon, die zijn vrouw verkocht heeft, wegens ongehoorzaamheid en luiheid).

IX. Klaagzang — (een krokodil beweent haar vermoorden makker).

I Wǎla Wina — Wǎla Wina	Wala Wina — Wala Wina —
njoemoe meàma ja	gij zijt 't zelf geweest
mamalau mboeli moe	gij die ruim van maag zijt
manganga	te stelen
manganga tau kamboe	te stelen een zwangere vrouw
hǎla hoepoe li moe nja	dat is 't einde van uw spreken
lai Panda Wai	te Panda Wai
la Mananga bokoel	te Mananga bokoel
bawǎmoe	terwijl gij zeidet
talakoe taloa tadèta	laten wij gaan stroomop
talakoe taloa taloeroe	laten wij gaan stroomaf
talakoe taloa tadaloe	laten wij gaan naar 't diepe
la wai mamandjoloeng	laten wij gaan naar diepe wateren
talakoe taloa tadaloe	laten wij gaan naar 't diepe
la liboemoeroe	naar volle zee
talakoe taloa tadita	laten wij gaan naar 't Oosten
la ngaroe pǎkoe na	juist in den mond
la Hoedoe,	van de Soedoe
la pinoe pǎkoe	boven op de
la Watoe Mboeli,	Watoe Mboeli
la karaha pǎkoe na	juist aan de kant

la ngora wara —	van de zandkaap.
Toenanoe beli bata ndjănga	Alzoo keerden wij terug
talakoe taloa taloeroe	laten wij gaan stroomaf
la ngaroe păkoe na	juist in den mond
la Wai Rara —	van Wai Rara
beli bata ndjănga	wanneer wij terugkeeren
talakoe taloa taloeroe	laten wij gaan stroomaf
la ngaroe păkoe na	juist in den mond
la Parai lèang	van Parai lèang
Toenanoe bata beli bata ndjă-nga	Alzoo wanneer wij terugkee-ren
talakoe taloa tadita	laten wij gaan naar 't Oosten
la ngaroe păkoe na	juist in den mond
la Kadoemboel	van Kadoemboel
tapangga tapandăki	laten wij gaan achterelkaar
mandapoe tapapéra	laten wij zitten naast elkaar
wănda bata patoerang	zeiden wij, terwijl wij 't af-spraken.
bata pandjandjing	terwijl wij 't beloofden
la ngaroe păkoe na	juist in den mond
la Panda Wai	te Panda Wai
la Mananga bokoel	te Mananga bokoel
lai Maloa langgi	te Maloa langgi
la Ai bara	te Ai bara
lai Hadang	te Hadang
lai Mbeni daloeng.	te Mbeni daloeng
da ndjănga da ndjara nda	onze paarden keerden terug
da beli da tau nda —	onze lichamen keerden terug —
Wăla Wina.	o Wala Wina.
păda pakarai moe nja	gebluscht is uw vragen
oe heáda méha — meti méha	gij zijt gestorven — alleen ge-storven
oenge'ang ka	gij verblijft nu
la mboeroe mamandiri	in de druipende danw
la lodoe mahambăti,	in de gloeiende zon

wai wira ka	't snotteren
mandé mboăta,	is onafgebroken
wai mata ka	de tranen
mandé mihi,	droogen niet op
noewanggoe nainggoe	mijn geslacht
ndaningoe pa —	is er niet meer —
koe ndjara hakahe'aung	ik ben een paard alleen —
koe tau hakaătoeng	ik ben een mensch alleen —
koe manoe mila	een kip zonder ouders.
koe ahoe oeloe ndjărang	een jankend verdwaalde hond
koe karămboa.	een karbouw
mandépingoe wai —	die geen water kan vinden

RAADSELS.

1. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —: djăka na kapătăng, djăka ndaningoe njoena — ndé pa'ita ndokoe mahari —

't Raadsel van mij, de zoon van den buitenlandschen Vorst. als 't donker is en hij er niet zou zijn — dan was volstrekt onzichtbaar 't licht —

Oplossing: de maan

2. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa. na pa'oehi ndăba ndja da ana tau mamila — djăka didi jăng na marămba mini, da mătoe ndăba da da anakeàda — djăka ninja ka na papaha na, da palai ndăba da da anakeàda — ndé pa'ita ndokoe haătoe —.

— hij verzamelt al de kinderen der armen; als de vorst alléén is zijn al de kinderen voltallig —. als zijn vrouw er is, dan vluchten alle kinderen — geen één is er zichtbaar —.

Oplossing: de vorst is de maan; zijn vrouw is de zon; de kinderen zijn de sterren.

3. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: nindja da doea da tau, dăngoe eri aja ma da — ba anakeàda ha pa, ndedi pamboehăng ndokoe — da kaweàda păkoe ka, da

er zijn twee menschen met hun jongere en oudere broeder — als ze nog kinderen zijn willen ze niets van elkaar weten — maar als ze oud

parohoe mănoe mănoe.

geworden zijn — ombe
ze elkaar voortdurend —
Oplossing: een gras-soort
bij 't opgroeien is 't v
ward in elkaar.

4. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na ana rara, ba hīna na dedi — laloe mbéni ja — bana matoea ka, ndena mbeni.

— er is een zuigeling — w
neer ie pas geboren is —
is ie zeer kwaadaardig —
als hij oud is dan is
niet kwaadaardig meer —
Oplossing: de alang alang —
even boven den grond st
't — opgegroeid zijnde
meer.

5. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —. ndé pa'ita nja pingi na — nde pa'ita nja kapoeka na —.

— onzichtbaar is zijn stam —
onzichtbaar is zijn top —

Oplossing: de wind.

6. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —. ninja haătoe na na marămba djawa, na roehoe bănggi na, laloe malai ja; na boroe boroenja na roehoe bănggi na — ndena hăla ndokoenja weli handăkă ndăkă na toăma năhoe —.

er is een vreemde vorst — z
slimoet is zeer lang — hi
wikkelt zich zijn slimoe
om — en hij komt er nie
mee klaar — van af de oudst
tijden tot op heden.

Oplossing: de vorst is de ze

zijn slimoet is de rivier, welke steeds toestroomt.

7. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:

nindja da tau da patoe — da madoea haätoe da tama loendoeng la paraing — na haätoe na dai ja na pindoe —

na haätoe hinggi bara djoea pakalamboe na — na haätoe hinggi moeroe djoea pakalamboe na — na haätoe hinggi komboe — na madai pindoe, hinggi rara djoea pakalamboe na —

— er waren eens 4 menschen — drie er van gingen de kampoeng geheel binnen — de eene bewaakte de deur —.

de een droeg slechts witte kleeren — de ander slechts groene kleeren — de andere gekleurde kleeren — hij die de deur bewaakte droeg slechts roode kleeren.

Oplossing: de vier ingredienten voor een sirihpruim: de witte kalk, de groene sirih, de bruin-zwart gekleurde pinang en de bruine tabak. Kalk, sirih, pinang gaan in den mond, de tabak onder den bovenlip —.

8. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:

ba hīna na dedi, ningoe roe ihi na —. na matoea ki hakoedoe na hau la'oe moeroe — bana kaweàda ka na hau la'oe bara.

— als hij pas geboren is — heeft hij haar — als hij wat ouder is — doet hij een groene sarong aan — als hij oud geworden is, dan doet hij een witte sarong aan.

Oplossing: de watermeloen —

als kleine vrucht is hij ruw, naderhand glad en groen, later groen wit.

9. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: hau păkoe năng na pindoe na nge'a pali na, marămba, kabihoe, ata —.

— 't is slechts één deur-waar door gaan de vorst-de vrije — de slaaf —.

Oplossing: de dood.

10. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —. ninja haătoe na na tau — manoela ndedi ningoe, ihi na ndedi ningoe — didi hăng da ri na da manindja.

— er is iemand — zijn huid is er nog niet — zijn vleesch is er nog niet — slechts zijn beenderen zijn er —.

Oplossing: een geraamte.

11. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ba hīna na dedi, na hau la'oe bara; na matoea ki hakoedoe, na hau la'oe hoerătoe, na hili matoea, na hau la'oe miting — na kaweàda ka na hau la'oe komboe —.

— als ze pas geboren is — draagt ze een witte sa-rong — als ze wat ouder is draagt ze een gekleurde sarong — als ze weer wat ouder is, draagt ze een zwarte sarong — als zij oud geworden is, draagt ze een figuur sarong —.

Oplossing: de pompoen —.

12. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —. oăka pandéloeroenğ —.

een omheining zonder dwars-latten.

Oplossing: de tanden.

3. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
dămboe da da katoendoel patiri —.

— twee stuks omgekeerde bamboe water dragers —.
Oplossing: de neusgaten.

4. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa —.
ninja hawāla na na ngāndji la padoea loălang —.

er is een schepnet in 't midden van 't dal —.

Oplossing: spinnenweb.

5. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa —.
ninja he'au na ndjara, laloe kadjéki ja — na bara na kikoe na — ndena păndjăng pakangika.

er is een paard — 't kan prachtig dansen; zijn staart is wit — 't houdt niet op met hinneken —.
Oplossing: 't spinnenwiel.

16. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
na manoe miting na boekoetoeng, na manoe bara na wăwăroeng.

— een zwarte kip zit er op te broeden, een witte kip broedt 't uit —.
Oplossing: de nacht en de dag.

17. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
ninja he'au na na ndjara — ba ita marau ja, laloe mboăka ja — djăka lihi nja ka, ka tăngăroe pahămoe nja, kahinoe ndăba ja la loemboe ka-

er is een paard — als men 't van verre ziet — is 't zeer vet — als men er dichtbij staat, en beziet 't goed — en loert alles onder zijn buik — onder zijn hals, onder zijn

mboe na, la loemboe nggoroe na, la loemboe ngora na — la-loe malakangoe ja.

kin — dan is 't zeer ma-ger —

Oplossing: een huis (op pale[n] gebouwd).

18. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:

ninja haătoe na na ma-rămba, laloe mbăngătoe pa'aunja — marămba hau tana hau tana, na heàma ndăba ja —.

er is een vorst — zeer kracht[ig]. roept hij — de vorsten va[n] alle landen, zij antwoorde[n] hem allen —.

Oplossing: de haan (als er éé[n] kraait, kraaien zij allen

19. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa.

ninja he'au na na ndja-ra miting, na ndoălăk tiloe mboengoe da da wi-hi na — la loemboe ka-mboe na nindja palim-băng pandaitoeng.

er is een zwart paard — 't staat op zijn drie voe-ten — onder zijn buik [i]s alles kris er kras do[or] elkaar.

Oplossing: een zwarte kook-pot op de drie vuursteenen met hout er onder —.

20. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:

djăka ndaningoe ma nja njoena, na ana na na ma-rămba bokoel ndena bihoe pangangoe — djăka ninja njoena laloe riki ja — na hămoe na eti na —.

als hij er niet bij is — da[n] wil de zoon van den gro-ten vorst niet eten — a[l]s hij er is — dan lacht hij hard — zijn hart is vro-lijk —.

Oplossing: zout.

1. Dika dika nggoe ana n… I Oemboe Ratoe djawa —.
ninja na tandoela, nda-ningoe amoe na —.

… niet ge-er … geen …
Oplossing: …

2. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —.
da pandjoroeng da ka-mambi — da winggiroe nja na hau na noeha —.

de geiten loopen achte… kaar — zij gaan rond een eiland —.
Oplossing: 't strand rond een eiland.

3. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —.
njoeta ndedi ta tăka — njoeda da tăka mangi-loe —.

wij zijn nog niet aangeko-men — zij zijn reeds voor-uit aangekomen —.
Oplossing: de oogen.

4. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
da kangoeroetoe la pa-doea keàla.

't gras halverwege de hel-ling —.
Oplossing: de wenkbrauwen.

5. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
na téra wăngoe tera wingiroe, na pandăninja na tera bara —

hij gebruikt als hoofddoek geel goed — en windt er om heen wit goed —
Oplossing: een ei. (òf: bij 't wieden van een tuin geeft men de menschen te eten een mand met maïs (geel) en bo-venop een weinig rijst (wit).

Dika dika nggoe ana na
I Ramboe Ratoe djawa:
ninja haătoe na na tau
tera kambala papabéting
patéra wăna —

er is eimand — een gestreept
doek van boomschors ge-
bruikt hij als hoofddoek.

Oplossing: evenals N°. 25, maar
nu vermengd met aardnoot-
jes —

27. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa—.
haătoe na na marămba — hau marămba hau
marămba djăka tăngăroe
padainja, ndé patara —

Er is een vorst — alle vorste
wanneer ze hem strak aan-
zien — dan kunnen ze 't niet
uithouden —

Oplossing: de zon.

28. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
ndaningoe hama na na
marămba noena — ha-
ndăka pa'ana na, ningoe
hakămboeloe, ningoe ha-
kămboeloe haătoe ana na.

zijns gelijke is er niet van die
vorstin — als zij eenmaal
baart — zijn er tien of elf
kinderen —

Oplossing: een kip — of een
varken.

29. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
na tiwăloeng bé wiki
na na palendi —

— de berg hangt zoo maar
aan zich zelf.

Oplossing: een groot soort ci-
troen.

30. Dika dika nggoe ana na
I Oemboe Ratoe djawa:
pateă dira dira nja,

— men wacht er onafgebro-

djăka ndedi na tăka, ndena toroe mbeni papoeroe la pamangáhoe

ken op — als 't nog niet gekomen is — durft men niet afdalen in de tuinvlakte —
Oplossing: de regen (in den regentijd komt men uit de hooggelegen kampongs in de tuinen).

31. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa —.
ninja haätoe na na tau laloe mbéni ka, wăna, hina lo pabera paraing — hina padoendaug; toenanoe bana tăka ka la paraingoe na pabéra bawăna hina mangiloe njoena na tau na mambéni — njoena bana tăka ka la ngaroe pindoe ndjăpa ja ka bana ndoălakoe hăni na, ndena bihoe patama la paraingoe —.

— er is een man — ik ben zeer dapper, zegt hij — en hij ging een kampong beoorlogen — en hij verzamelde (zijn volk), en toen hij gekomen was bij de kampong, die beoorloogd zou worden, naar zijn woord — ging deze dappere man vooraan — maar toen hij bij de deur gekomen was — bleef hij voortdurend onbeweeglijk staan — hij wilde de kampong niet binnengaan.
Oplossing: Men bindt steenen of stukken hout aan den stam van den toeăk palm, op regelmatige afstanden; deze dienen dan als treden van een ladder om er in te klimmen; de eerste steen blijft natuurlijk onderaan.

32. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haätoe na na tau,

er is iemand —

ba hīna na dedi, laloe taloănahoe ja — na matoea påkoe ka, na kalindja —

als hij pas geboren is — is hij zeer glad — maar als hij oud geworden is, is hij (ruw) oneffen —
Oplossing: de pompoen.

33. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haätoe na na tau, njoena hinggi wiki na, ndaningoe — na wăhi hinggi haätoe, na kalamboeng.

— er is iemand — zijn eigen kleederen zijn er niet — hij rooft de kleeren van een ander en trekt ze aan —
Oplossing: de kleine krab, die leeft in een schelp.

34. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
hau na na ana woeroeng — waloe mboengoe da da wihi na.

— één kleine pot. met acht pooten —

Oplossing: de inktvisch. 't Soemb. geheeten *wita waloe pa'oe*".

35. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
manoela ihi na, maningoe; la oenoe na ri djoea ja —

— zijn vel is er — van binnen zijn slechts beenderen!
Oplossing: de kadŏngdŏng-vrucht; bijna enkel pit zonder vleesch.

36. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:

na tau na la tana ja — na katikoe na la áwă-ngoe ja —

zijn lichaam is op de aarde, zijn hoofd in de lucht —

Oplossing: de reiger.

37. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haätoe na na tau na todoe méha ja la hau kandjoănga; na hadăng, na ndoălăkoe — na pa'a-nandja da ana na — ndé papingoe padiha ha — ndjăpa na loenggoe mă-noe mănoe ha, loepa na kaweàda ka — djăka nda-ninja marăma ha —

er is iemand — hij overnacht alleen in een dal — hij staat op — blijft staan — hij brengt kinderen voort-ontelbaar veel — voortdurend draagt hij ze — tot dat hij oud geworden is, tenzij iemand hem aanraakt —

Oplossing: de maïs in een verlaten tuin, van zelf opschietende.

38. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na ma-rămba na dedi măngoe tawini —

er is een vorst — hij wordt geboren met vlies en al —

Oplossing: de aardnootjes.

39. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: na lămbătoe — ningoe roe na; ihi na nda pa'ita-nja — himboe ja bădi hi ita ja na ihi na.

't kruipt — zijn bladeren er — de vrucht is ontzicht-baar — men moet 't zoe-ken — dan ziet men de vrucht —

Oplossing: de kĕttela, een eetbare aardvrucht; groeit soms zeer diep in den grond.

40. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na tau kahanga kiri —

er is iemand als een omgekeerde mik —

Oplossing: de tros-gierst.

41. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na ana rara — tăka hau marămba hau marămba — tăka hau arija hau arija, na baba ja, djăka ndéna oăwa ja, laloe hī ja, djaka na oăwa ja, na păndjăng pahī.

er is een zuigeling — iedere vorst die komt — iedere vriend die komt, hij neemt hem op zijn knie; als men hem niet sust — huilt hij erg — als men hem sust, houdt hij op met huilen —

Oplossing: de *djoengga*, 't Soembaneesche tweesnarige instrument.

42. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na tau, na lakoe la maréni, na loenggoe ja — na lakoe la marau, na loenggoe ja —

— er is iemand — als hij naar dichtbij gaat — draagt men het — gaat hij naar verre — dan draagt men het —

Oplossing: de sirih-tasch.

43. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: hau roedoeng hau roe-

iederen nacht zingt hij

doeng na kakălăkoe, ndena păndjăng —

hij houdt niet op —

Oplossing: de krekel.

44. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haätoe na na tau — marai romoe marau ja, na pa'aung —

er is iemand —
als de morgenschemering nog ver is, roept hij —

Oplossing: de *koăka,* een vogel, die des morgens vroeg schreeuwt.

45. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haätoe na na marămba, na tera na na moeroe, na rara. —

— er is een vorst —
zijn hoofddoek is groen en rood.

Oplossing: de boschhaan.

46. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja hawăla na na hinggi — na kambora pandápiloeng —

er is een kleed, 't is met opeenvolgende streepen —

Oplossing: 't grijs-zwart gestreepte waterhoen.

47. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haätoe na na marămba — bai marămba bokoel — hau kabihoe hau kabihoe na pala'oenja pangangoe, ndena mbihoe ndokoe.

er is een vorst — een zeer groot vorst — alle kabisoe's brengen hem voedsel — hij is nooit verzadigd —

Oplossing: de zee, waarin zich uitstorten de rivieren.

48. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: de tau hakămboeloe da méha ndaba ndja da parăma —

Tien menschen, zij alleen de al 't werk.

Oplossing: de tien vingers.

49. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: nindja da tau madoea, da doēkoe ja na marămba —

er zijn twee menschen, z. dragen den vorst.

Oplossing: de twee beenen van een mensch.

50. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: da tau madoea da pareàta —

— 't zijn twee menschen die bevelen.

Oplossing: de oogen.

51. Dika dīka nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: djăka na paní — na tiki ja na ngara na —

— als hij spreekt, noemt h. zijn naam —

Oplossing: de gekko.

52. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: ninja haătoe na na tau, ndaningoe hama na — na kahanga na lăma na —

— er is iemand — zijns gelijke is er niet — zijn tong is gespleten —

Oplossing: de leguaan.

. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: da katikoe da da loea, laloe dangoe ha — ndaningoe roe da — ndaningoe loeloe da — ndaningoe kapăna da — katikoe djoea —

— zeer veel zijn de hoofden van de aardvrucht — er zijn geen bladeren aan — er zijn geen stengels aan — er zijn geen stammetjes aan — hoofden alleen zijn er —

Oplossing: een zeediertje (n.l. *katikoe loea,* terwijl *loea* alleen gebruikt, „*aardvrucht*" beteekent.

4. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: *waloe* na na lara na —

't is achthoekig —

Oplossing: een schelpdier (n.l. *tawoåda waloe lara*).

55. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: hau marămba hau marămba djăka na toenja woăka, ngăndinja kahoănga ai, tondoe wăngoe watăroe wăna — na kădjanja na kahoănga ndena loehoeng — na ngăndi nja băhi ndena loehoeng —

iedere vorst als hij een tuin maakt — brengt een ploegstok — om djagong te pooten — hij steekt de poot stok in den grond — 't gaat er niet in — hij brengt ijzer — 't gaat er niet in —

Oplossing: heilige grond, door geesten bewoond.

56. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa: djăka tondoe ndja da

wanneer men djagong poot

watăr la padoea *roemba moeroe,* ndeda bihoe patoemboe, da palai — | te midden van 't *groene gras* — dan wil 't niet groeien, 't vlucht —
Oplossing: midden in zee; *liboe moeroe* = 't groene diep).

57. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
ninja haătoe na na tau, na kahanga na katikoe na — hapoengoe năng na wihi na; na wihi na laloe madita ja.

er is iemand — zijn hoofd is als een mik — hij heeft maar één voet — zijn voet is zeer lang —

Oplossing: een rivier met twee of meer bronnen.

58. Dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa:
djăka ndena mbăngăt na ngiloe, noena na ana marămba na pandănindja da hinggi na — hinggi bara djoea ha —

als er geen felle wind is — dan doet deze vorstenzoon zijn kleederen over elkaar aan — witte kleederen slechts —
Oplossing: de hemel, bedekt met witte wolken.

SOEMBANEESCHE WOORDENLIJST.

(DIALECT VAN KAMBERA).

AFKORTINGEN.

Kan. = Kanatang		
Kod. = Kodi		
La. = Laora		
Lew. = Lewa		
Ma. = Mangili	verschillende landschappen op 't eiland Soemba.	
Mel. = Melolo		
Memb. = Memboro		
Tab. = Taboendoeng		
Tar. = Tarimbang		
Tid. = Tidas		

Sav. = Savoe.

Sik. = Sikka (Midden Flores).

A.

= ja — (ō ō. La.)
a-a wăna = ja, zeide hij.
pa'a'a = bekennen — toestemmen — ja zeggen.
= slechts — maar — geeft te kennen een *verzwakking* van 't woord, waarbij 't behoort. (wai. La).
na oema noena — *ana koedoe ă na nja* = dat huis is maar klein.
ndakoe pi ă nja = ik weet 't niet! (vlg. *ăna*).
mbalai = kleine soort tomaat, ronde vrucht — zurig van smaak — wordt gekookt gegeten.
mbi = imperatief vorm van *niet* — pluralis. (Mal. djangan).
mboe = imperatief vorm van *niet* — singularis — (*ămboe* Memb. Kod.).
nggoe = omvatten — omarmen.
anggoe haătoe = alleen omvatten.
anggoe madoeang = met zijn beiden omvatten. (vlg. *dopoe*).
nggoeloékoe = *mandapoe* a. = met armen en beenen gekruist zitten.
nga = zoo maar — zonder orde en regelmaat — (*ŏnga* — Tar. Náp).
amboe pani ănga ănga = praat geen onzin.
ndjara ănga = een slecht paard (vlg. *pa'ănga* = bedriegen).
ngoe = de andere — nog — (wat er bij behoort) (*oli* — Tar. Kod).
toeki na angoe na = doe er 't andere nog bij.
tau angoe = echtgenoot — echtgenoote.
angoe paloehoe = broeder. *angoe patou* = medemensch.
paăngoe = bij elkaar doen.
ngoe = verbum — met een vrouw leven — (zonder getrouwd te zijn).

na angoe nja na kawini noena = hij leeft met die vrouw.
ahi = niezen (*ăhikoe* Mel. *ăhi* Tar. Tab. Memb. Kod.).
ahoe = hond (*ahoe* Si. *bŭngga* La. Kod. *ngaka* Sav. *asoe* Memb.
bai ahoe = teef.
ăi = uitroep.
ai = hout (*ai* Si. *rgazoe* La. *adjoe* Sav. *jai* Memb. *rgajoe* Kod.).
loeloe ai = lianen.
tăda ai = medicijnen.
āī = zich ergens om bekommeren.
ndena āī ndokoe ja na wihi, bana katioe.
hij gaf niets om zijn voet, welke pijnlijk was.
(verg. **wāī**.).
ai loeloe = recht door, rechtuit, terstond.
lakoe ai loeloe = rechtuitgaan.
ai loeloe nja kau piti ja = haal 't terstond.
(*ai lolo* = zeker, voorzeker — La).
panē ai loloe = de waarheid spreken. *Memb.*
airoăngoe = veelwijverij — meer dan één vrouw hebben
aja = oudere broeder — (*a'a* Sav. *kā* Memb. *gaga* Kod.)
aja tau mini = oudere broeder.
aja tau kawini = oudere zuster.
ăka = 't geluid van 't stotteren.
kaăkakoe = stotteren.
aka = slim — listig — (*ako* Sav. *akala* La.).
komt steeds voor in verbinding = *woeloe aka.*
tau mawoeloe aka = een slim man.
(vlg. *kahili* — *ăkăloe*).
ăkăloe = listig plan smeden.
(*ákala* — La).
ăkătoe = driftig — zonder nadenken iets doen of zeggen.
laloe ăkătoe eti ja = hij voegt terstond de daad bij 't woord.
ăki = graven — uitgraven. (*săka* Memb. *kŏnda* Kod.)
ăling = uitdoen — afdoen — uithalen. (*éli* Nap).
ăli nja na kalembi moe = doe je baadje uit.

ali nja wai wira = den neus snuiten.

loe = rijststamper — (*aloe* Si. *aroe* Sav. in alle Soemba dialecten blijft het „*aloe*".)

ma = vader — oom (broeder van vader). (*ama* La. Si. Sav. *bapa* Kod).

ama bokoel = dorpshoofd (*ina ama* Memb. *kabani malopoe* Kod).

paăma = vader zeggen.

măng = vroeger — eertijds — (*mama* La. *manjoeloe* Memb).

weli ăma ămangoe = van oudsher.

ămang la patoe mboea woelang na = vóór 4 maanden.

mahoe = geld — (*ăma* La. *ămăs* Memb. *ămahoe* Kod). —

ămahoe rara = goud.

åmahoe bara = zilver.

moe = wortel (*amo* Sav. *ramoet* Si. *amoe* Memb. Kod.)

amoe witoe = wortels van de alang alang.

na = een beetje.

wòngga ăna hambakoe = geef mij een beetje tabak.

ăna nggăra nggăra = kleinigheden — van alles wat — (vlg. *ă*).

na = kind — neef — (mijn broeder noemt zoo mijne kinderen — deze noemen hem *ama* — vader).

ana mini = zoon, broeder. *ana kawini* = meisje.

ana wini = zuster. *ana rara* = zuigeling.

ana ndjara = veulen. *ana woea lima* = vinger.

paăna = bevallen — baren.

wē pa'ana = een varken met jongen.

anakeàda = kinderen — jongen — meisje — (*ana lakawa* La. Memb. *lakèda* Kod.

ana laloe = hevige koorts (meer in gebruik te W. Soemba. *ana laloe* Memb. *kalawaroe* Kod.

ana laloe = verhaal — fabel

ånda = geul — uitgesleten pad.

ånda wai = drooge waterbedding — de Melkweg.

ănda pala = pad in den hoogen rivieroever — overtrekplaats. vlg. *loănda.*

āndoeng = paal, waaraan men de gesnelde hoofden hangt.

aoe = asch (*latoe* Memb. *raboekoe* Kod.)

āpăroe = vet — (*apar.* Si. = dik.)

na āpăroe na na ndjara = paarden vet. (vlg. *mboăka* — *mina*).

ăpoe = grootmoeder — (*āpoe* Tar. *ăpoe bĕni* Sav. *ămboe wări tau* Kod).

apoeng = drijvende dobber.

likoe apoeng = vischlijn.

ăpihoe = 't dichtmaken van een aarden pot met een mengsel van klapperolie en kalk. (*kaăpihoe* Mel.)

arijá = vriend — (*kadoewa.* La. *koela* Kod.)

ta paārijángoe loepa ta meti.
wij zijn vrienden tot den dood toe.

aroe = uitroep van verwondering, toorn — (*arī* La).

ata = slaaf — (*ata* = mensch. La. *ata* Memb. Kod).

napa kakoe ata nggau njoemoe.
ik zal u tot slaaf maken.

ata meàmang = familie slaaf.

ata ngăndi = slaaf, die de bruid medebrengt.

ata pakē = koopslaaf.

ata lindi loeloe = slaaf, die van hand tot hand gaat.

ătăloe = sterk — krachtig — (*wănding* Memb).

atoe = 't hart v/d boom.

awang = hemel — lucht. (*langita* La. *liroe* Sa. *lănggitoe* Kod.)

panggoeboel awang = de (gansche) aarde.

au = bamboe (*ǣ* Memb. *rgŏŏ* La. *ŏnggaloe* Kod. *a'oer* Si.

B.

ba = dat, omdat — terwijl — (*nija po* — *ba* = terwijl La. *măla* = omdat, want La.)

baloenanoe = daarom.
tot vorming van *partic. praes. na* verba.
na lakoe bana loedoe = hij liep zingende.
baba = op den schoot houden — te paard medevoeren. (**ăba'** Sav.)
băba = een kudde paarden — (*kabăba* komt ook voor in deze beteekenis.)
habăba = één kudde
doea băba = twee kudden.
băbăroe = verbrijzelen. (vlg. *bera*).
bămbăroe = zich vermenigvuldigen — uitbreiden — (vlg. *woroe*).
bădi = moeten — 't moet (*boedi* Mang).
kau rongoe ma bădi = gij moet hooren.
bănda = erg — ten zeerst.
na bănda tăkiloe ja ndena nadjăroe ja.
hij sloeg hard, hij deed 't niet zachtjes.
hăra bănda = plotseling.
bānda = bezittingen — rijkdom. (*bada* Sav.)
lau mawoeloe banda = een rijk man.
banda meti = goederen. *banda loeri* = dieren. (*ranga* La).
banda pawoeloe na i ama = erfenis.
băndil = geweer — schieten (*bendi* Si. *băndila* Memb. *băndiloe* Kod).
băndil pameti = doodschieten.
woea băndil = kogel (*waloe băndila* Memb).
băndjăloe = plaatsen — zetten — leggen.
bandjaroe = rij — gelid — volkstam.
băngga = blaffen (*băngga* = hond La. Memb. *badoe* — Sav). (vlg. *bau*).
bangga = rustbank — voorgalerij.
bănggi = lendenen.
roehoe bănggi = lendendoek.
koebăngging kabeàla = ik heb een mes op zij.
baha = wasschen — nat maken.

(vlg. *mbaha*).

babang = lichte huidkleur.

băhi = ijzer — (*be'i* La. *bĕhi* Sav. *băsi* Memb. *băhi* Kod).

bai = 't vrouwelijk voor dieren — (*bé* La. *bi* Memb. *bai* Kod).

bai ndjara = merrie.

bai lima = duim. *bai wihi* = groote teen.

bai = uitroep van verwondering.

bai oema dangoe ma ha = dat waren me veel huizen.

bai = stampen (van rijst etc). (*baai* Si. *bai* Memb. Kod. La.)

bai ja bai ja na tau la oema = 't huis was propvol met menschen.

bai = *ba* + *mi*.

baili = achterom zien.

(vlg. *wilăkoe*).

baka = zich ergens inmengen — om bekommeren.

bakoe = bijna rijp.

kăloé djawa bakoe = bijna rijpe papaja.

bakoe = gelooven — vertrouwen

băla = ziltig — *băla* Kod).

na băla na wai = 't water is ziltig —

bălang = teerkost — reisvoorraad (*bălang.* La. Memb. Kod.)

baloe = zwager (mijn vrouw noemt zoo mijn jongeren broeder. (*baloe* = weduwe Sav).

(vlg. *jéra*).

baoe = puntschelp.

bara = wit. (*boera* Si. *bela* Memb. *kaka* La Kod. *poedi* Sav.)

bărăng = onstuimig kloppen van 't hart. (*bàrà* Sav .

bărăhoe = rijst in 't algemeen èn padi èn witte rijst.

oehoe bărăhoe = de witte rijst (zonder bast) in onderscheiding van roode rijst —.

băroe = zout. (*hăroe* Sa. *berróe* Si.)

wai băroe = zout water.

batoe = *kabeli batoe* = handeldrijven.
batang = regelen — beraadslagen.
batang hiroe – strikken zetten.
bau = blaffen — bassen (*badoe* Sav. *boea* Si.)
bau = ba + moe.
bawang = ui — (*lasŏna* Tar. Tab. Memb. *lahoena* Sav. *hoena* Si.)
be = maar — slechts — (*wai* La. *we* Sav. *bili* Kan.)
wăna be ă la eti na = zei hij maar in zijn hart.
bē = kruipen — (**bèj** Tar).
benging = wekken — (*bènging* — Tar).
beli = terug — terugkeeren (*bali* Na. Lew. *bèli* Tar. *bale* Sav. *balir* Si.)
lakoe beli = terruggaan. *na piti beli ja* = hij nam 't terug —
vlg. *kabeli*.
bera = breken — vernielen — oorlogen (*bèra* Tar. *bari* Sav. *pera* La. *bera* Memb. Kod).
lo pabèra paraing = een kampong gaan verwoesten. (*lo patŏngoe* Tar).
(vlg. *mbera*).
bering = deelen — verdeelen — (*bèring* Tar. *bage* La. *bàge* Sav).
beti = visch, tripang etc. alles wat *zout* is — men zoekt 't aan 't strand bij eb tusschen de steenen.
bimbi = schaap — (*bembi* Na.)
bimboe = beneden vin.
bidi = nieuw — pas — voor 't eerst — (*tibo* Si *boedi* Memb. Kod. *goedi* La.)
bidi mini = jongeling.
bidi tăka = pas aangekomen.
binggăroe = opensplijten (*boenggăroe* Tar.)
pata binggăroe be a bana manoea = 't was een dubbele fractuur, toen hij gewond werd.
bingoe = bewaren — (voor iemand) sparen — iets wegleggen.

bingi = komt ook voor in deze beteekenis —.
oemeti mboeta ma ndau bingoe kanănda moe.
gij zult uitsterven, zonder eenig geslacht na te laten.
(vlg. *bili.*)

bihi = 't geluid van 't smakken met de tong.
(vlg. *kabihikoe* — *kahăboekoe*).

bihoe = willen. (*behoe* Tar. *bisoé* Memb.)

bika = halveeren — in tweeën hakken. (*biga* = deelen La. *kabika* Kod. *baka* = splijten La.)

bilăkoe = glinsteren — schitteren. (*bĕla* Sav.)
langere vorm = *kabilakoe.*

bili = iets voor iemand bewaren. (*băli* Tar.)
bidi bili ă na = hij heeft zijn haar pas laten staan.
(vlg. *bingoe*).

binoe = schillen — pellen — (*bihoe* Tar. *bi'o* Si.)
(vlg. *hihi* — *hibi.*)

bitang = sluiten — dicht doen. (*todi* Memb. *toni* La. Kod.)
bitanja na pindoe = doe de deur dicht.
kabitang = verstopt — obstructie.

boéboeloe = onder water dompelen.
boeboeloenja wai na woeroeng = dompel de kruik onder water.

boeboer = bosje — (*boboer* — Tar.)
(vlg. *joeboel* — *joepoel*) *haboeboer hoewa* = één bosje hoewa.

boeboer = pap.

boemboe = bok (*kapodé* La.)

boemboer = opborrelen — opspuiten — (*boezala* La. *bobok* Si.)

boedoe = inzouten — inleggen — rijpmaken (van tabak, pisang etc).
ijang papaboedoe = ingelegde visch.

bœdoe = omgooien — uitstorten —

boendoeng = opstapelen — ophoopen — (*bondoeng* Tar. *abou* Si.)
boendoe lawoengoe = anterior fontanelle —

oenggăhoe = opendoen — (v/e kist — mand) (*bŏké* Sav. *boenggăloe* Kod.)
oenggăroe = steken, uitsteken — (*bŏnggăroe.* Tar.)
oenggoer = *katŏada boenggoer* = gemeenschappelijke offersteen.
oengoe = uitstorten — leeggieten — (*bongoe* Tar). (vlg. *mboengoe*).
oehi = vullen — ingieten — (*boewi* Sav. *bihi* Si.) (vlg. *boeri*).
œhi = roeien — riem — (*bohi* Tar. *bosi* Memb. *bohe* Kod.)
oekoe = *baba paboekoe* = te paard medenemen.
oekoer = gebogen — kromme rug. vlg. *lawoehoe.*
oekoetoeng = broeden. vlg. *todoeng.*
boela = wijdgeopend, opengesperd — met woedende, rollende oogen. (vlg. *kaboelak* — *paboela*).
boela boela ma da da mata na = zijn oogen waren wijd geopend; hij kijkt als een bandiet.
boeli = stomp, bot.
boeloe = schoon — zuiver (van onkruid gezuiverd). **paboeloe** = wieden —
boeri = schenken — inschenken — (*boewi* Sav).
boeri nja wai na woeroeng = giet water in de kruik.
lo paboeri wai = urineeren.
boeta = wieden — met wortel en al uittrekken. (vlg. *boetoehoe, mboeta.*)
boeti = 't oog op iets houden.
koe mbiti kămoe, koe boeti kămoe = ik hou je goed in de gaten.
boĕti = *kahidi boĕti* = klein soort mes.
bœti = aap (*boeti* Tar. *roang* Si. *bote* Memb. *kŏdè* Sav. *koki* Kod.) vlg. *bora* — *ana langga.*

boetoehoe = uithalen — uittrekken.
boetoehoe ja na kabèala = haal 't kapmes uit de schede.
vlg. *doetoehoe*.
boăndja = er bij doen.
boăndja ki ja wai = doe er nog wat water bij —
bohoe = diefachtig — vraatzuchtig — onverzadigbaar — (*bŏhoe* Tar.)
boăka = harpoen — (*wokat* — Si.)
bokoe = grootvader (*bŏkoe* Tar. Memb. *oemboe* Mel. *ama kawèda* La. *amboe na kabani* Kod.)
bokoel = groot — aanzienlijk (*bŏkoel* Na. Tar. *kalada* Memb. La. *bakŏloe* Kod.)
bŏra = groot soort aap.
boroeng = omdoen — om 't middel doen (*bŏroeng* Tar.)
boroenja na roehoe bănggi = de lendendoek omdoen.
bora = oogetter.
borăkoe = toestroomen — toeloopen — te samen loopen.
boăta = breken (*act.*) van een touw — (*bŏta* Tar. *poe'ata* La *pŏta* Kod. *boga* Si.)
vlg. *mboata*.
bōti = flesch — (*bŏti* Tar.)
bŏwa = openen — (v/e deur — mond). (*boewa* Memb. *poea* La. *boea* = baren Si *bŏga* Kod.)
koehi păti, bŏwa ngaroe = getuigen.
vlg. *mbŏwa*.

— **mb.** —

mbaboe = vergaderen — bijeenkomst.
ngangoe pambaboeng = feestvieren.
mbăda = reeds — al — uit — (*baba* — *bapa* La. *băda* = verdoofd La.)
na mbăda na epi = 't vuur is uit.
vlg. *hambăda*; *păda*.
mbădi = jeuken — (*pădi* Sav).

laloe mbădi lima la pamanganga = zijn vingers jeuken hem om te stelen.

mbădikoe = 't knippen van 't oog — een oogwenk.

ndedi mbădikoe na = terstond.

vlg. *kambădikoe.*

mbăngătoe = hevig — erg — (*mbāngătoe* Tar).

mbaha = nat — (*mbasa* Memb. *mbaha* Kod.)

vlg. *baha* — *weàta.*

mbai = bedorven — zure reuk.

oehoe wau mbai = rijst met een bedorven reuk.

mbakoe = roofvogel — (grijs).

mbakoe ha'oe = spaansche peper.

mbălăng = bont, gevlekt.

ndjara mbălang = bont paard.

mbălăroe = breed (*nggailăr* Tar. Kan. *mbălăra* Memb. *mbalároe* Kod. *băla* Sav).

vlg. *mbeàlaroe* — *lerang.*

mbăloe = groote pot.

mbana = warm — (*pana'* Sav).

woloe mbana = sterke drank.

pambana nja na woetang = schuld innen.

vgl. *panahoe.*

mbanahoe = warm — heilig.

reti mbanahoe = heilig graf.

tau mbanahoe = toovenaar — swangi.

mbănitoe = fijn, dicht geweven.

mbăpa = afgebroken — omvergevallen.

ai mambăpa = hout, door den wind afgebroken.

vlg *păpa:*

mbăpoe = uitgebroken — uitgevallen — (*boepoe* La = afvallen.)

da mbăpoe da woea ngăndoe na = zijn tanden zijn uitgevallen.

vlg. *păpoe.*

mbăra = duif.

mbàra nggeàla = klein soort duif.

mbàra manoe = groot soort duif.
mbara = in de richting van — (*bĕra* = naar. La.
mbara dija = stroomop.
mbara loeroe = stroomaf.
mbărătoe = spartelen.
mbărăloe mbărăloe ja bana meti ja na manoe = stuiptrekkend ging de kip dood.
mbaroe = 's morgens vroeg — (*paroe baroe* Memb. *kăpoe* La. *kawoe* Si. *bălirai* Sav. *kapa hoėdoe* Kod).
haromoe la mbaroe = morgenochtend.
mbata = gebroken — stuk — (*bata* La.
na mbata na ai = 't hout is gebroken.
vlg. *pata*.
mbăti = 't geluid van 't vallen van een droppel water.
mbăti mbăti na na wai oerang = druppelend viel de regen.
mbăti wăna la tana = 't druppelde op den grond.
vlg. *kambătikoe* — *hambăti*.
mbawa = wandelen.
lo pambawa = gaan wandelen.
mbeàka = mandje — rechthoekig gevlochten (*mbèka* Tar. *bèka* Memb. Kod.)
vlg. *mboăla*.
mbeàlăroe = plat, breed.
watoe mbeàlar = platte steen.
pawatoe mbeàlaroe na kamboe nggoe = mijn buik is zoo hard als een steen.
vlg. *peàlar*.
mbeni = dapper — moedig — toornig — kwaadaardig — (*mbani* Tab. Na. Memb. *mbèni* Tar. *raning* Si. *bani* Sav.)
mbera = gebroken — stuk (*mbèra* Memb. *băwara* La.)
na mbera karoeroenggoetoe = kort en klein gebroken.
vlg. *bera*.
mbewa = scheef — schuin — (*mbèwa* Tar.)
mbewa mbewa wiki na ka bana ma'oekoe = hij slingerde heen en weer, want hij was dronken.

mbidahoe = vlak, effen — zonder oneffenheden.
mbiha = machtig — alvermogend — (*bisa* geleerd Si.)
mbihoe = verzadigd — (*mbăhoe* Tar. Na Kod. *băhoe* Sav. *mbăsoe* Mem.)
mbingoe = in de war — verbijsterd.
mbila = ruim, wijd, uitgestrekt.
la marăda mbila = op de ruime vlakte.
vlg. *hambila*.
mbinoe = vol — gevuld (*mbănoe* Tar. Mem. Kod. *bănoe* La. *bennoe* Si.)
vlg. *pinoe*.
mbiti = gadeslaan — bespieden.
vlg. *boeti*.
mboe = ook.
na lakoe mboe = gij ging ook.
mboea = stuks — hulptelwoord bij groote voorwerpen (vlg. *woea*).
tiloe mboea da da oema = 3 huizen — (*hau oema* = één huis).
mboengoe = hulptelwoord bij langwerpige voorwerpen.
kahidi doea mboengoe = 2 messen.
vlg. *poengoe*.
mboengoe = zich uitstorten — uitgestort (*mbongoe* Tar.)
vlg. *boengoe*.
mboĕngoe = *mboengoe mboengoe na bana lakoe* = mopperend ging hij heen.
vlg. *kamboĕngoekoe*.
mboengoer = doornappel plant (*kaliboe wai* Kan).
mboehang = gaarne willen — liefhebben — wenschen (*béhoe* Tar. *mbé* La. *mboesang* Mem. *mbaini* Kod.)
mboehoe = verbrand — aangebrand — schroeien.
kăra mboe mboehoe = geheel verschroeid en verbrand.
mboei = oude vorm van *wau;* alleen voorkomend in.
mboei kati = geurig — lekker rieken.
vlg. *kati* — *hiritoe* — *wau*.

mboekoe = afbreken — (*boeka* = La. = omvallen.)
vlg. *mboetoehoe.*

mboekoetoe = met een dichten kruin — dicht gebladerte.

mboelang = verliezen — vergeten — (*boela* La. Memb. *bàloe* Sav.)
tau na mamboelang eti = vergeetachtig man.
vlg. *maroămbang.*

mboeli = maag — (*mboeli* Memb. *mboelè* Kod.)
watoe mboeli = groote ronde steenen in zee.

mboeling = treknet voor twee personen.
vlg. *wari* — *kamboeling.*

mboeloeng = geheel — gaaf — (*mboloeng* Tar. Memb. *mbŏloe* Kod.)
teàna ai mboeloeng = prauw uit één stuk hout.
mboeloendăba = allen — allemaal — (dikwijls verkort tot *mboendăba.*)

mboeroe = dauw — (*samboeroe* Memb.)
la lodoe mahambăti, la mboeroe mamandjiri = in de gloeiende zon, in de druppelende dauw.

mboeroeng = palmsoort — goang.

mboeta = op — niet meer zijn — uitgeroeid.
ta meti mboeta ka haromoe = wij zullen eens sterven zonder nageslacht.
vlg. *boeta. kaboeta. pamboeta.*

mboetir = *ana mboetir* = groot soort mand.

mboetoehoe = uitvallen — afvallen — neervallen.
vlg. *mboekoe* — *tamboetoehoe.*

mbŏă = gezwollen — opgezet — (*mbŏ* Tar. *bowo* Si.)

mboănga = *kilimboănga* = goot (*boănga* = gat. La.)
vlg. *lambongoe*

mboboek = half rotte visch.
ijang mboboek.

mbodoek = trotsch — pochen — (*mbŏdoek* Tar.)
na mbodoekoe wănja na hinggi tau = met een anders kleeren pronken.

ıboäka = vet — dik — (*mbŏka* Tar. *kawăsoe* Memb.)
mboăka wē = varkensvet.
vlg. *kambomboe* — *kamboăka.*

ıboăla = mand — (vierkante of ronden vorm) (*mbŏla* Tar. Memb. *tabŏ* Kod.)

ıboămang = ruimte onder 't huis — (*mbŏmang* Tar. *mboenga* Memb. *kamboe loe* Kod.)
la loemboe mboămang = onder 't huis.

ıboăta = gebroken (v/e touw — draad) (*mbŏta* Tar. *mbŏtĭza* Memb. *boeata* La.)
vlg. *boăta.*

ıbotoe = zwaar — (*mbŏtoe* Tar. Memb. Kod.)
laloe mbotoe wili na = zeer duur.

ıbŏwa = geopend — gat — (*bŏnga* La).
mbŏwa hinggi = een slimoet met een gat er in.
vlg. *bŏwa.*

— d. —

a = pluralis van 't bepalend lidwoord — *de.*
da ndjara = de paarden.

a = pronom. person. Genit plur. — *njoeda.*
na oema da njoeda = hun huis.

ambăkoe = iets ergens mede bedekken — een lap ergens opzetten. (dabak Si.)
padambăkoe nja tera = laat er een verband op leggen.

ămboe = twee stuks — (samentrekking van *doea* — *mboea*).

ădăpoe = met de voeten tastend den weg zoeken — (i/h donker).
ngeri pangga padădăpoe, ningoe kalala = zet voorzichtig uw voeten neer, er zijn doornen.

adaroe = geduld met iemand hebben — toegeven — iemands zin doen.

ădoe = in bedwang houden — uithouden — bestand zijn tegen.

ndakoe dădoe ndokoe nja na wihi nggoe bakoe lakoe = ik kan 't niet uithouden met mijn voet, als ik loop.

dandăng = optillen — opnemen (*dendi* Lew. *dèndi* Tar. *dandakè* Memb. *dèdè* Sav.)

dăndăk = groote mand — (*dăndăka* Mem)

danggăng = verkoopen — (*daga* Sav. *bata* Memb. *dangga* Kod.)

dănggitoe = nauw — smal — (v/e weg. rivier!) — vlg. *kipoe* — *kahoehoel.*

dănga = begeleiden naar 't doodenrijk — doodenoffer — *da toboenja na heau padănganja na tau mameti* — zij slachten één beest om den doode te begeleiden.

dăngoe = met — en (*dènga* La. *mĕno* = en La.)

dangoe = veel — (*dangoe* Memb. Kod.)

da dangoe da manoe = er zijn veel kippen.

na ngangoe padangoe = hij eet veel.

dăhikoe = dicht op elkaar.

mandapoe padăhikoe = dicht op elkaar zitten.

lo padăhikoe ja na woetang = ga schuld innen.

dai = waken — bewaken — (*djangga* Memb. *kandi* Kod.)

tau madai woăka = iemand, die den tuin bewaakt.

padaingoe = blijven, voortduren.

vlg. *manggăng.*

dăka = scherp — (*dekki* Si. — *dăka* Memb. *lăki* Kod.)

deli padăka ja na kabeàla = slijp 't kapmes scherp.

padăka ja na ai = punt dat stuk hout eens aan.

daloe = binnen — in — (*dana* La *dara* Sav. *dali* Memb. *daloe* Kod.)

noedaloe = binnen. *hoedaloe* = naar binnen.

weling noedaloe = van binnen.

woea daloe = pit.

dăma = tasten — rondtasten.

dana = *na ihi dana* = 't geheele lichaam over (b. v. m/wonden) — (*dana* = in, te — geplaatst *achter* 't substantief La.)

datoe = in fijne stukjes snijden.

datoe ja na ri = snij de groente fijn.

dawa = neef — nicht.
mijn zuster noemt zoo mijne kinderen — deze haar *mamoe*.
vlg. *ana* — *laleàba*,
dăwa = kloppende, stekende pijn.
vlg. *kadăwăkoe*.
dedi = worden — geboren worden — ontstaan — (*dèdi* Tar. *dadi* La. Si.)
bidi dedi = pas geboren.
dengi = droogen — (*dèngi* Tar. *mangoe* Sav *dăngi* Memb.)
dengi ja na tera la lodoe = hang 't goed in de zon te droogen.
dehi = juist, precies.
la padoea dehi = juist in 't midden.
na mama'eri dehi = de allerjongste.
deàka = 't geven van een naam — raden — (*dèdakoe* Kod. *deika* = prijzen La.)
vlg. **dika.**
deli = slijpen — (*dèli* Tar. *dali* Kan. Kod. Na. Memb. *dari* Sav.)
watoe deli = slijpsteen.
dèningoe = vervuld zijn (v. tijd).
bana deningoe ka na rehi = toen de afgesproken tijd gekomen was.
padeningoe la koepoe bau kadipoe = snij 't juist op 't einde af.
dimbăkoe = versperren — afdammen — tegenhouden (*hamber* Mel.)
vlg. *timbăkoe* — *kahiri*.
didi = alleen overblijven — (*dedi* Tar).
da meti ndăba, didi jang I Oemboe Ndiloe = zij stierven allen, uitgezonderd I Oemboe Ndiloe.
didi jang, ndaningoe ă pa = dit is 't laatste, er is niets meer.
dinding = omwanding. (*tŏndang* Memb. *handaloe* Kod).
dingi = koopen — opkoopen.
vlg. *kē*.

diha = één — tellen — (*ija* La. *àhi* Sav. *sisa* Memb. *iha* Kod.)

dija = stroomop — (*hodè* Tar. *todi* Tab. *hăloe dèsa* Memb.)
lakoe hoedija = stroomop gaan.

dika = raden.
dika dika nggoe ana na I Oemboe Ratoe djawa = 't raadsel van mij. kind van den vreemden vorst. —. (beginwoorden van een raadsel —).
vlg. *padikang*.

dili = trappen — ergens op trappen — (*deli* Tar. *djăle* Sav.)
vlg. *tila* — *liti*.

dira = uitscheiden — een einde nemen — (*dira* Memb.)
dira matiki = ontelbaar — onophoudelijk.
dira nggoe ka = ik schei er mee uit.
vlg. *padira*.

dita = op — boven — (*dèta* Nap. Tab. La. Kod. *dèta* Tar. *rèta* Si. *dida* Sav. *dèsa* Memb.)
noedita = boven op — *hoedita* = naar boven.
ueling noedita = van boven.

djămba = vlug oprapen.

djădjăng = tegen iets leunen — ondersteunen.

djandjăk = stampen.
na pangga djandjăk = hij stapte dreunend.

djangga = hoog — (*djangga* Memb. *madèta* Kod.)

djăngăp = aantreffen — passen.
da djăngăp lănga tăka da oera manoe = de ingewanden van de kip zijn uitstekend uitgevallen.

djăka = indien — als (*èka*. La.)

djăka = ophouden — geeindigd.
njoengga djăka nggoe ka = ik houd er mee op.

djăkăroeng = optillen — opnemen en laten vallen.
djăkăroenja na wihi moe = til uw voeten goed op (b/h dansen).

djala = werpnet — (*djala* Sav. *poekat* Memb. *dala* Kod.)
vlg. *ndjering*; *wari*.

djäli = likken — aflikken.
djämäng = nalaten — afblijven.
kau djämăng be doe na = dan laat je 't maar!
vlg. *padjämång.*
djami = boschje — struikgewas — (*djami* Sav.)
djämoe = voldoende — toereikend.
djămoe toåma nggoe ka = zoo heb ik genoeg.
djämoek = zinken — verzinken.
na djămoek ai loeloe = 't zonk terstond.
djäpa = ofschoon — (*lango* La.)
djåpa doena na mawoeloe, na koetoehoe = ofschoon hij rijk is, is hij gierig.
djåpa ndau nggeli wångga kanătăroe — ndakoe bihoe = al wilt gij mij ook verleiden met gouden kettingen, ik wil niet —.
djaråg = uitspreiden — uit elkaar leggen.
djarång pamanipa ja na oehoe = de rijst dun uitspreiden.
djära = moeite — pijn.
djärikoe = djeroek (*djărika* Memb. *moendé* Kod.)
djäritoe = stevig — knellend — vast — (*djănitoe* Tar. *diritoe* Kod.)
djawa = vreemd — buitenlandsch.
tau djawa hina = Chinees.
djéa = dit — dat.
djéa batoenanoe tăka hina lakoe = daar dit zoo was — ging hij maar heen.
djè = 't roepen van een hond.
djidjikoe = optillen, opheffen met één hand — (*djédjikoe* = Tar.)
vlg. *dandăng — djåkăroeng.*
djilikoe = 't opkomen van de nieuwe maan — (*djélikoe.* Tar.)
lo padjilikoe nja na ndjara = ga hem 't paard even laten zien.
djiliroe = blazen — voortblazen.
djiloeng = boeten — netten maken (*oenang* Tar.)
djiri = lekken — druipen — (*diri* Tar.)
vlg. *ndiri.*

djoe'a = slechts — alleen.
djoembåloe = aanstooten — aanraken.
djoedjoekoe = spiegeleieren koken.
djoengga = twee snarige guitaar — (*doengga* Kod.)
djoekåroe = afduwen — wegtrekken — (*djokok* Si *toekå-koe* Tar.)
djoeki = bespotten — voor den gek houden.
djoera = stutten — onderstennen.
djoeråkoe = 't vuur ergens dicht bij houden.
djoeråkoenja epi na anakeàda kana hadang = steek dien jongens eens met vuur, dat ie opstaat.
djoånggåroe = overrijden — ergens tegen aanrijden.
djoloe = plagen — sarren.
doe = nadruk wijzer. (na een verbum!) (*di* Lew. *do'oe* La.)
koe pi doe nja = ik weet het.
wånggoe doekoe njoengga = ik zeide.
doea = twee — (*dŏ* Tar. *doewada* La Memb. *roea* Si *doe-wè* Sav.)
doea dångoe = met zijn beiden iets doen.
na doea dånja la ndjara = zij zitten met hun beiden te paard.
vlg. *padoea; pandoeang.*
doedjåroe = met kracht van zich afschuiven — vooruitschuiven.
doedoe = volgen — naloopen.
doedoe doedoe wåda da ana na = zijn kinderen liepen hem overal na.
vlg. *kadoedoekoe.*
doendang = verzamelen — bijeenroepen.
vlg. *panoendang.*
doehoe = sissend geluid met de tong.
vlg. *kadoehoekoe.*
doēkoe = dragen (op den schouder.) (*dokoe* Tar. *dita* Mem. *hŏlŏ* Kod.)
doekoe paleàmbang = twee pakken over den schouder dragen.
doekoe kiloeng = één pak op den schouder.

doekoe malenggi = met zijn beiden aan een bamboe.
doekoe peloeng = dwars achter op den nek.
hinggi padoekoe = een slimoet, die over de schouders wordt gedragen.

doĕkoĕng = onstuimig kloppen van 't hart.
dŏekŏeng dŏekŏeng na eti nggoe = mijn hart klopte onstuimig.

doeloeng = aan een touw ophalen — (*loeloeng* = Si = hijschen.)
roe doeloe = vischlijn.

doeloeroe = aan een touw naar beneden laten — laten zakken.

doema = soort aardvrucht met harige stekels.

doepa = reukwerk — karano.

doeroe = vlammen — opvlammen. (*rŏka* Tar.)

doeroe = slachten (v/e kip).
vlg. *roepoe.*

doeroehoe = doorzetten, aanzetten.
doeroehoe ma ja na ndjara = zet 't paard goed aan.
na doeroehoe ma ja bana oenoeng = hij ging maar steeds door met drinken.

doetoehoe = uittrekken — uitschuiven.
vlg. *boetoehoe.*

doetoeloe = indoopen — insteken — 't aanleggen van vuur — (*dătăloe* Tar.)

dongoe = met zijn beiden — tesamen — (*dŏngoe* Tar.)
ngangoe dongoe = met zijn beiden uit één bord eten.

dopoe = omhelzen — omarmen — (*dŏpoe* Tar.)
da padopoe mapatoe ja = met zijn vieren omspannen.
vlg. *rohoe.*

— nd —

nda = niet — (*ndă.* La — Memb. Kod.)
verbonden met 't pronom. person. hij, zij, wij — gebruikt men *nde.*

ndakoe bihoe = ik wil niet. *ndena bihoe* = hij wil niet.
ndau bihoe = gij wilt niet. *ndema bihoe* = wij willen niet.
vlg. *nde* — *ndéa.*

nda = pronom. person. *Genit. Dativ.* plural. *njoeta.*
peàka nda njoeta = zeg 't aan ons.
oema nda njoeta = ons huis.

ndăba = allen — alles — (*dăba* La Memb. *ndeba* Tar.)
mboendăba — *mboeloendăba* — *măloendăba* = allen zonder uitzondering.

ndăbi = deksel — (*dabo* Sav.)
pandăbinja na păti = doe 't deksel op de kist.
vlg. *nggăbi.*

ndădikoe = laag — rij. (boven elkaar.)
handădik, doca ndădik = één rij, twee rijen.
vlg. *ndalàroe* — *ndăni* — *bandjăroe.*

ndădikoe = blijven — wonen.
pandădikoe = iemand achterlaten.

ndănda = beven, trillende beweging.
vlg. *kandăndăkoe.*

ndănga = in 't nauw gebracht — van den rechten weg afdwalen, schuldig zijn.
ana ndănga = onecht kind.
vlg. *handănga* — *kandănga* — *ndjala* — *ndokoe.*

ndăngi = hard — strak gespannen.
na ndăngi na kamboe nggoe = mijn buik is hard.
vlg. *patăngi; pandăngi.*

ndăhăroeng = op zij schuiven — dichter bij schuiven — naderen — (*ndahăroeng* Tar.)
vlg. *kandăhăroe* — *pandăhăroeng.*

ndăhi = unster.

ndai = oud.
vlg. *mandai.*

ndaitoeng = kruiselings over elkaar. in elkaar hakend.

ndăki = volgen — begeleiden — naloopen.
lakoe pandăki = iemand achterna loopen.

ndăkiloe = heen en weer gooien — op den grond smijten.
vlg. *ndoeha* — *jăbăhoeng.*

ndalăroe = rij — gelid — (*dalara* La.)
da panda — *ndalăroeng* = zij zaten op rijen.

ndalihoe = geleding (van de vingers.)
handalihoe = lengte maat (van pols — elleboog. van elleboog — schouder.)

ndămăng = gewoon zijn.
na pandămănggoe = mijn vriend.

ndăni = laag — rij — verdieping.
na lăpăhoe nja na handăni = één geslacht ging voorbij.
ndăni kaloemboetoe = de onderste verdieping van een sirihzak.

ndaningoe = niet zijn — (*ndanaingoe* Lew. *ata o* Memb. *ndai* La. *ndjaingoe* Kod.)
djăka ndaningga — *lakoe wiki moe ka* = als ik er niet ben, ga dan maar zelf.

ndăpiloe = tesamen — op elkaar — over en weer.
pandăpiloeng = doen paren.

ndatăroe = spinnen — spinnewiel — (*djata* Sav. Si.)

ndaung = jaar (van zes maanden) (*tau* Memb. Sav. *ndau* Kod.)

ndèa = neen — (*do* Sav. *ndèa* Tar. *nda'a* Nap. *inda* La. *aita* Memb. *ndjadoe* Kod.)
njoengga ndéa ndéa wănggoe = ik zal niet „neen" zeggen.

ndedi = nog niet — (*ndèdi* Tar. *ndadi* Nap. *inda ki po* La. *aita poe* Memb. *ndjadoe pa* Kod.)

ndengi = bewaken — (dat er niemand bij komt!)
djăka koe ndengi ja la wai, na mbera na paraing.
als ik 't water bewaak, zal de kampong zich overgeven.

ndeàlang = op den rug liggen — met de opening naar boven gekeerd — open staan.
mahoeroe ndeàlang = op den rug liggen — (*mahoeroe ndènga* Kod.)

ndewa = geest — (*ndèwa* Tar.)
ndewa paraing madai pindoe = de kamponggeest bewaakt de deur.

ndewa ma na hina kanaboe = 't was zijn geest, dat hij viel!
vlg. *hamangoe*.

ndi = zwijgen.
ndi — wâna = hij zweeg.
vlg. *kandi*.

ndidăroe = vlak — effen — (*dindara* La.)
tidoeng lodoe ndidăr = precies twaalf uur.
vlg. *lindjăkoe*.

ndidoeng = *toekoe ndidoeng* = nok — (*ndedoeng* Tar. *pamboengoe* Tab.)

ndingi = kopstuk van 't weefgetouw.

ndingir = staan — blijven — (*ndengir* Tar. *ndingira* Memb.)
vlg. *ndoâlăkoe*.

ndiri = (mandiri — mandihi — patihi — pandihi) druppelen.

ndja = pronom. person. Dat. plural. — *njoeda*.

ndjăba = naar iets bijten — happen.

ndjandjăroe = vloeien — stroomen — rond gaan — overal aangaan.

ndjangga = opnemen — onderzoek instellen naar.

ndjănga = halverwege terugkeeren.
beli ndjănga = terugkeeren.
pandjănga ja na hinggi moe = de sarong naar voren trekkend vaster omdoen.

ndjăngi = ondeugend — (zacht woord voor) hoererij —
vlg. *ndjoerăkoe*.

ndjaka = gebrek — schaarste.
ndaningoe pamandjaka na = er ontbreekt niets.

ndjăkăpoe = met de handen vangen — vlug naar iets grijpen met een sprong.
na meo na ndjăkăpoe ja na kala'oe ndena toămanja.
de poes sprong naar de muis, maar bereikte 't niet.

ndjala = fout — verkeerd — mis — verliezen — (*sala* La *hala* Sav. Si — *ndala* Kod.)

ndjăpa = voortdurend — onophoudelijk.

ndjăpa bana boehi = hij roeide maar door.

djapăng = overstapje (i/e omheining.)

djăpi = een sisir pisang.

handjăpi = één sisir.

djăpoe = afgehandeld — geeindigd — (*hăpo* Sav.)

tau ndjăpoe = kinderloos — zonder nageslacht.

na ndjăpoe ka' na woelang = de maan is afgeloopen.

djăra = klinkend geluid — rammelend — (v. geld!) vlg. *kandjărăkoe.*

djara = paard — (*ndara* La. Kod. *djaran* Si *djara* Sav. *ndjara* Memb.)

ana ndjara = veulen. (*kamoni ndara* Kod.)

djărăng = ronddwalen — den weg missen.

djăroe = iets ergens insteken — naar iets steken. vlg. *pandjăroe.*

djauwoetoe = ter loops — eventjes — vaag.

koe ita ndjauwoetoe ja na tau = ik zag den man maar vaag.

djeri = net — (*palămbăng* Tar.)

ndjeri wari = groot treknet.

ndjeri ngora = puntbaardje. vlg. *djala* — *rambang.*

djili = moede — vermoeid — (*ndjouloe* Lew. *ndjauli* Tar.)

djingi = angstig omzien naar, met afgewend hoofd.

djoeboek = diep (v/e bord — klapperdop.) (*ndjoboek* Tar.)

djoeda = slapen — dichtvallen der oogen.

djoeka = tegenhouden — vasthouden (dat iets niet valt.) vlg. *pandjoeka.*

djoekoeloe = naar beneden drukken — stampen — stooten.

djoëloe = van huid verwisselen (van een slang — garnaal.)

djœloe = rondzwerven (zonder vaste woonplaats.)

djoerăk = overspel bedrijven — hoereeren — (*pajora* Memb. *malingŏ* Kod.) vlg. *ndjăngi.*

djoboe = geul — insnijding in den grond.

ndjongoe = samenstroomen — toeloopen.
vlg. *kanjoekoel.*
ndjoroe vallen — omvallen — (*ndjŏroe* Tar. *boeka* La.)
pangga ndjoroe = waggelend loopen.
vlg. *kanaboe.*
ndoeba = verbijsterd — versteld — in de war.
vlg. *hanganga* — *hangătăroe.*
ndoeha = werpen (van boven naar beneden!) (*leboe* Kan. Tar. *ndauha* Lew.)
ndoeka = aan een einde zijn — niet meer kunnen — vast zitten.
pandoeka = beletten — verhinderen
vlg. *handoeka.*
ndoela = helpen — ondersteunen — stutten. (*toeloe* La.)
vlg. *toela.*
ndoeloeroe = jong meisje — jongeling.
ndoema = aandeel — 't iemand toekomende deel.
toenja ndoema na = geef hem zijn deel.
nde nggăra ndoema na na tau, djăka na pakakanja = men heeft er niets geen voordeel van, als men nadenkt.
ndoemoer = staan — blijven staan.
vlg. *ndoălăkoe.*
ndoetoe = achter iemand aanloopen.
vlg. *ndăki.*
ndongoe = rhizophorus.
ndōī = cent.
ndokoe = volstrekt — (*ndŏkoe* Tar.)
ndaningoe ndokoe ă = er is volstrekt niets.
anakeàda ndokoe = iemand die nog geheel een kind is; onbedorven.
ndokoe = schuldig — fout — (*ndŏkoe* Na.)
ndokoe ma da nja ka — *ndănga ma da nja ka*
hun schuld — hun fout is het.
na ndokoenja roedoeng = de duisternis deed hem dwalen ('t doel missen.)

vlg. *mandokoe* — *ndånga* — *ndjala.*

ıdoălăkoe = staan — overeind staan — (*ndŏlăk* Tar. *ndingira* Memb. *ndèndè* Kod.)

kawini ndoălăkoe = ongetrouwde vrouw. (weduwe, gescheiden.)

ıdoănang = weduwe — weduwnaar — (*ndŏnang* Tar.) vlg. *kalimboe.*

— e —

ànga = blijven — vertoeven — (*ènga* La.)

lakoe ka eànga moe ka = ga en blijf er.

vlg. *ngiangoe.*

hi = ontbreken.

nde nggăra ehī nggoe = mij ontbreekt niets.

pi = vuur. (*api* Na. Mang. Memb. Kod. Si. *èpi* Tar. *a'i* Sav.)

epi rătoeng = lucifer.

ra = vergeefs —

kahăla era ki ja ka bakoe lakoe li lai jehoe = 't is tevergeefs geweest, dat ik hier aanging.

watoe era = steen bij een soort werpspel.

ri = jongere broeder of zuster — (*ari* Tab. Memb. Kod. Na. Mang. Sav. *wari* Si. *olé* La. *èri* Tar.)

da anakeàda da mapa'ering da mapa'ajang = oudere en jongere kinderen.

eti = lever. hart — (*ati* Na. Mang. Tab. Memb. *até* La. *ade* Sav. *èti* Tar.)

ndakoe pinja djăka nggăra pa'eti na = ik weet zijn meening niet.

wăna na eti na = zeide hij bij zich zelf.

koe pa'eti ja nina na kawini = ik heb 't oog op die vrouw.

na handoeka na eti nggoe = ik ben bedroefd.

— ngg —

ngga = Pronom. person. *njoengga* Dativ. sing.

peàka ngga njoengga = zeg 't mij.

ngga = wie — (verkorte vorm van *nggamoe*).
ngga kau = wie zijt gij.
nggăbi = deksel (v/e kruik, pot.)
vlg. *ndăbi.*
nggaboe nggiri = bovenste rij kleine pisang van een tros.
nggăboekoe = borrelen — klokkend geluid.
nggădjiroe = schokkend, trillend geluid.
vlg. *tanggădjir.*
nggădoekoe = zich bewegen — verroeren — schudden.
vlg. *kădoekoe* — *kapăddăkoe.*
ngganggga = kraai — (*hangakoe* Kod.)
laleàba ngganggga = een kleine zwarte vogel.
nggănggăloe = plagen — sarren — twist zoeken.
nggănggoe = harig — ruw behaard.
paroe nggănggoe = dik behaard.
nggaha = soort gong.
nggăha = wriemelen — zich verdringen.
nggăha nggăha na na tau la oema = de menschen verdrongen zich in huis.
vlg. *kanggăhăkoe.*
nggăhoe = knap — kundig — (overgenomen uit 't Endeesch).
vlg. *manggăna* — *măhi.*
nggai = pron. person. *njimi* Dat. plural.
vlg. *nggămi.*
nggai = tros — (klapper — pisang).
vlg. *heloe* — *hawili.*
nggailăr = breed — uitgestrekt — wijd.
vlg. *lerang.*
nggala = verhoogde zitplaats — slaapplaats — (*katŏngga* La.)
nggăli nggoekoe = paardenversiersel van hanenveeren etc. —
nggăma = pron. person. *njoema* Dat. plur.
nggămi = pron. person. *njimi* Dat. plur.
vlg. *nggai.*

nggămoe = pron. person. *njoemoe* Dat. sing.
vlg. *nggau*.
nggamoe = wie — (*găra* La. Kod. *nădoe* — *nga* Sav. *hèra* Memb.)
djăka nggamoe = alwie.
vlg. *ngga*.
nggamoer = gambir.
nggana = oude vorm van *nggăra* — wat.
nggăna = raken — treffen — (*ngăna* Tar. *lăka* Sav. *wănau* Memb. *gane* Kod.)
vlg. *kăna*.
nggănăpoe = voltallig — compleet.
nggăpi = tusschen twee latten vastzetten — klemmen.
mandapoe nggăpi = tusschen iets inzetten (v/e klein kind — dat 't niet omvalt).
vlg. *ngepi* — *hanggăpitoe*.
nggăra = wat — (*ăpa* La. Si. *nènga* Sav. *pami* Memb. *papa* Kod.)
nggăra pahimboe moe = wat zoekt gij.
nggări = erg.
vlg. *hanggări*.
nggari = afstrijken — gladstrijken — (*njaroe* Sav.)
panggari bangga = voeten krabber.
nggatang = maatje (een klapperdop — kopje)
hau nggatang oehoe = één maatje rijst.
nggau = pron person. *njoemoe* Dat. Sing.
vlg. *nggămoe*.
nggeding = ivoor — (*nggèding* Tar. *gadi* Sav.)
nggeàla = wankelen — onvast — (*nggèla* Tar.)
nggeli = vleien — „mooi praten" — overhalen — (*nggèli* Tar.)
tanda nggeli = geschenk om iemand om te koopen.
nggéau = half rood bruin. (v. vruchten.)
vlg. *kakoămba*.
nggepi = passend — in orde — (*nggèpi* Tar.)

nggi = misschien — wellicht.

nggi maringoe moe nja? = misschien hebt gij de koorts.

nggi = korte vorm van *nggini* = waar. (*nggé* Tar. *gé* La.)

nggi lakoe ningoe moe? = waar gaat gij heen.

kanggida ni ja = waar is hij — (Tar.)

ngginggi = spin. (*nggénggi* Tar. Memb. *nggengge* Kod.)

nggihoe = instrument — veel gelijkend op een kleinen mangel — om de pitten uit de kapok te halen.

nggikina = waarom? hoe? (*nggåkina*. Na. Kan. Lew. *wăkina* Mang. *nggèkina* Tar. *pei* La. *kadi* Mem. *pèna* Kod.)

nggikina na pahidoe moe? = hoe is 't met uw ziekte.

kanggikina hi ndau mai? = waarom komt gij niet.

nggili = ketting. (*galé* La.)

nggiloeng = vallen — (intransit.) (*nggoling* Tar.)

vlg. *kiloeng* — *tanggiloeng*.

nggini = waar — waartoe — (*beni* Mem. *géni* Kod. La.)

vlg. *nggi*.

nggiri = dichtvallen — zich sluiten (v/d oogen.)

na nggiri ka na lodoe = de zon is pas onder.

nggirikoeng = rollen (m/d oogen).

nggoe = pronom. person. *njoengga* — Gen. sing.

nggoebi = muts — hoed.

vlg. *toboekoe*.

nggoeboe = voor over — op den buik — (*sanggoboe* Memb. *hanggŏboe* Kod.)

mahoeroe panggoeboe = op zijn buik ligge .

kabeli nggoeboe = zich om en omwentelen.

vlg. *kabeli*.

nggoeboel = onderste boven — (v/e pot — kruik).

la panggocboeloeng awang = 't hemelrond.

na kanaboe panggoeboeloeng = voorover op den grond vallen.

nggoenggi = mond fluit — (*nggonggi* Tar.)

nggoenggoel = wankelen — waggelen.

tiloe manoe nggoenggoel = een ei dat op zijn punt wordt gezet.

nggoekoe = nek — hals (*kokoe* = hals Memb. La.)

nggăli nggoekoe = halssieraad voor paarden.

nggoekoe nggeàla = groene boschduif (beweeglijke hals.)

mbăra nggoekoe = groote duif.

nggoeli = losmaken — loswikkelen.

nggoemang = zich om iets bekommeren — zich ergens aan laten gelegen liggen.

(*nggomang* Tar.)

nggoepoel = omsingelen.

nggoëroe = rommelend geluid van 't onweer — (*nggoeroekoe* La.)

vlg. *kanggoeroekoe.*

nggoeroeng = bedekken (m/e mand — kist).

panggoeroenja păti na manoe = zet de kip onder een kist.

nggoeti = schaar.

nggoănggali = neushoornvogel.

nggŏnggŏng = hol klinken — weerklinken.

nggoăkaréa = klein soort reiger — (*nggŏkarè* Tar. *la-nggŏkaroe* Memb.)

nggoroe = keel — strot — (*nggŏroe* Tar. *kokoe* Memb. *kŏkŏ* Kod.)

— ng —

ngamba = overhellen — hevig begeeren.

laloe ngamba nja na tau kawini nina = hij begeert deze vrouw ten zeerste.

ngamba tana = vooroverhangende rivieroever.

ngădăloe = bezoeken — gaan roepen — (*kadènga* La.)

vlg. *tadaloe.*

ngadoe = naar beneden zien — ergens inzien.

vlg. *tăngăroe.*

ngăndi = brengen — (*ngĭndi* Na. *wendé* La. *ngădoe* Sav.)

palai ngăndi = schaken.
pangăndi = zenden.

ngăndoe = tand — (*oendoe* Memb. *nganda* = mond La. *ngoetoe* Sav. *ngandeng* = Si. gehemelte.)

ngăndoe kokoer = zomersproeten.

ngandoe = vast slapen.

mahoeroe meti ngandoe = in diepen slaap zijn.

ngandji = zegen — schepnet.

nganggoe = als kind aannemen.

măta kata nganggoe anang = laten wij hem als kind aannemen.

ngangoe = eten — (ā. Lew. *nga'a* La. Sav. *ga* Si. *nga* Memb. *moe* Kod.)

pamangoe = offerfeest.

ngaha = vrijwillig — wil.

nde ngaha nggoe, nde woekoe nggoe hikoe mai = 't is niet zonder reden dat ik kom.
vlg. *kokoe* — *woekoe.*

ngahoe = honderd — (*ngasoe* La. *ngahoe* Si. Kod. *ngasoe* Memb.)

hangahoe — *doeangahoe.*

ngalăng = verkrijgen — vinden — vermogen — (*kolé* La. *nala* Si. = halen — nemen — *koli* Memb. *ngalé* Kod.)

pangalang = geheel en al.

mboăta pangalang = geheel doorgebroken.

ngaling = golf — (*nalé* La. *nawa* Sav. *ngaloeng* Memb.)

ngara = naam — (*ngara* La. Sav. Memb. Kod. *nara* Si.,

ngara mahawoeroeng = alle soorten vogels.
vlg. *tamoe*

ngarăngia = weg, voetpad (*lara* La. Memb. Kod. *djara* Sav. *lalang* Si. *ănda* Tar.)

ngaroe = mond — (*nganda* La. *wiwi* Mem. *waiwoe* = tong Tar. Tab. *gŏba* Kod.)

tăda ngaroe = lip.

kåpa ngaroe dita = verhemelte.

ngăti = pars pudendum mulieris.

ngeni = zwemmen — (*ngèni* Tar. *ngani* Tab. Kod. *nani* Si. *nangi* Sav. Memb.)
vlg. *halinding.*

ngepi = tangetje — (*ngèpi* Tar. *ngapi* Tab)
ngepi epi = vuurtang. *ngepi kaka* — knijptang.
ngepi woloe = tangetje tot inkerving van den lontarpalm.

ngera = gelijk — lijken — voorbeeld.
nde ngera moe nja jeána = dit staat u niet — dit is uw werk niet.
na wai ngera na na tau noena = de geschiedenis van dien man. (n.l. wat hij gedaan heeft).
vlg. *pangerang.*

ngeri = langzaam — langzamerhand
vlg. *mandjil.*

ngeroe = eens — wel eens — *ngèro* Tar.)

ngiang = wonen — verblijven — (*ngéang* — *njéang* Tar. *ndau* Tab. *dooe* La.)
pangia = plaats — woonplaats.
na ngia pahē na = waar hij opgestegen was.
vlg. *eànga.*

ngingi = kinnebak — kaak — (*ngéngi* Tar. *ngengé* La. *pagawi* Sav. *pågoe* Kod.)
katanga ngingi = kinband (voor 't vasthouden v/e hoofd doek.)

ngiha = tandvleesch.

ngihiloeng = zich op den grond voortschuiven.
vlg. *ngiroeng.*

ngiloe = wind. (*ngèloe* Tar. *ngăloe* Sav. *paringi* La. *parengi* Kod. *aning* Si. *ngăloe* Mem.)

ngioe = hulptelwoord bij dieren. (*i oer* = staart Si. *ngioe* Sav.)
heau na na ndjara = één paard. (*hangi* Tar.)
doeangioe da da ndjara = 2 paarden.

ngiroeng = zich op den grond voortschuiven.
ngoedoe = onbeweeglijk — vast.
ndakoe ngoedoe la oema = ik ben niet aan huis gebonden.
ngoekoe = 't knorrend geluid van een big.
vlg. *kangoekoe.*
ngoeri = wroeten — (*mangiroeng* Tar.)
de vorm *mangoeri* komt ook voor.
ngoeroe = fluisterend geluid — mompelend.
vlg. *kangoeroekoe.*
ngoăda = weefklos — (*ngŏda* Tar.)
ngohoeng = rijstblok (*ngŏhoeng* Tar. *ngahoe* Sav. *noehoeng* Si. *ngăsoeng* Memb. *ngăhoeng* Tab. Kod.)
ngora = kin — (*ngŏra* Tar. Memb.)
woeloe ngora baard.
ngora lendi = kaap. (*ngondoe* Kod.)

— h —

ha = uitroep.
ai ha = uitroep van verwoudering.
ha = voorvoegsel — duidt de eenheid aan in samengestelde namen van hoeveelheid.
handalăr = één rij.
habandjăr habandjăr = iedere stam.
haătoe = één (van menschen) — iemand. (*ija ata* La.)
ndaningoe haătoe = niemand.
vlg. *hakaătoe.*
haba = een lap ergens opzetten — (*hàba* Sav.)
haba ja na makahira = zet een lap op 't gescheurde.
habaka = ontzet — verslagen.
hăbărăng = offeren. (als een kind 't eerst op de aarde komt — bij een huwelijk.)
hăbăroeng = strooien — zaaien — (*săbăroeng* Memb. *habároe* Kod.)
vlg. *keritoeng.*
habindikoe = opwippen — wippen.

habiliroe = afwijken — uit de richting gaan — (*habelir* Tar.)
hǎboe = indoopen — indompelen — (*lǎboe* Tar. Kan.)
haboenggoetoe = met armen en beenen gekruist neerzitten —
ndjǎpa bana haboenggoetoe = hij zit maar stil te kijken.
hǎboekoe = smakkend geluid.
kahǎboekoe.
haboǎnga = met een gat — (*bŏnga* La.)
na hinggi na na haboǎnga = er is een gat in zijn slimoet.
haboǎla = hersteld — beter — (*habŏla* Tar.)
hamba = gevlochten emmer van lontarpalm blad.
lǎtikoe hamba = zulk een emmer vervaardigen.
hambǎda = reeds vertrokken — juist weggegaan zijn.
(*nǎhoe* Kan. *ǎsoe* Kap.)
vlg. *mbǎda.*
hambai = offeren (op een graf.)
hambakoe = tabak. (*tambakoe* Mang. Memb. *mbakoe* La. Kod. *bakko* Si.)
hambala = witte nevel voor 't oog — bijziende.
hambǎli = slachten (v. geiten.)
vlg. *roeri.*
hambǎti = heet — gloeiend warm.
hambeli = buiten — aan de buitenzijde — (*hambèli* Tar. *ewina* Si.)
lakoe la hambeli = afgaan.
hambila = helder schijnend — glans.
hambiliroe = scheel zien — (*hambeliroe* Tar.)
hǎmboeroe = ontmoeten — geboortefeest vieren — (*himbiroe* Mang. *hambiroe* Tid.)
pahǎmboeroeng = elkaar ontmoeten.
hǎda = kralen — (*maraka* Kod.)
hadang = opstaan — (*kǎdi* Memb. *kedé* La. *kǎdi* Sav.)
pahadang = oorlog voeren.
hadidi = rand — zoom — oever.
la hadidi oǎmang = aan den zoom van 't bosch.
vlg. *hingi* — *karaha* —

hădiroe = met kracht iets doen.
hădiroenja bau paloe = slaat met alle kracht.
hadjeroe = krabbelen — omwoelen (van kippen.) (*hadjĕroe* Tar.)
hadjiwăroe = met de handen ergens in omwoelen.
handănga = vast geloopen — in 't nauw gebracht — nergens meer heen kunnen.
na handănga ka lai noe = daar zit 't vast.
vlg. *ndănga.*
handăka = „eens". „ereis". „weleens". op een andere keer.
ninja handăka na = er was ereis.
napa handăka na = wacht maar op een andere keer.
handăkang = éénmaal. (*pemija* La. *pamihang* Kod. *sandăkang* Memb.)
hănditoe = rukken — ergens aan trekken.
handjăliroe = zwikken — missen — in een zonde vallen.
handjoeboel = struikelen — in een gat stappen — (*handjabil* Lew. *handjoboel* Tar. *tagibila* La.)
handjoăkăroe = drillen (v/e lans) — met een schok ergens oploopen.
handjoroekoe = ergens oploopen — inloopen.
na handjoroek na teàna la pinoe watoe =
de schuit liep boven op een steen.
handoeka = treurig — bedroefd — smart — vast blijven haken.
ămboe handoeka nja lai noe = geef daar maar niets om.
na handoeka na ai = 't hout zit vast.
vlg. *ndoeka.*
handoărakoe = licht geven — schijnen.
vlg. *hambila.*
hangga = vóór — recht tegenover — recht op iets afgaan. (*sangga* Memb. *aro* La.)
la hangga moe = voor uw aangezicht.
hănggang = boos — vertoornd.
na hăngga ngga na marămba = de vorst was vertoornd op mij.

pahănggang = twisten.
hanggăba = onderste boven.
toelăkoe pahanggăba = onderste boven schoppen.
hanggănggăroe = wijd uitelkaar — niet dicht aan eengesloten.
hanggăpitoe = knijpen — klemmen.
vlg. *ngepi* — *nggàpi*.
hanggăratoe = vijlen — slijpen.
hanggări = erg — ernstig (v/e ziekte.)
hanggăritoe = streng — barsch.
bana păni hanggăritoe = terwijl hij ze streng aansprak.
hanggetoe = ergens aan blijven haken (*hangétoe* Tar.)
vlg. *ketoe*.
hangginang = zich verslikken (bij 't drinken.)
vlg. *hanggoelat*.
hanggiwiroe = berooken — uitrooken — verzengen.
(*hanggewiroe* Tar.)
hanggoelătoe = zich verslikken (bij 't eten). (*sanggoelătoe* Memb.)
vlg. *hangginang*.
hanggoer = offerfeest. (als een kind 't eerst op de aarde komt.)
vlg *hămboer, kăbărăng*.
hanggoboeng = zweeten — (*hanggŏboeng* Tar. *sanggoboeng* Memb. *kaboeta* Kod.)
wai hanggoboeng = zweet.
hanggongoe = in de gebogen arm leggen — (*hanggŏngoe* Tar.)
hanggoengga = met omgekeerde veeren.
hanganga = met open mond — verwonderd — (*nganga* = den mond openen Si. *nganga* = honger Sav)
hangahoe = honderd.
hangahoe = 't strottenhoofd — adem scheppen — uitblazen.
koboel hangahoe = benauwd in 't adembalen.
hángătoe = in dunne reepen snijden.

hahàngàtoe = lengte maat = top v/d wijsvinger — totaan den muis v/d duim.

hangătăroe = verbaasd — schrikken — (*ŏta* Tar.) vlg. *hanganga*.

hangē = opsnuiven — snuiven — ruiken. (*hangai* Tar. *henga* Sav.)

hangia = een ander — ander soort — de een — de ander. (*hangè* Tar. *wădi* La.)

hangimbar = de sarong met een punt afhangende dragen.

hangiloe = ademen — een luchtje scheppen — (*hangeloe* Tar. *hangăloe* Tab.)
vlg. *kajekoe* — *hangahoe*.

hangoedoe = ergens aan ruiken — (*ngoedjoe* = Memb.)

hangoloeng = damp — uitwasemen. (*hangŏloeng* Tar.)

hangoăra = naderen — dichtbij komen — (*hangŏra* Tar.)
ămboe hangoăra ja na ndjara, na kati kau = kom niet dicht bij 't paard, 't zal je bijten.

haha = weg jagen van honden. (klanknabootsend woord.)

hahang = eerder — vroeger — (*rănga* Tar.)

hai = kam. (*roebi* Mem. *robi* Kod.)
na tidoe hai na = zij draagt haar kam.

hailang = ergens opzetten — inzetten — neerzetten.
koe hailanja na woeroeng la epi = de pot op 't vuur zetten.
na hailang wiki na = zich ergens gemakkelijk neerzetten.

ha'ilaroe = aanwaaien (m/e waaier.) (*roeroe* Kan. Lew. Na. *hangilar* Tar.)

hajăla = *oehoe h* = droog kokende rijst.
in onderscheiding van *oehoe kadita* kleefrijst.

hajewi = soort verfhout.

hăka = insteken — met kracht in den grond steken. (*săka* = graven. Memb.)

haka'atoe = één voor één. (v. menschen) — alleen, op zich zelf staand — afzonderlijk.
hakaheaung = één voor één (van dien.)

hakalaki = hoek. (*haraké* End.)

hakapapa = schol — bot — (*de oogen aan één zijde.*)
hăkil = iemand omstrengelen — met de armen krachtig omvatten.
hakoedoe = een weinig — eventjes — (*joedi* La. *hoedi* Sav. *sakoedoe* Memb. *kitŏloe* Kod.)
hakoe — koedoe ki hi ndena meti = 't scheelde weinig of hij was gestorven.
hakoekoe = kraaien (v/e haan.)
vlg. *takŏaka* — *kalăroe.*
hakoeloeroe = in elkaar gerold.
vlg. *koeloer.*
hakori = peuteren — uitpeuteren — (*kauri* Tar.)
hăla = af; geeindigd — los — teeken van 't Perfectum — (*ala* Sav. *ba* La.)
bana hăla ka panga hăla ndja = toen hij alles opgegeten had.
pahăla = loslaten — vrijlaten.
halabau = vlieg — (*walabau* Mel. *kaninik* Tar. *lara* Sav. *kaladipoe* Kod. *walaboe* Memb.)
halajang = de gevlochten rand van een schild.
halakoe loeloeng = gevlochten zilveren keten.
halapa = wat bedekt — zadel — schoen — (*hĕlapa* Sav. *lappi* Li.)
halapa ndjara = zadel.
halapa wihi = schoen.
halăpătoe = zacht — week (v. hout.)
vlg. *hapăla — mădja.*
halata = stijf — stram — lam — (*salata* Memb. *tanggŏrŏ* Kod.)
hălătoe = bezien — bezichtigen.
halembir = rust — ontspanning — kalmte. (*halèmbir* Tar.)
haleànda = batik — (vervormd van *slendang.*)
haleàla = licht — niet zwaar — (*halèla* Tar. *halèwa* Kod.)
vlg. *halimoe.*
halinding = drijven — zwemmen. (*haléndimg* Tar. *heleti* Sav.)

na halinding na ijang = de visch zwemt.
vlg. *kalinding.*

halinga = schuin — scheef — (*halinggi* Nap. *s*
Memb.)
ndjoroe hali — linga = struikelen; wankelen.

halinggi = zoom — rand — vouw.
halinggi hinggi = de rand van een slimoet.

halili = oksel — over den schouder onder den ar
hangend dragen — (*halèli* Tar. *salili* Memb.)

halimoe = licht — niet zwaar — jong — (*halèmo*
salèmoe Memb.)
vlg *haleàla.*

haloeboek = blaar — handwonde.

haloemba = opengebarsten — gesprongen.
da haloemba da manila = de aardnootjes zijn opengeba
haloemba kataroe = slangenvel (waar hij uit gekrope
vlg *loemba.*

haloetoe = een viertal — (*liwiloe* Lew. *ligoeta* La. *liwo*

haloàmba = vlies — vel — (*halŏmba* Tar.)

halautàkoe = stijf — taai. (v/e gedroogde huid)

hama = gelijk — evenals — (*sama* La. *hama* Si. *hami* S
hama mboàla jang bokoeloe na = zoo groot als een m
ndaningoe hama na = zijns gelijke is er niet.

hamangoe = ziel — bewustzijn (*hemanga* Sav. *same*
Memb. *hamawŏ* Kod.)
tau ndaningoe hamangoe = gedachteloos man.
na hawoeroeng na hamangoe ngyoe = verstomd van schr
vlg *ndèwa.*

hamajang bidden — (*sabăra* Memb. *habadja* Sav. *halăroe* K

hămoe = goed — blijde — verheugd — (*kăloeng* Lew. T
doea La. *woijè* Sav. *ndèsa* Memb. *ndăha* Kod.)

hamoemoeng = mond spoelen — gorgelen.
vlg. *moemoe.*

hanamba = plaats voor de vrouwen — aan weerszijden va
de stookplaats — welke midden in 't huis is.

hanăta = tot frikkadel hakken — fijn hakken.
haneàbang = begieten — besprenkelen (m/d hand; een klein bakje.) (*hanèbang* Tar.)
vlg. *mangahoe* — *paihăroeng*.
hăni = blijven — uithouden — gehoorzamen van een kind.
hăni moe ka la lodoe = gij houdt 't uit in de zon.
hăpa = sirih eten — (*măma* Kod. Sav.)
pahăpa = sirih pruim.
hapanda = zwaard — (*pahoeri*. Lew. Kan. *pahori* Tar. *pendo* = kris. Si. *hemala*. Sav.)
hapakoe = tienduizend.
hapăla = zacht — week. (van hout — kurk.)
vlg. *halăpătoe*.
hapapa = de eene zijde — de overzijde — (*hapapa* = half — Si.)
la hapapa tana = overzee.
hakapapang = aan de eene zijde.
hapapa mamoeli = één oorhanger.
vlg. *papa*. *pambapang*.
hapăroe = gesamentlijk — tegelijker tijd.
haperitoe — verslinden.
hăpi = afplukken — (v/e blad.)
vlg. *păpoe*.
hapi = sappi.
hapikir = een weinig op zij gedraaid — scheef — niet in een rechte lijn liggen.
na hapikir na kabeàla = 't kapmes wil niet in de scheede. (is verdraaid.)
hapilir = krom-gebogen — verbogen.
hapitil = stroef — niet glad — niet kunnen verschuiven — niet glibberig.
hăpoe = de hoofddoek met een punt naar beneden dragen.
hăpoei = blazen — aanblazen — fluiten — (*hapau* Tar. *tioe* Sav. *powi*. Memb. Kod.)
vlg. *poei* — *papoei*.

hapoeri = een knot (garen.)
hăra = rammelend geluid.
hăra hăra ha da watăr bana boeri ha = rammelend goot hij de djagong uit.
vlg. *kahărăkoe.*
hăra = stil houden — onbewegelijk — gewoonte — gebruik — (*hara* Si.)
pangera hăra djawa = evenals de gewoonte der vreemdelingen.
hăra bănda = plotseling — onverwacht.
pahăranja la hămoe = doe 't ophouden bij 't goede.
harang = zweeren — vervloeken.
harăngi = slaap in de voeten (*karangi* Tar.)
harangi = waterval.
harakaja = zuurzak — anona.
harama = spiegelgevecht met de lans.
vlg. *parama.*
harata = duizend.
harăwitoe = een vingervol (tabak.)
vlg. *răwitoe.*
harawitoe = gerafeld — met pluizen — met lange rafels.
harebitoe = opslokken — opslobberen — (*harèbitoe* Tar.)
vlg. *haperitoe.*
hari = licht — (*haré* Tar. *sădé* Memb.)
haringoe = van schuld zuiveren — reinigen.
vlg. *hawari.*
hări = verboden — heilig — (*sări* Memb.)
tana mahări = heilige grond.
vlg. *hăritoe* — *haringoe* — *hawari.*
hariang = leunen — (*harèngoe* Tar.)
harikang = kruis — kruiselings.
haritoe = vol kronkels — verward.
vlg. *kaloewoetoe.*

ăritoe = krachtig van uitwerking.

Marapoe hăritoe = een krachtige Marapoe.

ariwătoe = drukte — rommel.

laloe hariwătoe ja na eti nggoe = mijn hart is vol zorgen — gedachten.

ariwoe = een weinig geroosterd — verzengd.
vlg. *riwoe.*

ăroe = sneller — vooruit! — (*ăroe* La.)

ăroe = soort hazelnoot.

aroea = witte jeukende vlekken — (*hă'auloe* Tar.)

aroenggoe = kwijnend — zonder levenslust — (van dieren.)
vlg. *mangoănang.*

aroei = zorg — moeite — moeilijk — (*hèdoei* Sav.)

aroekoetoe = krulhaar — gekruld — (*karoekoetoe* Tar.)

aroeka = stekende pijn (i/d borst.)

aroetoeng = gerimpeld voorhoofd — boos.

aromoe = morgen — „wel eens" (*harămoe* Lew. *rămang* Mang. Kar. *hawaihang* Tar. Na. *kŏka* La. *sarămoe* Memb. *marahoe* Kod.)

aropoetoe = verzingen — uitrooken.
vlg. *hanggiwiroe.*

au = één — ander.

hau oema = één huis.

oema hau = een ander huis.

hau lodoe hau lodoe = iederen dag.

au = aandoen — kleeden.

hau kalembi = een jas aandoen.
vlg. *kahaung* — *pahaung.*

aurang = afhangen — schommelen — naar beneden hangen — (*hoka* Tar.)

mandapoe haurang = met schommelende beenen zitten.

tera haurang = de hoofddoek met een punt naar achteren afhangend dragen.

ha'oe = Savoe.

mbakoe ha'oe = spaansche peper.

hawànga = klein zeediertje.

hawahang = bleek — vaal — (van een zieke!)

hawaloe = onbepaald — onbegrensd (?) in de uitdrukking *nde hawaloe.*

hawari = reinigen — ontzondigen — (v/e huis.) in onderscheidig van *haringoe* dat alleen van personen wordt gebruikt.

haweàlar = ondiep — plat — (*hèlar* Tar.)

mboăla hawealàr = platte mand.

hawiang = een ander — verschillend — (*hawèngoe* Tar *wĕdi*. La *sawawi* Memb. *hawadikoe* Kod.)

hawiang — *hawiang* = sommigen — anderen.

vlg. *hangia.*

hawinang = voortdurend aan iets denken — treuren over iets.

hawita = trechter — koekoesan.

tera pahawitang = de hoofddoek, trechtervormig gedraaid, dragen.

hawitikoe = verschrompelen — krombuigen — (van de warmte.)

hawoendal = beginnen — opkomen (van een ziekte.)

hawoendjoe = opgezet — gezwollen (d/h water — lucht.)

hawoendjoeloe = in kringen rondzwemmen.

lo pahawoendjoeloe ja na Marapoe = ga den Marapoe verzoenen.

vlg. *woendjoel.*

hawoeroeng = vliegen — (*horo* Si.)

mahawoeroeng = vogel.

hawoeroetoe = spuiten — uitspuiten — voortblazen — bespuwen.

vlg. *woeroe.*

hawoetoe = een weinig — een beetje.

vlg. *hakoedoe.*

hawongoe = draad houder (bij 't netten breien.) —

hē = klimmen — stijgen — (*hai* Na. *hèj* Tar. *he'è*. Si. Sav. *sawi* Memb. *pĕné* La. Kod.)

heàmba = met den voet ergens tegen aanstooten. (*hèmbang* Tar.)

vlg. *kimbătoe* — *toendjoer*.

hebi = afhakken — glad hakken.

vlg. *kahebi*.

heàda = sterven — (*hèda* Tar.)

vlg. *meti*.

heloe = jonge bloesemrank (van de pinang.)

vlg. *nggai*.

heàma = antwoorden — (*hèma* Tar. *hema* Sav. *bali* Kod.)

hepiloeng = zegt men, als bij 't draaien van den moăwal, één paar touwtjes los, en één paar touwtjes in elkaar gedraaid zitten.

herang = tamelijk — nog al — (*hărang* Tar.)

na makerang bokoel = tamelijk groot.

heroe = los laten hangen (v/d haren.)

hewitoe = pokken — (*hèwitoe* Tar. *héautoe* Masoe. *sawita* Memb.)

hī = huilen — weenen — (*hé* Tar. *kandangoe* = huilen v/e kind. Tab. *mangasi* Memb. *hŏ* Kod.)

hi = en — vervolgens.

hina hē la oema = en hij steeg in huis.

hibiroeng = zeven — filtreeren.

koe hibiroenja na katikoe nggoe = ik hield mijn hoofd nat (bij een ziekte!)

hīboe = nest — (*heboe* Tar. *njaboe* Sav. *săboe* Memb.)

himbi = herstellen — dichtvlechten — bijvlechten (van een mand — (*oembi* La.)

himboe = zoeken — (*imboe* Tar. *gewa* La. *manjăra* Memb. *handăba* Kod.)

hidikoe = *roe h.* = soort blad — (goed voor hoofdpijn.)

hidoe = ziek — (*hădoe* Mang. Kar. Tar. Kod. *karĕdoeka* La. *pădise* Memb.)

hindi = zoldertje — (*héndi* Tar. *séndi* Memb. *hènde* Kod.

hingga mata = voorhoofdsbeen.

hinggang = iets ondersteunen.

hingganja, àmboe na halinga = ondersteun 't, opdat 't niet scheef sta.

na hinggang bana păni = een slag om den elleboog houden — (niet terstond *ja* zeggen.)

hinggăloe = uit den weg ruimen — schoon baan maken.

tahinggăloe ja na Marapoe = een schuld gaan zuiveren bij den Marapoe.

hinggăroe = uitprikken — uitsteken (m/e mes.)

hinggătoe = iets ergens uitsnijden.

hinggătoe ja na kokoer = 't vleesch uiteen klapper snijden.

hinggi = slimoet — (*rénggi* Tar. *ingi* La. *higi.* Sav. *singgi* Memb. *hănggi* Kod.)

hinggi komboe = slimoet met figuren.

hinggiloe = afzonderlijk — afgezonderd — ergens buiten staan — niets mede te maken hebben.

pahinggil = afzonderen — terzijde leggen.

hingătoe = *wau hingăt* = lekker ruiken.

hingi = zijde — kant.

la hingi wai = aan den kant van 't water.

vlg. *hadidi* — *karaha.*

hihi = afschillen — schillen — (v/e papaja — aardvrucht. (*kawihi* Tar.)

vlg. *binoe.*

hihi ndongoe = een zeediertje.

hihoe = een soort schelp.

hika = kapok. (*wala rănga.* Mel.)

hikoe = stooten — inenten — (een zweer) opensteken.

hila hali = prijzen — iemands lof bezingen.

hili = wederom — nog eens — (*ziloe* La. *hăli* Lew. *wari.* Sav.

djăka koe hili mai = als ik nog eens kom.....

hīli = soort aardvrucht.

hīli mata kamămbi.

hili = overslaan — voorbijgaan.
boeta ja na roemba, hili ja na watăr = roei 't onkruid uit, sla de djagong over.
da pahili ndeda pahămboeroe = zij reden elkaar mis en ontmoetten elkaar niet.
hiliroe = ter zijde uitwijken — een zijweg in slaan. (*hèliroe* Tar.)
hiloe = taal.
hiloe = plaatsvervanger — opvolger — (*dèloe* La. *hèloen* = omruilen Si.)
kaliti pahiloe hiloendja da ndjara = de paarden telkens afwisselend berijden.
hima = een klapper van de vezels ontdoen — ontvellen.
hīna = pas — zoo juist — (*rimba* La.)
hīna bana tăka = pas was hij aangekomen.
hīna ă pa tiloe mboea roedoe na = 't was pas 3 nachten...
hina = Chineesch.
tau djawa hina = chinees.
hini = ontkennen — weigeren (*soeni* Lew.)
hipoe = iemand vooruitkomen.
hira = scheuren — verscheuren — (*hioe* Sav.) vlg. *kahira*.
hiri = spannen — ophangen (v/e touw) (*kahèri* Tar.)
hīri = beletten — tegenhouden. (*kahiri* Tar.)
hiri = zweven (v/e vogel) (*hèri* Tar.)
hiritoe = *wau hiritoe* = frisch — lekker ruiken. vlg. *hinguăoe.*
hiroe = strik — strop (*iloe* Si.)
hiwa = negen. (*iwa* Tar. La. *he'o* Sav. *hiwa* Si. *siwa* Memb. *banda'iha* Kod.)
hiwiroe = rakelings langs iemand heen gaan.
hioe = *kiri hioe* = elleboog.
hoebi = kam (v/e kip.) (*homi* Tar. *hoebit* = haarkam Si. *roebi* = haarkam Memb.)
hoemboel = *kălă hoemboel* = wilde pisang.

hoedaloe = naar binnen.
hoedija = stroomopwaarts. (*hodè* Tar. *todi* Tab.)
hoedita = naar boven. (*hodèta* Tar. Na. *häloe dèsa* Memb
hoedoe = schepnet — (*auta* Tar.)
hoedoekoe = iets ergens tusschen insteken.
hoendjoe = slachten (v/e varken) steken met een mes.
hondjoe Tar. *höndjoe* Na.)
vlg. *laboeroe* — *lauki*. *toboeng* — *roroe* — *ropoe*.
hoenggoe = vinden, aantreffen.
laloe hoenggoe ndäba na nja na pandjala wängoe = alle onheilen treffen hem.
vlg. *rängga*.
hoenggoeroe = dicht maken — vullen (v/e kuil.) (*h nggoeroe* Tar.)
na pahoenggoeroeng na tana = de grond stortte in.
hoenga = opkomen (v/d zon.) — schijnen.
hoeharoe = dicht bij iets komen — naar iemand toeschuiven.
vlg. *doedjäroe*.
hoehoe = borst — (*hoehoe* Sav. Kod. *oehoeng* Si. *soes* Memb.)
wai hoehoe = melk.
pohoe wäi hoehoe = melken.
pahoehoe = zoogen.
hoehoeng = zich opmaken naar.
hoehoeng la paraing = zich opmaken naar de (hoof kampong.
vlg. *hoeroeng*.
hoehoekoe = aanstampen — vaststampen — (*hähikoe* Ta
hoeki = 't omhulsel van de pinang bloem.
vlg. *hoäba kokoer*.
hoekoe = dakspar. (*ri* Tar. *roehoe* Sav. *karangga* Memb. Kod
hoekoetoe = meten — afmeten. (*häkoe* Sav. *hoeër* Si.)
hoekoe — *hoekoetoe ja na eti moe* = overweeg 't goed.
hoela = afsnijden — uitsnijden.
hoela ja na woe nggoe = snijd mijn nagel af.

kala hoela ja = laten wij een eind aan de zaak maken.
hoëloe = stop — prop.
pahoëloenja na ndjering = de gaten in een net stoppen.
na hoëloeng ma ja na oema parai pa langoe na tau = 't huis is propvol door de vele menschen.
toendoe pahoëloe = de (vier) hoeken van een dak.
hœloe = in brand steken — bijlichten — fakkel — (*ndjiloeng* Tar. Tab. *holo* Si. *hoeroe* Sav.)
hœloe ja na băndil = een geweer afschieten.
hœlœroe = recht, recht toe recht aan.
hoelœroe = stroomaf — (*holœroe* Tar. *tolauroe* Tab. *hăloe bawa* Memb.)
hoemi = 't puntje ergens afsnijden.
hoemoer = put.
hoepapa = naar de overzijde. (*hopapa* Tar.)
lakoe hoepapa la hapapa = overzee gaan.
hoepoe = einde — uiteinde. (*hoe* Sav. *woetoeng* Si.)
hoepoe kambăkoe ja na wai = 't water kwam tot aan de knie.
hăla hoepoe li moe nja = dit was 't einde van uw gesprek. vlg *katoepoe.*
hoera = even boven iets uitsteken.
da hoera ka da watăroe = de djagong is even boven den grond.
na hawănga na hoera wara = de hawănga maakt een voor in het zand.
hoerătoe = schrijven — boek — gekleurd. (*soerăta* Memb. *ndoerătoe* Kod.)
hoeri = adat — gewoonte (*hori* Tar. *hăra* Si. *pata* Kod.) vlg. *hăra, oekoe.*
hoeroe = lepel — (*hoeroe* Sav. Si.)
hoeroe kaba = lepel van een klapperdop.
hoeroeng = zich verheffen — zich opmaken tot iets.
hina na hoeroe na watăroe = de djagong is juist even boven den grond.

hoeroeng la paraing = zich opmaken naar de (hoofd) kampong (bij groote offerfeestent).
vlg. *hoehoeng; hoera.*

hoeroetoe = overhellen — (*horoetoe* Tar.)
hoeroetoe nggoe nja ka — *mbăpa nggoe nja ka* = ik hel over, ik breek af — (zijn fout *bekennen.*)

hoetaroe = zijde (stof.)

hoewa boomsoort. (v/d bast een uitstekend soort touw gedraaid.)

hoewawa = naar beneden. (*howawa* Tar.)

hō = 't roepen van paarden.

hoăba = bladschede van den klapper.

hoăba = in den mond steken — (*hŏba* Tar. *gŏba* — mond Kod.)

hoămba = uitgeput — afgemat.

hoămbăloe — *likoe hoămbăloe* = kabeltouw.

hoăda = genoeg van iets hebben.
hoăda bé nggoe nja ka panapa kau = ik heb er genoeg van om op u te wachten.

hondoe = binden — vastbinden. (*hŏndoe* Na. Tar. *patăra* Memb. Kod)

hondjoe = een lang gezicht trekken — ontvreden.

hongoe = roosteren — poffen — (*hŏngoe* Tar. *hengi* Sav *henna* Si. *sangoĭ* Memb. *hăngo* Kod.)
hongoe watăroe = djagong in 't vuur roosteren.

hoălaroe = opensnijden — (*hŏlaroe* Tar.)
hoălaroe ja na kălœ = een pisang opensnijden.
hoălaroe hambakoe = de nerf van de tabak uitsnijden.

hopoetoe = ongeregeld — onbestemd — loszinnig. (*hŏpoetoe* Tar.)

hoăra = onzinnig — dwaas — onbewust.
poeloe hoăra = ijlen.

hoărapoe = 't *touwtje* dat men door de kieuwen van een visch haalt —

hotoe = een merk geven (van dieren). (*hŏtoe* Tar.)
hotoe ja na wē = 't varken merken.

hoăwăkoe = de buik opensnijden — (*hăli* Tar.)
hoăwa = zwaard visch.
howăroe = werplans.

— I —

I = nadrukwijzer (een zacht bevel.)
ngăndi i ja na tawoeroe nggoe = breng me toch mijn ring.
wederom. (in verbinding met *hili.*)
na hili poeroe ngandi ja i na maka =
hij bracht wederom de pion naar beneden.
vóór persoons namen.
I Oemboe Ndiloe.
oema na i ama = vaders huis.
imbiroe = iets geheim houden.
iding = plantje.
pa'idinja na oehoe = bibit kweeken.
watăroe iding = djagong van zelf opschietend hier en daar.
idjoe = geel verfhout.
idjoeng = boom met eetbare vrucht. (*kedongdong* Mal.)
iga = ergens aan denken — zich ergens om bekommeren.
ihi = inhoud — gevuld.
na ihi oema = alle menschen in huis.
ihi ngaroe = 't geld dat men een doode in den mond legt.
na pa'ihi oela na = zijn werk — zijn bezigheid.
pa'ihi = vullen.
ihi = lichaam — vleesch. (in onderscheidig van 't vel en de beenderen.)
ihi ngiha = tandvleesch.
na ihi dana = het geheele lichaam.
ihi = in de samenstelling „*ihi wăngoe*".
nggăra ihi wănja = wat doet men er mee. waar wordt 't voor gebruikt.

ihi = ergens van afweten.
ka ihi nja ka — *arijá ja ihoe* = wat weet ik er v
misschien is hij een vriend.
ka ihi nja ka = weet ik het? (beleefde ontkenning.)
vlg. *pa'ihi* = kennis geven — mededeelen.
ihoe = misschien — wellicht.
ihoe = baden — (*djioe* Sav. *hoeï* Si. *pĕrigo* La. *ri*
Memb. *ihoe* Kod.)
koe ihoe ja na ana mini nggoe = ik zal mij met mi
broeder verzoenen.
ijang = visch. (*iang* Si.)
tara ijang = bovenvin.
bimboe ijang = benedenvin.
ikitoe = groot soort valk. (*wihita* La. *ikita* Memb. *ikit*
Kod.)
ila = de visch een touwtje door de kieuwen halen.
likoe papoeti ilang — dubbel gedraaid touw.
nggăra pa'ila wămoe nja = waarmee bindt ge de vis
vast?
ilahoe = een rietsoort.
ili = glimmend — vettig (van klapperolie.)
ilijéa = zwager — (de broeder van mijn vrouw noe
mij *ilijéa*.)
vlg. *jera* — *lajia*.
iloe = speeksel — spuwen — (*iloe* Sav. *iloer* Si. *tir*
Kod. *sani* Memb.)
vlg. *pangandji*.
iloe = iemand luizen.
iloe ha da woetoe nggoe = zoek mijn luizen op.
koe iloe ja na kawini nina = ik leef met deze vrouw.
ina = moeder — tante — (zuster van moeder.) — (*in*
La. Sav. Si. Memb. *inja* Kod.)
ini = schuilen — een schuilplaats zoeken.
ioe = haai — (*ijoe* Sav. *ioe* Si.)
iping = klein viscbje — spiering.

iroe = aan een touw medevoeren.
roe iroeng = groote vischlijn.
iroe dita = te paard zittend een ander paard voorttrekken.
ita = zien — (*èta* Na La. Memb. *ngita* Tar. *ngădi.* Sav. *gata* Si. *ité* Kod.)
itiroe = pijnlijke urineloozing hebben.
itoe = aan een draagstok dragen — (iemand allééu.) (*deitoe* = m/z beiden dragen. La.)
ha'itoe = 2 pakken — manden — (aan elk einde der draagstok één.)
ha'itoe hambakoe — mehi = 1 stel tabak — zout.
ha'itoe witoe = 4 bos alang alang.
iwa = overstrooning — bandjir — (*wa* Sav. *wiwa* Memb. *wăngoe* Kod.)
vlg. *lăroe.*
iwi = rottan — (*oei* Nap. *goei* Sav. *gaï* Si. *oewi* Memb. *oegé* Kod.)
iwi manoe = dunne rottan.
iwi = soort aardvrucht — (*hiwoe* Sav. *oewi* Memb. Kod.)
iwi ma'oekoe = bedwelmende aardvrucht.

— j —

ja = Pronom. person. *njoena* — Accus. sing.
jăbăhoeng = opnemen en neergooien — op den grond smijten — (*wăbăhoeng* Tar.)
jămbăloe = wegjagen — verdrijven (door te ranselen.)
jădoe = schokken — schudden van 't lachen.
na jădoe jădoe bana riki = hij schudde van 't lachen.
jahang = schoon — rein — schoongewasschen.
ja'i = gapen — (*rini* Sav. *mo'a* Si. *kawaka* Memb. Kod.)
jălăhoe = uitspreiden — openspreiden — (*wălăhoe* Tar. *jălăroe* komt ook voor.)
jălăhoe ha da oehoe la lodoe = spreid de rijst in de zon uit.
vlg. *palăkăroeng.*

ja'oe = schimmel (*awoe* Sa.)
ndjara ja'oe.

jăpa = vangen — grijpen — vasthouden — (*ăpa* Tar. Mang. Nap. *wăpa* Memb. *ra'a* Si.)

jărang = offerplaats — (rechts boven in 't huis.)

jări = kramp.

jauwoeloe = opjagen — achterna jagen — (*kèhang* Tar.

jeàda = pron. demonstr. plural. *deze* — *die.*

jehi = wandluis — (*ehi* Tar.)

jehoe = hier — (*johoe* Lew. *jèhoe* Tar. *hehoe* Kan. *jătoe* Kar. *nèè* La. *sia* Memb. *ji* Kod.)

jeàna = pron. demonstr. singul. *deze* — *die* — *dit* — (*ĕti* La. *ghida.* La. *jina, jida.* Memb.)

jenoe = schoonouders — (*jènoe* Tar. Memb. *janoe* Kod.) (vader en moeder van den *man.*)

jepoe = toedeelen — bedeelen — (*jèpoe* Tar.)
hau lodoe hau lodoe koe jepoe nja na anakeàda = iederen dag geef ik 't kind zijn deel.
pajepoeng = iemand met de hand wenken.

jèra = schoonouders (*jèra* Tar. Memb. *rgèra* Kod.) vader en moeder van de *vrouw.*

jewi = naar zich toebuigen — trekken — (*jèwi* Tar.)

jidoe = stuiptrekken — (*widoe* Tar.)
jidoe jidoe na na manoe = de kip lag te stuiptrekken.

jindoe = lui — weerspannig — ongehoorraam.
vlg. *malihoe.*

jindjoe = dij (*indjoe* Tar. Tab. *windjoe* Mel.)

jiki = plagen — foppen — (*jeki* Tar.)
vlg. *joboe.*

jila = trekken — sleepen — (*jela* Tar. *hela* Si.)
jila pata = stuktrekken — afrukken.
jila rămbitoe = aftrekken — (v. gras.)

jili = verheugd — uitgelaten — vroolijk.

jiri = kruipend gevoel — stekende pijn.
vlg. *kajirikoe.*

jitil = **knijpen — afknijpen (m/d vingers)** (*witil* **Tar.** *gité* Sav.)
kajitil = **een klein stukje.**
jioe = **tong.** (*jioe* Tar. = **m/een mes doodsteken.**)
kanoeka nggoe nja jioe na = **iemand opsporen**
vlg. *lâma*; *ngaroe.*
joeboekoe = **vermolmd.**
joeboeloe = **bosje alang alang — gras —** (*joboel* Tar.)
joedoetoe = **ontwijken —** (*woedoetoe* Tar)
djăka ndakoe joedoetoe nja — na witoe ka lăti na ndjara.
als ik 't niet ontweken had, zou 't paard mij gebeten hebben.
joepoeloe = **bosje rijst —** (*jăpiloe* Tar.)
kajoepoel oehoe = **één bosje pădi.**
jŏtoe = **aan of in de hand dragen.** (*wiwitoe* **Tar. Tab. Kod.**)
joboe = **voor den gek houden — foppen.**
vlg. *jiki.*
joănggăng = ziften — **zeefen.** (van **drooge waar!**) (*jŏnggang* Tar.)
jora = **lichte kooi — hoer —** (*jŏra* Tar. *pajŏra* = **echtbreken. Memb**)
pajora = **zich met vrouwen afgeven, hoereeren.**
(te **Mel. komt 't voor in de beteekenis van** *„vriend".*)

— k —

ka = **a** *dat — opdat.*
kadang kata lakoe = **sta op opdat wij gaan.**
b *adhortatief.*
măla kata lakoe = **welaan laten wij gaan.**
c *daarna — vervolgens.*
ka lakoe na nja ka = **daarna ging hij.**
d *zwak perfectum.*
na mboăta ka na likoe = **'t touw is gebroken.**
e *vraagpartikel.*
pira ka? **hoeveel?**

f *ka* — *koe* — tot vorming van klanknabootsende woorden.

kangoeroekoe = fluisteren, van *ngoeroe*.

ka'ăkăkoe = stotteren. (*ngaăk* Si.)
vlg. *ăka*.

kaba = omhulsel — (*kaba* Memb. Kod.)

'aba kokoer = klapperdop.

kaba roăba = klapperdop m/kleine opening.

kaba ndeàlang = klapperdop m/groote opening

kaba mata = voorhoofd — aangezicht.

kaba katikoe = schedel.

pakaba = eelt.

kăba = smakeloos — flauw — verlegen.

paloemoendja da loea ai, kada kăba = zet de aardwortels in 't water opdat de kracht er uitga.

wai kăba = zoet water.

kăba păkoe moe ka = daar staat gij met beschaamde kaken

kabăba = kudde paarden.
vlg. *băba*.

kababa = kort — (*băba* Sav. *kadoemboeka* Memb.)

păni pakababang = kort spreken.

pakababa = inkorten.

kabănda = ploegen — kluit grond.

koe kabănda ja na woăka nggoe = ik ploeg mijn tuin om

kăbang = doodkist — (v. hout of steen, als voorloopig begrafenis van een radja.)

kabăhăkoe = iemand vriendelijk onthalen.

kabaing = vergiftigen — dooden door toovermiddelen — iemands naam „stinkende" maken.

pakabaing = vergift.

kabăla = meteoor steen — iemand heftig toespreken. (*kabalaga* = donderen. Kod.)

kabala = sprinkhaan. (*kĕbara* Sav.)
vlg. *kanjikoe*.

kabăli = iets zeggen of doen (om een ander te bedriegen, te dreigen)

kabăli moe nggăma = ge spelt ons maar wat op den mouw.

koe kabăli ja bakoe koădja = ik deed alsof ik hem wilde steken.

kabăra = bovenmate — erg.

laloe lingoe kabăra ja = 't gaf een hevig trillend geluid.

kabăra eti = zonder maat.

bana oenoeng woloe, na oenoeng kabăra eti na = wanneer hij sterke drank drinkt, drinkt hij onmatig.

kabăra ndeălang = op den rug liggen (*băra ndeălang* Memb)

kabărătoe = volle benauwde pijn. (*kabaratoe* Tar.)

laloe kabărătoe ja na kiri kamboe = benauwde pijn in den onderbuik. (niet kunnende urineeren.)

kabăting = persen — drukken.

koe kabăting dira matiki, ndakoe tai = ik perste onophoudelijk, maar ging niet af.

kabeăbăkoe = vlinder. (*kabèbak* Tar. Memb. *béba.* La. *kebeba* Sav. *kabèbaka* = klapwieken. La.

kabeăla = hakmes — kapmes — (*katŏpoe* Nap. Memb. Kod. *topoe* La. *wèla* Sav. *kabèla* Tar.)

kabeli = iets omgekeerd — onderste boven gekeerd neerzetten. (*kabali* Nap.)

hina palanganja hina kabeli ja = hij sloot (de mand) en zette die omgekeerd neder.

kabeli nggoeboe = zich op den buik wentelen.

na kabeli ja na papăni wăngoe = hij verdraaidde ons gesprek.

kabeli batoe = handel drijven.

kabeli be'au = omkoopen — geld aannemen in een rechtszaak.

hakabeli hambakoe = één mand tabak. (de tabak wordt er in gedaan — den mand gesloten — en omgekeerd neergezet.)

kaberikoe = kraken — knetteren (*kabèrikoe* Tar.)

laloe kaberikoe ja na tera bakoe hira ja = 't goed kraakte erg, terwijl ik 't scheurde.
vlg. *kabŏroekoe.*

kabida = opvoeden — grootbrengen.
na kabida wăndja wai hoehoe = hij bracht ze groot m melk.
vlg. *kaboeboeloe — rădang.*

kabindja = gedroogde katella. (in stukjes gesneden.)

kabinggil = heen en weer schommelen — slingeren - wankelen.

kabihikoe = smakken — smekken. (m/speeksel.)
vlg. *bihi — kahăboek.*

kabihoe = edelman — (*kabizoe* La. = dorpshoofd.)
nggara kabihoe? = onder welken kabisoe hoort gi (uit welke landstreek?)

kabīhoe = hoek.
la kabihoe woăka = in den hoek van den tuin.

kabilăk = bliksem — weerlicht — flikkerend — (*be* Sav. *hile* Si)
vlg. *bilăk*; *kadjilăk.*

kabitang = verstopt.
na kabitang na mata na na wai = de bron is ve stopt.
vlg. *bitang.*

kaboe = fijn.
bai pakaboe = fijn stampen.

kaboeboeloe = opvoeden — grootbrengen.
ama makaboeboeloe = pleegvader.
vlg. *kabida — rădang.*

kaboekang = lichte koorts.
vlg. *maringoe — pariti — ana laloe.*

kaboekoeloe = oprollen — opwinden. (*kabokoel* Tar.)
hau kaboekoeloe = één kluwen.
na kaboekoeloe ndăba ja na tau bana doendanja = h riep *alle* menschen bij elkaar.

kaboelăk = met wijdgeopende oogen.
tau makaboelăkoe = booswicht — die er als een schurk uitziet.
vlg. *boela* — *taboelăk*.
kaboelăroe = slecht — booswicht.
kaboeloeloe = soort van gong.
kaboeta = onophoudelijk — onafgebroken.
kaboeta wăngoe lodoe wăngoe roedoeng bana oerang = 't regende onafgebroken dag en nacht.
na kaboeta ka la păti = hij stikte in de kist.
vlg. *mboeta* — *boeta*.
kabokang = op den gong slaan voor een doode.
vlg. *tamboeng*.
kaborang = boosaardig — moedig — dapper — (*kabŏrang* Tar. *bokala* La.)
kabŏroekoe = rammelen — rommelen. (intr.)
kaboăta = groote grijze slang = (*kabŏta* Tar. *kabokoe* Memb.)
kamba = ongezuiverde kapok — (*watoe kamba* Kod.)
loeloe kamba = draad — garen.
kamba hika = kapok.
kambambang = soort gebak. (rijst + maïs + pisang.)
kambădikoe = knipoogen — (*kediki* Sav.)
vlg. *mbădikoe*.
kambang = witte wolken.
kambănga = dom — stom. (*bànga* Sa.)
kămbăhoe = uitschudden — uitkloppen — uitspreiden v/vleugels — klapwieken. (*kabèbaka* La.)
kambahăkoe = neerstorten — vallen.
kambăkoe = knie — (*kambăkoe* Memb. Kod.)
kahidi kambăkoe = knipmes.
kambala = hoofddoek van boombast. (*kambala* Memb. *hènggeloeng* Kod.
kambala nggoroe (*wai*) = strot.

kambala { *kâhi* = witte hoofddoek. *kandjiloe* = roode hoofddoek. *kalihi* = geelbruine hoofddoek. }

kambălikoe = liegen — bedriegen. (*kawăsoe* Memb. *b* *litoe* = Kod.)

kambaloe = roode boommier. (*kambaloe* Memb. Kod.)

kambaniroe = huispaal. (*pinggi rongoe* Tar. *poeri* Mem. *pŏngga* Kod.)

kambaniroe oerătoeng = de paal, waarbij men in huis offer

kambapoeng = beschut — gunstig gelegen (*bâma* La.)

kambăra = afhakken — stukhakken — besnoeien.

kambărătoe = zich uitschudden, spartelen.
vlg. *mbărătoe.*

kambăroe = soort rivierschelp.

kambata = voorpoort — kleine vóórkampong.

kambătikoe = druppelen — opspatten.
vlg. *mbăti.*

kambawăkoe = teeken van leven geven — tot bewustzij komen (v/e bewustelooze.)

kambeàla = plat — platgedrukt.

kana pakambeàla ja na marămba na katikoe moe = dan zal de vorst je kop platslaan.

kambeàlăk = groote pot (om rijst te kooken.)

kambi = soort eetbare peulvrucht.

kambiha = hoef.

na kambiha na wihi nggoe = 't vel van mijn voet strak gespannen.

kambihoe = *kambihoe lima* = onderarm. (*kambâhoe* Tar *kambihoe wihi* = kuit.

kambiki = verschrompeld — (van jonge maïs.)
vlg. *kawikitoe.*

kambila = vier smalle plankjes. (v/h beginnen v/e weefgetouw

kambita oeroe = platneus.

kamboe = buik. (*tija* La. Memb. *taing* Si. *dăloe* Sa *kamboe* — La. = onder; beneden.)

pakamboe = zwanger.
kamboe lăma = de holte onder de tong.
kămboeng = afdakje — hutje.
kamboĕngoĕkoe = toornig binnensmonds mompelen.
vlg. *mboĕngoe.*
kamboehing = benijden — zijn hart ergens op zetten.
ămboe kamboehi påkoe nja noena — himboe ja hiloe na = zet je hart toch niet op dit — maar zoek iets anders.
kamboeli = met garen omvlechten.
kamboeloe = tiental.
hakamboeloe = 10. (*hamboeloe* Na. *haumboeloe* Tar. *kamboeloe* La. *poeloe ha* Si. *hakamboloe* Kod.)
doeakamboeloe = 20.
kambœroeng = inwikkelen — omwikkelen — inpakken (*kamboroe* Tar.)
kamboĕroeng = afdalen — glooiend afdalen — (*mboĕroe* Kod. La.)
roeha kamboĕroeng kadoe = hert met rechte hoornen (nog onvertakt.)
vlg. *poeroe.*
kambomboe = dik. (van menschen) (*kambŏmboe* Tar. *kebabo* Sav. *kawåsoe* Kod.)
vlg. *mboăka — pandjăndji.*
kamboăka = jong — flink opgegroeid. (*kambŏka* Tar.)
kamboăka wĕ = jong varken (± 1½ jaar.)
da kamboăka ha da watăroe = de djagong is flink opgeschoten.
kambora = met horizontale streepen. (*kambŏra* Tar.)
la'oe kambora pandăpiloeng = sarong met opeenvolgende streepen (v/verschillende kleur.)
nimboe kambora = lans met koperen banden.
vlg. *pabeting.*
kadămbi = dicht ergens tegen aan.
na lakoe pakadămbi la marămba = zich onder bescherming van een radja stellen.
pakadămbi ha la dinding = zet 't dicht tegen de muur aan.

kadada = korst (op een wond.)
kadăng = bezet — voldoende.
na kadăngoe ka na tau pahăpa? heeft ieder wel sirih?
na kadăngoe ă bana mai = hij komt maar zoo nu en da
kadăki = ergens tegen aan kleven (van de jonge djagon
vrucht nog één geheel met den stam.) (*ladèkè* Kod.)
pakadăki ja na epi — na kadăki ja ka.
steek 't aan met vuur — 't brandt al.
kadalihoe = afschaven — afschilferen — uitpluizen (v/wol.)
kadăloekoe = *woea kad* = nier.
kadăta = een spraakgebrek hebben — krompraten.
kadau = herkauwen.
kadăwăkoe = stekende pijn doen — 't kloppen van een zwee
vlg. *dawa.* — *katoemboek* — *mangidip.*
kademboe = kruipplant met roode vruchten.
kădi = eerst.
lakoe li kădi nămoe = ga daar eerst even aan.
korte vorm van *kadiroe.*
kadindja = met de voeten treden.
kadindja wara = uiterste grens van 't strand.
vlg. *parina.*
kadinggi = wannen met een langwerpige wan (kalambar
vlg *tăpi.*
kadinggir = soort komkommer.
kadihi = pot van gebakken aarde, met een tuit — ketel.
kadipoe = afsnijden — doorsnijden (*kadépoe* Tar. *git*
Sav. *kadăpoe* Memb.)
kadiroe = eerst — voorloopig — (*kadika* Lew.)
napa kadiroe = wacht even.
mătănja kadiroe = laat 't voorloopig!
vlg. *kădi.*
kadita = *oehoe kadita* = kleefrijst.
kădjăng = met een stok een gat in den grond steke
(om te planten.)
kădjăng oehoe bărăhoe = rijst planten.

kadjălikoe = ondeugend — stout — (*kadjoelăkoe.* Tar.)
kadjawa = venerische ziekte.
kadjéa = rug — (*kadènga* Kan. Lew. *kadjè* Tar. *kadjònga* Tab. *kadènga* Memb. *lira* La. *hangèndoe* Kod. *kadjoenga* Sav.)
la kadjéa = van achteren.
ri lindi kadjéa = ruggegraat
ndaung na pakadjéa nda = 't jaar dat achter ons ligt.
kadjeki = dansende galep — springen — (*kadjèki.* Tar. *wedji* Sav.)
kadjilăkoe = glinsteren — fonkelen — (*manggilătoe* Kan. *hile* Si.)
vlg. *kabilăkoe.*
kadjoedjoe = vooruitsteken — scherp — spits. (*kadjodjoe* Tar.)
kadoe = hoorn — (*tădoe* Sav.)
kadoe mata = ooghoek — *na kadoe mata ka* = hij gluurde op zij.
kadoe papoe = jukbeen.
kadoea = twee vrouwen hebben.
kalimang = vijf vrouwen hebben etc.
kadoedoe = breeuwen — 't werk. (gemaakt van de bast van de „woăla" palm.)
kadoedoe ja na teàna = breeuw de schuit.
kadoedoekoe = volgen — achternaloopen ('t veulen de merrie!) vlg. *doedoe.*
kadoehoekoe = sissend — afkeurend geluid geven. vlg. *doehoe.*
kădoekoe = heen en weer schudden (trans.) (*kădikoeng* Tar. *kangădoekoe* La.)
na kădoekoe ja na mata na = hij sloeg plotseling zijn oog op. vlg *nggădoek* — *kangădoek.*
kadoetoel = opborrelen — opspatten.
kadoădahoe = glad.
kapapa ai makadoădahoe = gladde plank.

kandaboe = testicel.

kandăndăkoe = sidderen — beven.
vlg. *ndănda.*

kandănga = in 't nauw gebracht.
na kandănga la wai hina mbéra na paraing = de kampong was afgesneden van 't water en werd ingenome
vlg. *ndănga* — *handănga.*

kandangoe = citroengras.

kandăhăroe = in 't oog houden — gadeslaan.
kandăhăroe karai = nauwkeurig ondervragen.

kandăka = snede — keep.
tiloe kandăka na na ai bakoe kăkăloe ja = ik hakte dr keepen in den boom.
lima kandăka da da mamanoea = op vijf plaatsen gewon

kandapoe = een boom — door den bandjir meegevoerd - „vastgeloopen" in den oever. (vlg. *mandapoe.*)

kandara = *ai k.* = boom met scherpe prikkels. (*ta* La = doorn — *tara* Kod. = hard.)

kandărăkoe = dreunend geluid geven.
laloe kandărăkoe bau tinoeng = 't rammelt erg, terw gij weeft.
kandărăkoe nja na ndjara moe = geef uw paard de spore
vlg. **tara.**

kandăring = hangende bewaarplaats (voor borden etc.)
vlg. *kaloăkătoe,*

kandeki = 't loopen van een klein kind, dat zich over aan vasthoudt.

kăndi = zwijgen — stil zitten. (*kanènara* La. *ngĕne* Sa *ndăngoe* Memb.)
vlg. *ndi*

kandingang = op twee gongs slaan.

kandiki = dekken (van viervoetige beesten.)
vlg. *kari.*

kandila = ophangen — (*kandaila* Na. Tar. *kandoela.* Ta *koendila* = La. zich ergens omwinden.

kandiring = pijnlijk samentrekken — (*kandiroeng* Tab.)
kanditikoe = vast in den grond slaan.
kändja = zijn nagel ergens inzetten — krabbelen — een teeken geven!
kandjänga = uitlooper.
tiloe kandjänga da da kadoe na na roeha = hertehoorn met 3 takken.
tiloe kandjänga na na lokoe = een rivier met drie bronnen.
kandjängăroe = omheining — wal.
kandjáka = stoel.
kandjăkoe = omspoelen — op en neer schudden.
kandjărăkoe = klinkend geluid geven. (van geld. etc.) vlg. *ndjăra.*
kandjekoe = vegen. (*kandjèkoe* Tar.)
kandjering = heesch — schor. (*kandjèri* Tar.)
kandjiding = 't opkomen van de nieuwe maan. (*kandjidoeng* = nacht. Memb.)
kandjingir = met de oogen op zij zien, 't hoofd op zij buigen om te zien.
kandjikoe = hinken. (*kandjèkoe* Tar. *béko* Sav.)
kandjilăkoe = staar in 't oog — (*kandjiloe* Mel. *kandjili* Tar. *kandjéla* Tab.)
kandjilitoe = smal pad (tusschen twee hagen.)
kandjiloe = soort boomvrucht. (*kapilitoe* Kan.)
kandjiroeng = afgehakte stronk — (*kandjora* Tar.)
kandjiroe pahămoe nja = iemand goed ondervragen — uitvragen.
kandjoendjoek = gemeenschappelijk een werk verrichten.
kawăra kandjoendjoekoe nja na parăma wăngoe — na reàngga. gemeenschappelijk deed men den arbeid — vlug was 't klaar.
kandjoăbăkoe = oneffen — met deuken — met kuilen.
kandjoănga = klein dal. (*kandjönga* Tar. *kandônga* Memb.)
kandjora = scherp gepunte bamboe, lans. (*kandjŏra* Tar.)
pata kandjora = vrede sluiten.

kandoeba = puntig — rond toeloopend.
kandoekoeng = ondiep — ondiepte.
hina kandoekoe nja na teàna la watoe =
en de schuit liep vast op de steenen.
kandoelăkoe = hoog opvlammen.
kandœli = ingewandsworm. (*mandœli* Tar.)
kandoeling = achteruitgaan — wijken. (*kandauling* Tab.)
kăndoenoe = ster (*mandoeboe* La. *kandoenoe* Memb. *mand*
noe Kod.)
kandoenoe kawiroe tanda ndaung = 't zevengesternte.
kandoenoe *marai* / *moetoe* } *romoe* = morgenster.
kandoenoe hoe maling = avondster.
kandoenoe ningoe langoe = staartster.
kamămbi awang = tweegesternte.
kandoera = met vlammende, toornige oogen iemand aa
zien —
na kandoera pande hămoe ngga = hij keek mij niet lief aa
kandoeroe = nachtschade — (*toroe* — *toeroe* Lew. Tab. Ka
kandoeroekoe = donderen — ('t geluid in de verte). (*do*
Sav. *kandŏrŏka* Memb. *kabalaga* Kod.)
vlg. *kanggoeroekoe.*
kandoroekoe = dreunen — een bamboe instrument o
wilde varkens te verschrikken (*kandŏrŏkoe* Lew.)
kanggăhăkoe = koken ('t geluid van 't koken.)
kanggikina = waarom? (*nggăkina* Na. *wăkina* Man
kanggèkina Tar.)
vlg. *nggiki.*
kanggoeroekoe = onweeren — donderen. (*kangoeroeka* La
vlg. *kandoeroekoe.*
kanggoroekoe = dreunen — geruisch — lawaai — leve
(*kanggŏrŏkoe* Lew.)
kangădoekoe. = knikken (m/h hoofd.) snel op en neer gaa
(v/e borst.) (*kangădoeka* La)
ha kangădoek = één handlengte (top wijsvinger — pols

kangăngi = ijlen — zuchten in de slaap — (*kangångoe* Tab.)
vlg. *ka'ihikoe hoåra.*

kangărătoe = offeren — bevredigen — verzoenen.
na Marapoe na palingoe poeloe na, djè jå hita kangărătoe ki ja hiwănda =
de Marapoe heeft zijn wil te kennen gegeven — daarom gaan wij hem bevredigen

kangéau = gisteren. (*manjau* Tab. Kar. *manjéau* Tar. *måna* La *merra* Si. *wai maloe* Kod.)

kangíka = hinneken — steunen van pijn — (*kangéka* Tar. *ngioek* Si.)

kangoedăroe = toornig rimpelen van 't voorhoofd.

kangoendjoek = pyramide.
paboendoe pakangoendjoekoe ha = stapel 't pijramidaal op.

kangoekoe = knorren (v/e varken.)
vlg. *ngoekoe*

kangoeli = afdroogen.

kangoerăkoe = jong — (*noerak* Si. *ngăroe* Sav.)
ndjara kangoerăkoe = jong paard.
roemba kangoerăkoe = jong gras.
vlg. *mangoerăkoe.*

kangoeroekoe = fluisteren — (*kewoere* Sav.)
vlg. *ngoeroe*

kangoeroetoe = mossoort.

kangoeta = gebak.

kangohoeng = wieden — schoonmaken — (*kangŏhoeng* Tar.)
vlg *pangohoeng.*

kangoăka = loeien — bruisen.

kăha = knellen — nauwsluitend — (*kobo* Sav. *kisi* Memb. *kandăhi* Kod.)
kăha păkoe mini bokoeloe djoea = 't waren uitsluitend groote mannen!

kaha = glas — drinkglas.

kaha = *tera kaha* = rood goed. (goed van Makasser.)

kahăbăroeng = *ai k* = geel houtsoort, (men maakt houten bakjes — toăngal — van.)
kahăboek = smakken (bij 't eten!) — (*kahaboek* Tar) vlg. *hăboek*.
kahanga = mik — gespleten — al wat gevorkt is — (*kas nga* = tak. Memb.)
na kahanga na lăma na = hij heeft een gespleten ton (valsch!)
kahăla ndidoe = doodstil zijn.
na kahăla ndidoe ndăba na na tau = allen hielden zic doodstil
na kahăla ndidoe na oema ba ndaningoe tau = 't huis als uitgestorven — want er is niemand.
vlg. *tandidoe*.
kahăla era = vergeefs.
kahăla era ki ja ka bakoe tăka lai jehoe = 't is te vergeef dat ik hier aankwam.
vgl. *era*.
kahăla tau = vogelverschikker — beeld — plaatje. (*băngga bau* Kan. *worawoe* Sav.)
kahăla wau = soort kruisemunt.
kahăna = rustig — kalm — bedaard — (*ăni* Sav.)
ha anakeàda — kahăna kau = ha kind — hou je stil.
kahănăroe = stil — zonder geluiden.
laloe kahănăroe i na paraing = 't dorp is zeer stil.
kahăpătoe = vezelachtig — aan flarden.
kahărăkoe = rammelen.
vlg. *hăra*.
da meti kahărăkoe = hard droog. (b.v. korrels djagong
kahaung = bij elkaar doen — op één plaats vereenigen.
paboendoe kahau ndja = stapel 't op één (afzonderlijk plaats op.
kahau lodoe = één geheelen dag.
kahawa = m/enkele witte haren.
karămboa kahawa = witachtige karbouw.

kahàwăkoe = ritselen — ruischen.
kahebi = afhakken — gelijk hakken — (*kahèbi* Tar. *kahabi* Tab.)
vlg. *hebi.*
kahembi = koesambi boom. (*kahèmbi* Tar. *kahambi* Tab.)
kaheànga ngaroe = hazenlip.
kaheli = vloer — (de hooggelegen vloer!) (*kahèli* Tar. *kahali* Tab. Kod. *kasali* Memb.)
kaheàna = hoe is 't? wat is er?
kahewa = huren.
kaheàwa = vruchteloos — tevergeefs.
kaheàwa ă na bakoe răma ja na woăka = 't is vruchteloos, dat ik werk in de tuin.
kàhi = soort gomboom.
karităk kahi = gom. lijm.
kahibi = splinter.
vlg. *kahebi.*
kahidi = mes. (*katidi* Na. Mel. Mang. *katoedi* Tab. *kélo* La. Kod. *toedi* Sav. *kasidi* Memb.)
kahindoe = hardvochtig — weigeren — (*kahéndoe* Tar.)
laloe kahindoe kau la pande namoe angoe moe = gij zijt zeer hardvochtig in 't niet liefhebben van uw naaste.
kahinggăroe = versplinterd.
kahingir = helder — zuiver.
wai kahingir = zuiver water.
kahikoe = groene soort papagaai.
kahili = een listig plan smeden — een aanslag beramen.
vlg. *aka.*
kahiloe = oor — 't slot van een vuursteen geweer. (*katiloe* Memb. *wŏdiloe* Sav. *tiloeng* Si. *kahiloe* Kod.)
kahini = splinter — stukje hout.
kahinoe = loeren — gluren — nauwkeurig bezien.
vlg. *kanăndăroe.*
kahipătoe = rijst gekookt i/e gevlochten zakje. (katoepat!).

kahira = gescheurd — versleten.
oema kahira ja = 't is een bouwvallig huis.
vlg. *hira.*
kahiri = tegenhouden — niet toelaten — verbieden.
vlg. *hiri.*
kahoedoekoe = zwarte mier — (*kahădoekoe* Na. Ko
koeroedoei Sav. *kakoedi* Memb.)
kahoenggoel = zich verstoppen — verbergen.
kahoenga = zichtbaar — vensteropening.
vlg. *hoenga.*
kahoehoe = reiger — (*wa'oe* Sav.)
kahoeki = hals — nek (*koko* La. *lakoko* Sav. *kasoeki* Memb.
vlg. *woenggoe* — *nggoekoe.*
kahoĕkoĕl = smal — eng — kort. (v/e kamer.)
vlg. *kipoe* — *dănggitoe*
kahoĕloĕkoe = uitspruiten — toenemen — vermeerderen
roe kahoĕloĕk = jong spruitje.
vlg. *kaloenga.*
kahoepoe = uiteinde — uiterste.
roendjoekoe la aoe na kahoepoe epi kana mbăda =
steek in de asch 't eind van 't vuur, opdat 't uit ga —
vlg. *hoepoe.*
kahoănga = ploegstok.
kahoăra witoe = jonge puntige alang[2].
kahoroe = schuiven — inschuiven — naar iemand toe-
schuiven.
ăna kahoroe = laadje.
kahoătoekoe = knorren — snuiven (v/e varken, paard!.)
kalŏmboekoe Memb.)
kahoăwa = volstoppen — volproppen.
laloe kahoăwa na nja na anakeăda bana pahoăba nja panga na.
ze stopte 't kind veel te vol — terwijl ze 't te eten gaf.
kai = pron. person. *njimi.* Accus. plur.
kai = ka + mi.
măla kai lakoe = welaan gaat henen!

ka'ihikoe = zuchten — steunen - janken — (*ngidoe* Sav.)
vlg. *kangăngi*.
kajămbăkoe = door geschreeuw verjagen — razen — tieren. gillen.
kajănggăkoe = rumoer maken — leven maken. (*kajanggăki* Memb.)
vlg. *kanjawoer*.
kajaka = toeschreeuwen — wegjagen — (*kea* Sav. *kajăka* Kod.)
kajăki = verlamd. (aan handen en voeten.)
kajărăkoe = rammelen. (transit.)
kajărăkoe ndja da watăroe — kada mai ha manoe = rammel met de djagong — opdat de kippen komen
vlg. *kahărăkoe*.
kajekoe = diep adembalen — hijgen. (*kajèkoe* Tar.)
kajekoe pamalaingoe = diep zuchten.
vlg. *hangiloe*.
kajidikoe = zich bewegen — verroeren —.(*kajidoekoe* Tar.)
na makajidikoe = al wat leeft.
kajirikoe = stekend, kruipend gevoel hebben. (b.v. v/e bloedzweer.)
vlg. *jiri*.
kajoeba = omhulsel — vlies van 't foetus.
watăroe. kajoeba = djagong met omhulsel en al.
na dedi măngoe kajoeba = hij is met een helm geboren !.
kajoemboe = lijk.
kaka = meenen — denken — overwegen.
bana kaka ja bana ătăloe ma ka = toen hij dacht, dat hij sterk was geworden.
bakoe pakaka nja na eti nggoe = naar mijne meening, oordeel.
kaka = kakatoe. (*wekak* Si. *kaka* = wit. La. Kod.)
kakălăkoe = met de tong klappend zingen — 't schreeuwen van een kakatoe.
vlg. *kăla*.
kăkăloe = ergens inhakken — een houw ergens in geven.

kakara = soort bindtouw. (gemaakt van de lontarpalm.)
kakărăkoe = schreeuwen. (v/d apen.)
vlg. *kăra.*
kakaudjăkoe = springen — over iets heen springen.
vlg. *lindjoeng.*
kakawa = verdorsten — van dorst omkomen.
kaka'oekoe = angstig kakelen. (v/e kip.)
vlg. *ka'oe.*
kăkehoekoe = knarsen. piepen — (*kakèhoek* Tar.)
kakehoek woea ngăndoe na = knarsetanden.
vlg. *kèhoe.*
kakiha = pink. (*kakaiha* Tar. Tab. *a'a iki* Sav. *ana kaisi* Memb. *ana kăhi* Kod.)
kakikoeng = volgen — gehoorzamen. (*pakeri* Tar. *pĕtoö* La.
vlg. *kikoe.*
kaki'oekoe = angstig piepen. (v/e kuiken.)
vlg. *kioe.*
kăkoe = verliezen — de nederlaag lijden — laf — lafaard.
laloe kăkoe kau = gij zijt een lafaard.
kakoe = soort schelp. — gemeen scheldwoord.
kakoeta = de bloem van den pisang.
kakoămba = geelbruin.
kakoămba winoe = bladschede v/d pinang.
ndjara kakoămba = grijsgeel paard met zwarte pooten en donkere manen.
kala = uitsteken.
pakalanja na wihi moe = strek je voet uit.
ana kala wihi = kind van een vorst bij een slavin.
kălá = castreeren — (*kapokoe* Kan.)
manoe pakălá = kapoen.
kălă = zingen. (m/d tong klappen.)
kăla kăla da bada padjoeroeng.
zingend liepen zij achter elkaar.
vlg. *kakălăkoe.*

kalamba = kaf. (*kapèna* La.)
kalamba nggoroe = pharynx.
kalambăroe = langwerpige wan.
vlg. *tăpi.*
kalamboe = omkleeden — omdoen — zich inwikkelen.
kalada nggangga = huig — (*kaladang* = verhemelte Mem.)
kaladăkoe = huilen — schreeuwen — hard roepen — (*kandangoe* Tar. Tab.)
kalăngga = **kalăngga watăroe** = stengel van de djagong (zonder bladeren.)
kalangga = soort stekelplant.
kalai = links. (*wiri* Si. *kăli* Memb. *kalai* Kod.)
lima la kalai = linkerhand.
kalailang = wegspringen — springend uitwijken.
kalaiwang = kléwang.
kalakoeng = *tondoe kalakoeng* = één man slaat op twee gongs.
vlg. *lakoe.*
kalàla = cactus.
kalalikoe = houtwesp.
kalali = effen — vlak — (*kalaloe* Lew. *lènang* Tar. *amboe* Kan.)
wai kalali = stilstaand water (door eb af vloed niet bewogen.)
kala'oe = muis — (*mala'oe* Tar. *kedja'oe* Sav. *te'oe* Si. *malago* Kod.)
kalara = *ana kalara* = sirih oetang — (cubeba) — staartpeper.
kalaroe = kakelen (van een kip bij 't leggen v/e ei.)
kălătoe = pikolzadel — op een paard laden.
pakălătoe ndja da hoekoe = zet de sparren schuin tegen elkaar op.
kalàtoe(ng) = hard.
ai kalàtoeng = hard hout.

kokoeroe kalatoeng = gedroogde klapper.
kalatoe epi = roet.
kalau = milt.
kaleàmbang = strik om paarden te vangen.
kalembi = baadje — jas. (*kalambi* Memb. *kalambé* La *kahehi* Kod.)
kalembi = familie — verwant. (*kalèmbi* Tar. Na. *kalaml* Tab. *kalambé* La. *laboe* Si. *oli dadi* Memb. *doewoe* Kod.
kaleàha = vertoornd. (van den Marapoe — gestorven voorouders.) —
kaleàka = krom — bedriegen — verleiden — (*kelagi* Sav *kalénggoe* Memb. *kalèngga* Kod.)
kaleki = stengel — (*kalèki* Tar. *kalaki* Tab.)
kaleki roe ai = bladstengel.
kaleki poehoe = navelstreng.
kaleàngoe = brons — geel koper.
kaleàwăroe = eetbaar vogelnestje.
kăli = herhaaldelijk — dikwijls.
na kăli mai = hij komt dikwijls.
nde pakăli ita = zeldzaam gezien.
kaliboe = pens — varkensblaas — (*kaléboe* Tar.)
kaliboekoe = *wai k.* = open plek water — (aan 't strand — in een moeras.)
kalimboe = afgezonderd — alleen staande — (*kalemboe* Tar.)
kalimboe oămang = afgezonderd bosch.
kalimboe mini = ongetrouwd — vrijgezel l.
hakalimboe na na ijang = een school visschen.
kalidjăkoe = ergens op trappen — betrappen (v/e rijstveld.) vlg. *liti*.
kalinding = dobberen — voor anker liggen in zee — (*kalending* Tar.)
vlg. *kalinding*.
kalindja = gespleten — met naden — ruw van oppervlak.
kalindjoek = springen — dartelen. (*kalindjik* Mel.)
vlg. *lindjoeng* — *lindjoek*.

kalihi = een pot van alle zijden aan 't vuur blootstellen — door telkens omdraaien!
kalikoe = mand van klapperbladeren gevlochten.
kalili = billen. (*kamè* Tar. Tab. *kamia* Memb.)
kalimau = kreeft.
kalipăr = verlamd.
kalira = groote spaan bij 't weven gebruikt — liniaal — (*kalira* Memb. Kod.
kalira djala = houtje gebruikt bij 't netten maken.
kaliti = rijden — te paard stijgen. (*kaléti* Tar. Tab.)
ndjara pakaliti = rijpaard.
kálitoe = avondschemer — (± 7 uur.)
na patoemboekoe ka na kálitoe .= de avond was gevallen —
kalitoe = huid — vel — (*kalita* = schors, bast Memb. Kod.) vlg. *mánoelang*.
kaloe = vaag — nevelig — onduidelijk.
káloë = pisang. (*kăli*. Kan. *kalailoe* Tar. *kalowoe* La. Memb. *moe'oe* Sav. Si. *kalögö* Kod)
kăloë djawa = papaja (*kalailoe* Tar. *kăli djawa* Kar. Mel.)
kaloembang = boomsoort — (met vruchten —) geschikt voor prauwen.
kaloemboer = zich geheel ergens inwikkelen — (*kalomboer* Tar.) vlg. *taloemboer*.
kaloemboetoe = gevlochten sirihzak. (*kaloemata* Memb. *kalekoe* Kod)
kaloemboet pakamboeling = de hoeken met garen afgewerkt.
» » » *păndăng* = de hoeken met bamboe afgewerkt.
kaloenggoe = in de armen dragen. (v/e kind.). vlg. *loenggoe*.
kaloenga = spruit — uitspruiten (*kaloenga* Memb.) vlg. *kahoeloek*.
kaloeki = parelhoen — (*kalauki* Nap. Tar. Tab)
kaloeloe = naakt — ontbloot — (*kaloloe* Tar. Tab. *koela* Sav. *holar* Si.) vlg. *kamoeloek*.

kaloetoe = pees — spier — (*kalŏtoe* Tar. Tab. Kod.)
kaloewoetoe = gekreukeld — in de war — (*kahwit*
Tar. *haritoe* Tar. Tab.)
na kaloewoetoe na roe loenggi na = zijn haren zijn in de wa
vlg. *haritoe*
kaloboeng = uit één stuk. (*ai mboloeng* Tar.)
teđna kaloboeng = prauw uit één boom gehouwen.
vlg. *mboeloe.*
kaloăngga = wijd — ruim.
pakaloăngga ja na likoe = laat 't touw vieren.
kaloăngga eti = in tevreden stemming zijn — (gee
moeite hebben) kalm zijn.
kaloăka = geregeld — in. geregelde volgende.
pakaloăka pahămoe nja bau păni = vertel 't in geregeld
volgorde.
kaloăkătoe = hangend mandje. (voor 't bewaren va
overgeschoten eten.)
kalomoehoe = muskiet. (*kalomoetoe* Mel. *kaninikoe* Ta
Tab. *kaninika* Memb. *karanggitoe* Kod.)
kăma = pron. person. *njoema*. Acc. plural.
kamămbi = geit — (*kamémbi* Nap. *kamémi* Lew. Ta
Tab. Memb.)
kamăndăl = gestolten.
kamănggihoe soort eetbare vrucht.
kamăng = beproeven — probeeren.
kamăng ndjara = paardespelen houden.
kamalikoe = janken — huilen (v/e hond.).
kamăpăr = drijfhout.
kamăpăr pangăndi iwa = hout door den bandjir aangebrach
kamăroe = tamarinde boom — (*ămba* Tar. Tab. *hela*
Sav. *mage* Si.)
kamawa = witte mier.
kamehang = alléén — op zichzelf.
ana kamehang = eenig kind.
kamehing = staand net. (gespannen tusschen palen.).

kamela = *kamela watăroe* = hoog rietsoort.
kameli = uitspruiten — uitbotten. (*kamèli* Tar. *kamali* Tab.)
oerang pakameli roe ai = de eerste regen (die de jonge blaren doet uitspruiten.)
kameli kaba mata = schoon van uiterlijk.
kameo = miauwen.
vlg. *meo.*
kameti = offerdier — slachtbeest — (*kamèti* Tar. *kamati* Tab. Mang.)
kamibi = de lippen vooruitsteken.
kamibil = zacht — slap.
na kamibil na kamboe nggoe = mijn buik is slap.
kamidoekoe = bewegen — snel op en neer bewegen.
kamilihoe = spiegelglad — effen.
kamīti = slapen (v/h hoofd.)
kamiti = zwartsel — zwart maken — (*kameti* Tar.)
kamiti ha da ngăndoe moe = maak uw tanden zwart.
roe kamiti = de bladeren daarvoor gebruikt.
kamiti woeroeng = zwartsel van een pot.
kamoendang = met een boos gezicht — boos kijken.
vlg. *hondjoe* — *karămboeng.*
kamoengal = glad afbreken.
vlg. *moengăloe.*
kamoeloeng = uitgeroeid zijn — uitsterven — (*kamoloeng* Tar. Tab.)
kamoeloeng na nja ka = zijn geslacht is uitgestorven.
pakamoeloeng = uitroeien.
vlg. *moeloeng.*
kamoeloek = kaal — (v. hoofd.)
vlg. *kaloeloe.*
kamoeri = achtersteven — (*doeroe* Sav. *kamoedi* = roer Memb.)
kamoetoe = dijkje. (i/e rijstveld.) (*kamoeti* Mel. *kamotoe* Tar. Tab. *kamoti* Memb. *kamŏtoe* Kod.)

kamoboe = *ai kamoboe* = houtsoort. (als 't verrot gebruikt als reukhout.)
vlg. moboe.

kamodoe = van nacht — gepasseerden nacht — (*kamŏd* Tar. *madŏngga* Tab. *måda* Sav.)
vlg. *modoeng*.

kamŏngoel = met wortel en tak uitroeien — (van gras, alang
bana meli ja, kamŏngoeloe na nja ka = zijn geslacht uitgestorven.

kăna = raken — ergens in raken.
na manoe na kăna la hiroe = de kip raakte in den stri
vlg. *nggăna*.

kanaboe = vallen — (*boenoe* Sav.)
vlg. *panaboe; ndjoroe*.

kanănda = overig zijn.
ndaningoe ndokoe a pa kanănda da = er is niets ove gebleven.

kanăndăr = nauwkeurig bezien — staren.

kanandi = nadenken — overdenken.

kanaing = doosje — mandje.
kanai kapoe = kalkpotje.
ndakoe toe ja la kanaing = ik heb 't niet onthouden.

kanătăroe = gevlochten keten — (als bruidschat.)
kanătăr halakoe loeloeng = keten (half goud half zilver
kanătăr rara = gouden keten.

kanē = tripang.

kaní = waarom — hoe?

kaninggoe = kaneel.

kăning = vol — dichtbezet.
laloe kăningoe ja na oema = 't huis is vol menschen.

kanihikoe = afknijpen — afsnijden — (*kanitik* Mel.)
na kanihik håla ja na papăni wăngoe = hij praat va alles door elkaar.
lo pakanihikoe nda ri = ga mij wat groente plukken.
vlg. *niti*.

kaninik = helder (v. olie.)
vlg. *kahingir.*
kaninoe = spiegel — in den spiegel zien.
lo pakaninoe koerang = ga garnalen vangen.
kaniti = grazen — afgrazen.
vlg. *niti.*
kanjăngi = bestraffen — berispen — iemand de les lezen (*kandauka* La.)
na kanjăngi dănja = hij sprak een hartig woordje met hem.
kanjawoer = lawaai — rumoer — leven.
vlg. *kajănggăkoe.*
kanjikoe = groot soort sprinkhaan.
tirikoe wăna na kanjikoe = de sprinkhaan beet hem.
vlg. *kabala.*
kanjœkoel = haastig toeloopen — toesnellen.
kanoe = *oehoe kanoe* = trosgierst.
kanoea = schietende pijn — scheuten.
kanoeba = met afgebroken punt.
kanoebăr = brak — modderig.
vlg. *katoebăr.*
kanoendoehoe = heimelijk — ongezien — stilletjes.
na palai kanoendoehoe = heimelijk ontvlood hij.
kanoehoe = gezuiverde wol.
ndjara kanoehoe = isabelle.
kanoeka = opsporen?
kanoeka nggoe nja jiwoe na = ik spoor hem op (zijn tong).
kanoăma = gereed maken, trouwen — (v/e vrouw.). (*moko* Sav.)
ka'oănga = loeien — brullen (v/e karbauw.) (*ka'ènga* Tar.)
ka'oáka = schreeuwen — gillen — woedend roepen
ka'oe = 't angstig gekakel (v/e kip.)
vlg. *kaka'oekoe.*
ka'oeli = zich uitrekken.
kapa = strandplant.

kăpa = vleugel — vlerk. (*koepik* Si. *kåpoe* Kod.)
kapădăkoe = fladderen — ritselen.
oera tana kapădăkoe = groote hongersnood.
kapăndi = zich verbergen — zich opsluiten — (*kapoenda* Ta
kapăha = kleine valk.
kapai = pars pudenda mulieris.
kapăkăkoe = ergens op los slaan — kraken.
vlg. *påka.*
kapaki = kikvorsch — (*kapéki* Tar. Lew. *kědaké* S
kapake Kod.)
kapăki = *tau k.* = dwerg. (*koepok* Si.)
kapăl = schip.
kapål epi = stoomboot.
kapăna = massief.
kapăpa ai = plank. (*kapåmbåloe.* Tar. *kapambala* La.)
kapărăkoe = fijngestampte geroosterde djagong.
kapăroe = onafgebroken regen — stortbui.
kapătăng = donker — duister.
toe ja la makapătăng = in de gevangenis werpen.
kapata = zoeken — opsporen.
kapata nggoe nja roekoe na = ik ben hem aan 't opspore
kapeàda = koket — aanhalerig.
kapeàda tau mini = mannen aanhalen.
kapeàla = in veiligheid stellen — brengen.
kapeàla ha da kawini — kai iroe ngăndi ha la oåmăng
breng de vrouwen in veiligheid — geleid ze naar 't bos
kapeàlătoe = kakkerlak (*kapinggi* Tar.)
kaperi = vet — vettig.
da kaperi da lima nggoe = mijn handen zijn vet.
vlg. *pering.*
kapeàta = strik (om wilde varkens in te vangen.)
waloe kapeàta = lasso.
kapidoe = galblaas — (*kapådoe* Tab. Memb. Kod. *a*
Sav. *pådoe* = bitter. Sav.)
wai kapidoe = gal.

kapihăkoe = modder — slijk. (*kapisaka* Memb. *kanăboe* Kod.)
kapihăkoe la'oe = een sarong zwart maken.
kapīhoe = veest — (*po'oe* La. *kapăsoe.* Memb. *păhoe* Kod.)
kapilandoe = veinzen — voorwenden. (v/e ziekte.)
kapilang = lidteeken — (reeds genezen.)
kapilang hewitoe = pokdalig.
kapili = in *kapili poeting* = zich spiraalvormig om iets heen slingeren.
na kawaka na kapili poeting la ai = de liaan slingert zich om den boom.
kapilitoe = de onderste rij kleine pisang aan een tros.
kapipi loădja = potscherf — zwaluw.
vlg. *pipi.*
kapiroe = roode vogel.
kăpoe = klein gevlochten zakje — mandje.
kăpoe hambakoe = tabakzakje.
kăpoe kaninoe = spiegeldoosje.
kăpoe lipitoe = sirih zakje
kau kăpoe ja = onthoud het!.
kapoe = kalk. (*a'o* Sav *apoer* Si. *kataga* Kod.)
kapoemboel = kuilen in den grond wroeten. (b.v. door kippen — honden.)
vlg. *ramoek, manjoămba.*
kapoeda = paddestoel.
kapoedang = 't sluiten van de oogen.
na kapoedang ka = hij is gestorven.
kapoengga = verminkt — een stompje.
kapoengga lima = verminkte hand.
kapoeka = top.
la kapoeka ai = in den top van den boom.
kapoeka ha da hambakoe = 't topje van de tabaksplant afknijpen.
kapoepoerăkoe = kort en klein.
na mbata kapoepoerăkoe = 't is in splinters gebroken.
kapoeri = regenboog. (*kapori* Na. Memb. Kod.)

kapoeti = verdraaid — verbogen — (*kapôté* La. = wervelwin
kapoeti ahoe = windhoos — wervelwind.
vlg. *poeti*.
kapo'a = pruim — (uitgekauwd.)
njama ngga kapo'a moe = kauw mij eens een sirihprui
kapo'a kokoeroe pakiki = een pruim van geraspte klapp
kapoăla = vuile beenwonden.
kara = schildpad — armband van schildpad. — (*lélé* I
leli Memb. *lèli* Kod.)
kara woelang = doorschijnend schildpad.
kăra = 't schreeuwend geluid van apen.
vlg. *kàkărăkoe*.
karaba = voederbak.
karămboeng = een boos, vertoornd gezicht zetten.
karămboa = karbouw. (*karambŏa* Na. *karimboa* Mang. *kĕba*
Sav. *karămbau* Memb. *karimbŏ* Kod.)
karădjăkoe = draven — tippelen.
karăndi = dichtbinden — ombinden.
karăndi ha da hambakoe = de tabak in pakken binden.
vlg. *răndi*.
karăndja = 't vlechten met rottan — armband v
rottan.
karăndja tikoe kabeăla = de schede van een kapm
omvlechten.
hakarăndja hăda = lengte maat van top wijsvinger
aan den pols.
karăngga = takjes — sprokkelhout. (*karăngga* = daksp
Memb.)
kărăng = verschroeid — verzengd — verdroogd.
karănga ahoe = soort schelp met gaatjes in de rand.
karăngoekoe = rinkelen (van belletjes.)
vlg. *răngoe*.
karaha = zijde — kant. (*korok* Si. *roehoe* Sav. *kara*
Memb. *karaha* Kod.)
ri karaha = rib.

koe pakarahang wiki nggoe la marămba = **zichzelf aan** een radja onderwerpen.
karai = vragen naar — (*kerai* Sav. *dăngi* Memb. *karai* Kod.)
karanoe = soort reukwerk.
karara = broodboom. (vruchten zonder pitten.) vlg. *koeloe.*
karata = watersnip.
karăta = papier.
karăti = *oerang karăti* = motregen.
karau = toornig — woedend — (*boetoe* La. Memb. Kod.)
laloe karau eti djangga = verbazend hoog.
karau moehoeng = woedend.
karē = met gaten — gescheurd — (v/e net.)
kareàngoe = volgen — begeleiden — (*ka'iang* Tar.)
kareha = grassoort.
kare'aukoe = kijven — razen — schreeuwen. vlg. *re'au.*
kări = besnijdenis — gescheurd — opgescheurd.
karí = paren van kippen — vogels.)
lange vorm *karikoe.*
karia = *ana karia* = maagd — (*ana karè* Tar. *ana kará* Tab. Memb. *lakara* Kod.)
kariki = verstijfd — star staan.
na kariki bė ndja da ngăndoe na = zijn kaken waren verstijfd (v/e doode.)
tau kariki = een stommeling — onnoozele.
karikoe = klein — mager — schraal.
karíkoe = paren (van kleine dieren.)
kărikoe = groot soort loeri. (*kărăka* Memb. *karákoe* Kod.)
karipi = *roe karipi* = soort blad. (voor wonden.)
karipitoe = (soort) paddestoel.
kariri = (soort) watermeloen.
karităkoe = kleven — vast blijven kleven..
kăritoe = streep — een teeken geven — (*kări* Sav.)

karoeding = donker.
miling karoeding = pikzwart.
kapătăng karoeding = pikdonker.
vlg. *roedoeng*.
karoedoek = knielen — nederbuigen.
karoending = hevig begeeren.
ai karoending = een soort boom.
karoendjoe epi = houtskool.
karoenggoe = brokje — stukje.
karoenggoe watoe = kiezelsteenen.
karoenggoe watăr = harde stukjes djagong. (na 't stam
pen overgebleven.)
karoenggoetoe = aan stukjes gebroken.
na mbera karoe — roenggoetoe = kort en klein gebroken
vlg. *roenggoetoe*.
karóengoe = kreeft — krab.
karoekoe = boomsoort.
karoekoetoe = rimpelig — verschrompeld — boos —
nijdig — (*karitika* = ritselen La.
winoe karoekoetoe = verschrompelde pinang.
na karoekoetoe ja na ndjara = 't paard zet zijn ooren in den nek
vlg. *haroekoetoe*.
karoema = nadenken.
ndakoe pi ndokoe nja năhoe pakaroema ja = ik kan hede
heelemaal niet denken.
karoemang = wolk. (regenwolken.) (*karŏmba* La. *meramo*
Sav. *karămba* Kod.)
da paheàwa da karoemang = de wolken breken zich.
vlg. *kambang*.
karoăbăkoe = holte — gleuf. (uitgesleten.)
karoăbăk watoe = holte in een steen.
vlg. *roăba*.
karoboe = pompoen. (*karăboe* Memb. *kălăhoe* Tar.)
karoboe toenoe = geeft men aan de varkens.
karoboe hămoe = eet men zelf.

karoăngga = zee egel. (*to mehi* Tar.)
karoănga = schaar — stukje uit een mes.
karohoe = korrel.
oehoe karohoe = gepelde rijst.
karohoe watăr = djagong korrel.
karoăhăkoe = vertrappen.
na karoăhăkoe ja ndjara dāngoe = een kudde paarden vertrapte hem.
karoăka =
karoăka lima = elleboogsbuiging. (v. binnen.)
karoăka wihi = kniebuiging (van binnen.)
karoă kapoe = harde kalkstukken (na 't branden.)
kāta = orchidee.
katăbi = aardvrucht — (*katăboe* Na.)
katăbi djawa = aardappel.
katămbăl = zich stil houden — onbewegelijk blijven zitten.
katămbini = lang grassoort.
katadăkoe = zich omhoog heffen — pochen — bluffen.
katădja = aan stukjes hakken — een stukje ergens afhakken.
katănggăl = stuip.
katang = vasthouden — bezitten. (*kàpe* Sav. *kitang* Mel. *kètang* Memb.)
katanja na ndjara nggoe = houd mijn paard vast.
marămba makatang tokoe = radja, die de (Gouvern.) stok bezit.
kătăng = klokje — belletje.
vlg. *langgiri*.
katănga = iets dat vasthoudt — dat bedekt — (*ketanga* Sav.)
katănga ndjara = halster. *katănga manoe* = broedmandje. (voor kippen.)
katănga ngora = muilband. *katănga ngingi* = kinband.
katănga mboăla = mand met deksel.
vlg. *tanga*.
katangaroe = mand (gevlochten van klapperblaren.)

katăngi = hard.
tana katăngi = harde grond.
vlg. *ndăngi.*
katăhi = afhakken (met één slag.)
koe katăhi tăhi wănja kabeàla da loeloe ai la ngarăngi
ik hak met 't kapmes af de lianen op den weg.
kătăhoe = afsnijden — een schilfertje ergens afsnijden
(*tădjoe* Sav.)
kătăhoe kawădăkoe = offergoud snijden.
kătăhoe ja na likoe = snijdt 't touw af.
kataltăkoe = klein zangvogeltje.
kataka = bijl — (*ketaka* Sav. *taka* Si.)
kataka tana = patjol.
katakoe = opvangen — (wanneer men iemand iets toe werpt.) (*kataka* La.)
katakoe nja na li nggoe = neem ter oore mijn gebed.
katala = soort gong (*tala* Kod.)
katăla = roode kakatoe.
katărăkoe = dreunend, knappend geluid geven. (*katarak* La.)
na mădoe katărăkoe = kurkdroog.
vlg. *kandărăkoe* — *tăra.*
katări = versleten.
hinggi katări = versleten slimoet.
kataroe = rups — slang. (*àtoe* Sav. *talidikoe* Kod.)
kataroe moeroe = groene adder.
katătăkoe = schrikken — opschrikken — (*katătăka* La.
vlg. *kawoendoek.*
katătoe = tatoeëeren.
katehoe = schraal — zonder groeikracht.
tau katehoe = een schraal mannetje.
da katehoe da watăroe = de djagong staat schraal (zonder goede vrucht.)
kateàkal = bestijgen — beklimmen.
vlg. *hē.*

kati = bijten — (*kati* La. *kale* Sav. *gii* Si.)
wau kati (*mboei kati*) = doordringende reuk — sterke reuk.
katidi = galopeeren — op de teenen loopen.
katidjir = met kracht van zich afspuwen.
katinggåloe = iemand raken — getroffen worden door. (*katainggål* Tar.)
na katinggåloe nja ai = 't hout raakte hem.
katikål = met de vingers knippen.
katikoe = hoofd — 't hoofd afsnijden — (*kåtoe* Sav. *katöwa* Na. Memb. *katékoe* Tar. *katåkoe* Tab. Kod.)
katikoe lokoe = oorsprong der rivier.
katikoe loea = klein zeediertje.
katikoe = tikkend geluid geven — ritselen.
vlg. *tikoe.*
katilåk = bonzen — kloppen — pijn in 't hoofd.
makatilåk = de pols.
katima tana = aardvloo — (*katoema asoe* Memb.)
kati'oe = pijn hebben — (*katoé* Tar.)
katipa = kralen rand aan een sarong.
katiri = buigen, zich bukken.
katiti = (soort) pompoen (van de vruchten maakt men kalkpotjes.)
katitik = trom (met enkele „wiggen" is 't vel vastgezet!)
vlg. *lamba.*
katoebår = brak — modderig.
vlg. *kanoebår.*
katoemboe = verminkt — afgekapt.
wē katoemboe kikoe na = varken met afgekapte staart.
vlg. *katoepoe.*
katoemboek = kloppende — schrobbende pijn.
na katoemboekoe na wihi nggoe = mijn voet doet heftig pijn.
vlg. *toemboek* — *kadåwåkoe* — *witoe.*
katoemboel kokoer = jonge klapper (nog zonder inhoud.)
katoeda = slapen — (*tado* La.)
vlg. *mahoeroe.*

katoendoel = bamboekoker — (voor waterdragen!) (*katondoel* Tar.)

katoendoel hambakoe = tabak in een bamboe — (wordt dikwijls zoo verkocht.)

katoengga = paardenhalsversiersel (gemaakt van paarden haren.)

vlg. *toengga.*

kătoeng = *ndjara kătoeng* = donkerbruin paard met zwarten kop.

katoehoekoe = iemand verlegen maken — beetnemen.

katoelăk = zich bewegen. (v/e jong in de buik.).

katoepi = de onderste harde korst zout. (dat in de kookpan vast blijft zitten.)

katoepoe = verminkt — afgekapt.

wē katoepoe kikoe na = varken met afgekapte staart.

vlg *katoemboe* — *hoepoe.*

katoeroe-roe = rommelen van den donder.

vlg. *kandoeroek* — *kanggoeroek.*

katoetoe = mikken — 't ergens op aansturen — richting geven. (*katoetoe* = schieten. Kod)

katoăba = gek — krankzinnig.

wala katoăba = bloesem - leege bloem.

katoăda = offersteen.

katoănga = opening in een heining. (om wilde varkens te vangen — daarin spant men een *kapeàta.*)

katoăka = besnoeien — de takken uit een boom hakken.

katoăkăng = met de vingers ergens tegen aankloppen (*katŏkoe* Tar.)

lo pakatoăka ndăba nja na tau = alle menschen oproepen.

katowé = witte uil.

kau = pron. person. *njoemoe* Accus. Sing.

kau = *kă* + *moe.*

kau pinja = opdat gij 't weet.

ka'oe = snijden — bijten — tusschen de tanden afbijten. (*kao* Sav.)

ka'oe hambakoe = tabak snijden.

na ka'oe ja na wē = 't varken beet hem.

kauda = scheldwoord. (penis)

kauri = een krab geven — krabben. (*kauroe* Tar.)

kawădăkoe = schilfertje goud om te offeren.

kawanga = doof. (*katiloe* Memb.)

kawai = zoo even — (*wai* Tar. *wè* Tab. *jèna* Memb. *hetoe wai ja* Kod.)

kawaka = soort liaan.

kawaloe = ijzeren pot — (*kawali* Memb. Kod.)

oerang kawaloe = slagregen.

kawăloe = 2 vingergeledingen lang. (v/d wijsvinger.)

ha kawăloe da da kadoe = 2 vingergeledingen lang zijn de hoornen.

kawăloekoe = doorslikken — slikken. (*dăle* Sav. *kabăloe* Memb. Kod.)

kawana = rechts — (*wana* Si. *kedanga* Sav *kawana* Memb. Kod.)

lima la kawana = rechterhand.

kawăra = allen tesamen. tegelijk. (*hări*[2] Sav.)

da kawăra pangga = zij stapten tegelijk.

kawărăkoe = neervallen — neerdruppelen.

na kawărăkoe na oerang = de regen viel neer. vlg. *wăra*.

kawări = scheiding maken — afscheiden.

kawau = *tau kawau* = Endenees.

kawatoe = houtworm.

kawăwăkoe = tusschen de vingers door vallen.

na kawăwăkoe na oehoe bakoe oepoe = de rijst viel door mijn vingers bij 't opscheppen.

kawē = schoonmaken — uitvegen — schoon op eten.

kawē ja na kaba jeàna = maak die klapperdop schoon.

ndau bingoe kawē moe = gij zult geen geslacht nalaten.

kaweàda = oud — bejaard — (*kawèda* La. Memb. *wèka* Sav. *malopoe* Kod.)

makaweàda = oude man — grijsaard.
vlg. *toea; ndai.*

kawera = oogziekte.

kaweràkoe = verbrijzeld — vermorzeld.
laloe kaweràkoe ja na boeboer = de pap is al te fijn gekookt.
vlg. *bera.*

kawīndoe = de galerij rond 't huis.
roe kawindoe = de rondom afhangende alang alang.
katoăda kawindoe = offersteen voor 't huis.

kawinga = bord. (*kawinga* Memb. *pèngga* Kod. *piga* Sav.)
ana kawinga = kopje.
laloe kawinga ja bana ngangoe = hij is zeer gulzig in 't eten.

kawihikoe = ergens aan blijven hangen.
na kawihikoe na manoe = de kip bleef aan zijn pooten hangen.

kawihoe = vierkante mand (van boven dicht gehaald met een touw.)
likoe kawihoe lioe = verbindingstouw van 't weefgetouw en 't ruggesteunsel.

kawihoe = teelballen.

kawikitoe = ingeschrompeld — gedeukt — (*matotika* La.)
vlg. *hawitikoe.*

kawiloe = aardnoot (kamiri). (*kawăloe* Tar.)

kawini = vrouwelijk — (*meginé* — *winé* La. *wini* Tar. Tab. *bĕni* Sav. *kawini* Memb. *wări tau* Kod.)
tau kawini = vrouw.

ana kawini	zuster —	zegt een broeder tot zijn zuster —
angoe kawini		zegt een zuster tot haar zuster.

(*lawine* Kod.)

kawining = verbergen — (*pahoeni* Sav. *kaboeni* Memb. *boeni* Kod.)

kawita = gebroken — de (passende) helft van iets — (*kabika* La.)

hakawita mboăla = de eene helft van een mand.

hakawori hakawita = (één stel + een halve) 3 manden.

na kawita ka na kawinga = 't bord is gebroken.

makawita wănggau kabeàla = wij zullen u in tweeën hakken met een kapmes.

kawoedoe kawita = enkel — (*kawodoe wita* Memb.)

kawœ = rook — stoom — (*toedoe* Kan. *noehing* Si. *kapoe* Sav. *kawō* Memb. *kŏtŏ* Kod.)

kawœ ha da kamba = stoom de wol uit.

vlg. *koetoeng.*

kawœdoe = knoop — knobbel — hoek — (*kawodoe* Tar. Tab. Memb.)

kawoedoe lima = vuist.

kawoedoe kawita = enkel.

vlg. *kawongoe.*

kawoendoehoe = plotseling wegspringen.

na kawoendoehoe la epi bana toenoe = 't sprong uit 't vuur, toen hij 't braadde.

vlg. *woendoehoe.*

kawoendoetoe = de buitenste bast van de klappervrucht.

kawoenga = de eerste — vroeger.

la parai na kawoenga tăka na = in de kampong, waar hij 't eerste aankwam.

woeroeng kawoenga = offerpot.

kawoenggiloe = rond — bolvormig — (*kawonggil* Kod.)

vlg. *kawoeri.*

kawoehoe = niet gezet — niet gevuld.

da kawoehoe da kambi = de boontjes hebben geen vrucht gezet.

kawoehoekoe = inpakken — inwikkelen — bundeltje.

kawoeka = neergooien — wegwerpen.

na piti kawoe-woeka ndja la tana = hij nam alles e wierp 't op den grond.
vlg. *kawoeroeng.*

kawoekoe = knoopen — een knoop leggen — (*kawoekoe* Kod
kawoekoe djala = een net knoopen. (*magăna manămba* Kod
ndaningoe pakawoekoe nggoe = ik heb niets beloofd.
vlg. *woekoe.*

kawoeloer = kruintje v/h hoofd — windhoos — knoes in 't hout — (*kawoelira* Memb *kawoloer* Kod.)

kawoeri = rond (*kewore* Sav.)
vlg. *kawoenggil.*

kawoeroeng = wegwerpen — op den grond werpen.
na kawoeroeng wiki na la tana = hij wierp zich ze op den grond
vlg. *hawoeroeng.*

káwoeroe = met de vingers iets ergens op strooien. (b.v suiker in de pap.)

kawoetoer = puistje — stipje.

kawongoe = gewricht — geleding — knoest — (*woeoeng* Si.

kawoăna = *roe k.* = soort groente.

kawori = 1 paar. 1 stel — één geheel.
hakawori = *dămboe kawita* = 1 stel manden (2 manden.
koe hē măngoe kaworing la awăng = opvaren ten heme (zonder sterven.)
watăroe kawori = heele djagongkorrels. (nog niet gestampt.

kaworoekoe = snorken. (*borok* S.)

kē = aannemen — koopen — (*kai* Na. *si* Memb. *kahi* Kod.
ké mandalora = precies middernacht.
hina pakē mangiloe ndja oehoe = hij gaf hun 't eerst rijst

keàndja = 't gedeelte van een mes, dat *in* 't heft gaat.
na pakeàndja na keàndja kabeàla = breed is dat gedeelte van 't mes, dat in 't heft gaat.

kehang = jagen — opjagen.
ahoe kehang = jachthond.
vlg. *patamang.*

kehi = verzengd — verbrand.
kehoe = knarsend, piepend geluid.
kehoe kehoe da da woea ngåndoe na = tandenknarsen.
vlg. *kakehoek.*
keàka = kippenmandje.
vlg. *katånga manoe.*
keàkaroe = gichelen.
keàkaroe wăna bana riki = zij gichelde toen zij lachte.
keàla = afgrond — helling.
keo kau = bedriegen — een zaak valsch voorstellen.
keritoeng = zaaien. (van trosgierst.)
kéroe = iets ergens boven af nemen.
keroe nda la pinoe na oehoe = schep mij de rijst van boven af.
ketoe = aanhaken — met een haak naar zich toehalen.
ri paketoe = stekelplanten.
kahidi ketoe = sikkel.
vlg. *hanggetoe.*
ki = „een weinig" — „slechts". (*ki* = klein. Sav. *ki'i* La.)
na hili lakoe ki = hij ging weer een eindje.
hakoedoe ki = maar een weinig.
kimbătoe = ergens tegen aanloopen — stooten.
vlg. *heàmbang — toendjoer.*
kindi = spinklos — (*kindé* La.)
pakindi da ka da oehoe = de rijst heeft bijna aren!
kindja = voortdurend — onophoudelijk iets doen.
kindja ma doe na nja na wai bana oenoeng = hij dronk onophoudelijk water.
meestal komt voor = *pakindjang.*
kihi = aarden pot — vat.
kīhoe = stuit — staartbotje — (*kesoe* Memb. *kehoe* Kod.)
kikiroe = scheeren — (*loehoe* Sav.)
kiki = raspen — (*kioe* Sav. *korong* Si.)
kiki kaliti = rasp met een houten handvat.
kikoe = staart. (*kikoe* Memb. Kod.)

kikoeng = volgen, gehoorzamen.
vlg. *kakikoeng*.
kila = vol wonden — melaatsch.
kila daloeng = geheel melaatsch.
kili = iemand kietelen.
vlg. *manggilip*.
kili = iets dat afsluit. (*kĕlai* = afsluiting Sav. *kåli* Tar. Tab.)
kili mbaloe = steenen muurtje (om een tuin. — om een kampong.)
kili mboănga = goot — (gegraven om een tuin.)
kalimăngoe = groot soort kreeft.
kiloe = gekookte aardvrucht (katabi) en dan plat gedrukt, zoo opgediend en gegeten.
kiloé topoe = breed, plat uitgedrukt. — (*topoe* = matje.)
kiloeng = rollen — laten rollen.
vlg. *nggiloeng*.
ki'oe = 't angstig gepiep van een kuiken.
vlg. *kaki'oekoe*.
kipăr = *tera kipăr* = fijn goed — (keper!!)
kipoe = nauw — smal. (van omtrek.).
vlg. *dănggit* — *kăha* — *kahoekoel*.
kira = tellen — schatten.
lo pakira ha, djåka pira da da tau = ga eens tellen hoeveel menschen er zijn.
kiri = 't onderste, beneden gedeelte van iets; begin. (*keri* Memb.)
kiri kamboe = onderbuik.
tånga mboåla pakiri kawinga = mand met een voetstuk.
pakiri na nåhoe = van nu af aan.
na pakiri ja na anakeàda = 't kind loopt hem overal na.
kiring = reden — oorzaak.
ningoe kiring? kiring bana pameti ja na ina nggoe.
is er oorzaak? omreden dat hij mijn moeder gedood heeft.
kirihoe = rondgaan (om te roepen).
vlg. *nimbihoe*.

kita = driftig.
laloe kita eti ja. = hij is zeer driftig.
koe = pron. person. *njoengga.*
koelakoe = ik ga.
koeboe = gat — hol (van nature ontstaan.). (*dobo* Sav. *robong* Si. *bŏnga* La.)
koeboe ai = holte in een boom.
koeboe kahiloe = oorholte.
vlg. *lambongoe*
koembang = groote pot — kruik.
koemboe = *koemboe lai* = hagedis. (*komboe* Memb. *kŏmbŏ* Kod.)
koemboehoe = zwarte rookwolken.
koemboehoe koemboehoe na na kapăl epi = de stoomboot met zwarte rookwolken.
miting koemboehoe = pikzwart.
koemboer = met aarde dicht maken — bedekken — stuiven.
koemboeroe ja na lambongoe = maak 't gat dicht.
koemboer tana = stof.
koedoe = klein — (*ki'i* Sav. *mărăsa* Memb. *katăpa* Kod.)
tau koedoe = een arm, gering man.
hakoedoe = een weinig.
koedjoer = smal (van opening.)
na koedjoer na pindoe = de deur is smal.
koendoe = schouder. (*kondoe* Memb. Kod.)
koendoe kalira = scheenbeen. (*loeloera* Memb. *loeloeroe* Kod.)
koendoehoe = recht — niet krom.
vlg. *toenoehoe.*
koenggoel = zich op den grond heen en weer rollen.
koehăkoe = hard wrijven (m/d palm v/d hand.)
vlg. *pering — roehi — roendahoe — koekoetoeng — kohoeng.*
koehi = iets snel in 't rond draaien — (van hout om vuur te maken). boor — sleutel.
na koehinja epi = hij draaide vuur.
koehi păti, bŏwa ngaroe = getuigen.

koekoe = hals? (vlg. nggoroe.) (*kokoe* Tar.)
koekoe lima = 't dunne gedeelte van den beneden arm (vlak boven den pols)
koekoe wihi = vlak boven den enkel.
ana koekoe = jong hondje.
koekoetoeng = hard inwrijven.
kŏeloe = broodbroom. (vrucht is met pitten.) vlg. *karara.*
kŏeloe koewăkoe = waterhoen.
kŏelŏep = *wai k.* = stilstaande bron — wel.
koeloep = klein aarddiertje.
koeloer = oprollen.
koeloeroe nja na topoe = rol 't matje op.
hakoeloeroe bé ka bana mădoe ka = in elkaar gerold van de droogte.
koera = *koera moeki* = (horloge) ketting — dunne gouden ketting.
koerang = garnaal. (*karoe* Sav. *koera* Kod.)
koerinda = vijl.
koeroendiha = tamme duif. — (ingevoerd!)
kŏerŏe = borst. (*kŏdŏ* Sav.)
koeroeng = kamer. (*koroe* Memb. Kod.)
tama la koeroeng = trouwen.
koeta = sirih. (*kenana* Sav. *taä* Si. *roetoe* Kod.)
koeti = een gaatje ergens inmaken.
na kala'oe na koeti măra hau ndja da păti = de muis knaagde in elke kist een gaatje.
koeti wănja kahidi = met een mes een gaatje maken.
koetoe = damp — wasem — nevel — (*kŏtŏ* Kod.)
koetoe wai mbana = heetwaterdamp.
da koetoeng da woekoe mata na = zwart — boos kijken.
koetoehoe = gierig — vrek. (*kụir* Si.)
koewang = leege rijstaren.
koboel = onkwetsbaar.

moeroe koboel = medicijn om onkwetsbaar te zijn.
koboel hangahoe = benauwd op de borst.
komboe = *ai komboe* = houtsoort. (de wortel gebruikt om rood te verven) (*kămboe* Memb. *nggŏkŏ*. Kod.)
hinggi komboe = slimoet met gekleurde figuren.
kodoeng = krachtig — luid.
pakodoengoe ki bau pa'aung = roep wat harder.
koădja = met de lans steken — dooden. (*kora* La.)
koănggăng = in zijn geheel koken.
tiloe manoe pakoănggăng = gekookte eieren.
kongoe = krab.
koăba = een geel soort aarde om potten te bakken — een soort huidziekte.
kohoeng = iets ergens goed inwrijven — goed schoonwasschen.
vlg. *koehăkoe. kangohoeng.*
koăka = soort vogel. ('s morgens vroeg roepend.)
koki = loeren — bespieden.
vlg. *kahinoe.*
kokoe = iets willen.
kokoe wiki ma nggoe = 't is mijn eigen wil.
vlg. *ngaha — woekoe.*
kokoeroe = kokosnoot — zich met klapperolie inwrijven. (*kŏkoer* Tar. *langai* Tab. *nī* Mem. *noe'oe* La. *njioe* Sav *ngioe* Kod.)
pingi kokoer = klapperboom.
kokoeroe bœti = strandboom met groene vruchten. (pohon kira kira.)
ngăndoe kokoer = zomersproeten.
koloek = omroeren — roeren. (*kaleng* Si.)
kori = glad — glimmend wrijven — opwrijven — schaven.
koroeng = vermengen — mengen. (*kiwoe* Sav.)
koătăkoe = klein dorp — versterking (*kotta* = muur. Si. *kalemboe nggăloe* Kod.)
kotoe = hersenen — (*otèk* Si.)

— l —

la = te — aan — naar — tot — (*pa* — *la*. Sav. *le* — *be* Si. *dana* La. *ti* Memb.)
vlg. *lai*.

lăba = brok — een stuk.
ha lăba hambakoe = een stuk geperste tabak.
halăba tana = een kluit (omgeploegde) grond.

lăboe = wellicht — misschien.
lăboe ndena hămoe — wăma bé ă = misschien is 't niet goed dachten wij.

laboe = misselijk — onpasselijk. (*madoe* Sav.)

laboeng = ankeren. (*li'i* La.)
watoe laboe = ankersteen — (*watoe nangga* Kod.)
laboenja na ndjering = 't net werpen.

lăboeroe = steken.
lăboeroe wănja kahidi = met een mes steken.
vlg. *hoendjoe*.

lamba = trom — ('t karbouwenvel is met 3 à 4 rijen wiggen vastgezet.) (*lamba* Memb. *bèndo*. Kod.)
vlg. *katitik*.

lămba = gouden halve maantje. (versiersel)

lambakoe = civetkat — (*loeak??*)
lambakoe hoeloeng = muskuskat.

lambaroe = duizendpoot. (*teriera* Sav. *kambaroe* Memb.)

lămbătoe = kruipen. (van planten over den grond.)

lămbi = zacht. (van vruchten) (*beraka* La. *loemoe* Sav.)
vlg. *loendjoek*.

lambongoe = kuil — gat. (gegraven!) — (*bŏnga* La.)
vlg. *haboănga* — *mboănga* — *koeboe*.

lamboha = kuil, gat — (waar b.v. regen in komt te staan.)

lădjăr = fijn, stuk gekookt.
laloe lădjăroe ja na boeboer = de pap is te fijn gekookt.

lădjik = buigen — krombuigen.
lănda = overstroomen.
na lånda håla nja wai = 't water overstroomde alles.
lăndahoe = striemen — een slag geven.
låndahoe wånja kabeàla = een slag met 't kapmes geven.
landaloeroeng = op den rug — met den rug naar iemand toe zitten.
landaloeroendja da lima nggoe = mijn handen waren op den rug.
mandapoe landaloeroenja = met den rug naar iemand toe zitten.
landoe = kuif — pluim. (*lado* Sav.)
kandoenoe mångoe landoe = komeet, staartster.
langga = *ana langga* — klein aapje.
lăngga = zoet. (*nàta* Sav. *linggira* = Memb. *manggŏlŏ* Kod.)
mehi långga = suiker.
lănggi = gesamentlijk — in een groepje.
angoe långgi ma da bada lakoe = zij gingen gesamentlijk.
oehoe kanoe långgi haoe = trosgierst. (waarvan 't ondereind niet is gespleten.)
langgiri = belletje.
langgoăkăroe = 't hoofd in stuiptrekking achterover gooien
langgori = boer — oprisping — (*langgéra* Memb. *langgŏri* Kod.)
langada = met opgeheven hoofd naar iets zien.
langădi = koraal.
lăngăng = over iets heengaan — iets bedekken — hooger zijn dan — overtreffen. (*langángoe* Kod.)
loepa na långånja wai = totdat 't water over hem heen ging.
na pongoe nggoe ndedi na lăngăng = mijn wond is nog niet gesloten.
lănga tăka = voorwaar — waarlijk — (*lănga* Sav. *långoe tåka* La.)
hikoe palånga tåka ma ja ka bakoe koădja ja = en ik doodde hem met volle zekerheid.

langidip = hikken — boeren.
langoe = bericht.
pangàndi langoe = bericht zenden.
langoe paraing = jaarlijksch doodenofferfeest.
kandoenoe ningoe langoe = staartster.
lahoe = penis.
lai = tak. (*kahanga* Kod).
lai = te — aan — naar — (gebruikt bij personen en bijwoorden van plaats.)
lai njoena = aan hem — naar hem.
lai noe = daar is 't.
vlg. *la.*
lajia = schoonbroeder — (*lajè* Tar.)
(de broeder van mijn vrouw noemt mij *lajia,* ik hem »*jera*".
vlg. *ilijea.*
lajia = gember. (*léa* Si.)
laka = boom resida.
roe laka = 't blàd, gebruikt om de nagels rood te verven.
tiboè laka = suikerriet met roode bast.
lakoe = gaan — (*kakò* La Sav. *bano lako* Si. *halakoe* Na. Kod. *salakoe* Memb.)
lakoe li = ergens aangaan.
na palakoe ndja da mata na = hij liet zijn oogen rondgaan.
lala = smelten (transit.)
lala àmàhoe = goudsmelten.
vlg. *malala; loei.*
lalē = trouwen. (van den man.)
vlg. *lē.*
laleàba = neef. nicht — (n.l. de kinderen van mijn zuster.)
vlg. *dawa.*
laloe = uitermate — te — al te.
laloe hàmoe = zeer goed.
lăma = tong. (*jioe* Mel.) *waiwoe* Tab. Tar. *làma* Memb. Kod. (*wiwi* = mond Memb.) *weo* Sav. *ma'a* Si.

lămăng = bleek — ingevallen gezicht. (na een ziekte.)
lamakătoe = bloedzuiger. (*lamandeka* La.)
lamoedoetoe = fijn dun touw.
wala moedoetoe = komt voor in dezelfde beteekenis.
lamoedji = zuigen. (*homi* Kan. *lamoedji* Memb.)
lănjăpoe = in orde zijn — geregeld zijn.
palănjăp pohămoe nja na topoe = leg de mat nu netjes neer.
la'oe = sarong — (*jé* Memb. *la'oe* Kod.)
la'oeng = van zich afwerpen.
hina laoenja na maka na = hij wierp met zijn tol.
vlg. *pala'oeng.*
lăpăhoe = voorbijgaan.
lakoe lăpăhoe na nja ka = hij liep voorbij.
lăpăhoe mandalora = voorbij middernacht.
njoengga lăpăhoe ndokoe nggoe ka = ik ben meer dan schuldig.
vlg. *palăngăng.*
lapi = bedriegen (b.v. een schuld ontkennen.)
na lau nina na lapi angoe na = die man bedriegt zijn naaste.
na lapi ha iwa da watăroe = de bandjir heeft de djagong tegen den grond geworpen.
lăpiroe = orkaan — stormwind.
lăpitoe = vouwen — plooien. (*làpa* Sav. *leppet* Si.)
lăpoe = zak (gevlochten van bladeren) (*hakoe* Sav. *wăla bokoe* = Memb.)
lara = streep — naad — (*bara* Sav. *lara* = weg. La. Memb. Kod.)
oema patoe lara = 4 hoekig huis.
boti palarang = vierkante flesch.
lăroe = overstrooming — (door den regen.)
na wai lăroe la ngarăngia = de weg stond onder water.
vlg. *iwa.*
lata = grondslag — onderlaag — onderstel.

toenja watoe lata na na kambanwroe = plaats een steen onder de paal.

palatanja la topoe = zet 't op een mat.

lătăng = rijstveld — (*pamba* La. Kod.)

lătăkoe = in reepen — stukjes snijden.

lăti = *djăka* . . . . . . *lăti* = verondersteld dat.

djăka koe ningoe ka lăti — koe ndoela kau lăti.

indien ik er geweest was, zou ik u geholpen hebben.

lătikoe = rond buigen — krommaken.

lătikoe mangeàla = een vischhaak maken.

lătikoe hamba = een gevlochten emmer maken.

lauki = steken.

vlg. *lăboeroe; hoendjoe.*

lăwăhoe = reep — stuk vleesch — (± 4 vingers breed en een halve meter lang.)

lawarang = tot houtskool ontgloeid.

na lawarangoe ka na epi? = is er al houtskool in 't vuur

lawiti = woord. panton.

lawiti loedoe = de tekst van 't lied.

lawœ = anterior fontanelle.

ndedi na patoemboekoe na lawœ na = de fontanel is nog niet gesloten.

lawoehoe = bochel — bult.

lawora = leguaan (*lawŏra* Memb. Kod.)

lē = echtgenoot (*lèj* Tar. *laj* Tab. *laï* Si. *la'i* Sav. *lawi* Memb. *lagi* Kod.)

na mini lē moe = uw echtgenoot.

vlg. *lalē.*

leàmbang = dwars over iets heen — (*limbang* Tar. *lèmba* Memb.)

na paleàmbang la ngarăngia = (de boom) ligt dwars over den weg.

leàmbăroe = over iets heen stappen — (een berg) oversteken.

leàmbăr la ndjapang = over 't hekje heenstappen.

leàmbăr la koeroeng = trouwen. (*tama la koeroeng.*)
mbinoe leàmbăr = overloopend vol.
lendjoe = *tera lendjoe* = Saveen. hoofddoek — (*lehoe* Sav. *lénjoe* Si. *léntjoe* **Maleisch.**
leàngoe = grot — spelonk. (*liang* = Si.)
leha = terzijde leggen — uitlezen.
walăroe paleha = uitgelezen djagong.
leàla = in schijfjes snijden.
leling = van plaats veranderen — verhuizen. (*diki* La. *laré* Sav.)
waloe leling = losse steenen (op den weg.)
lemi = weeken — in 't water zetten.
leàna = kalm — vlak. (van 't water.)
nggala leàna = rustbank in huis.
leànang = tafel.
lé'oe = een afkeer — afschuw van iets hebben — huiverig van iets zijn.
lau lé'oe = een zindelijk, kieskeurig man.
lerang = ruim — wijd — groot — (*lèrang* Memb. *malènggaroe* Kod.)
woăka malerang = een groote tuin.
piti lerang = wegnemen (zonder te vragen.) vlg. *mbălăr.*
lewătoe = boomhuisje. (voor 't bewaken van den tuin.).
li = gaan — aangaan — (*lingoe.*)
koe li la wiki = ik ga te voet.
lakoe li = ergens aangaan.
walăroe palingoe wai = djagong, die door water wordt besproeid.
palinja na ndjara la Waingapoe = breng 't paard naar Waingapoe.
ka pekoe lingoe na lau = opdat men en door kan.
mandapoe păli ditang = hooger — boven iemand gaan zitten.
liboe = diep.
la liboe moeroe = volle zee.

liding = dolk.
lidjoe = jonge vrucht.
lindi = wat een verbinding tot stand brengt — brug — (*lendi* Tar. *lènanq* Memb. *lènde* Kod.)
ri lindi kadjèa = ruggegraat.
lindi wihi = scheenbeen.
wihi lindi = een opstapje (om in huis te komen.)
palindi = bergrug.
malindi koetang = koppelaarster.
lindjăk = vlak — effen.
lindjoeng = naar beneden springen — van iets afspringen (*ridjoe* Sav.)
lindjoek = dartelen — springen.
vlg. *kalindjoek*.
lingi = gieten — schenken in (b.v. een kopje — glas.)
hili lingi ki nda wai = schenk me nog eens wat in.
līngoe = nuttig — dienstbaar.
na palingoe ki pa = zooveel te beter.
lingoe = geluid geven — stem — spreken. (*li* Sav. *lăngoe* Tar. Tab. *liang* Si. *li* Memb. Kod.)
hoepoe li nda ja = 't einde van ons gesprek was....
li Marapoe = de eisch van den Marapoe.
li pangerang = fabel.
na lingoe ja na ana mongoe = de gong geeft geluid.
lihi = zijde — dichtbij — (*bali* La. *lisi* Mem.)
la lihi = naast.
vlg. *hadidi* — *karaha*.
likoe = touw — binden — (*lèkoe* Nap. Mem. *wala rongoe* Tab. *dari* Sav. *tali* Si.)
likoe hoewa = sterk touw (v/d *hoewa* boom.)
likoe kabaroe = onsterk touw (v/d kabaroe boom.)
poeti likoe = touw draaien.
lili = *kaba lili* = soort schelp.
lima = vijf — hand — (*lima* La. Kod. *lĕmi* Sav. *limang* Si.)

li'oe = ruggensteunsel van geitenvel gemaakt. (bij 't weven.)
lioe kabeàla = de rug van een mes.
lipa = *hinggi lipa* = mannensarong.
lipitoe = *ăna lipitoe* = klein gevlochten mandje (voor sirih — kalk — reisvoorraad.)
liroe = zeil — (*lai* Sav. *ladjar* Si. *lŏndja* Memb. *leroe* Kod. *liroe* = hemel. Sav.)
paliroe ja na hinggi moe = spreid uw slimoet uit (op 4 stokken, als een tentje.)
liti = ergens op trappen.
koe liti ja na kataroe = ik trapte op de slang.
katikoe paliti = rif — zandbank.
vlg. *dili* — *kaliti.*
loe = terstond — vlug.
loe wŏnda nja kabeàla = geef mij vlug 't mes.
loe ma wŏngga nja = geef 't mij terstond.
loe'a ai = soort aardvrucht.
loemba = vyl. *haloemba* — *mbŏwa loemba lăngăng* = een gat ergens dwars doorheen.
loemboe = onder — beneden. (*lomboeng* Tar. *kamboe* La.)
la loemboe ai = onder den boom.
na loemboeng na wai = 't water is zeer diep.
na paloemboeng na tana = de grond helt over.
loedoe = zingen — (*lŏdŏ* Sav. *orong* Si. *lodoe* Memb. *lodŏ* Kod.)
lawiti loedoe = de tekst van 't lied.
loendjoek = overrijp — zeer zacht.
vlg. *lămbi.*
loendoeng = geheel en al — regelrecht door — zonder omwegen.
na tama loendoeng = hij ging regelrecht naar binnen.
koe loendoeng ka la kapoeka ai = ik klom regelrecht door tot den top van den boom.
marămba loendoeng = een echte vorst. (van vaders en moederszijde!)

loenggahoe = losmaken — losweeken — uittillen (v/ steen, die in den grond vastzit.)

loenggahoe ja na watoe = haal den steen uit den grond.

loenggi = *roe loenggi* = hoofdhaar — (*longgi* Tar. Tal Nap. Memb. Kod.)

loenggoe = in de armen dragen — (*loenggoe* Kod.)
vlg. *kaloenggoe.*

loenga = 't touw van een tol opwinden — 't touw va een tol.

loenga koera moeki = touw van goud — gouden draad!

loehoe = uitgaan — ontkomen — (*lŏzo* La. *lose* Si *noehoe* = binnengaan Sav.)

angoe paloehoe = broeder — (*angoe wo* Memb. *kadongo kamboe.* Kod.)

vermogen tegen:

ndena loehoe nja kabeàla = 't kapmes vermocht niet tegen hem (drong niet door in zijn lichaan.)

loei = versmelten — smelten — (intrans.)
vlg. *laba.*

loekoe = rivier. (*lŏkŏ* Sav. *lokoe* Tar Memb. *lŏkŏ* Kod.)

loeloe = langwerpig — al wat lang en dun is — (*lolo* Tar. Memb. Kod.)

loeloe ai = liaan.

loeloe kamba = draad.

loeloe àmăhoe = koperen keten.

loeloekoe = een zaak bespreken — onderhandelen.
vlg. *taloeloekoe.*

loemoe = zich met iets bezig houden.

bana loemoe papahàmoe ha = toen hij bezig was met 't op te ruimen.

paloemoeng ndjara = èen twist hebben over paarden.

loepa = tot dat — tot (*làpata* La. *ndoepang* Mang.)

loepa toàma na lodoe nàhoe = tot op dezen dag —

loepang ma bădi na palohoe ngga = hij *moet* mij boete betalen..

loeri = leven. (*moeri* Sav. *moret* Si. *moripa* Memb. *moripo* Kod.)
vlg. *miripoe*.
loeroe = stroomaf.
noeloeroe = stroomaf.
hoeloeroe = stroomaf gaan.
nămoe loeroe = naar 't westen — (ondergaan van de zon.)
loĕroĕng = dwarslat.
oăka pandĕloeroeng = heining zonder dwarslatten.
lo'a gaan (meest verhort tot *lo*.) (*bo'oe* Si *lŏ* Memb. Tar.)
lo papiti ja = ga 't halen.
vlg. *palo'ang*.
lodoe = zon — dag — (*lŏdoe* (Nap. Tar. Tab. *lădoe* Mang. Memb. *hadè* Lew. *lŏdŏ* Sav. Kod. La. *lerrong* Si.)
hau na na lodoe = op zekeren dag.
hau lodoe hau lodoe = iederen dag.
hoenga na nja ka na lodoe = de zon kwam op.
loădja = potscherf.
kawila loădja = zwaluw.
loănda = geleiden — begeleiden.
loănda wai = kanaaltje dat 't water naar de sawah brengt.
vlg. *ănda*.
loăla = overlangs insnijden.
koe loăla ja na hinggi = een slimoet in de lengte doorscheuren.
haloăla = een reep vleesch.
loălăng = rivierdal.
loănăhoe = *wai loănăhoe* = klapperolie. (*we lŏnasai* Memb. *lŏnahoe* Kod.)
vlg. *taloănăhoe*.
loăta = uitkappen, openkappen. (v/e weg) (*loăka* Tar.)
loăta ja na ngarăngia = kap den weg open.
maloătăng eti = kalm — iemand met doorzicht in een kwestie.
ndemaloătăng eti = overijld — te haastig beslissend.

lowang = uitspuwen.

lowanja djăka na păita la ngaroe = spuw uit als 't bitte in den mond is.

— m —

ma = nadruk wijzer.

laloe bokoeloe ma ja = 't is zeer groot.

2. praefix tot vorming van 't participium activ.

na tau na maloedoe = de zingende man.

3. aldus gebruikt tot vorming van 't *pronom. relativ* dat ontbreekt.

na tau na maloedoe = de man, die zingt.

4. *pronom. posses.* — *ons.*

na oema ma njoema = ons huis.

5. *pronom. person.* bij *verba.*.

malakoe = wij gaan.

mabil = half rijp.

madaili = glad — spiegelglad (*kamilihoe* Tar.)

laloe madaili ja na toăngăl = 't houten bakje is zeer glad (*gepolijst.*)

madaú = dorst — (*mara* Si. *madà* Memb. *madaú* Kod.)

madita = lang — langwerpig — (*kadèta* Memb. *madèta* Ko. La. = hoog.)

kabeàla madita = lang kapmes.

lima madita = lange vingers; diefachtig.

mădja = zacht — teerhartig — (*mĕbe* Sav. *mădja* Memb.)

laloe mădja eti = goedhartig.

ai mădja = zacht hout.

ri mădja = groenten.

koe mădja ndăba nja = ik geef alles maar toe.

mădja ka doe na = laat 't maar!

vlg. *pamădjang.*

mădoe = dor — verdroogd — (*doeang* Si. *marŏkoeta* Memb. *marŏkŏtŏ* Kod.)

mădoe marŏ-rŏkoetoe = rammelend droog — kurkdroog.

măndang = rustig — kalm.

na măndang na ngiloe = kalme wind.

pamăndang = troosten — vriendelijk toespreken. iemand overhalen.

mandai = oud — lang geleden — (*mandoi* La. *tăroe* Memb. *mandai* Kod.)

bana mandai ka năhoe tiloe mboea roedoeng =
toen 't nu 3 nachten geleden was.

ndedi nggi mandai = na korten tijd.
vlg. *ndai.*

mandăka = een groote uitgestrektheid.

na mandăkang bana manoea = een breede wond.

na mandăka nja ka na woăka bana boeta ja roemba na = een groote gedeelte van zijn tuin heeft hij reeds van onkruid gezuiverd.
vlg. *kandăka.*

mandalora = middernacht. (*lora* = midden Si. *tĕlora* = midden Sav.)

kē mandalora = bijna middernacht.
vlg. *talora.*

mandamoe =

ana mandamoe = kind van een vorst-èn een kabisoevrouw.

mandamoe ndingir = allééñ staan. (van een vrouw, wier man overleden is.)

mandapoe = zitten. (*oehoekoe* Kan. *mandidi* Tar. Tab. Memb. Na. *medjĭdi* Sav. *lŏndŏ* Kod.)

mandapoe pahariang = leunend zitten.

» » » *halinga* = scheef zitten.

» » » *pandjoeka* = met de handen ergens tegenaan leunend, zitten.

mandapoe haura = met schommelende beenen zitten.

mandapoe panggauli = met de beenen rechtuitgestrekt.

» » » *hangga toeloer* = op zijn hurken zitten. (vóó de stookplaats.)

mandapoe hăra djawa = met de beenen onder zic gekruist.

vlg. *kandapoe* — *pandapoe.*

mandara = inkoopen doen — ruilhandel gaan drijven i 't binnenland, voor eetwaren.

mandawa = gestampte pot. (djagong — pisang — kătjang — suiker.)

mandihi = uitdruipen.

patihi pamandihi ja na oehoe = giet de rijst goed af.

na mandihi ka na wai = 't water is er uitgedropen.

mandiri = druipen — druppelen.

tiwăloenja pamandiri ja = hang het uit te druipen.

măndja = klam — koud.

maringoe măndja = steenkoud.

mandjădăng = lang geleden.

mandjădăng lakoe na = hij is reeds lang geleden gegaan.

mándjakoe = lasteren — kwaadspreken.

laloe mándjak ngaroe kau! = gij zijt een ècht kwaadspreker.

mandjaréa = belijden van schuld — zich bekeeren. (*manga'a* Sav.)

mandjăroe = diarhea — (*mandjoroe* Memb.)

māndjil = plechtig — kalm.

pani māndjil = bedaard spreken.

mandjibe = honger — (*mandjœ* Tar. *mandjau* Tab. *malamba* Kod.)

mandjoloeng = diep — (*mandjăloeng* Na. *kandjăloeng* Memb. *mandale* La. Kod.)

măndoeng = stevig — vast — (*mădoe* Sav. *măndoeng* Memb.)

măndoeng eti = hardvochtig.

laloe măndoeng ja la ndjara = stevig te paard zitten.

măndee = groot soort slang.

mandokoe = fout — misslag.
vlg. *ndokoe.*
manggang = oppassen — opletten — waken — (*awang* Si. *djangga* Memb.)
vlg. *dai.*
manggadipang = droomen. (*miping* Si. *ni* Sav. *manggadipa* Memb. *mangganipi* Kod.)
manggalawa = notenmuskaat (*bănga lawa* Sav.)
manggalipi = liesklier.
manggaloeang = honing.
lai manggaloeang = was.
bai manggaloeang = bij.
manggăna = begrijpen — verstandig zijn — kundig.
manggări = zweer — steenpuist — (*kabilo* La.)
manggătăhoe = dwars door breken — afbreken.
laloe manggătăhoe ja na eti nggoe bakoe rongoe ja = mijn hart breekt van droefheid nu ik 't hoor.
manggawang = reet — spleet — gelegenheid tot iets hebben — tijd hebben.
napa koe manggawang păkoe, kakoe loa = wanneer ik gelegen tijd zal hebben, zal ik gaan.
mănggil = moede — vermoeid. (*ŏndja* Tar. *manggoela* Memb. *manggoloe* Kod.)
vlg. *ndjili.*
manggilipoe = kietelachtig gevoel hebben.
vlg. *kili.*
manggoeloe = gestampte katjang — pisang — oebi.
manggoemi = ergens voor zorgen — 't opzicht houden over.
vlg. *nggoemang.*
mānga = *tandai la manga* = mast. (*mangoen* Si.)
mangăbăng = begeeren — gulzig — vraatzuchtig.
mangădătoe = vreezen — bang zijn — (*mandauta* Memb. *meda'oe* Sav. *bra'oe* Si.)
ndena mangădătoe nda tau = men is niet bang voor ons.
manganga = stelen — (*kédoe* La. Kod. *mena'o* Sav. *na'o* Si.)

mangahoeng = begieten.
măngăloe = schoonzuster.
mijn vrouw noemt zoo de zuster van haar man — deze noemen haar ook *măngăloe.*
mangédjing = offeren.
oehoe mangedjing = offerrijst.
mangehi = *moeroe mangehi* = gambir.
mangeàla = hengelen — (*kawa* Sav.)
likoe mangeàla =, vischlijn.
ihi mangeàla = vischhaak
mangétoe = schelden — uitschelden.
vlg. *toălăng.*
mangidip = heftige stekende pijn (b.v. in den vinger, vooral 's nachts.)
mangiloe = vooraan — vooraf — vooruit — (*oeloe* La. Kod. *noeloe* Si. *oeroe* Sav. *manjoeloe* Memb.)
lakoe la mangiloe = vooraangaan.
manginoe = kleine zangvogeltjes.
măngoe = bezitter — eigenaar.
nggamoe măngoe woăka jeàna = van wien is die tuin.
oehoe măngoe tădăng = ongebolsterde rijst.
2°. pas. eerst.
kau hăpa păkoe, kata măngoe papăni.
eet eerst wat sirih — dan pas zullen wij praten.
3°. in uitdrukkingen als:
tera măng kapalang = goed per stuk — één rol.
mangoera = *wai mangoera.*
't dunne papachtige vleesch van een jonge klapper!
vlg. *kangoerăkoe.*
mangoeri = wroeten — uitwroeten.
mangoeri da nja ka da wē roemba =
de wilde varkens waren aan 't wroeten.
vlg. *ngoeri.*
mangoăma = trouwen (v/e vrouw) — (*bangamoe* Sav.)
pamangoăma = (zijn dochter) uithuwelijken.

mangoănăng = kwijnend — (alléén van menschen gebruikt.)
mandapoe mangoănăng = kwijnend neerzitten (v/e erge zieke.)
vlg. *haroenggoe.*

mahawoeroeng = vogel. (*masawoeroeng* Memb.)
ngara mahawoeroeng mboendăva na = alle soorten van vogels.
vlg. *hawoeroeng.*

măhi = listig — geslepen — knap.

mahoeroe = slapen. (*katoeda* Tab. Nap. *tado* La. *djoeda* Tar. *bĕdji* Sav. *matoeroe* Memb. *mandoeroe* Kod.)

mai = komen. (*ami* La. *mai* Si. Sav.)

majau = lui — traag — (*maida* Sav. *majau* Memb. *magau* Kod.)

majila = moeilijk — bezwarend.

majiloe = zuur — rheumatische pijn — (*manjiloe* Sav. *niloek* Si. *magiloe* Kod.)
woloe majiloe = azijn.

majoemba = grof.
oetoe majoemba = groffe naald.

maka = tal — (*kadjia* Memb. *kadija* Kod.)

măka = kunnen (physiek!) — in staat zijn. (*mĕka* La. Sav. *măka* Memb.)
ndena măka pawăkăhoe ja = hij kon 't niet losmaken.
ndéa pangia pamăka nda nja pa = wij zijn niet tot veel in staat.

makéa = beschaamd — zich schamen. (*maké'a* Sav. *me'ang* Si. *makè* Tar. *makaja* Memb. *maké* Kod.)
vlg. *kăba.*

măla = welaan — vervolgens — (*mole* = en. Si.)
măla kata loa = laten wij gaan!
măla noe? = hoe is 't.

malandja = goederen — uitgaven. (*ngawoe* Kod.)

malangoe = vergiffenis — geduld hebben.
malangoem oemboe = vergiffenis, mijn heer!

mălahoe = versmelten.

na măla mălahoe bé ja la lima nggoe = 't smolt in mijn hand.

vlg. *lala* — *loei.*

malai = lang. (*malo'oe* La. *merai* Sav. *malau* Kod. *kadèla* Memb.)

likoe malai = lang touw.

mala'i = verwelken, verdorren.

malakăng = mager — schraal — (*mĕlaka* Sav. *kapăki* Memb. *malaka* Kod.)

malala = koken (van zout.).

malamiri = achteraan — (*baimoeri* Si. *moeri* Kod. *lira* La.)

kăna tăka pamalamiri noe! =

dat hij zoo achteraan komt

malăna = ophouden. (v/d regentijd.).

na malăna na oerăng = de regenmoesson is afgeloopen.

malara = brandend gevoel — brandende pijn.

hambakoe malara = zware tabak.

malara eti = streng — hardvochtig.

malau = wijd — breed van opening.

măli = ziltig. (een beetje zout.).

vlg. *mbăroe.*

malidjăng = zacht — zwak — teeder — vriendelijk — buigzaam.

na malidjang hakoedoe = hij is wat beter.

malinggi = *doekoe malinggi* = met zijn beiden iets aan een stok dragen.

malinggitoe = eenzaam — verlaten.

da oema mboendăba da da malinggitoe. =

alle huizen waren verlaten.

maling = avond (tusschen 5 en 6 uur.) (*malé* La. *wa'oen* Si. *maloe* Kod.)

málihoe = weerspannig — ongehoorzaam.

malihoe katikoe = stijfkoppig.

maliroe = ver — ver verwijderd. (*maleroe* Memb.)
vlg. *marau*.

malo'ang. = lang en dun.
maloang bånggi ha'oe = dun van middel als een Savoenees!
da malo'a da woea na = de vruchten zijn lang-dun.

maloki = *roe maloki* = grof hard blad. (gebruikt als schuurpapier.)

malokoe = *ri malokoe* = rijksdaalder.

mama = klanknabootsend woord — 't roepen van de varkens.
vlg. pamama.

mámitoe = lauw.
mbana málitoe = lauw warm.
patama ja la mamámitoe = breng 't op een beschutte (warme) plaats.

mamoe = tante (zuster van vader) (*kija* Mel. *mamoe* Memb.)

mamoeli = gouden sieraden (oorhanger.)
hapapa mamoeli = één oorhanger.

mamoha = slavin (die de bruid vergezelt).

manandăng = mooi — schoon — (*mananda* La Memb. *kabŏlahoe* Kod.)

manăndjăloe = weer in storten (van een zieke.)
manăndjăloe na nja ka bana doekoe mambotoe =
hij stortte wederom in, omdat hij zware lasten droeg.
laloe mamăndjăloe ja na ihi na = hij is zeer zwak van gestel.

mănăng = voordeel — winst — (*mènang* = winnen Si —)
mănăngoe ja ka na maka nggoe = mijn tol heeft 't gewonnen.
laloe mănăngoe ja na eti nggoe = ik ben zeer verblijd.

mananga = rivier mouding — (*mananga* La.)
ngaroe mananga = de mond van de rivier in zee.

manahoe = koken — (transit.) — (*tadèsa* Memb. *pandèndè* Kod.)
vlg. *pánahoe*.

manáwăroe = medelijden hebben met.

manawăroe ja na eti nggoe na tau nina = ik heb medelijden met dezen man.
vlg. *namoe*.

manera = houtsoort (gebruikt voor lansen.)

manikoe = dun — slank.
tau manikoe = fijn gebouwd man.

manila = aardnootjes — olienootjes. (*manila* Memb. *kamb tana* Kod.)

manipa = dun — plat — (*manipihoe* Tar. *mĕni* Sav. *manipa* Memb.)

manjăra = zoeken — uitvorschen (meer in gebruik te Memboro.)
himboe pamanjăra = opsporen.
vlg. *himboe*.

manjoămba = een ligplaats in den grond maken. (v/e hert.)
na rocha na manjoămba.
vlg. *kapoemboel. ramoek*.

manjoălătoe = ver vooruit — tevoren — vooruitwetend.

manoe = kip (*mani* Nap. *manoe* La. Si. Sav. Memb. Kod.)
woeloe manoe = haan. (*manoe ama* Si. *manoe magali* Kod. *manoe magailo* La.)
bai manoe = hen (*manoe inang* Si.)
manoe tata = boschkip.

mănoe = voortdurend — onophoudelijk.
koe pateà mănoe mănoe nggau = ik moet voortdurend op je wachten.

manoe'a = wond — (*no'e* Sav. *manoe'a* Memb. *manoega* Kod.)
tiloe kandăka da da manoea = drie wonden.
lima da da mamanoea = vijf gewonden.

manoédjoer = spits — smal toeloopend. (v/e mes.)
vlg. *kandoeba*.

manoendoe = volgzaam — leerzaam.

manoendjoek = vooruitstekend — spits.
tana manoendjoek = landtong — kaap.

manoelang = huid — vel — (*kalitoe* Tar. Tab. Nap. *kalita* Memb. *koeri* Sav. *kaloela* Kod.)

ma'oe = schaduw (*mawo* Sav. *wa'oe* Si.)

ma'oekoe = dronken.

ma'oekoe la tehikoe = zeeziek.

mapoe = grassoort met roode bloemen. (men geeft 't den paarden — ze krijgen een dikken buik — dan verkoopen!).

măpi = kundig — knap — listig.

laloe măpi ja bana kawining =

hij verborg zich zeer handig.

vlg. *măhi.*

mara = droog — zonder sap (v. vruchten) (*mara* = dorst. Si.)

la mamara = 't vaste land.

măra = *ai măra* = houtsoort (voor 't maken van een kano.)

măra = ieder afzonderlijk — voor zich.

măra heau măra heau bada jăpa ha = ieder ving er ééntje.

hida măra hapoengoe hapoengoe ha bada ngalăng = ieder kreeg één stuk.

vlg. *marăngga.*

marămba = vorst — (*ratoe* La. Kod.)

marămba loendoeng woea kăba = vorst van zuiver bloed.

marăda = vlakke veld — vlakte — hoogvlakte — (*marăda* Memb. Kod.)

marăngga = gesamentlijk — allen tegelijk.

da marăngga hadăng = zij stonden allen tegelijk op.

vlg. *kawăra.*

maranga = verkouden zijn — (*nawar* Si. *maranga* Memb. *kaporè* Kod.)

marai romoe = 's morgens heel vroeg. (vóór de zon op is.) (*rai* = zijn La.)

rai malé = tegen den avond La.

balirai = morgen vroeg Sav.

mărăkoe = klein — dun — tenger — slank — (*mărăhoe* Tar. *mărăsa* Memb.)

paing mărăkoe = een dunne bos.
ndo'i mărăkoe = klein geld.
ana mărăkoe = een tenger kind.
pamărăkoe ja na roemba = 't gras uitdunnen.

marăna = vlijtig — ijverig.

marapoe = beschermgeest — afgod — (*amapoe* = beeld afgod Si.)

marata = gekloofd. (huidziekte i/d voetzool.)
vlg. *rata*.

marata = reinigings offer. (bestaande uit rijst en 2 à 3 eieren.)

marau = ver — ver verwijderd — (*mărò* La. *djau* Sav. *maléroe* Memb. *marau* Kod.)
vlg. *maliroe*.

marénggi = omslaan — zich wikkelen in.
marénggi hinggi = zich in zijn slimoet wikkelen.

marékoe = tjitjak.

maréni = dicht bij — nabij. (*marani* Nap. Lew. Memb. Kod. *harè* Sav. *ro'o* Si.)

maréri = amandel oogen.
pamaréri mata djawa = met amandeloogen als een vreemdeling.
vlg. *riri*.

maringoe = koud — koorts — (*ringi* La. *mĕringi* Sav. *maringi* Memb. *marengi* Kod.)
pamaringoe = de geesten uit een huis verdrijven — reinigen.

marihăkoe = vuil — smeerig — (*mi'ak* Si. *ra'i* Sav.)

maroe = tooveren — betooveren (*menoedi* Sav.)
tau mamaroe = swangi.

maroenggoe = bros.
maroenggoe pa'ana ă ma na = zij zal weldra bevallen.

maroămbăng = vergeten — (*mo'a* La. *mboengani* Kod.)
roămbăng = komt ook wel voor.
vlg. *mboelăng*.

mata = oog — (*mada* Sav. *matang* Si. *mata* La. Memb. Kod.)
wai mata = traan.
mata wai = bron — wel.
mata manoe = dubbeltje.
mata = rauw — ongekookt — (*mada* Sav. *da'an* Si. *kata* Memb.)
na mamémi na mamata paloa mai nja =
gekookt en ongekookt eten over en weer geven (goede vrienden zijn).
mata woelăng = maansverduistering.
mătăng = nalaten — achterlaten — laten liggen.
hida mătănja la marăda = zij lieten hem achter in 't veld.
mătănja ka = laat 't maar.
matăng = stuks.
pira matăngoe da da malandja =
hoeveel stuks goederen.
matămba = wild — verwilderd. (*tèmba* La. *mela* Sav. *matămba* Memb. Kod.)
mătăkoe = lekker smaken.
laloe mătăkoe ja = 't smaakt uitstekend.
matembi = een pond sterling.
hau matembi = één pond.
vlg. *tembi.*
mătoe = voltallig.
mătoe ma ni ningoe nja = hij bezit van alles.
mătoendăba = allen zonder uitzondering.
matóboekoe = bult — zwelling.
bana nggăna ka watoe — koe matoboekoe ma =
daar de steen mij raakte, kreeg ik een bult voor mijn hoofd.
mawăng = stel — paar (armbanden). (*mawa* La.)
hamawăng nggeding = 1 paar armbanden.
mendi = zuiver — zonder fout.
ho moăwal mendi = o. zuiver orakelsnoer.
vlg. *mindi.*

menggit = lontarpalm. (*manggitoe* Na. Kod. *manggita* Memb.)

meha = zelf — eigen — (*mèha* Nap. *meha* Sav. *meha* = slechts Si. *mèsa* Memb.)

ndjara meha nggoe = 't is mijn eigen paard.

bana păni meha = zeide hij in zich zelf.

tau paméhang = een alleenloopend man — op zich zelf staand.

vlg. *kamehăng.*

mehi = zout — (*me'i* La. *mahi* Nap Kan. Kod. *mangahi* Sav. *masi* Memb.)

meling = zachtjes vooruitgaan — sluipen.

roe hăla meling = jong uitgeloopen blad.

meàmăng = van nature — van zelf — zoo maar van zelf (*mèma* La.)

ata meàmăng = een slaaf van geboorte.

memi = gaar — (*mami* Sav. Memb. Na. Kod.)

me'o = poes — (*woedoe* Tar. *me'o* Sav. *me'ong* Si. *wŏdoe* Memb. Kod.)

meo roemba = boschkat.

vlg. *kame'o.*

mera = effen — gelijk.

pamera ja na tana = maak de grond effen.

meti = sterven — (*mati* Na. Lew. Kan. Memb. *maté* La. Si. Kod. *madĕ* Sav.)

meti widi = flauwvallen.

paloe pameti = doodslaan.

vlg. *heàda.*

mi = *pron. person* — *njimi* = gijlieden.

milakoe njimi = gijl. gaat.

pron. posses = *na oema mi njimi* = uw huis.

mibi = zijde — (even boven de heup.)

mibil = glad — glibberig — slijmerig.

na mibil na toena = een paling is glad.

midikoe = pop (van een rups.)

midoe = snel op en neer gaande beweging.
midoe midoe na na tăda ngạroe na = zijn lippen bewegen zich snel.
vlg. *kamidoekoe.*
mindi = schoon — zonder vuil.
laloe mindi ja na talora = 't erf is zeer schoon.
vlg. *mendi.*
mindjiroe = urineeren.
mihi drooggeloopen — (v/h strand bij eb.).
mihi woloe = stroop.
lakoe la mihi = naar 't strand gaan (bij eb.)
mila = arm — vriendelijk — (*mila* Memb.)
na pamilang wiki na = deernis verwekken.
ana mamila = wees — halfwees.
mīli = met den stroom afdrijven.
ai mamili = drijfhout.
mili = mits — als maar — (*mili* La. *măli* Tar.)
mili ămboe toălăngoe lăti =
mits gij maar niet scheldt.
mina = vet — reuzel — vettig — (*manji* Sav.)
mina wē = vaskensvet.
laloe minang ja na loenggi na = zijn haren zijn erg vettig.
mini = man — manlijk — (*mani* Memb. *mané* — *kebani* — La. *moni* Nap. Tar. *kabani* Kod. *moné* Sav.)
bidi mini = jonge man.
ndjara mini = hengst. (*ndara gŏbŏ* Kod. *ndara mané* La.)
mini băndil = laadstok.
miri = heer — meester — (*moeri* Sav.)
tau ndapamiri = vrij man.
mīri = vuil — versleten — oud.
hinggi miri = een versleten slimoet.
mirihoe recht — gelijk af.
kadipoe pamirihoe ja = snijd 't recht af.
pamirihoe ja na hoepoe na = hak de einden recht af.
pamirihoe ja na kahoănga = punt de ploegstok gelijkmakig aan.

miripoe = weer opleven — weer tot bewustzijn komen.
(*moripa* = leven. Memb.)
vlg. *loeri*.

miting = zwart — (*meting* Nap. Kod. *mitang* Si. *madi* Sav. *metè* La. *măli* Memb.)
vlg. *kamiti*.

moe = *pron. person. njoemoe.* = gij.
moelakoe = gij gaat — (*oelakoe* = gij gaat.)
pron. posses. = *na oema moe njoemoe* = uw huis.
na ndjaram. = uw paard.

mœndjoe = afvallen — uitvallen. (van bladeren — haren.).

móengăloe = afbreken. ('t krakend geluid.)
moengăl wăna na katikoe bana kanaboe =
„knap" zei 't hoofd, toen 't viel.
vlg. *kamoengăl*.

moehoeng = rot — verrot — (*mohon* Si.)
na moehoeng ka na kaloé =
de pisang is verrot.
karau moehoeng = verbazend boos.
vlg. *moboe*.

mŏ̆ekoe = gebogen — voorovergebogen.
mŏ̆ekoe mŏ̆ekoe na palakoe na na makaweàda =
de grijsaard liep voorovergebogen.

moeloeng = onder water loopen.
na hē nja wai na tana — na moeloeng ndăba =
't water steeg op 't land — alles was bedekt.
vlg. *kamoeloeng*.

moeloer barmhartig — lankmoedig — (*roeba* Sav.)

moemoeng = mondspoelend geluid.
vlg. *kamoemoeng*.

moemoehoe = verdrinken.

moenang = plotseling verdwijnen.
vlg. *mohoe*.

moenoeng = zich verlaten op — vertrouwen stellen in.
(*monoeng* Tar.)

ndaningoe ă pa pamoenoenggoe =
ik ben geheel zonder hoop.
moeroe = groen — onrijp — (*mengăroe* Sav. *mŏroe* Memb. Kod.)
moeroe = geneesmiddel — toovermiddel.
moeta = braken. (*moeta* Si *mudoe* Sav.)
moetăl = 't is best te begrijpen — 't spreekt wel van zelf..
moetăl doe ka hina palai = 't is best te begrijpen, dat hij vluchtte.
moeti = oogsten (v/d rijst — trosgierst etc.) (*wătoe* Memb. *moeti* Kod.)
kahidi moeti = rijstmesje.
moetoeng = verbranden — (intr.) (*motoeng* Memb. Kod.)
moboe = verrot — vermolmd (v. hout.)
vlg. *moehoeng* — *kamoboe*.
modoeng = „nacht" — (*mădoeng* Na. *măda* Sav.)
doca modoeng = overmorgen. (*maharămoe* Kod. *mèwa* La.)
tiloe modoeng = over 3 dagen. etc.
wăda modoeng = eergisteren (*wai maloe iha* Kod. *mĕna ija* La.)
vlg. *kamodoe*.
mondoeng = uiterwaarden (v/e rivier) (*mondo* = tuin. La.)
mongoe = *ana mongoe* = gong. (*mòngoe* Memb. *tala* Kod.)
toendoe mongoe = op den gong slaan.
mohoe = verdwijnen.
na palai na manoe — na mohoe ma.
de kip liep weg en verdween.
mopoe = tam — mak. (*mabo* Sav. *maupoe* Memb. *mapoe* Kod.)
moăwăl = viertouwig orakelsnoer.

— **n** —

na = 1. *pron. person.* = *njoena* = hij. zij. Genit. Sing. (*no.* Sav.)
2. *pron. posses* = zijn. haar.
na ndjara na = zijn paard.

3. *partikel* = *de* — *het.*

na oema = het huis.

4. *adverbium van plaats.*

lai na = daar — daarginds.

năbăkoe = uitvreten — uitsteken — (*năba* is als kortere vorm, ook in gebruik.)

na năbăkoe ja wai na woăka = 't water sloeg een stuk uit mijn tuin.

vlg. *tanăbăkoe.*

nádjaroe = iets kalm, voorzichtig doen.

djakau paloe ja — nadjaroe ă nja.

als gij hem slaat — doe 't dan zachtjes.

năndjăloe = ranselen — striemen (met iets zwaars.)

koe năndjăloe nja ai na wihi na =

ik sloeg met een hout tegen zijn been.

năhăkoe = slaan — ranselen.

năhăkoe wănja iwi = met een rotan slaan.

panăhăkoe = een pak ransel geven.

năhoe = nu — thans — (*wé* La. *năhoe* = reeds vertrokken. Kan. *ena* = Si. *hăloe* Memb. *netoe* Kod.)

naingoe = onafgebroken voortzetten — vervolgens — (*nai* = bewaren Si.)

noewang naingoe ma na = eenwig.

ha **nai** = één baan. (v/e geweven stof.)

námătoe = opsporen — nagaan.

nămoe = naderen — er aankomen. (*nomoe* Nap. *nimoe* Lew. *nemi* Kap.)

nămoe nja ka = daar komt hij aan.

nămoe dija = naar 't oosten.

namoe = zich herinneren — liefhebben — medelijden hebben — (*lobo* La. *namoe* Memb. Kod.)

nana = dat — die — (ver verwijderd!)

nana na anakeàda = dat kind. (verderaf dan *nina.*)

nani = een kwartje.

hau nani = één kwartje.

nănjaloe = slaan — raadselen.
  vlg. *nähåkoe.*
napa = a. *wachten* — (*napa* La. *odi* Si. *mate* Sav. *nèdi* Tar. *nadi* Tab.)
  napa kadiroe = wacht even.
  b. tot aanduiding van 't *futurum.*
  napa na lo'a = hij zal gaan.
nåpoe = opwachten.
  lo panăpoe ja la ngurăngia = ga hem op den weg opwachten.
napoe = ergens op drukken — ergens bovenop liggen.
  koe napoe ja na kabeàla nggoe = ik lig op mijn kapmes.
  topoe panapoe = een ligmat.
  vlg. *pandapoeng.*
nara = plant met welriekenden wortel.
nedi = wachten — (*nèdi* Tar. *nadi* Tab.)
  nedi nda hakoedoe = wacht even op mij.
  didi jang njoena na mandepaneding = hij alleen wachtte niet — (aarzelde niet.)
  vlg. *napa.*
nepi = schubben — (*na'i* Sav.)
  nepi ijang = vischschubben.
ni = hier — (*niga* La.)
  lai ni = hier!
  kaninani = hier is 't.
  vlg. *na. noe.*
nimbihoe = één voor één iets doen.
  na nimbihoe håla na tana bana lakoe = hij doortrok 't gansche land.
  panimbihoe nja pahăpa na = geef ieder zijn sirih.
  vlg. *kirihoe.*
nimboe = lans — (*ole* Si. *nămboe* Memb. Kod.)
  nimboe kawăla = werplans.
  nimboe kambora = lans met koperen banden.
ninggoe = dansen (v/d vrouwen.) (*nĕnggoe* Memb.)
ningoe = zijn — (*rgai* La. *ne* Sav. *norang* Si.)

ninja pa? ndaninja pa = is er nog? er is niet meer.
njoengga ningga lai jehoe = ik ben hier!

ningoe = „ter plaatsaanduiding"
nggi piti ningoe? = waar haalt ge 't vandaan.
nggi lakoe ningoe = waar gaat ge heen.
nggi båndjåloe ningoe = waar hebt ge 't neergezet.

nida = pronom. demonstr. plural. van *nina* = deze, die (*jida* Memb. *ghida* La.)

niloea = gindsch — daar. (*neë nĕké* La.)
hoeloea = gindsch heen, daarheen.

nina = pron. demonstr. singul. *deze dit*.
(*ia* Si. *nåne* Sav. *nĕga, nĕgé* La. *jina* Memb. *ji* Kod. vlg. *nida*.

nini = op den rand van iets zijn!
nini ma nggoe nja keàla = ik loop op den rand van een afgrond
panining watåroe = djagong roosteren (een eindje van 't vuur afhouden.)

ninoe = schaduwbeeld — schim. (*nitoe* Si.)
vlg. *kaninoe*.

niripoe = oester — (*nerip* Tar.)

niti = met de vingers uittrekken.
koe niti håla ja na roemba = ik trok al 't gras uit.
vlg. *kaniti*.

nitoe = de fijn vertakte haarwortel van een plant.
nitoe litang = de haarwortel van een knolvrucht.
nitoe maliroe nggoe nja = ik ben een verre bloedverwant van hem.

nitoe = *ai nitoe* = sandelhout — (heilig hout.) (wegens de wortels??)

njånggåroe = afbreken — openbreken.
vlg. *tanjånggår*.

njai = tot iets in staat zijn.
pira påkoe ka ka njoengga njai nggoe — ba didi påkoe kang.
waartoe zou ik in staat zijn, daar ik maar alleen ben.

njåkil wegrooven — wegstelen — (v/e roofdier!)

njama = kauwen — fijn kauwen — (*mama* Sav. Si. Kod.)
njama nda pahăpa = kauw mij eens een sirihpruim.
njeli = worm — aardworm — (*njèli* = zee aal — Tar. *njăli* Tab.)
malila = worm. Tab. Tar.
njimba = afschutten — versperren.
vlg. *dimbăkoe.*
njimi = pronom. person. 2e. pers. plur. *gijlieden* — (*rgĕmi.* La. *mioe* Si. *jimi* Memb. *jami* Kod.)
njinji = hevige langdurige stortbui.
vlg. *kapăroe.*
njoeda = pronom. person. 3e. pers. plur. *zij.* (*ghida* La. *rimoe* Si. *ro* Sav. *jida* Memb.)
njoengga = pronom. person. 1e. pers. sing. *ik.* (*ja'oea* La. *jajoe* Kod. *ja* Sav. *jawa* Memb.)
njoema = pronom. person. 1e. pers. plur. *wij.* (exclusief.)— (*ramé* La. *aming* Si. *jami* Memb. *jăma* Kod.)
njoemoe = pronom. person. 2e. pers. sing. *gij.* (*goœ̄* La. *à'oe* Si. *jona* Memb. *jojoe* Kod.)
njoena = pronom. person. 3e. pers. sing. *hij. zij.* (*nija* La. *nimoe* Si. *jina* Memb. *dejoe* Kod.)
wordt ook „onbepaald" gebruikt.
măla wa njoena! = welaan, het zij zoo.
njoeta = pronom. person. 1e. pers. plur. *wij.* (exclusief). (*ghito* La. *itang* Si. *jitoe* Kod.)
noe = daar. (*nau* Lew. *noene* Sav. *lau* Memb.)
lai noe = aldaar — (*hăla lau* Memb.)
djăka njoengga noe — na hămoe bé a = als ik 't was, dan zoo 't goed zijn.
noe ha i pa doeda, hi mini ha = dat zijn me pas kerels!.
in de samenstellingen:
noedita — noedaloe — noena — noeda!
noeda = pronom. demonstr. plur. van *noena* = die deze. (wat niet gezien wordt — verder dan *nana* — waarover vroeger gesproken werd).

noedaloe = binnen in — van binnen — in (*odali* Memb. *noedaloe* Kod.)

noedaloe la oema = in huis.

vlg. *oenoe.*

noedita = boven — op — (*nédèta* Nap. *o dèsa* Memb. *noedèta* Kod.)

noeha = eiland. (*noehang* Si. *poeloe* Sav. *noesa* Memb.)

noelăng = houten hoofdkussen — (*nàloe* Sav. *loni* Si. *noela* Memb. *loena* Kod.)

noena = pronom. demonstr. singul. — *die* — *dat.* (verder weg dan *nana* — wat niet gezien wordt — waarover reeds gesproken is.)

noenoe = verwarmen.

noenoe ja la lodoe (*la epi*) *kana loei* = verwarm 't in de zon (in 't vuur) opdat 't smelt.

noewang = aanlasschen — vereenigen.

noewang naingoe ma na = onafgebroken.

kata panoewanja na likoe na mamboăta — na ai na mambata. laten wij weder aanknoopen 't gebroken touw — 't gebroken hout — (wederom vriendschap sluiten.)

nokoeng = persen — drukken — naar beneden drukken — (*năkoeng* Nap. *pikoet* Si.)

nomoe = zes. (*nămoe* Nap. Memb. Kod. *enè* La. *èna* Si. *ăna* Sav.)

nomoe kamboeloe = 60.

hakamboeloe nomoe = 16.

— O —

oemboe = heer — „mijnheer" — (*oemboe* = grootvader. *Mel. moang* Si.)

oemboekoe = kleinkind — (*oemboeka* Memb. *poe* Si. *ămboe na lakèda* Kod. *ăpoe* Sav.)

oendi *pana* = soort struik, (veroorzaakt een hevige jeuk.)

oendjăr = nijdig — ontstemd — verstoord.

oendjoek = met opgetrokken knieën en gekruiste armen, zitten.

kawihoe oendjoek = korte, vierkante, vaststaande mand.

oendoeng = stevig — vast — (oudere vorm van *măndoeng*.)
oenggoel = samenknijpen — tot een bal kneden.
bana ngangoe — na oenggoeloe ja na oehoe.
hij at, terwijl hij de rijst tot balletjes vormde.
ha oenggoel hambakoe = één handvol tabak.
oehoe = rijst — voedsel — (*auhoe* Lew. *paré* La. *pare* Si. *are* Sav. *pari* Kan. Lew. Memb. Kod.)
oehoe kadita = kleefrijst.
oehoe hajăla = droogkokende rijst.
oehoe bărăhoe = rijst met blanke korrel — (*wièsa* Memb *wiha* Kod.)
oehoe măngoe tădang = ongebolsterde rijst.
oehoe kanoe = trosgierst.
oehoe ndjara = gras etc. voor de paarden.
toenja oehoe na na ndjara = geef 't paard wat eten.
oekoe = zede — gewoonte.
ka nde oekoe rimbangoe ma ja? = is er geen buitengewone hongersnood?
ai ha — ka oekoe rimbangoe i ja! = ai — hongersnood als naar gewoonte!
nde oekoe remi ma ja = 't was een buitengewoon feest. vlg. *hoeri*.
oekoeroe = gemeenschappelijk iets doen — allen tegelijk.
bada woeloe ja na oema, da oekoeroe nja = zij bouwden gemeenschappelijk 't huis.
katoăda oekoer = gemeenschappelijke offersteen.
oela = (voortdurend) met iets bezig zijn — genoeg van iets hebben.
na oela bé a ka pahimboe ja = hij had genoeg van 't zoeken!
nggăra oelamoe? = waar ben je mee bezig?
na pa'ihi oela na = zijn arbeid.
oelăroe = groot soort slang.
vlg. *măndoe*.
oeli = slagtand — roer — sturen — (*ali* Sav. *oeli* = roer. Si. Sav. *oele* Kod.)

wē talihoe oeli na = een varken met naar buitenstekende slagtanden.

oeli teàna = roer.

ri oeli wē = sleutelbeen.

oeli wē = bovenste rib.

oĕloe = heft — handvat.

œ̆loe = *ha'œ̆loe* = een veertigtal klappers — (*auloe* Lew.)

oeloe = 't gehuil van een hond.

oema = huis — (*oemà* La. Memb. *amoe* Sav. *oema* = tuin Si.)

oenang = vlechten — (*nana* Si. *wånа* Memb. *dji* Mel. Mang. *magåna* Kod.)

oenang topoe = matten vlechten.

oenoe = van binnen — binnen in — (*tiloe* La. *oene* Si.)

la oenoe watoe = binnen in een steen.

la oenoe eti = in 't hart.

oenoeng = drinken — (*nginoe* Sav. *ninoe* Si. *oenoe* Memb. *inoe* Kod.)

pa'oenoeng = drank.

œ̆poe = met de hand scheppen — (*ha'oepoe* = half — helft — Si.)

hina œ̆poe ja hina hăbăroenja la talora.

hij schepte 't met zijn hand en strooide 't op het erf.

haœ̆poe = één hand vol.

œ̆poe kadoeambapang = met beide handen scheppen.

oera = zenuw — lijn — voorteeken — (*oera* Memb. Kod.)

oera lima = lijnen van de hand.

ndena hămoe na oera wē = de lijnen van 't varken zijn niet goed.

laloe atoe oera ja = zeer sterk — hard (van hout!) — onkwetsbaar.

vlg. *œ̆rătoe.*

œ̆răkoe = fijn wrijven tusschen de vingers.

oerang = regen — regenmoeson — (*oera* La. Memb. *oeran* Si. *adji* Sav.)

œ̆rătoe = de lijnen van iets nazien — 't orakel raadplegen.

hina oerătoe nja na nimboe la kambaniroe = hij vroeg 't orakel (door de lans te meten tegen den huispaal!)

kambaniroe oerătoe = de huispaal, waarbij men bidt en offers brengt.

vlg. *oera.*

oeroe = neus — (*iroeng* Jav. Si. *oeroe* Memb. *iroe* Kod.)

koeboe oeroe = neusgat.

kambita oeroe = platneus.

oeroetoe = (de huid) afstroopen — tusschen de saamgeknepen hand doortrekken.

oeroetoe ha da watăroe hămoe = de gerst van de halm afstroopen.

oeta = zemelen — mazelen — (*oëta* Memh. Kod.)

oetoe = naald — naaien — (*rŏngoe* Tar. Tab. *daura* Memb. *raït* = naaien Si.)

na oetoe tindja na = verticale naad (i/e sarong.)

na oetoe banggi na = horizontale naad.

oetoe = winst — voordeel. (*oetoe* Memb. *otoe* Kod.)

na oetoe ka lima kamboeloe = hij had 50 rijksdaalders winst.

óetoeroe = op kleinen afstand van elkaar.

watoe oetoer = dicht bij elkaar liggende puntige steenen.

mandapoe pa'oetoeroeng = een klein eindje van elkaar af verspreid zitten.

oewa = grijs — (*àwoe* Sav.)

oămbăng = zeepaling.

vlg. *toena.*

oămbătoe = kruit (vervormd van obat.) (*ăroeng* Memb.)

oădahoe = iemand liefkoozend over den arm strijken.

vlg. *pŏadahoe.*

ondoeng = overvloed hebben — voordeel hebben (*oentoeng* Si.)

na ondoeng 'lănga tăka la watăroe = hij had een grooten overvloed van djagong.

oăndja = vermoeid — afgemat — (*ŏndja* Tar.)

ohoe = sprokkelen.

lo pa'ohoe ai = ga hout sprokkelen.

oăka = omheining. (*hăking lăking* Si. *bado dóka* Sa-*nggăloe* Memb. *nggaloe* Kod.)
oăka ndjara = paardenstal.
oămăng = bosch — (*oetang* Memb. *kadau* L. *ŏmang* = tuin Memb. *kandawoe* Kod.)
opoeng = aardbeving — (*edo* Si. *epoeng* Memb. *ăpoeng* Kod
oroe = plaatring (om 't heft van een mès.)
oăra = schaamdeelen (i/h algemeen.)
oăwa = sussen — stilmaken.
oăwa ja na anakeàda = sus 't kind.

— p —

pa = *praefix* tot vorming van
a. *causativa.*
meti = sterven. *pameti* = dooden.
b. *substantiva.*
oenoeng = drinken. *pa'oenoeng* = drank.
c. *reciproque verba.*
hămboer = ontmoeten. *pahămboer* = elkander ontmoeten.
d. *adverbia.*
hămoe = goed. *pahămoe* = goed.
e. *participia passiva.*
mboăla papiti la tana = een mand opgeraapt van den grond.
f. *adjectiva uitgaande op „baar".*
ngia papala = doorwaadbare plaats.
g. *vermenigvuldigende telwoorden.*
pandoeang = tweemaal etc.
h. *vóór 't verbum, afhankelijk* van een *ander verbum.*
lo pahimboe ja = ga 't zoeken.
pa = nog — (*po* Memb. La.)
ninja pa? is er nog.
pa'ănggaloeng = ondeugend — met streken — (*pakŏnggaloeng* Tar.)

pa'ănga = bedriegen — verleiden — misleiden.
vlg. *ănga.*
pa'ăkang = bespotten — verachten.
pa'ána = baren — (*metana* Sav. *pa'ana* La. Mem. Kod.)
pa'ărang = vragen — onderzoeken (*pra* Si. *katana* Memb. *kaliroeng* Kod.)
vlg. *karai.*
pa'aung = roepen — schreeuwen — iemand roepen — (*pădó* Mem. *pĕdo* Sav. *kawoelangoe* Kod.)
pabănggiloe = worstelen — omstrengelen.
vlg. *bănggi.*
pábăkoe = stuk bijten — knabbelen.
vlg. *pănggit.*
pabeli = teruggeven — terugbrengen.
pabeli ja na kabeàla nggoe = geef mijn kapmes terug.
vlg. *beli.*
pábering = onder elkaar verdeelen — uitdeelen.
vlg. *beri.*
pabetang = iemand terughouden, tegenhouden. (v/h kwade — ongeluk.).
pabeting = gestreept. (de strepen van boven naar beneden.)
vlg. *kambora.*
pabitang = gesloten.
vlg. *bitang* — *kabitang.*
paboedoe = inzouten — inleggen — rijpmaken. (van tabak, pisang. etc.)
na wē na paboedoe ha da ana na = 't varken verborg zijn jongen (in 't bosch).
paboendoe = hoop — stapel.
hau paboendoe bokoeloe ja = 't was één groote hoop.
vlg. *boendoe.*
paboela = openen — wijd openen (v/d oogen.).
paboela ndja da mata moe = doe je oogen wijd open.
vlg. *boela* — *taboelăk* — *kaboelăk.*

paboăla = beitel.
pambapang = aan weerszijden.
vlg. *papa.*
pambatoeng = viermaal.
vlg. *patŏe.*
pambeli(ng) = omkeeren — omdraaien — veranderen — *hina pambeli ja ahoe* = en hij veranderde in een hond.
vlg. *weli.*
pambirang = hoeveel maal?
vlg. *pira.*
pamborahoe = zich verlagen — zich vernederen.
păda = blusschen — uitdoen — (*pĕda* La. *păda* Memb. Kod.)
koe păda ja na epi = ik doe 't vuur uit.
vlg. *mbăda.*
pădăng = gevoelen — smaken — (*păda* Sav.)
na pădang madau = hij gevoelde dorst.
padăng = grasveld — weiland. (*pada* Sav.)
padadaroeng = verdeelen, ieder wat geven.
padadaroenja wai da pingi ai = geef elke boom wat water.
padaingoe = vast — onveranderlijk.
na padaingoe la oema = hij blijft altijd in huis.
pira padaingoe? wat is de uiterste prijs!.
vlg. **dai.**
padămoe = hars — gasrfakkel. (*padămoe* Memb. *madămoe* Kod.)
paketinja na padămoe = steek de fakkel aan.
padarang = zich roosteren — zich verwarmen bij een vuur. (*padara* Memb.)
(*dara* = hitte. Si. *lara* = roosteren *Si.*)
padikang = scheppen — voortbrengen — (*rawi* La. *tari* Sav.)
padira = grens — een einde ergens aan maken.
vlg. *dira.*
padjăngăloe = iets ergens aan ophangen.
padjămăng = voor zich uithouden — uitsteken — toesteken. (*padjimang* Kan. Lew.)
padjămă nja na teming = iemand 't schild voor houden.

padjaung = iemand iets geven ter vervaardiging of reparatie.

pădji = rechtmaken. (in 't vuur rechtbuigen.) b.v. van een lans. (*pedji* Tar.)

pădji wŏea kahembi = olie bereiden uit de vruchten van de koesambi.

pădjikoe = rechtbuigen (met de hand) b.v. van *rottan.*

padjoeki = stoeien — gekscheeren.

vlg. *djoeki.*

padjoeloe = spelen — een bezoek brengen.

mai papadjoeloe = kom eens een bezoek brengen.

padjoeroeng = één voòr één achter elkaar loopen.

padjoăla(ng) = aangeven — uitsteken. (*panggauli* Kan. Lew. *tajòle* Sav.)

padjoălanja na lima moe = steek uw hand uit.

padoea = in tweeën deelen — halverwege. (*păroe doea* Kod.)

la padoea ngarăngia = halverwege.

vlg. *doea.*

padoendang = zich verzamelen, bijeenkomen.

vlg *doendang* — *panoendang.*

padoékoeloe = oprakelen — opstoken.

padoekoeloe nja na epi = stook 't vuur wat op!

pănda *djawa* = ananas — (*peddang* Si.)

vlg. *păndăng.*

pandăbăng = naast elkaar — op een rij.

lakoe pandăbăng = naast elkaar loopen.

pandăbăroeng = overdwars liggen.

pandăbi = sluiten, dichtdoen (met een deksel.)

pandăda = bedekken — toedekken.

pandăda wănja hinggi = zich met een slimoet toedekken.

păndăng = *roe păndăng* = rietsoort — waarvan men fijne matten etc. vlecht. (*pandanus.*)

pandăngi = strak spannen.

pandăngi ja na likoe = span 't touw strak.

vlg. *ndăngi* — *palăngi.*

pandăhăroeng = nauwkeurig — in volgorde — iemand in zijn woorden vangen, totdat hij bekent.
pâni pandăhăroeng = in volgorde verhalen.
vlg. *ndăhăroe* — *kandăhăroe.*

pândăkoe = laag — niet hoog — (*padak* = dwerg Si. *pāndăkoe* Memb. Kod.)

pandalăroe = rangschikken — op rijen stellen.
vlg. *ndalăr.*

pandăni = opstapelen (in lagen op elkaar.)
kaloemboetoe pandăni = sirihzak met dubbelen bodem.
vlg *ndăni.*

pandapoeng = op den loer staan — iemand opwachten.
vlg. *nāpoe.*

pandeàmang = in ontvangst nemen — opvangen — aannemen — (*hena* Sav. *himo* Si.)
vlg. *teàma.*

păndi = instrument om de boomwol tot draden te vormen.

pandindi = recht overeind zetten.
pandindi ha da kambaniroe = de palen overeind zetten.
na pandindi ha da mata na = hij zag scherp, recht voor zich uit.

pandiloeng = driemaal (*pandailoeng* Nap. *pataoda* La. *wai telloe* Si. *pandaula* Memb. *pandalóngoe* Kod.)
vlg. *tiloe.*

pandoeăng = tweemaal — (*pandoeang* Memb. *pandoengoe* Kod.)
na hili loa pandoeăngoe wăngoe = hij ging ten tweede male.

pandoăkaloeng = tegenelkaar aanstooten — aanbonzen.
da pandoăkaloeng da woeroeng hida mbera = de kruiken stieten tegen elkaar en braken.

pando'i = maken — vervaardigen. (*peudĕ* — kunnen La. *ta'o* Sav.)

pandjăndji = dik, vet. (alléén van menschen gebruikt.)
tau pandjăndji = een dikke kerel!.

păndjăng = ophouden — rusten — uitscheiden. (*ngaka* Sav.)

pandjăpoeng = afhandelen — beeindigen.
vlg. *ndjăpoeng*.

pandjăroe = iets ergens insteken.
na pandjăroe nja epi na oema = hij stak vuur in 't huis.
vlg. *ndjăroe*.

pandjepăng = wisselen — verruilen — (*pasèpa* Memb.)

pandjindjing = een woordenstrijd met elkaar hebben.
pandjindjing wăngoe madăka = heftige woordenstrijd hebben.

pandjiloeng = verwisselen — (van kleederen.)

păndjir uitspuiten — ('t bloed uit een wond.)
vlg. *tapandjir*.

pandjoeka = steunen op (elleboog, knie — een lans. etc.)
na pandjoeka nja na kiri kadoe nimboe na = hij leunde op de schacht van zijn lans.

păngga = tred — stap — stappen — overtreden — (*àga* Sav.)
ndakoe măka papangga = ik ben niet in staat te loopen.
na păngga ja na rehi = hij overschreed den bestemden tijd.
tau mapapángga = mooi aangekleedde slaaf — die zijn dooden meester voorstelt — bij een begrafenis.

hapăngga = één span — (tusschen duim — middelste vinger.)

pangg ăbi = gesloten — dichtdoen — (*hengăbi* Sav. *pandăddăng* Kan. Lew.)

panggaing = zwaar straffen — knevelen — uitzuigen (een vorst zijn onderdanen!).

panggăroe = ruw (als schuurpapier).
deli panggăroe = glad slijpen.
vlg. *hanggărătoe*.

pănggitoe = stukbijten — doorbijten — knabbelen.

pănga = reet — spleet — barst.
panga ai = barst in 't hout.
na pangăng wiki na la manggawa kaheli = hij klemde zijn voet in een opening van den vloer.

pangămbahoe = een slag geven — slaan.
pangăndji = *wai pangandji* = spuwen (van sirih.). (*pangăndji* Tar. Tab. *sani* Memb. *tiroe* Kod.)
pangakoe = dreigen — dreigend opheffen (v/e lans — mes.).
koe pangakoe nja kabeàla = ik dreigde hem met 't kapmes.
pangalang = regelrecht door — zonder omwegen.
lakoe pangalang = loop recht nit!
mboăta pangalang = dwars door gebroken.
meti pangalang = geheel en al dood.
vlg. *ngalang*.
pangerang = evenals — gelijkende op.
pangérang tau kawini bau mandapoe = als een vrouw zit je daar.
li pangerang = fabel — gelijkenis.
vlg. *ngera* — *pahangera*.
pangia = plaats — woonplaats. (*pangèa* Tar.)
na oema ngia pangiăngoe na = 't huis, waar hij verblijf hield.
vlg. *ngiang*.
pangoeha = zich ergens aan schuren — jeuken.
pangohoeng = afwasschen — uitwasschen.
vlg. *kangohoeng*.
paha = trouwen (van een man.)
na papaha nggoe = mijn vrouw.
paha = passer.
paha nggoe nja winoe = pinang op den passer verkoopen.
păha = smeden — hameren.
păha ja na kabeàla = een kapmes smeden.
păha wănggoe ma la tana — bakoe meti widi = bom, viel ik op den grond, toen ik flauw viel.
pahambang = opsnijden — snoeven — leugentjes vertellen.
pahándjaloeng = tweegevecht houden — oorlogen.
pahănggăng = twisten — vechten.
pahanggang = recht tegenover elkaar.

mandapoe pahanggang = tegenoverelkaar zitten.
vlg. *hangga.*

pahăngèra = zich onder iemand stellen — onderwerpen.
pahangera nja na ndjara la madjangga kakoe kaliti = breng 't paard op zij van die hoogte, opdat ik er opstijge.
na pahangera wiki na la maramba = zich vrijwillig onder een vorst stellen.
na pahangera la ama jera na = hij woont bij zijn schoonvader in.
vlg. *ngora.*

pahaing = geul (in 't strand).

paharikang = kruiselings oprichten — kruisigen.
na paharikandja da wihi na = hij zette zijn beenen wijd uit elkaar.

pahaung = (zijn hand) ergens in steken.
vlg. *rau.*

pahèangoe = toelaten — doorlaten.

pahèawa = scheiden — uit elkaar doen gaan (*pèga* La. *pahegi* Sav.)

pahi = wig.

pahinggiloe = afzonderen — terzijde leggen.
koe pahinggiloe wiki nggoe la tau dangoe = ik zonderde mij af van de menigte.
pahinggiloe nja ha na maramba! = leg 't terzijde voor den vorst.

pahikoe = iets ergens tusschenin zetten — drijven.
hili pahikoenja kadipoe ai kana repi = drijf er nog een stukje hout tusschen opdat 't sluite.
vlg. *pahi.*

pahilang = uitwijken — weggaan — (*pahălang* Tar.)

pahili = afdoen (v/d sirihzak) — losmaken.
pahili mboăla / *pahili kaloemboetoe* { één af 2 maanden na de begrafenis — komt de familie wederom bijeen tot verdeeling der goederen.

pahili = elkaar missen — niet raken.

da pahili ndèda pahămboeroe = zij misten elkaar en ontmoetten elkaar niet.
vlg. *hili.*

pahoedoel = 't in elkaar draaien van den fijnen kapok tot garen — (*pahidil* Tar.)

pahoehoekoe = ophitsen — aanhitsen.

pahoeka = opstaan — (*soekang* Memb.)
pahoeka hadang = opstaan.

pahoeloer = een houten instrument om garen op te winden.

pahoeroeng = manen — schuld innen. (*pasoeroeng* Memb.)
vlg. *hoeroe.*

pahoăba = iemand iets in den mond steken — een klein kind eten geven.
vlg. *hoăba.*

pahoămba = offerplaats — (aan de mond van een rivier — midden in 't veld — voor de geesten, die gebieden over visschen en dieren.

pahoăndaroeng = tegenspreken — een bevel niet willen opvolgen — brutaal zijn.

pai = rog.

paing = bos — bundel — tot een bos samenbinden.
hau paing = één bos. (gras.)

paihăkoeng = iets plotseling, met kracht van zich afwerpen — afschudden — zich van iets afwenden.
koe paihăkoenja na kataroe = ik schudde den adder van mij af.
bana ita ka, na paihăkoeng be ă = toen hij mij zag, wendde hij zich plotseling af.

paihăroeng = sprenkelen.
na paihăroeng bé ă bana oerang = 't regent zachtjes.

pa'ihi = vullen — gevuld.
vlg. *ihi.*

pa'ihi = mededeelen — kennis geven.

paita = bitter — (*baït* Si. *paita* Memb. *pădoe* Kod.)

pajedjang = *ri pajedjang* = soort groente.

pajepoeng = met de hand wenken.

păka = 't geluid van slaan.
ba hīna na tåka, păka păka ma na la tau = pas was hij aangekomen of hij sloeg er op los.
vlg. *kapăkăkoe* — *mbåka.*
pakăba = beschaamd maken.
vlg. *kåba.*
pakaba = eelt.
lima pakaba = een hand met eelt bedekt.
pakabaing = vergift.
vlg *kabaing.*
pakambeling = onbekend.
tau mapakambeling = een onbekende.
pakamboe = zwanger — (*patija* La.)
pakakang = overwegen — overdenken.
napa kakoe pakakanja na eti nggoe = ik zal er eens over denken.
vlg. *kaka.*
pakalang = iets ergens op — over — overheen leggen.
pakalanja na ai la lokoe lindi wăngoe = leg 't hout over de rivier als een brug.
pakalang ma'oe = een tentje opslaan.
vlg. *kala.*
pakănăng = iets omhangen — omdoen — (een snoer kralen om de hals.)
pakatakang = steigeren.
pakăpang = opbergen — bewaren.
pakăpanja la păti = bewaar 't in de kist.
pakèandja = breed van middel.
tau pakèandja = iemand met een breed middel.
kabèala pakèandja = mes met een breed stuk, dat in 't heft gaat.
pakéting = iets bij een vuur aansteken.
pakeàwa = moeite veroorzakende — erg.
da pakeàwa da tau mameti = de overledenen veroorzaken moeite.
laloe pakeàwa ja la manganga = hij is al te erg in 't stelen.

paki = schoon — mooi.
pakindja = onafgebroken — onophoudelijk iets doen.
pakindja paboeta roemba = voortdurend gras wieden.
vlg. *kindja.*
pakitang = aan elkaar binden.
pakitanja na likoe = bind 't touw weer aan elkaar.
păkoe = nadrukswoord.
pakoe = pen — spijker — grendel.
pindoe papakoe pali daloeng = deur met een grendel naar binnen.
papakoe ja na pindoe = de deur is gegrendeld.
bakoe păni njoengga — koe pakoe ja hakamboeloe = ik zeg — 't is mijn laatste woord — tien rijksdaalders!.
vlg. *hapakoe.*
pala = oversteken — doortrekken.
pangia papala = doorwaadbare plaats.
hidoe papalang = besmettelijke ziekte.
palăngăng = verstrijken — voorbijgaan (van tijd.)
hau woelang dămboe woelang ma palăngăng = na verloop van een maand of twee.
vlg. *lăpăhoe — lăngăng.*
palai = hard loopen — vluchten — (*kéndoe* La. *plari* Si. *rai* Sav. *palai* Memb.)
pălăk = rondtrekken — trekken.
pălăk la hau paraing = naar een andere kampong trekken.
oerang pălăk = de eerste regen (hier en daar een bui.)
palăkăroe = openvouwen — ontvouwen — openrollen.
palarang = hoekig.
boli palarang = vierkante flesch.
vlg. *lara.*
pálăroe = kerven — in smalle reepen snijden — (van vleesch.).
hapalar = één reep.
palaoeng = weghalen — wegbrengen — halen.

palendi = heuvel — berg — (*lede* Sav. *tandoela* Memb. Kod.) vlg. *tandoelang* — *lendi*.

paleàwa = zenden — bevelen — (*pawendé* La.)

palindjoe = urineeren — (*penoro* Sav. *taliki* Memb. *paléndo* Kod.)

wai palindjoe = urine.

vlg. *boeri* — *mindjiroe*.

palili = verboden — (pamali!).

paliroe = zeilen.

koe paliroe wănja nimboe = ik wierp een lans.

paliroe ja na hinggi moe = spreid je slimoet uit als een tent.

vlg. *liroe*.

palita = lamp.

paloe = slaan — hamer — (*paloe* La. Memb. Kod.)

paloe pameti = dood slaan.

palo'ang = in de richting van.

paloang { *loeroe* = een weinig stroomaf.
dija = een weinig stroomop.

palohang = iets goed duidelijk maken.

paloha pahămoe nja bau peàka = vertel 't hem goed duidelijk.

palohoeng = boete betalen — boete. (*pasăla* Memb.)

palomoeng = weeken — de kracht uit wortels etc. laten trekken. (*loemoe* Sav.)

pamădjăng = toelaten — toestaan.

vlg. *mădja*.

pamangoe = offermaal — feestvieren.

pamangoe langoe paraing = dooden feest.

pamama = 't roepen om de varkens eten te geven.

vlg. *mama*.

pamawa = de inslag (bij 't weven.).

djăka na peàka ngga nja na tindja na, na pamawa na, kakoe pinja.

als hij mij zegt 't hoe en waarom, dan weet ik het.

pamoekaroeng = zich ergens toe inspannen — met moeite ergens toe overgaan.

na pamoeka moekaroeng bana lakoe = hij moest zich inspannen om te loopen.

pamoela = planten (*wŏkang* Kod.)

panaboe = doen, laten vallen.

woea panaboeng = hagel.

vlg. *kanaboe.*

panaha = 't opzicht over iets hebben.

pánahoe = koken — aan den kook brengen.

pánahoe ja na wai = kook 't water.

vlg. *mbana.*

panau = nauwlettend nagaan — zijn oogen over iets laten gaan.

vlg. *tanau.*

panawa = zingen — reciteeren van een verhaal.

păní = spreken — zeggen — (*panégĕ* La. Kod. *panéwi* Tar. Tab. *ane* Sav. *panē* Memb.)

vlg. *peàka.*

paní = vliegende hond — (kalong) (*păni* Memb.)

păni = voer — aas.

păni manoe = kippenvoer.

panihi = afkluiven — de graatjes uit de visch halen.

paniki = bak (om zout in te koken.)

tai paniki = de reeds gebruikte grond — waar 't zoute water is doorgeloopen.

panjoeka = met de vlakke hand ergens op steunen — iets steunen.

panjoekanja na kadjea nggoe = steun mijn rug.

mandapoe panjoeka = zitten met de handen steunend op den grond.

vlg. *pandjoeka.*

panoe = witte huidziekte — (*ano* Sav. *panoe* Jav.)

hīna da panoe da wataroe = de djagong is pas licht gul van kleur.

panoendang = toestroomen — steeds toenemen in getal.

panoendang noendang na tau bana tama = de menschen kwamen als een stroom binnen.
vlg. *doendang*.

panoenggoel = opeengestapeld — op elkaar.
tidoeng panoenggoel = iets op elkaar gestapeld op 't hoofd dragen.
vlg. *patoenggoeloeng*.

panoehoekoe = iets ergens in vastmaken.
panoehoekoe nja na kabeàla = 't mes in 't heft vastmaken.

panongoe = ladder — (*nauta* La. *langa* Sav. *tangga* Memb. *witi lètè* Kod.)
ana panongoe = sport.

pa'oe = varen plant.
wita waloe pa'oe = achtpootige inktvisch.
hapa'oe winoe = één trosje pinang.

pa'oehi = bijeenverzamelen — vergaderen. (*pangahi* Sav.)
da pa'oehi ai dangoe = zij verzamelen veel hout.

papa = vijand — (*papa* Memb. *moehoe* Kod. *noehoe* Si.)
papapang = in vijandschap met elkaar zijn.

papa = de eene, de andere zijde.
la hapapa tana = overzee.
lakoe hoepapa la hapapa tana = overzee gaan.
nggamoe ja na papa pani nggoe = wie zal tegen mij spreken, (sprekend optreden.)
doekoe papàpandja = over beide schouders afhangend iets dragen.
hina papàpandja = hij bindt 't aan elkaar (om over den schouder te dragen.)
vlg. *pambapang* — *hakapapa*.

păpa = omverhalen — tegen den grond werpen.
kada păpa ja na kambaniroe = laten zij den paal omverhalen.
vlg. *mbăpa*.

păpa = de harde bladstengel van de palmsoorten.
păpa kokoer — *ménggitoe* = klapperstengel — lontarstengel.

păpa inda = 10 klappers.
vlg. *oeloe.*

papoe = wang. (*pahoe* Si. *pipi* Memb. Kod.)

păpoe = afplukken — afbreken — uitbreken — (*păko* Sav. *poepoe* La. Memb *boepoe* Si.)
păpoe watăroe = djagong plukken — (*kawisi watăra* Memb. *mŏnggoe watăroe* Kod.)
vlg. *mbăpoe.*

papoei = in elkaar draaien.
papoei nja na likoe = de twee einden van een touw in elkaar draaien —
vlg. *poei* — *hapoei.*

parămbang = ijdel — vergeefs — voor niet- met- al —
na parămba rămba ndja da ămăhoe bana wăroendja bana tokoeng = hij smeet zijn geld voor niet met al weg in 't kaartspelen.
parămba ă na ka na kabeàla nggoe bana mboelang = voor niet met al heb ik mijn kapmes verloren.

parambang = plukharen.
vlg. *rambang.*

parăndjang = tegelijkertijd, tesamen iets doen.
da parăndja ndja da kataka bada poenggoe = de bijlen hakten er tegelijkertijd op in.

parăha = bevelen — zenden.
vlg. *paleàwa.*

párahoe = vellen — op den grond werpen.
párahoe oămang = een bosch vellen.
na párahoeng wiki na = hij wierp zich zelf op den grond.

parai = door — wegens — (*oro* La. *nora* Si. *ri* Sav.)
na meti parai pandjili = hij stierf van vermoeienis.
wăna nja I Oemboe Ndiloe parai na I Oemboe Madi.: werd gezegd tot Oemboe Ndiloe door Oemboe Madi.

para'i = zich hechten — soldeeren.
na para'i beli na ri na = 't been groeide weer aan elkaar.

paraing = kampong — hoofdkampong. (*manoea* **Memb.** *parŏ* Kod.)

pàrăkoe = vechten (van hanen — vogels.) — met den snavel pikken.

parama = vechten (van dieren — honden — paarden) vlg. *harama*.

parăpăng = er door heen — regelrecht door.

bana koădja ja na parăpang la hapapa = hij stak dwars door hem heen.

koe parăpang la Waingapoe bakoe lakoe = ik ging regelrecht door naar Waingapoe.

pareànggăng = snel — vlug — (*mari'ai* Sav.) vlg. *reànggăng*.

pareha = onderzoeken — bezien.

pareàta = bevelen. gebieden — (*parèda.* Sav. *toeka.* La.)

pari = krachtig — gezond.

pari da ka da oehoe = de padi is goed opgeschoten.

paringgitoe = vast omklemmen — stevig omarmen.

paringgitoeng bau jăpa = grijpt hem stevig vast.

parikoe = steekhouweel.

parina = dorschen (m/d voeten.).

parina ha da oehoe = rijst dorschen.

pariripoe = waaien (kalme wind.).

na paripip na ngiloe = een kalm windje. vlg. *paroeroe.*

pariti = beven — trillen — hevige koorts — (*kerigi* Sav.)

paroea = kies — (*kambia* Memb. *paroea* Kod.)

paroekang = aanhouden — met alle geweld iets willen dwingen.

laloe paroekangoe ma ja bana păni = hij hield maar steeds aan.

paroeroe = waaien, blazen (van den wind). vlg. *paririp.*

paroetang = te leen gegeven.

watăroe paparoetang = geleende djagong.

parókoetoe = soort hars — (*parăkoeta* Mem. *ritoe rgajoe* Kod.)

parokoetoe ja na kabeàla = 't kapmes in 't heft vastlijmen.

pata = in stukken breken — (*pada* Sav. *pata* Memb. Kod.) vlg. *mbata*.

patàboekoeng = elkaar ontmoeten — aantreffen — tegenkomen.

patăda = iets naar iemand werpen.

na patăda wănja kabeàla = hij wierp zijn kapmes naar hem.

patadjing = hanenvechten —

patandang = nauwkeurig onderzoeken — nagaan — bespionneeren.

koe patanda hili weli hili weli ja na eti nggoe = ik overwoog 't nauwkeurig.

patăndjing = waarlijk — oprecht.

păni patăndjing = spreek oprecht.

vlg. *tăndji* — *toeba*.

patang = *tera patang* = de hoofddoek met een punt naar boven dragen

vlg. *hăpoe* — *haurang*.

patăngi = vast aantrekken — vast in elkaar draaien.

patăngi ja na likoe = draai 't touw stevig in elkaar.

na mai ka papatăngi ja na ana = hij kwam 't kind met geweld meevoeren.

vlg. *ndăngi*.

pátahoe = alwetend.

patahoe ngaroe = machtig in 't voorspellen.

patápoeng = op elkaar leggen.

na patapoe ndja da tera la katikoe na = hij stapelde het goed boven op zijn hoofd.

vlg. *tapoe*.

patarang = zich verzetten — weerstand bieden — (*patéroe* Tar.)

patawang = iets ergens tusschen in leggen — tusschensteken.

patawanja la witoe = steek 't tusschen de alang alang.
vlg. *tawa.*

pateàngoe = wachten — afwachten.
vlg. *teàng.*

pateàngang = balk.

păti = kist. (*păti.* La. Memb. *pĕti* Sav. *kawi* Kod)

patingi = luisteren — afluisteren.

patihi = afgieten. ('t water van 't eten.) — laten uitdruipen.
patihi pamandihi ja na oehoe = giet de rijst goed droog af.
vlg. *mandihi.*

patika = op de kniéén liggend iemand in den rug steunen.
patika tau pa'ana } vroedvrouw.
matanggoe patika }

patiking = van plan zijn.
na patiking paloa la Mahoe = hij is van plan naar Massoe te gaan.
vlg. *tiki.*

patiri = iets omgekeerd neerzetten — schuin zetten (om af te druipen).
patiri ja na woeroeng = zet de pot onderste boven.
na keàla laloe patiri ja = de helling is zeer steil.

patoe = vier — (*pata* La. Memb. *ăpa* Sav. *hoetoe* Si.)
patoekămboeloe = 40.
hakămboeloe patoe = 14.

pătoe = tegenhouden — vasthouden — verhinderen. (*pĕtoe* La.)
na pătoe ja na ndjara = hij hield 't paard (wederrechtelijk) vast.

patoebang = waarlijk — waarachtig.
vlg. *toeba* — *tăndji.*

patoemboekoe = bij elkaar komen — tegenelkaar aan komen.
patoemboekoe ndja da oăka = de twee heiningen loopen in elkaar.
ndedi na patoemboekoe na lawoé = de fontanel is nog niet gesloten.

na patoemboekoe ka na kàlitoe = de schemer is gevallen.

patoenggăloe = ruilen (één stuk voor één stuk!)

hawăla na hinggi komboe, koe patoenggăloe nja he'au na na ndjara = één slimoet verruilde ik voor één paard.
vlg. *pandjepang.*

patoenggoeloeng = iets ergens op doen rusten.

oema papatoenggoeloeng la watoe = huis op steenen geplaatst.
vlg. *toenggoeloeng.*

patoela =

na ndjoroe patoela nggangga = hij viel met zijn beenen in de lucht.

eti patoela = 't hart van de jachtbuit, gegeten in 't veld, als offer aan den Marapoe tana.

patoetoeng = gehoorzamen — een bevel opvolgen.

na patoetoeng bakoe paleàwa ja = toen ik hem zond, gehoorzaamde hij.

da patoetoeng ka da papeàka na = zij volgden zijn woorden op.

patoăkang = tegen elkaar aan stooten.

da patoăkandja da katikoe da = hun hoofden stieten tegen elkaar.
vlg. *pandoăkaloeng.*

pau = mangga. (*pa'oe* Sav. *pa'o* Si. *paugoe* Kod.)

pau =

laloe pau na nja la pakaborang = hij is erg slecht.

pawandaloeng = op een rechte lijn.

páwang = hoeden — weiden.

páwang kamămbi = geiten hoeden.

pawăhikoe = iemand ergens mee slaan; ranselen.

na pawăhikoenja ai = hij sloeg hem met een hout.

pawai = vloeibaar.

pawăla = wakker worden.

tau mapawăla mata na = een waakzaam man.

paweling = afkomst — geslacht.
vlg. *weli.*

pawindjoeng = kronkelend — bochtig — (*pawèndjoeng* Tar. *pawaundjang* Lew.)

lakoe pawindjoeng = slingerend loopen.

pawihoeng = schuin, scheef liggen.

pawilik = wuiven — zwaaien.

pawiti = oorzaak — reden.

djeà ja na mapawiti bana manganga = dit was de oorzaak, dat hij gestolen heeft.

vlg. *lawiti*.

pawoengoe = luid roepen — iemand van verre iets toeroepen.

pawoei = kibbelen — vechten (van kinderen.)

pawoenang = konkelen — verleiden — iemand tot iets overhalen.

pawoetang = boete opleggen — straf eischen.

pendji = vlag — wimpel. (*pădji* Sav.)

peàka = zeggen — spreken — bevelen, leeren — (*tĕki* La. *pika* Sav. *pèka* Memb.)

koe peàkanja na ama nggoe = ik zeg 't mijn vader.

koe peàka la ama na = ik spreek kwaad van zijn vader.

pekoe = mogelijk zijn — instaat zijn.

nde pekoe poeroe na = hij kan niet naar beneden komen.

ka pekoe lakoe hămoe moe = opdat gij in vrede heengaat.

peàlaroe = effenen — glad maken.

peàlaroe ja na tana = effen den grond.

poeloe peàlaroeng = kalm, bedaard over iets praten.

vlg. *mbeàlaroe*.

peloe = iemands naam voor iets misbruiken.

na peloe wa nggau njoemoe = hij gebruikte uw naam (om 't te koopen.)

peloeng = klein rond draagzadel — (*pèloeng* Tar. Tab.)

peàpa = met de voet iets weg trappen, op zijde schuiven.

peàpa = instrument om garen op te rollen.

pera = naast = elkaar — aan de zijde van.

oema la pera ai = 't huis terzijde van den boom.

pera doea pahĕ = (de zon) halverwege 't stijgen — ± 9 uur
na pera doea ja na marăda bana lakoe = hij sneed de vlakte in tweeën toen bij ging (midden door 't veld gaan).

pering = wrijven — inwrijven — aanwrijven — (*raïng* Si.)
na peringgau njoemoe = hij beschuldigt u, (iemand iets aanwrijven.)
na peri wănggau njoemoe tau = men neemt u in 't ootje — men speelt met u.
vlg. *roehi.*

pimboeng = de wind door iets heen laten waaien.
pimboenja na oehoe = de doppen uit de rijst halen.
vlg. *timboeng* — *djiliroe.*

pidi = boomsoort, met hard blad, gebruikt als schuurpapier.

pindi = uitkiezen.
vlg. *poetoe* — *pili.*

pinding = mat van palmbladeren.
na dindi wănja pinding = hij maakt een wand van gevlochten palmbladeren.

pindoe = deur — (*malowi* Memb. *wina* La. *bina* Kod.)
bitanja na pindoe = doe de deur toe.
papakoe ja na pindoe = de deur is gegrendeld.
ngaroe pindoe = deuropening.

pingi = boom — stam — oorsprong — eerste oorzaak — (*poengi* Memb. Kod.)
pingi ai = boomstam.
la pingi ngiloe = waar de wind vandaan komt.
la pingi panongoe = aan den voet van den ladder.
na mapingi woeloe ta = de oorsprong van ons bestaan — (die ons gemaakt heeft!!).

pingoe = weten — kennen — verstaan. (*péngoe* Na. *lăka* Memb. *tŏi* Sav. *pendĕ* La. *pèrgè* Kod.)
mătoe papi pina = hij kent van alles.

pihiloe = een weinig omdraaien — ronddraaien — (*bili* La.)
pihiloe na woeroeng = draai de pot om.
na pihiloeng na lodoe = de zon begint te dalen, ± 1 uur.

pihoe = zeven — (*pitoe* Memb. La. Na. Mel. Mang. *Si.* *pidoe* Sav.)

pili = oprapen — ophalen.

pinang = *I Pinang* = N.N.

pini = fluiten — zingen (van vogels.).

da pini da talili = de fluiten weerklinken.

laloe pini ha da kapaki = de kikkers kwaakten hard.

pīnoe = vol maken — (*pånoe.* Tar. *pĕnoe.* La.)

pinoe ja na woeroeng = vul de pot tot boven toe.
vlg. *mbinoe.*

pinoe = boven op — (*pănoe* Memb. Kod.)

la pinoe palendi = op den top van den berg.

la pinoe watoe = boven op een steen.

pīpī = 't maken — vormen van aardewerk.

kapipi loădja = potscherf.

na dili pipi pipi ja = hij trappelde met zijn voeten — fijntrappen.

pipi = *kadoe pipi* = oogbeen.

pipitoe = op den rand van iets loopen.

na pipitoe la keàla = hij liep op den rand van den afgrond.

kau kamang papipitoe nja = probeer hem eens voorzichtig te polsen — uitvragen.

na ngarăngia na pipi pipitoe la hingi lokoe.
de weg liep voortdurend langs den oever der rivier.

pira = hoeveel. (*pira* La. Si. Memb. *pĕri* Sav. *piri* Kod.)

pira na wili na = hoe duur is 't.
vlg. *pambirang.*

pirang = wanneer — (*pira ba* La. Memb. *pira ka.* Kod.)

pirang bau mai = wanneer komt gij?

la pira na = vroeger — eertijds.

pirihoe = parkiet. (*pèrehoe* Kod.)

pităkoe = ergens in knijpen — kneeden — masseeren.

pităkoe ja na oehoe = kijk eens of de rijst gaar is!

na pităkoe nja ai na wihi nggoe = 't hout drukte mijn voet neer.

piti = nemen — halen — (*téki* Na. Memb. *téking* Si. *dèkè* Kod.)
poeda = *watoe poeda* = tufsteen.
poedoekoe = ergens aan ruiken — beruiken — kussen. (*ngoedjoe* Memb.)
poenda = „glazenmaker”.
poendoekoe = stijltjes — paaltjes tot bevestiging van de omwanding.
koe poendoekoe wănja nimboe = ik stak hem met een lans.
poenggoe = hakken — kappen — omkappen.
poengoe = hulptelwoord — van al wat lang en dun is — (*păngoe* Lew. Na.)
hapoengoe kahidi = één mes.
doeamboengoe oetoe = twee naalden.
poengoe = arm.
poengoe lima = arm.
katikoe poengoe = elleboog.
poeha = naar beneden werpen — gooien.
vlg. *ndoeha*.
poehi = iets ergens in doen — in stoppen — in duwen.
poehi nja tawoeroe na woea lima moe = doe een ring aan uw vinger.
poehoe = navel — (*poesoe* Memb. *poeher* Si. *oehoe* Sav.)
kaleki poehoe = navelstreng.
poei = in elkaar draaien — ’t orakel raadplegen — (*powi* Kod.)
poei ja na likoe = draai ’t touw in elkaar.
poei moăwăl = ’t viertouwig orakelsnoer raadplegen.
poei moăwăl nimboe = ’t lans-orakel raadplegen.
vlg. *papoei*.
poekoel = verminkt — met een stomp.
tau poekoel woea lima = iemand met afgekapte vingers.
vlg. *kapoengga*.
poela = oorknop — (*poela* Memb. *hoewö* Kod.)
poelăngia = oom. (*poelangè* Tar. Tab. *poelangaia* Memb.)
vlg. *toeja*.

poeli = toelaten — afstaan — toevertrouwen.
poeli ja na ahoe = laat den hond los!.
poeloeng = zaak — twistzaak.
koe poeloe dănja = ik zal die zaak met hem bepraten.
poepoe = eindpaal — baken — (van een vischnet.).
poepoehoe = uitzetten — opzwellen.
poerăkoe = dubbel gevlochten — met dwarsche streepen.
poeri = 't dichtvallen der oogen van slaap.
da poeri da mata nggoe = mijn oogen vallen dicht.
koe pawăla poeri mata = ik ontwaakte slaapdronken.
da poeri da winoe bakoe hoăba = toen ik de pinang at, kneep ik mijn oogen dicht.
poeroe = afdalen — naar beneden gaan. (*boeroe* La. *poerve* Sav. *poeli* Memb.)
vlg. *kamboeroeng*.
poeti = draaien — (*pôtè*. La. Sav. *poetik* = boos. Si. *poti* Memb. Kod.)
poeti likoe = touw draaien.
na pingoe papoeti poeloeng = hij weet een zaak uitstekend te verdraaien.
poetoe = oprapen — één voor één oprapen — uitkiezen.
tau mapingoe papoetoe poeloeng = een goede zaak bespreker.
poădahoe = afvegen — opwrijven.
vlg. *oăda*.
pongoe = wonden — framboesia. (*kapara* Memb. *kabilo* La.)
pohoe = uitdrukken — uitwringen — worgen.
pohoe wai hoehoe = melken.
pohoe ja na manoe = draai de kip den nek om.
papohoeng = bij elkaar doen — in 't geheel — „bij elkaar genomen".
koe pai papohoendja = ik bind 't bij elkaar.
poăkăt = gevangenkooi.
poki = blind. (*kaboera* La. Kod. *bàdoe* Sav. *kambŏla* Memb.)
poăla = stam — stengel — (*pŏla* Tar. Memb.)

poloe = dikke bamboe (in 't werfgetouw — soms gebruikt als *ngoădahoe.*) (*pŏloe* Tar.)
poăwa = kleine patrijs soort.

— r —

răba = inschenken — ingieten — instorten.
råba ha la kaba = giet 't in een klapperdop.
răbihoe = doorzijpelen — lekken.
woeroeng marăbihoe = een lekke pot.
rambang = rooven — plunderen.
vlg. *parambang.*
rambang = vischnet met groote mazen, ± 3 vingerbreed groot — (*rabang* Si. *manămba* Kod.)
rămbăhoe = zwiepen — met een stok afslaan — slaan.
rămbitoe = afrukken — aftrekken.
rada = opvoeden — opkweeken — fokken — (*karaga* La.)
vlg. *kaboeboeloe* — *kabida.*
råda = klopbamboe (in 't weefgetouw.)
rădja = huppelen — springen.
vlg. *karădjăkoe.*
rănda = braden (in klapperolie.)
răndi = aaneen geregen streng *djagong.*
harăndi — *doea răndi.*
vlg. *karăndi.*
răndjang = begeleiden — vergezellen.
ndewa randjang = gelei geest.
răndja dedi ma ma hau ă na na lodoe = wij zijn op één dag geboren.
vlg. *parăndjang.*
răndjăkoe = zich neerzetten — neerstrijken.
mandapoe răndjăkoe la tana = op den grond neerstrijken.
răngga = treffen — ondervinden.
laloe răngga ndăba na nja na pandjala wăngoe = alle onheilen treffen hem.
vlg. *marăngga.*

rånggoe = beven — trillen.

rănggoe rănggoe na bana maringoe = hij rilde van de koorts.

ranggoe = rank — steel — halm.

ranggoe { *oehoe* = rijsthalm. *winoe* = pinang tros.

rångoe = rinkelend geluid — (van belletjes.) (*rŏngoe* Tar.) vlg. *karăngoekoe*.

rångoe = omdat — ter oorzake van.

bana manganga ja ka rångoe, hina pameti ja = omdat hij gestolen had, doodde men hem.

bana lakoe ka rångoe = omdat hij gegaan was.

ra'ing = iemand in goeden doen — „een gezeten burger".

tau mara'ing = een gegoed man.

råka = ergens ingaan — in passen.

ndeda răkang da ămåhoe, laloe mărăkoe ha da lăpoe = 't geld ging er niet in, want de zakken waren te klein.

răka pakē wăngoe ndjara ha ka = 't is voldoende om er een paard voor te koopen.

nde nggăra parăka na = hij is tot niets in staat.

ndaningoe răka moe bau lakoe = gij hebt er niets aan of gij al gaat.

toenja răka wai na = doe er 't juiste gedeelte water bij.

parăkang = afmeten — afpassen.

parăka nja na mehi na, ka ămboe lăloe mbăroe = meet 't zout goed af, opdat 't niet te zout is.

råkåp = aanvallen — overvallen — aangrijpen.

njoemoe bădi kau răkăp mangiloe ja = gij moet hem 't eerst aangrijpen.

da kamang paloa parăkăpoe ja = zij probeerden hem te gaan overvallen.

na răkăpoe ja na tăpăr = een geweldadig einde overviel hem.

råkoe = rammelend geluid (*rŏkoe* Tar.)

råma = werken — aanraken — betasten — (*pagili* La. *rămang* Si. *gili* Kod.)

ramoek = buffelwed — zich in de modder wentelen.

ra'oe = soort eetbaar zeegras.

rapa = teugel — toom.

răpa = vadem — maat — tijd — (*ndăpa* La. *răpa* Sav. *reppa* Si.)

harăpa = één vadem.

tělma răpa toemboe nggoe hikoe toemboe = als de tijd van groeien gekomen is, dan groei ik.

pira ka ka parăpa moe = hoe groot is uw kracht wel?

răpitoe = sluiten.

răpitoe ja na pindoe = sluit de deur.

răpoe = nauw aan eengesloten — verbonden.

da răpoe da kapăpa ai, ndaningoe manggawa na = de planten sluiten aan een, er is geen reet in.

hina răpoe ka na paraingoe noena = en hij versterkte die kampong.

na kaweini parăpoe răpoe ka = hij verborg zich uitstekend.

diki parăpoe ja = stamp 't goed vast aan.

păni parăpoeng = in 't geheim iets vertellen.

vlg. *repi*.

rara = rood — rijp — (*lara* Sav. *rara* La. Memb. *dăra* Kod.)

ămăhoe rara = goud.

ana rara = zuigeling.

na parara na lima na = hij bevlekt zijn handen met bloed — iemand dooden.

răta = gebarsten — met een barst.

rata = duizend — (*rawo* Sav. *rata* Memb. (10.000.) *hari'oe* Memb. 1000.)

harata = 1000.

doeu rata = 2000.

vlg. *ri'oe*.

rata = doorsnijden — afsnijden.

ratahoe = een twistzaak uitmaken, beeindigen — (hiervoor is ook *rata* in gebruik.)

rătoe = 't vuur ergens afslaan.

rătoe ja na wăla na na epi = sla de vonken er af.

epi rătoeng = lucifer.
ratoe = priester — (*ratoe* = vorst. radja — La. Si. Kod.)
rau = iets ergens uithalen met de hand.
koe rau ja na ijang la koeboe watoe = ik haalde de visch uit de steenholte.
rawa = groote boschduif — (*rawa* Memb. Kod.)
rawăkoe = snel aantrekken — optrekken — trekken. v/e net.)
răwitoe = met de vinger aangrijpen — aanpakken.
råwitoe nda hambakoe = haal me een beetje tabak.
harăwitoe = een beetje tabak.
re'a = bloed — (*ria* Mel. *rè* Tar. *rā* Tab. Memb. *roetŏ* Kod.)
wai rea = bloed.
rembi = pens.
reànda = veroordeelen — straffen.
na reànda ka la paboeta roemba = hij veroordeelde mij tot graswieden.
rendi = eend.
reàndja = dansen — (van mannen.) (*rèndja* Tar. Memb.)
vlg. *ninggoe.*
reàngga = vlug — snel.
vlg. *ringa.*
rèhi = bepaalde, afgesproken tijd —
na réhi papeàka nggoe = de door mij bepaalden tijd.
pareking = afspreken.
remi = feestvieren. (*rame* Sav.)
re'au = brommen — toornig mompelen — (*riau* Mel.)
reau reau moe bau lakoe = wat loop je daar te brommen.
vlg. *kare'aukoe.*
repi = dicht op elkaar — (niet zoo sterk als *răpoe*) rooken.
parepi ha da oăka = maak de omheinig dicht.
repi hanga = symphesis pubis.
mboăla repi = dicht, fijn gevlochten mand.
reti = graf — (*rati* Memb. Nap. *dari* Sav.)
reti ndai = oude graven.

reti = hulptelwoord bij boomen.
doea reti da da pingi ai = twee boomen.
la hareti = in den éénen boom.

ri = been — beenderen — (*roe* Sav. *ri* Memb. Kod.)
ri karaha = rib.
ri djoewa = geraamte.
ri roe ai = bladnerf.

rī = toespijs — groente. (*rii* = gras Si. *rowi* Memb. Kod.)

ri ana = schoondochter. (*ré ana* Tar. Tab. *wi jia* Memb.)

rimbang = hongersnood — gebrek. (*karemba* La.)
vlg. *kapădăkoe* — *ndjaka.*

rīmboe = kort afsnijden.
kada rīmboe ja na roemba = 't gras kort afsnijden.
rīmboe wănja kabeàla = een kop kleiner maken.

ringa = snel — vlug — (*răngoe* Nap.)
ringa ringa da bada lakoe = zij liepen snel.
vlg. *reàngga.*

ringoe = *ringoe langoe* = een schuldig gezicht zetten — zijn oogen niet durven opslaan.
laloe ringoe langoe ja bakoe tăngăroe ja = ik zag, dat hij een berouwvol gezicht zette.

rihi = overig zijn — meer zijn. (*ré'i* La. *rihi* Sav. *to'i* Si. *rési* Memb.)
ningoe hau na marihi = er is er ééntje over.
hangahoe rihi = meer dan honderd.
na ndjara jeàna na rihi pa pamanandang na ndjara nina = dit paard is mooier dan dat paard.

riki = lachen — glimlachen. (*mare* Sav. *riki* Memb. *maditŏ* Kod.)
vlg. *jădoe.*

rimang = oppassen — op zijn hoede zijn.
vlg. *manggang.*

ri'oe = 10.000. (*riwo* = 10.000. Sav. *rigoe* = 1000. La. *harĕ'oe* Tar. (1000) *harĕ'oe* Tab. (1000.)

hari'oe = Mem. 1000.
vlg. *rata.*

riri = met halfgesloten oogleden.
pariri mata djawa = gluipend als een vreemdeling.

riripoe = boordevol.
koe ri riripoe ha da tanga mboăla = ik deed de mandjes boordevol.
mbinoe ririp = boordevol.

riwoe = zengen — verschroeien.
toenoe riwoe ngga nja na watăr = braad mij de djagong een beetje.
vlg. *hariwoe.*

roe = blad — haar. (*rau* Nap. Tar. Tab. Sav. *rōōn* Si. *ro* Memb. Kod.)
roe menggitoe = lontarblad.
roe loenggi = hoofdhaar.
roe kapa = vleugel.
roe doeloeng = puttouw.
roe apoeng = vischlijn.

roemba = gras — onkruid. (*roeta* Memb.)

roedoeng = nacht — (*ridoeng* Nap. *gedé* La. *kandjidoeng* Memb. *hoedŏngoe* Kod.)
hada roedoeng = 's morgens als 't nog donker is.

roendăhoe = hard inwrijven — jeuken.
vlg. *koekoetoeng.*

roendjoek = iets ergens onderduwen — steken.
roendjoekoe ndja la mbana a'oe = steek 't in de heete asch.

roenggi = verlies.

roenggoetoe = bros — droog — uitdroogen. (*marŏkoeta* Memb.)
watoe maroenggoetoe = brosse steen.
vlg. *karoenggoetoe.*

roengoe = *ai roengoe* = houtsoort (als reukwerk gebruikt in kleederen.)

roeha = hert. (*roeha* Sav. Si. *roesa* Memb.)

roehi = wrijven — insmeeren (met beide handen). (*rohe* Sav.)

ndaningoe kokoer paroehindja da anàkeàda = er is geen kokos om de kinderen in te wrijven.
vlg. *pering.*

roehoe = omarmen — inwikkelen — liefkoozen. (*rohoe* Tar.)
roehoe bănggi = lendendoek. (3 à 4 meter lang.)

roeki = pikken — uitpikken.

roekoe = spoor — teeken — (*roekoe* Memb. Kod.)
roekoe wihi = voetspoor.
roekoe kabeàla = lidteeken (van een houw.)

roenoe = duiken.
hina roenoenja = en hij dook er naar.
nggamoe ja na maparoenoeng poeloeng = wie laat de zaak onderzoeken.

roepi = gulden.
hau na na roepi = één gulden.

roepoe = slachten (van kippen.) (*ropoe* Tar. *rĕpoe* Nap.)
vlg. *doeroe.*

roeri = slachten (van geiten.) (*rori* Tar. *rĕroe* Nap.)

roeroe = iemand iets schuldig blijven.
na roeroe ngga ha da ămăhoe = hij is mij 't geld nog schuldig.
woeta roeroe = staande schuld.

roeroeng = *ai roeroeng* = houtsoort. (in 't zeewater groeiend.)

roetoe = laten staan — niet aankomen — (*rotoe* Tar.)
roetoe ha da kokoeroe = laat de klappers groeien (tot ze oud zijn.)
na roetoe wiki na la pandèngangoe = hij onthield zich zelf van te eten.

roetoehoe = hars (*roetoeha* = vuur maken La.)

roewătoe = dwingen — noodzaken.

roăba = nauwe opening.
kaba roăba = klapperdop met nauwe opening (als drinknap.)
vlg. *karoăbak.*

roămbang = *mini r.*
stier — leider van een kudde.

rodoehoe = touw, dat loopt om 't rad van 't spinnewiel.
rodoekoeng = naar beneden drukken — onderduwen.
rodoekoenja la tana = duw hem op den grond.
rodoekoenja la wai = duw hem onder water.
roăndang = afvijlen (der tanden) zagen — (*rŏdŏ* Sav.)
rongoe = hooren. (*rångoe* Nap. *rengă* La. *renna* Si. *rångi* Memb. *rångŏ* Kod.)
rongoe = *wala rongoe* = kapokboom. (groote vrucht.) vlg. *hika.*
roăka = uitdunnen — (*haloedi* Tar.)
lo paroăka nja na pingi ai = ga de kruin van den boom uitdunnen.
paroăka ja na epi = haal 't vuur wat uitelkaar — (opstoken.)
rokoetoe = vast — hard — droog — (*rŏkoetoe* Tar. *marŏkoeta* Memb.)
na mădoe maro rokoetoe = kurk droog is 't.
vlg. *parokoetoe.*
romoe = morgenstond (?) (*rămoe* Mem. *rămăng* Meng.
haromoe = morgen.
marai romoe = 's morgens als 't nog halfdonker is.
vlg. *haromoe.*
roroehoe = aantrekken — naar zich toetrekken.
jila ro roroehoe nja nămoe = trek 't snel naar je toe.
roăwang = doorzichtig — grof geweven — grof gevlochten.
mboăla roăwang = groffe mand (tegen over *mboăla repi* = fijn gevlochten mand.)
hinggi roăwang = groffe slimoet. (tegen over *hinggi mbănitoe* = fijn geweven slimoet.

— t. —

ta = pron. person. Accus. Plur. van njoeta.
na ita ta njoeta = hij ziet ons.
pron. person. 1e pers. plur. vóór verba.
mala kata lakoe = laten wij gaan.

ta'ai = schacht van een lans.
vlg. *ai*.

tāba = een klap, slag geven (*tāba* Tar. Tab. *basa* Si. *tabe* Sav.)

tabănga = vol.
hau oema tabănga na na tau = een huis vol menschen.
hau woăka tabănga da da watăroe = een tuin vol met djagong.

tăbihoe = afhakken — openhakken.
tăbihoe ja na kokoer = hak de kokosnoot open.

taboenggăhoe = opengaan — geopend.
vlg. *boenggăhoe*.

taboelăkoe = wijdgeopend — opengesperd.
da taboelăkoe da mata na = zijn oogen waren opengesperd: (v/e doode.)
vlg. *boela*.

tămbahoe = waaier van karbouwenhuid of gevlochten palmblad (om de doppen uit de trosgierst te waaien.)

tambaka = blik — zink. (*tambèngga* Kod.)

tămbăkoe = beslag (om 't heft van een mes.)
vlg. *oroe*.

tambăla = groot soort pompoen.

tāmbāroe = iemand een familie naam geven — als familie beschouwen — verre familie.
koe tāmbāroe pa ama ji = ik noem hem maar oom.

tambirihoe = losgaan — losraken.
na tambirihoe ka na likoe = 't touw raakte los.
na tambirihoe ka na wai = 't water begint te vallen.

tāmboeng = de gong slaan voor een doode.
koe tamboe wănggau kabeàla = ik steek je dood!

tamboehoekoe = mul, modderig.

tamboekăl = loslaten — afbreken — afknappen.

na tamboekăl na kokoer hina kanaboe = 't kokosnoot liet los en viel.

tamboëloe = zinken — omslaan — (*bŏlŏ* Sav.)

tambœloe = volle maan.

na tamboeloe na woelang = 't is volle maan.

vlg. *mboeloe.*

tamboera = lood — tin. (*temăroe* Sav. *tamboerakoe* Kod.)

tamboetoehoe = ergens uitkomen — uitvallen — uitvluchten.

na ijang na tamboetoehoe weli daloeng la koeboe watoe = de visch schoot te voorschijn uit de steenholte.

vlg. *mboetoe.*

tăda = bast — schil — (*kalita* Memb. *kalitoe* Kod. *tăda* = schil v/een vrucht. Memb. Kod.)

tăda ai = boombast — medicijn.

tăda ngaroe = lip.

tăda mata = ooglid.

oehoe măngoe tădăng = pădi.

tădaloe = bezoeken — bezien.

na kăli mai patădaloe ka = hij komt mij dikwijls opzoeken.

tădi = overblijfsel.

da oehoe tădi nganggoe la mbaroe = de rijst, overgebleven van mijn eten 's morgens.

na wai loănahoe, tădi roehi moe nja na anàkeàda = 't restje van de klapperolie, waarmee gij 't kind hebt ingewreven.

tadjidji = kakelen, kraaien van een boschhaan.

tădjikoe = strik om paarden in te vangen. (een lange stok met een strik.)

tănda = hiel. (*toendoe* Tab.)

tanda = teeken — kenteeken — kennen — herkennen.

tăndai = staak – stok — (voor klimplanten. (*tandoe* Memb.)

tåndai lamanga = mast. (*pongga leroe* Kod.)

tändåloe = ranselen — slaan.
tandånoe = walvisch.
tandépoe = blijven staan — bezinken.
wai oerang matandepoeng = regenwater dat is blijven staan.
palandepoenja na wai loånahoe = laat de klapperolie bezinken.
tandidoe = schokken — schudden — in beweging zijn.
åmboe paloe ja na ai, na tandidoe na wihi nggoe = sla niet op dat hout, mijn voet schokt er van.
na tandidoe ndåba na tau = allen staan op 't punt te vluchten.
tandjårikoe = glad — glibberig.
na tåndjårikoe na ngarångia = de weg is glad—.
tändji = oprecht rechtvaardig — wettig — (*tåndji* Memb.)
djåka maloebang doe ja — djåka matåndjing doe ja = indien 't waar is, indien 't oprecht is.
vlg. *patåndji*.
tandoeki = zich verzamelen — tot den laatsten man toe opkomen.
(*doeki* = aankomen. La. Kod.)
tandoela = gebergte — (meer in gebruik te West. Soemba.)
tandoetoehoe = losgaan — er uitschieten.
da tandoetoehoe da kadoe bana jåpa ha = de hoornen schoten er uit, toen hij ze vast greep.
tångga = sluitblok (voor gevangen.)
tanggådjir = trillen — heen en weer schudden.
vlg. *nggådjir*.
tånggi = hoesten. (*tångyi* Memb. *tånggé* Kod.)
tanggilåhoe = met iets spotten — den draak met iets steken.
tanggiloeng = liggen — (*tanggoeling* Mel. *tanggōling* Tar. Tab. *manggoling* Memb.)
vlg. *nggiloeng*.
tanggirihoe = half afbreken, doorbreken.
tanggoroehoe = 't zakken van 't water bij eb.

na tanggoroehoe ka na wai = 't water is aan 't zakken.
vlg. *tambirihoe*.

tanggoe = deel — op zich nemen — voor zijn rekening nemen — (*tago* Sav.)

tanga = deksel — (*ketånga* Sav.)
na tanga na na mboăla = het deksel van de mand.
mboăla patanga = mand met een deksel.
vlg. *katanga*.

tănga = *tănga mboăla* = mand zonder deksel — (*tåbo* Memb. *kapèpè* Kod.)

tangădăkoe = 't hoofd opheffen en de oogen naar boven slaan — met opgeheven hoofd ergens naar zien.

tangara = opzien naar — gehoorzamen van een onderdaan aan zijn vorst.

tăngăroe = zien — beschouwen — (*ngadoe* Memb.)
vlg. *ita*.

tangedji = schertsen — gekheid maken — (*hangedji* Mel.)

tăhikoe = pikken — prikken.
tăhikoe tăhikoe na hoedaloe na ihi nggoe bana katioe = ik heb een stekende pijn in mijn lichaam.

tai = ontlasting — drek — (*dăi* Sav. *taï* Si. *tai* Memb. Kod.)
tai rara băhi = ijzerroest.

ta'i = aanstonds — straks — (*saké* Memb.)

tajitil = klein soort wesp.

taka = tegenhouden — beletten.
takanja, ămboe na kăli loa la Waingapoe = belet hem, zoo dikwijls naar W. te gaan.

tăka = aankomen — komen — (*doeki* La. *tăka* Memb. *doki* Kod.)

tăka = vervolgens — daarna — »en toen" — (*dăka* Sav.)

tăki = gekko.

tăkiloe = met de vuist slaan — stompen.

takoe = opscheppen — opdienen — potlepel — (*tako* L
hoko Si. *takoe* Kod. Memb. *handokoe* = lepel Kod.)
vlg. *katakoe*.

tăkoe = klapperend geluid.

tăkoe tăkoe na na ngingi na = hij klappertande (va
angst).

takoăka = zacht kakelen.
vlg. *hakoekoe*.

talădja = doorbuigen — doorzakken.

na talădja na ndjara bana kaliti ja = 't paard boog doo
toen hij 't besteeg.

talandjir = op iets losstormen — op iets toerennen.

talănga = juist met iets bezig zijn.

talănga ninja na marămba = de vorst was er juist ook

ba talănga păni na = terwijl hij nog sprak.

tălăroe = lat.

taleànga = met een dikken buik — (*talènga* Tar.)

da taleànga ka da watar = de maïs vrucht begint zich
te zetten.

taleàna = echo.

tăli = pars pudenda mulieris — (ook van dieren gebruikt).

tali = een kwartje.

hau tali = één kwartje.

talihoe = naar buiten uitstekend — uitspringend.

wē talihoe oeli na = varken met uit stekende slagtanden.

hina talihoe na wai = en 't water sprong er uit.

talili = fluit — fluiten — (*talali* Memb.)

da pini da talili = de fluiten lieten zich hooren.

hapoei ja na talili = blaas op de fluit.

talili la djoengga = speel op de djoengga.

talioe = juist vertrokken zijn.

ba talioe na ka = toen hij vertrokken was.

taloe = overwinnen — (*taloe* Memb. Kod.)

taloe katikoe = weerspannig — weerstreven.

taloemboer = overstroomen — bedekken.

na taloemboeroe nja wai na mondoeng = 't water bedekte de uiterwaarden.
vlg. *kaloemboer.*

taloenggahoe = losgaan — van zelf loslaten.
vlg. *loenggahoe.*

taloeloekoe = duidelijk — klaar.
ndakoe pi ă nja taloeloekoe na = 't juiste weet ik er niet van.
pataloeloekoe ja na păni wăngoe = zet de zaak eens duidelijk uiteen.

taloănahoe = glad — effen van vel — zonder vlek of rimpel.
vlg. *loănahoe.*

talora = plein — open ruimte tusschen twee rijen huizen.
vlg. *tĕlora* = midden — Sav. *mandalora* = middernacht.)

tama = binnen gaan — binnenkomen. (*tama* La. Memb. Si. *mahŏ* Sav.)
bana tama ka na lodoe = toen de zon onder was.
tama la koeroeng = trouwen.
tama la patoena = spoorloos verdwijnen.
patamang = jagen. (de bosschen in en uit gaan.)

tamăhikoe = ontglippen — losglippen.
na tamăhikoe na ijang bakoe jăpa ja = de visch ontglipte, toen ik 'm greep.

tamainang = zacht — dun — (van garen — haar — etc.).

tamiang = dun soort bamboe.

tamihikoe = schorpioen — (*mekot* Si.)

tamoe = naam — naamgenoot.
tamoe rămboe = zoo spreekt men tot de vrouw van een radja — een kleindochter noemt zoo haar gelijknamige grootmoeder.
tamoe oemboe = een kleinzoon noemt zoo zijn gelijknamige grootvader.
een onderdaan noemt zoo den zoon van zijn vorst.
een slaaf noemt zoo den zoon van zijn heer.
tamoe ina = mijn broer noemt zoo mijne vrouw (omdat ze de naam aanneemt van mijn moeder.)

tana = aarde — grond — (*rai* Sav. *tana* Mem. Lo.)

tanăba = afgebrokkeld — afgestort zijn.

na tanăba na ngamba tana = de oever is ingestort.

tanăbăkoe = afvallen — loslaten.

na tanăbăkoe na manoela na = 't vel liet los.

na tanăbăkoe na moeroe na na pongoe = de medicijn viel van de zweer af.

vlg. *năbăkoe.*

tanangga = ijzeren anker — (*tengga* Sav. *watoe nangga* Kod.)

tanăhăkoe = verzinken — wegzinken — zich oplossen.

na tanăhăkoe na hau na noeha = één eiland zonk weg.

na tanăhăkoe hăla na mehi — bana ngăna ja wai = 't zout loste geheel op — toen 't water raakte.

tanai = ingewanden — (*tenai* Sav. *tanai* Memb. *taing* = buik. Si)

tanai kamboe = darmen.

tanau = verhooren — luisteren naar.

tanau ja na li nggoe = hoor naar mijn stem.

vlg. *panau.*

tanawang = krijgsgevangene.

tanékoe = een bak gevormd van pinangbast — (in den vorm van een slagersbak.)

(*tanèki* Tar.)

lătikoe tanékoe = (zulk) een bak maken.

taning = iemand begraven — (*dana* Sav.)

tanjănggăr = verbrijzeld — instorten.

vlg. *njănggăr.*

tanjalang = verspreid — verstrooid.

tanoelahoe = als dood ternederliggen.

da tanoelahoe bé a la tana = zij lagen als dood op den grond.

tanoăma = zeeschildpad — (*tanôma* Mem. Tar. *rgănoe* Kod.)

tapandjiroe = uitspuiten.

na tapandjir na wai réa na = 't bloed spoot er uit.

vlg. *pandjir.*

tăpăr = gewelddadige dood — smadelijk einde.
na răkăpoe ja na tăpăr = hij onderging een geweld — dadigen dood.

tăpi = ronde wan — wannen — (*tăpi* Memb. *kalidiroe* Kod.) vlg *kalambar*.

tapoe = laag.
patapoeng = op elkaar stapelen.

tăra = krakend — dreunend geluid.
vlg. *kandărăkoe* — *katărăkoe*.

tara = spoor (v/een haan.) — scherp — steken — (tara = doorn. La. *tarang* = hoorn. Si.)
tara ijang = stekelvinnen van een visch.
băhi tara = staal.
na tara ngga pai kawai = de rog heeft mij zooeven gestoken.
vlg. *kandara*.

tarăba = bast van een pisang stam.

tarăhikoe = uitglijden — glad — glibberig (*tarihikoe* Tar. *tagibila* La.)
na tarăhikoe na ngarăngia = de weg is glibberig.
koe tărăhikoe la ngarăngia, hikoe udjoroe = ik gleed uit op den weg en ik viel.

tărikoe = spannen — strekken — uit elkaar trekken — strak spannen.
tărikoe ja na tera = span 't goed strak.

taripoe = klein soort valk.

taroăhăkoe = dicht bezaaid op den grond liggen.

tătăroe = ergens op los hakken — fijn hakken — (*dettak* Si.)

tătikoe = knikkebollen — knikken.

tau = lichaam — mensch — (*ata* La. *do*. Sav. *toe* Memb. *tau* Kod.)
tau nda hamangoe nda = ons lichaam en onze ziel.
patau tana = booze geesten

tawa = laag — vouw.
hatawa na na witoe = één laag slang alang.

patawanja la witoe = steek 't tusschen de alang-alang.

tawa kadoe = ring in hoorn.

patawandja da oehoe = de padi op bosjes stapelen.

tawånggåhoe = met een opening — naad.

na tawånggåhoe ndena råpoe pahåmoe = 't is met reten 't sluit niet goed aaneen.

tawånggahoe ki heåna hakoedoe, ka pekoe lingoe na tau = geef daar eens wat ruimte, opdat de menschen er door kunnen.

vlg. *wånggåhoe.*

tawåkåhoe = losgaan (van een touw) — (*wåkåsa* Memb *båkåroe* Kod.)

vlg. *wåkåhoe.*

tawålåhoe = opengespreid — opengevouwen — geopend (v/e bloem.)

vlg. *wålåhoe* — *wala.*

tawini = vlies — placenta met 't vlies.

tawoeroe = ring — (*tågoeroe* La. *tawoeroe* Memb. Kod.)

tawongoe = groot soort wesp.

vlg. *tajitil.*

tawoåda = zeediertje.

tawoåda waloe lara = achtkantig zeediertje.

teångoe = wachten (*tiang* Tar.)

teång ki hakoedoe = wacht eventjes.

teång mai teång mai = herhaaldelijk komen.

vlg. *pateångoe.*

tehikoe = zee — (*tahik* Nap. *bĕnoe* La. *tahi* Si. *dahi* Sav. *tasik* Memb.)

teålåp = licht — zonder gewicht.

na teålåp bé a bakoe teåma ja = 't voelt licht aan, nu ik 't in mijn hand neem.

vlg. *halimoe.*

teåma = in de geopende hand dragen.

na teàma ja na bǎhi = hij droeg 't (gloeiende) ijzer in de hand. (bij een gods oordeel.)
vlg. *pandeàmang.*

teming = schild (*taming* Nap. Memb. *tami* Sav. *tonda* La. Kod.)

teàna = schuit — prauw — (*tèna* La. Memb. *tena* Si.)

tepoe = schors van den klapperstam als zeef gebruikt. (*tapping* = filtreeren. Si.)
patepoe ja na wai loǎndǎhoe = zeef de klapperolie.
vlg. *tandepoe.*

tera = linnen — keper — hoofddoek van goed (in tegenstelling van *kambala.*)
tera haurang = de hoofddoek met een punt van achteren afhangend.
tera pǎtang = » » » » » » » naar boven.
tera hǎpoe = » » » » » » » van voren schuin naar beneden.

teàwa = wegrooven — in de vlucht meenemen (van een roofvogel.)

tiboe = suikerriet — (*dǎboe* Sav. *tewwoe* Si. *tǎboe* Nap. Memb. *téboe* Tar. *ilahoe* Kod.)

timbǎk = afschutten — afdammen — tegenhouden (*hǎmbǎr* Mel.)
vlg. *dimbak.*

timbi = dik (van voorwerpen) grof. (*tembi* Tab. Memb.)

timbiloe = stuk kurk (waar 't net op drijft.)

tidihoe = tusschen de nagels fijn knijpen.

tidoeng = op 't hoofd dragen — (*tǎdoeng* Tab. Memb. *tédoeng* Tar. *tedong* Si. *taddǒngoe* Kod.)
tidoeng lodoe = 12 uur 's middags — (*dindara lǒdo* La.)
patidoeng pabeli = zich telkens omwenden.

tinding = houten bolwerk — verschansing.

tindja = scheering — verticaal — rechtuit — (*tindjǎk* Mel.)
na oetoe tindja na = hij naaide een verticale naat.
kanaboe tindjang = plat voorover vallen.
patindjang beli = weer overeind zetten.

tingga = eikel van den penis.

tinggåhoe = een opening ergens in maken.

tinggåhoe ja na ngaroe na = breek zijn mond open.

tingi = luisteren.

vlg. *patingi*.

tika = hoeveelheid — aantal.

da hili tåka hama tika da = wederom kwam er een evengroot aantal.

hili hama tika da da dangoe da = een even groot aantal.

tiki = vermelden — opnoemen — „bijna" — (*tĕki* = spreken La.)

dira matiki = onuitsprekelijk — ontelbaar.

ndeta ngalang patiki ndåba = wij kunnen alles niet opnoemen.

koe tiki papeàka bana karai ka = ik had 't bijna gezegd, toen hij 't mij vroeg.

tīkoe = schede — in de schede doen (*tekoe* Memb. *tèkoe* Kod.)

tikoe = tikkend — klapperend geluid. (v/e horloge.)

tikoe tikoe na na ai bana ndjoroe = krak krak viel 't hout.

tila = ergens op trappen.

watoe tila = vuursteen.

vlg. *dili, liti*.

tiloe = drie — ei — testicel — (*tĕloe* — *tauda* La. *tĕloe* Sav. Kod. *taula* Memb. *taló* = ei, Kod. *tåloe* = ei Memb.)

tinoeng = weven (*tĕnoeng* Tar. *tånoeng* Tab. Memb. Kod.)

tiri = omgekeerd — met 't hoofd naar beneden.

na kanaboe tiri toedoe = over den kop slaan.

laloe tiri ja na mata na hama na mahī = zijn oogen zijn gezwollen, als van een die weent.

vlg. *patiri*.

tiring = *au tiring* = groot soort bamboe (*taring* Tab. *tĕring* Tar.)

tirikoe = knabbelend geluid — knabbelen.

tiri tirikoe na bana kati ja na mboåla = knabbelend beet ie in de mand (van een muis.)

tiwăloeng = hangen — iets ophangen.
toe = alzoo — aldus — (*tau* Lew. *nija do* La. *toenihai* Memb. *tau nanau* Tab. *hai nènè* Kod.)
toenanoe — *toena ka noe* = zoo is 't.
vlg. *patoetoeng.*
toe = begeleiden — plaatsen — brengen — (*tò* = Nap. *toeng* Si. *doetoe* Sav.)
toe nja oehoe na na ndjara = geef 't paard te eten.
koe toe ja woăka = ik maak een tuin.
toe'a = oud van jaren — (*tŏa.* Tab.)
toebang = waar — juist — waarlijk — (*bija* La.)
ndakoe pi ă· nja toeba na na ngarăngia = ik weet den juisten weg niet.
la toeba papoeroeng = vlak vóór de plaats, waar men afdaalt.
pani patoebang = zeg de waarheid.
vlg. *tăndji.*
toebiling = rennen, op hol gaan.
toemboe = groeien — opwassen.
toemboekoe = 't kloppen (v/e ader) — schokkende, stekende pijn (*poemboe* = tot gruis stampen La.)
toemboe — *toemboekoe bana kati'oe* = 't doet kloppend pijn.
vlg. *katoemboek.*
toedji = aanwijzen — aantoonen (*toedjoe* Nap. *dodoka* Memb. La. *djoedjoe* Sav. *dŏdoekoe* Kod.)
wŏ lima patoedji = wijsvinger.
toedjoekoe = iemand met den vinger in de zij steken.
tondoe = slaan op een gong — (*toemboeng* Tar. Lew.)
toendoe = volgen.
na toendoe loekoe hoedija = hij volgde de rivier stroomop.
ndjara patoendoeng = jacht paard (dat volgen kan).
toendjoer = ergens tegen aanstooten.
vlg. *heàmbang* — *kimbăt.*
toengga = de manen (v/e paard).

wbeàwa toengga = opstaande manen v/e jong paard.
roe toengga ijang = bovenvinnen van een visch.
baba toengga = vóór zich op 't paard medevoeren.
toenggoeloe = ergens optrappen — op gaan staan.
koe toenggoeloe ja na ai na hoepoe na = ik trapte op 't eind van 't hout.
vlg. *patoenggoeloeng* — *panoenggoel.*
toengoe = niet alleen — maar ook.
toengoe doekoe na toengoe tidoeng na = hij droeg 't niet alleen op zijn schouder, maar ook op zijn hoofd.
toeha = iets ergens aanschuiven.
toeja = oom (broeder van moeder) (*tōja* Tar. Tab. *poelangaia* Memb. *lŏka* Kod.)
vlg. *poelangia.*
toeka = stutten — dwarshout in 't weefgetouw — (*toeke* Si.)
toeka ja hapapa hapapa na na teàna = stut de schuit aan weerszijden.
toeki = er bij doen — aanvullen.
toeki ăna hambakoe = doe er een beetje tabak bij.
toekoe = stampen — stamper — sirih stamper smeden slaan.
patoekoe loemboe = oude mamoeli (door Loemboe geslagen).
na toekoe ka na makaweàda = de grijsaard gebruikte een wandelstok.
tœkoe = oneffen.
da tœkoe da kaheli = de vloer is erg oneffen.
toela = helpen (*todoe* La.)
vlg. *ndoela.*
toelăkoe = een stoot ergens aangeven — weg duwen — naarboven duwen.
toeloer = de drie steenen in 't vuur — waarop men kookt.
toena = rivierpaling.
vlg. *oămbang.*

[t]oenoe = zengen — branden — verbranden (transit) (*toenoe* Memb. Kod.)
hina toenoe ja la epi = en hij verbrandde 't met vuur.
[t]oenoehoe = recht — niet—krom — (*toenoesa* Memb.) vlg. *koendoehoe.*
toera = witte vlekjes in 't oog.
na toera na mata na = hij heeft witte vlekjes in zijn oog.
toera = stichten — iets ontwerpen — ontginnen.
na paraingoe na patoera nggoe = de door mij gestichte kampong.
na matoera na mandjandji = die 't ontwerpt, die 't belooft.
toeroe toetoe = 't gekir van duiven.
toetoe = bewaken — op iets passen. (*totoe* Memb.)
toetoe heàna åmboe na palai = pas op hem, dat ie niet vlucht.
mandapoe hangga toetoe = tegenover elkaar zitten.
toetoeroe = gehoorzaam — getrouw — aanhankelijk.
toetoer la toengoe påni manoe = getrouw in 't voederen der kippen.
toewa = boomsoort — (de wortels werpt men in 't water om de visch te bedwelmen.)
toboeng = houten bord — schaal.
toboeng = slachten — (van een paard — karbouw). (*tåboeng* Nap. *sobok* Si.)
vlg. *hoendjoe* — *roeri.*
toboek = gevlochten hoed — (*sobok* Si.)
toåmba = scherpgepunte bamboe (in den grond gestoken voor dieven!)
hina patoåmba nja na hapanda na = hij wierp zich in zijn zwaard.
todoe = overnachten — uitbroeden — (*tådo* = slapen La.)
nggi patodoe ningoe = waar zult gij overnachten?

tondoeng = planten — (*tåndoeng* Memb. Nap. Kod.)
tondoeng watăroe = mais planten.
toăngăloe = houten geldbakje.
tŏkoeng = laten vallen.
toălang = schelden — uitschelden.
toloeng = vleesch — (*tåloeng* Nap. *tŏloeng* Tar. Tab. Memb. *kabī* Kod.)
toăma = bereiken — (*tŏma* La. Memb. *toma* = krijgen Si.)
lakoe toăma = iemand tegengaan.
ndaningoe matoămanja la manandang = niemand evenaart haar in schoonheid.
bana toăma ja ka na rehi = toen de bestemde tijd aangebroken was.
mai papatoăma = iemand bezoeken.
topoe = mat — (*tăpoe* Nap. *tăpi* Memb. *dàpi* Sav. *năpŏ* Kod.)
topoe parina = dorsch-mat.
toărăkoe = ontginnen (van een tuin.).
toroeng = uithouden — bestand zijn tegen.
laloe toroengoe ja la mbana lodoe = hij houdt 't lang uit in de warme zoo.
patoroenja! = hou 't uit!.
ndakoe toroeng mbeni = ik durf niet — heb den moed niet.

— W —

wa = nadruk wijzer — zachte imperatief.
lakoe wa! = ga maar!
wă = het zeggen — (*ă*. Tab. Kar. *woe*. Lew. *wi*. Tid. — *wāang* = mond. Si. *a* Sav.)
wăna na marămba = zegt de vorst — (*lina na marămba*. Memb. Kod.)
bana håla ka pawăna = toen hij uitgesproken had.

nggiki na wămoe = wat zeg je daar! — *Kambera.*
nggăki na ă moe = » » » » — Karéra.
nggăki na wi moe = » » » » Tidas.
nggèki na ă moe = » » » » Taboendoeng.
nggăki na woe moe = » » » » Lewa.

wăda modoeng = eergisteren — (*mĕna ija* La. *wai maloe iha* Kod.)

na oema na patiloe mboea wăda = het derde huis.
vlg. *doeawăda* = twee — La. Memb.

wanda = hulp vragen — roepen om gemeenschappelijk te werken.

wandoe = oost moeson — (*tau măra tana* Memb.)

wăngga = waringin.

wăngga = wegjagen — verdrijven.
wăngga ha da manoe = jaag de kippen weg.

wanggahoe = een opening — naad — reet ergens in maken — ruimte maken.
wanggahoe ja kana tawanggahoe = maak er een reet in, opdat 't geopend zij.

wanggihoe = *likoe w.* touw in 't weeftoestel; van dezelfde lengte als het te weven doek.

wanga = openen — openbreken.
wanga ja na ngaroe moe bau pani = doe je mond toch open als je spreekt.
na wanga ja na ngaroe na na ndjara = hij brak den bek van 't paard open.

wăngi = grijze valk.

wăngoe = gebruiken — „om te" — met — (*wai* — La. Memb. *wéngoe* Nap. *waingoe* Kod. *wai telloe* = driemaal. Si.)
na paloe wănja ai = hij sloeg met een stok.
nggăra ihi wănja = wat doet men er mee — waarvoor dient 't.
kau mahoeroe wăngoe lodoe = gij slaapt over dag.
hina mandapoe wăngoe = en hij ging er op zitten.

nggåra pakē wăngoe = waarvoor verkoop je 't!
ai pameetoeng wăngoe = hout om te branden — brand-hout.
wăha = naar alle kanten heen stuiven.
wăha wăha da da watăroe hămoe bakoe bai ha = de gierst vloog alle kanten heen, toen ik ze stampte.
wăha wăha na na wai hanggoboeng = 't zweet druppelde van alle zijden neer.
wăhi = rooven — stelen — plunderen.
wăhikoe = hengelstok.
wai = water — (*wéé* La. *ai*. Sav. *wajer*. Si. *wē* Memb. *wai* Kod.)
wai hoehoe = melk.
wai mata = tranen.
mata wai = bron.
lătang mapawai = natte rijstvelden.
năhoe wai rehi na = vandaag is 't de afgesproken tijd.
wai ămăhoe = verguldsel.
wa'i = zich ergens om bekommeren.
ndena wa'i ja na wihi na bana katioe = hij gaf niets om zijn pijnlijke voet.
vlg. *a'i*.
wailang = helder — schoon.
na wailang na awang = een heldere lucht.
wăka = gespleten — gebarsten — (*bewara* La.)
wăka tana = spleet in de aarde.
hau parai wăka = één kampong barstensvol (menschen!).
wăkăhoe = losmaken — ontbinden — (*lenda* La.)
wăkăhoe ja na likoe = maak 't touw los.
vlg. *tawăkăhoe*.
wăkoe = pars pudenda malieris — (*wŏke* Sav.)
wala = afwinden — ontwinden — ontrollen.
wala ja na loeloe kamba = rol den draad af.
hira wa-wala = kort en klein scheuren.
wăla = (*bala*. *wala* La.)

1. *hulptelwoord* bij langwerpige voorwerpen.
hawăla lau = één sarong.
doea mbăla kapapa ai = twee planken.
2. *bloem.*
wăla ai = bloesem. (*wila* = Sav.)
wăla epi = vonk.
3. *pabara wăla* = spierwit.
hăla wăla = plotseling.
vlg. *pawăla.*

wălăhoe = los maken — openspreiden. (*plaha* Si. *jălăhoe* Tar.)
na wălăhoe na roeloenggi na = hij maakte zijn haren los.
vlg. *tawălăhoe* — *wala.*

walihoe = met kracht iets doen.
koe walihoe nja bakoe tătăroe ja = met kracht hieuw ik op hem in.
koe walihoe nggan li = ik verhef tot u mijn stem.

waloe = acht — (*pondopata* La. *aroe* Sav. *faloe* Rot. *waloe* Si. Memb. *pandopatoe* Kod.)
hakamboeloe waloe = 18.
waloe kamboeloe = 80.

wăloeng = vreten — opvreten.

wara = zand — strand. (*păsalai* Memb. *halai* Kod.)

wara = hard, luid roepen — (*warang* = hard Si.)
waranja kana rongoe = roep hard, opdat hij 't hoore.

wăra = 't geluid van neervallend water.
wăra wăra bana oerang = 't regende hard.
wăra wăra bana tai = hij ging erg af.
vlg. *kawărăkoe.*

wari = sleepen — trekken.
na wari hăla ha da watăroe na iwa = de bandjir heeft alle mais weggesleept.
ndjeri wari = groot treknet.

wăroeng = wegwerpen — weggooien — (*baro* = smijten Si.)
wăroenja la kalala = gooi 't weg in de doornen.

na meti wăroendja ina da ama da = hun vader en moede[r] hadden hen door den dood achtergelaten.

watăroe = maïs. (*kamboroeng* Nap. *watara* Memb.)

moeti watăroe hămoe = gerst oogsten.

watoe = steen — (*wadoe* Sav. *watoe* Si. Memb. La.)

wau = rieken — reuk — stank — (*wau* Sav. *wa'oe[ŋ]* Si. *bo'oe* La *boe* Memb. *wau* Kod.)

wawa = beneden — (*wawa* Sav. Si. *bawa* Memb[.] *lola* La.)

noewawa — *hoewawa* = (naar) 't Westen (ondergang der zon.)

wawa ja na eti moe na makarau = kalmeer je boos hart wat!

wăwăroeng = openpikken, stukpikken.

wē = varken (*wai* Nap. *wèj* Tar. *wāj* Tab. *wawi* Si. Sav. Memb. La. Kod.

wē roemba = wild varken.

wehăroe = afbreken — verspreiden.

weli = weder — terug — uit. (dari) — (*wali* La. Memb. Nap. *waleng* Si.)

nggi weli moe? waar komt ge vandaan.

na kanandi hili weli hili weli = hij overwoog 't van alle zijden.

vlg. *pambeling* — *paweling*.

weling = bij elkaar drijven.

na welindja da karamboa = hij dreef de karbouwen bij elkaar.

weàta = vochtig — nat.

weàta weàta da da hinggi nggoe, da tera nggoe = al mijn kleeren waren vochtig.

tăngăroe ndja na mapaweàta, kau pamoela ni ha = zie om naar een vochtige plaats om 't te planten.

wewăroeng = uitspreiden — (te droogen leggen).

wewăroeng oehoe kanoe = spreid de tros gierst uit (om te droogen).

widi = *meti widi* = bewusteloos, flauw vallen — (*oeroe widing* = vallende ziekte Si.)

widikoe = een stoot, een duw geven.

widikoe nja na hoepoe na kana kanaboe = geef 't uiteinde een duw, opdat 't valle.

windoe = met een touw omspannen.

windoe ja na ndjara = 't paard in een touw vangen.

windoe ha da winoe = span een touw om de pinang boomen.

winggàtoe = met geweld een stuk ergens afbreken — in tweeën breken.

winggàtoe ja na kahidi la wăka ai = breek 't mes af in de spleet van 't hout.

winggiroe = omringen — rondom — (*golăta* La.)

wili winggiroe = geheel omringen.

wingiroe = geel — kurkema — (*wingira* Memb. *palingiroe* La. *kaungi* Tar. *rara* Kod.)

wingoe = ronddraaien (trans).

na wingoe ja na maka na = hij zette zijn tol.

nggi oewingoe ningoe? = waar ga je op af.

na kikoe pawingoe ma nja na ama na = hij gelijkt in alles op zijn vader.

wingoe katihoe = duizelig.

wiha = 't schreeuwen van apen.

wihi = voet — (*witi* Tab. Kod. *wisi* Memb. *waï* Si.)

tăba la wihi = voetzool.

da wihi nggoe da pawihi manoeng = ik heb kramp in mijn voeten.

wihikoe = openscheuren.

wihikoe manoe = een kuiken openscheuren (bij een offerande).

wihikoe ja na tiloe manoe = maak 't ei open.

ămboe wihikoe nja na anakeàda = trek 't kind niet uit elkaar.

wiki = zelf — (sendiri) — (*wĕki* La.)

na ita wiki na = hij ziet 't zelf.

wiki = uitgraven — uit den grond halen. (*wauki* Tar. Lew.)
wīki ha da kălœ = graaf de pisangboomen uit.
wilăkoe = omkijken — 't hoofd omdraaien.
wili = tros — aar — (*woeli* Tab. *lo'a* Memb.)
hawili oehoe = één rijstaar.
hawili kălœ = één tros pisang.
wīli = prijs — waarde — (*wĕli* La. *wĕli* Sav. *weling* Si. *si* Memb. *wăli* Kod.)
pira na wīli na? = hoe duur is 't?
latoe mbotoe ja na wīli na = 't is zeer duur.
pawawa ja na wīli na = doe wat van den prijs af.
wini = zaad — soort jeukende uitslag — (*wini* Memb.)
wini tana = zaad.
na paloehoe ja na wini eti na = hij openbaarde zijn geheime gedachten.
wini = *ana wini* = zuster — (*ana wini* Memb. Tar. *lawine* Kod.) vlg. *kawini*.
winjăroe = heen en weer rukken, schudden.
na winjaroe ja ahoe hina meti na ana wē = de hond schudde 't biggetje heen en weer, en 't stierf.
winoe = betelvrucht — (*winoe* Memb. *lăba* Kod.)
wira = snot — (*wàri* = Sav. *wira* Memb.)
ălinja na wira = snuit je neus.
wirăkoe = alles door elkaar werpen — verspillen — ruw met iets omgaan.
wiroeng = sterk zijn.
laloe wiroengoe ja bana palai = hij kan hard loopen.
wita = inktvisch.
witoe =
1° alang — alang — (*woesoe* Memb.)
pawitoenja na oema = een huis dekken.
(*pamboenja na oema* — Tar.)
2° etter.
witoe manggări = etter van een steenpuist.
wai witoe = etter.

3e bijten — steken — stekende pijn.

woe = nagel — klauw — (*pånggœ* Tar. Tab. Lew. *woewoe* Memb. *koe'oe* Sav. *koekoe* Kod.)

woea = vrucht — (in spraak gebruik verkort tot *wŏ a* — *wŏ*) (*wŏ* Sav. *woea* Si.)

woea kadaloe = hart.

woea ai = vrucht.

wŏ lima = vinger.

wŏ daloe = pit.

als *hulptelwoord:*

hau = 1. *damboe* = 2. *tiloe mboea* = 3 stuks.

woedi = soort boom.

woedoe = rood koper — percussie dopje.

woedoetoe = krimpen — inkrimpen.

loeloe kamba woedoetoe — elastiek.

woenda = beloonen — loon — belooning.

wŏngga woenda nggoe bădi = geef mij toch mijn loon.

woenda = beginnen — aanvang.

na woenda loedoe = hij begon te zingen.

na hili woenda ja na ndjara na mamboelang = hij begon wederom over 't verloren paard.

vlg. *hawoendal.*

woendoe = uitzetten — opzwellen.

vlg. *poepoehoe.*

woendoetoe = boomsoort. (de bladeren gebruikt om de tanden zwart te maken).

woendjoeloe = omkronkelen — omslingeren — om heen winden — (act.)

(*woendjiloeng* Tar. *koendila* La.)

na oelăroe na woendjoeloeng wiki na la pingi ai = de slang had zich in den boom gekronkeld.

na woendjoeloe nja likoe na na maka na = hij wondt 't touw om zijn tol.

vlg. *hawoendjoel.*

woenggoe = nek — hals.
(juist beneden *kahoeki*).
woenggoeng = in de vuist houden — (*geggoen* Si. vuist).
na woenggoeng paràpoe ja na poeloeng = hij houdt de zaak geheim.
woenga = *wăla woenga* = de toeri boom.
woenga = eerst — (*goenga* La.)
na tăka woenga = hij kwam 't eerst aan.
vlg. *kawoenga*.
woehoe = snuiven — blazen door den neus.
bakoe doekoe ha da oăka, woehoe woehoe na na oeroe nggoe = toen ik 't hout van de omkeining droeg — snoof ik door mijn neus (van vermoeienis).
woeja = krokodil — (*wŏè* Sav. *wŏja* Nap. Memb. Kod.)
woekoe = wil — verkiezing — (*goekoe* La.)
nde woekoe nggoe, nde ngaha nggoe = door den nood gedrongen.
wœ̆koe = dicht op elkaar gegroeid — (*wokoe* Tar. Memb.)
woekoe oămang = dicht bosch.
woekoe witoe = dichte alang alang.
roe woekoe mata = wenkbrauw. (*mata kokon* Si.)
na roemba na pawoekoe ndja da watăr = 't gras verstikt de maïs.
woelang = maan — maand — (*goela* La. *woelan* Si. *wàroe* Sav. *woelang* Memb.)
woelăkoe = optillen — in de hoogte heffen.
wœ̆loe = veeren — haar — (*geiloe* La. *moeloeng* Si. *woeloe* Memb. Kod.)
wœ̆loe ihi = huidhaar.
wœ̆loe manoe = kippenveer.
manoe wœ̆loe = haan — (*manoe megailo* La.)
pawœ̆loe ahoe = beschimmeld.
pawœ̆loe = 't vechten van kippen.
wœ̆loe = maken — bezitten — (*rawi* La. *woloe* Memb.)
tau na mawoeloė banda = rijk man (die goederen bezit).

na woeloe ja na oema na = hij maakt een huis.
banda pawoeloe na i ama = erfenis.

woenang = kam in 't weefgetouw.

woera = 1 koken — bruisen — schuimen — (*kawoera* Mel. *boera* Si.)
na woera ndăba na wai tehik = de gansche zee schuimde.
2 *long*.

woeroeng = kruik — pot — (van aarde gebakken) (*rongoe* Tab. *ăroe* Sav. *kaséri* Memb. *woeroeng* Kod.)
woeroeng kawoenga = offerpot.

woeroe-roe = suisend geluid (v/h vliegen v/e vogel).
woeroe roe wăna bana hawoeroeng la kapoeka ai = ruischend vloog hij in den top van de boom.
vlg. *hawoeroeng*.

woetang = schuld — boete — (*hagi* Kod.)
woetang manganga = boete wegens diefstal.
vlg. *pawoetang* — *paroetang*.

woeti = krop. (v/e vogel.)

woetoe = luis — vloo — (*oedoe*. Sav. *oetoe* Si. *woetoe* Memb. *tamăla* Kod.)
iloe ha da woetoe nggoe = je moet mij eens luizen.
woetoe manoe = vallende ziekte.

woetoe = buitengewoon vet (v/e dier).

woewa = zichtbaar — duidelijk.
ndena pawoewang wiki na = hij liet zich niet zien.

wŏ'a = ja — (*ŏwa*. Mel. *ō* La.)

wŏngoe = geven — schenken — (*oengoe* Nap. Lew. *wije*. Sav. *ja* Memb.)
koe wŏnja ja hau ri malokoe = ik geef hem één rijksdaalder.

woăka = tuin — (*dóka* Sav. *oema*. Si. *ŏmang* La. Memb. *mango* Kod. *wŏkang* = planten. Kod.)

wokoe = een viertal. (van kleinere dieren — kip — hond.)
hawokoe = vier.
doea wokoe = acht.

woăla = palmsoort — (palm rènda!)

woloe = sterke drank — (*wăloe* Nap.)
woloe bara = jenever.
woloe ara = arak.
woloe menggit = palmwijn.
wora = indigo — (*wora* Memb. *wai nggiliroe* Kod.)
woroe = zich vermenigvuldigen — toenemen.
laloe woroe ha da manoe = de kippen nemen snel toe.
vlg. *bằmbằroe.*
wotoe = opladen — ergens opleggen — prijzen — verheffen.
na wotoe ja la bangga = hij legt 't op de bank.
wotoe liroe = 't zeil hijschen.
koe wotoe ja na ngara na = ik prijs zijn naam.

